

ដីកា

ភាសាចាស់

សុត្តន្តបិដកេ

មជ្ឈិមនិកាយោ

ឧបរិបណ្ណាសដីកា



។ និមោ តស្ស ភក្កវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មជ្ឈិមនិកាយេ

ឧបវិបល្លាស-ដីកា

១. ទេវទហវគ្គោ

១. ទេវទហសុត្តវល្លាដា

១. ទិព្វន្តិ កាមគុណោហិ កើឡន្តិ, លឡន្តិ, តេសុ វា វិហរន្តិ,
វិជយសមត្ថតាយោគេន បច្ចតិកេ វិជេតុំ ឥច្ឆន្តិ;
ឥស្សរិយដ្ឋានាទិសក្ការទានគ្គហណំ តំតំអត្តានុសាសនញ្ច ករោន្តា វេហរន្តិ,
បុញ្ញានុភាវប្បត្តាយ ដុតិយា ជាតេន្តិ វាតិ ទេវា វុច្ឆន្តិ រាជានោ។ តថា ហិ តេ
ចត្វហិ សង្កហវត្ថុហិ ជនំ រញ្ជយន្តា សយំ យថាវុត្ថុហិ វិសេសេហិ រាជន្តិ ទិព្វន្តិ
សោភន្តិតិ ច, “រាជានោ” តិ វុច្ឆន្តិ។ តត្ថាតិ តស្មី និកមទេសេ។ សាតិ
ចោក្ខរណី។ តន្តិ តំ, “ទេវទហ” ន្តិ លទ្ធនាមំ ចោក្ខរណី ឧចាទាយ, តស្ស
អន្ទរកវត្ថាតិ កេចិ។ សព្វំ សុខាទិភេទំ វេទយិតំ។ បុព្វេតិ បុរិមជាតិយំ។
កតកម្មបច្ចយាតិ កតស្ស កម្មស្ស បច្ចយភាវតោ ជាតំ កម្មំ បដិច្ច។ តេន
សព្វាបិ វេទនា កម្មជលក្ខតា វរ អនុភវិតញ្ញាតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ
“ឥមិនា” តិ អាទិ។ អនិយមេត្វា វុត្ថន្តិ, “សន្តិ, ភិក្ខុវេ, ឯកេ សមណា ព្រាហ្មណា
ឯវំវាទិនោ” តិ ឯវំ ឥមេ នាមាតិ អវិសេសេត្វា វុត្ថមត្ថំ។ និយមេត្វាតិ,
“ឯវំវាទិនោ, ភិក្ខុវេ, និកណ្ណា” តិ ឯវំ វិសេសេត្វា ទស្សេតិ។

កលីសាសនន្តិ បរាជយំ។ កលីតិ ហិ អនត្តោ វុច្ចតិ, កលីតិ សសតិ
វិប្បតីតិ កលីសាសនំ, បរាជយោ។ កលីតិ វា កោធមាធាធិកិលេសជាតិ,
តាយ បន អយុត្តវាធិតា កលីសាសនំ។ តំ អាហេបេតុកាមោ វិភាវេតុកាមោ។
យេ កម្មំ កតំ អកតំ វាតិ ន ជានន្តិ, តេ កថំ តំ ឯទិសន្តិ ជានិស្សន្តិ។ យេ ច កម្មំ
បភេទតោ ន ជានន្តិ, តេ កថំ តស្ស វិចាកំ ជានិស្សន្តិ; វិចាកបរិយោសិតភាវំ
ជានិស្សន្តិ, យេ ច ចាបស្ស កម្មស្ស បដិបក្ខមេវ ន ជានន្តិ; តេ កថំ តស្ស
បហានំ កុសលកម្មស្ស ច សម្មាធនវិធី ជានិស្សន្តិតិ ឥមមត្តំ ធស្សេន្តោ, “ឧត្តរ
បុច្ឆាយបិ ឯសេវ នយោ”តិ អាហា។

២. កិញ្ចាបិ ចូឡទុក្ខក្ខន្ធមិ, (ម. និ. ១.១៨០) “ឯវំ សន្តេ”តិ ឥមីនា តេសំ
និគណ្ណានំ អជាននភាវោ ឯវំ ឧដុកំ បកាសិតោ ហេដ្ឋា ទេសនាយ តថា
បវុត្តត្តា។ តថា ហិ អដ្ឋកថាយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៨០) វុត្តំ - “ឯវំ សន្តេតិ តុម្ហាកំ
ឯវំ អជាននភាវេ សតី”តិ, តថាបិ តត្ថ ឧបរិទេសនាយ សម្ពុទ្ធា ឯវមត្តោ
វុច្ចមានោ យុដ្ឋតិ, ន អញ្ញាថាតិ ធស្សេតុំ ឥធម, “មហានិគណ្ឌាស្ស វេច នេ សច្ចេ
សន្តេតិ អត្តោ”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថកស្ស ហ៊ានស្សាតិ យថាវុត្តស្ស បញ្ចបរិមាណាស្ស
ការណាស្ស។

៣. អនេកវារំ វិសរញ្ញនំ ឥធម គាឡិយលេបនំ, ន សាជកស្ស វិយ លិត្តតាតិ
អាហា - “តហលូប...បេ... លិត្តនវិយា”តិ។ វុត្តមេវ, ន បុន វុត្តព្ពំ, តត្ថ
វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ អធិប្បាយោ។

ឥមេសំ និគណ្ណានំ តាធិសស្ស តេសំ អភាវតោ, “ជាននកាលោ សិយា”តិ
បរិកប្បវសេន វេទតិ។ តេន ឯវំ ជានិតុំ តេហិ សក្កា សិយា, តេសញ្ញា ទស្សនំ
សច្ចំ សិយា។ យស្មា តេសំ ទស្សនំ អសច្ចំ, តស្មា តេ ន ជានិស្សតិ ធស្សេតិ។
ចត្វសុ កាលេស្វតិ វណ្ណមុខស្ស បរិកន្តនកាលោ, សល្លស្ស ឯសនកាលោ,

អត្ថបទនៃការលោ, វណ្ណមុខ អត្ថន័យឡើងវិញនៃការលោតិ ឥតមេសុ ចតុស្ក
ការលេសុ។ សុទ្ធន្តតិ សុទ្ធកោដ្ឋាសេ, ទុក្ខស្ស អនវសេសតោ និជ្ជវណ្ណដ្ឋន
និទុក្ខភាវេតិ អត្តោ។ ឯកាយ ឧបមាយាតិ, “សល្លេនវិទូស្ស ហិវិទូការលេ
វេទនាយ ចាកជការលោវិយា”តិ ឥមាយ ឯកាយ ឧបមាយ។ តយោ អត្តាតិ
បុព្វេ អហវម្ពា វា នោ វា, ចាបកម្មំ អករិម្ពា វា នោ វា, ឯវរូបំ វា ចាបកម្មំ
អករិម្ពាតិ ឥមេ តយោ អត្តោ។ ចតុហិ ឧបមាហិតិ វណ្ណមុខបរិកន្តនាធិហិ
ចតុហិ ឧបមាហិ។ ឯកោ អត្តាតិ, “ឯត្ថកំ ទុក្ខំ និដ្ឋិល្លា”ន្តិអាទិនា វុត្តោ ឯកោ
អត្តោ។ សោ ហិ ទុក្ខនិជ្ជវណ្ណភាវសាមញ្ញា ឯកោ អត្តាតិ វុត្តោ។

៤. ឥមេ បន និគណ្ណា។ អាសន្តាយ វិទ្យោស្មីតិ សញ្ញំ ឧប្បាទេត្វា។
បច្ចាហិវតុន្តិ បច្ចាវត្តតុំ, បរិហិវតុន្តិ អត្តោ។

៥. អតីតវាទំ សទ្ធមាឆ្លានន្តិ, “អត្ថិ ខោ, ភោ, និគណ្ណា បុព្វេ ចាបកម្មំ
កត”ន្តិ ឯវំ អតីតំសំ អារត្ត បវត្តំ មហានិគណ្ណស្ស វាទំ សទ្ធមាឆ្លានំ។ ភូតត្តាតិ
យថាភូតត្តា កី អវិបរីតមេវ អត្តំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តាតិ បុច្ឆតិ។
សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ សហ ធម្មេនាតិ សហធម្មោ, សោ ឯវ
សហធម្មិកោ យថា “វេនយិកោ”តិ (អ. និ. ៨.១១; ចារា. ៨)។ “ធម្មោ”តិ ឯត្ថ
ការណំ អធិប្បត្តន្តិ អាហា - “សហេតុកំ សការណា”ន្តិ។ បដិហរតិ
បដិវត្តតីតិ បដិហារោ, វាទោ ឯវ បដិហារោ វាទបដិហារោ; តំ, ឧត្តវន្តិ អត្តោ។
តេនាហា - “បច្ចាគមនកវាទ”ន្តិ, ចោទនំ បរិវត្តត្វា បដិចាកតិកករណាន្តិ
អត្តោ។ តេសន្តិ ឥទំ អារុត្តិវសេន គហោតព្វំ, “តេសំ សទ្ធានេនកវាទំ នាម តេសំ
ទស្សេតី”តិ។

៦. អវិជ្ជា អញ្ញាណា សម្មាហាតិ បរិយាយវចនមេតំ។ អវិជ្ជាតិ វា អវិជ្ជាយ
ករណភូតាយ។ អញ្ញាលោនាតិ អជាននេន។ សម្មាហោនាតិ សម្មុយ្ហនេន

មហាមុន្នីតាយ។ សាមយេវ ឱបក្កមិកា ឯតវហិ អត្ថនោ ឧបក្កមហេតុ
ទុក្ខវេទនំ វេទិយមានំ - “យំកិញ្ចាយំ...បេ... បុព្ពេកតហេតុ” តិ វិបរីតតោ
សទ្ធិបាថ។ បុព្ពេកតហេតុវាទសញ្ញាតំ វិបល្លាសគ្គាហំ កល្យាណ។

៧. ទិដ្ឋធម្មោ វុច្ចតិ បច្ចក្ខត្វតោ, តត្ថ វេទិតព្ពំ ផលំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ។
តេនាហ - “ឥមស្មីយេវ អត្ថភាវេ វិចាកនាយក” ត្ថិ។ បយោគេនាតិ
កាយិកេន បយោគេន វា វាចសិកេន វា បយោគេន។ បធានេនាតិ បទហនេន
ចេតសិកេន ឧស្សហនេន។ អាសន្នេ ភវន្តវេ វិចាចេតុំ ន សក្កា, បគេវ ទូរេតិ
ទស្សេតុំ, “ទុតិយេ វា តតិយេ វា អត្ថភាវេ” តិ វុត្ថំ។ និព្ពត្តកភាវតោ
សុខវេទនាយ ហិតន្តិ សុខវេទនីយំ។ សា បនវិចាកវេទនាភាវតោ ឯកន្តតោ
ឥដ្ឋាវម្ពណា ឯវ ហោតីតិ អាហា “ឥដ្ឋាវម្ពណាវិចាកនាយក” ត្ថិ។ វិបរីតន្តិ
អនិដ្ឋាវម្ពណាវិចាកនាយកំ។ និប្បន្នេតិ សទ្ធិ អញ្ញេន កម្មេន និព្ពត្តេ។
សម្បរាយវេទនីយស្សតិ ឧបបដ្ឋវេទនីយស្ស អបរាបរិយវេទនីយស្ស។ ឯវំ
សន្តេបីតិ កាមំ បរិបក្កវេទនីយន្តិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយមេវ វុច្ចតិ, តថាបិ អត្ថត្ថ
អតិសយោ ទិដ្ឋធម្មវិសេសភាវតោ បរិបក្កវេទនីយស្សតិ ទស្សេតុំ,
“អយមេត្តា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ យស្មី ទិវសេ កតំ, តតោ សត្តទិវសព្ពន្តវេ។

តត្រាតិ តស្មី បរិបក្កវេទនីយកម្មស្ស សត្តទិវសព្ពន្តវេ វិចាកនាទេ។
ឯកវាវំ កសិទ្ធា និសីទិ ឆាតជ្ឈត្តោ ហុត្វា។ អាគច្ឆន្តិ អាហា - “ឧស្សវេ ភត្តំ
អាហារីយិត្តា” តិ ទោមនស្សំ អនុប្បាទេត្វា យថា កតបុញ្ញំ អនុមោទតិ។
វិជ្ជោតមាណំ ទិស្វា, “កី ទុខោ ឥទម្បិ តប្បកាហេ, មម ចិត្តវិកប្បមត្តំ, ឧទាហុ
សុវណ្ណមេវា” តិ វីមសន្តោ យដ្ឋិយា បហាវិត្វា។

វាឡយក្ខត្តសញ្ញាណត្តា រាជគហូបចារស្ស នគរេ សហស្សកណ្ឌិកំ
ចារេសុំ។ ឧប្បន្នរាគោ ចូឡាយ ខំសិ។ រញ្ជោ អាទិក្ខិត្វាតិ តំ បវត្តិ រញ្ជោ

អាចិត្តិក្ខត្វា។ មល្លិកាយ វត្ថុ ធម្មបទវត្ថុម្ហិ (ធម៌. ប. អដ្ឋ. ២. មល្លិកាទេវីវត្ថុ)
អាគតេន នយេន កថេតព្ពំ។

មរណសន្តិកេមិ កតំ, បគេវ តតោ បុរេតរំ អតីតត្ថភាវេសុ ច កតំ។ ឥធ
និព្ពត្តិតវិចារកោតិ វុត្តោ អវស្សំភាវិការតោ។ សម្បរាយវេទនីយមេវ ភវន្តវេ
វិចារកាយ កភាវតោ។ ឥធ និព្ពត្តិតគុណោត្វេវ វុត្តោ, ន ឥធ
និព្ពត្តិតវិចារកោតិ វិមុត្តិភាវតោ។ បរិបក្កវេទនីយន្តិ វេទិតព្ពំ ហេដ្ឋា
វុត្តបរិបក្កវេទនីយលក្ខណានតិវត្ថនតោ។ សព្ពលហំ ជលនាយិកាតិ ឯតេន
ជលុប្បាទនសមត្ថតាយោគេន កម្មស្ស បរិបក្កវេទនីយតាតិ ទស្សេតិ។

ចតុប្បញ្ញក្ខន្ធដលតាយ សញ្ញាភវ្វបកំ កម្មំ ពហុវេទនីយន្តិ វុត្តំ។
ឯកទន្ធដលត្តា អសញ្ញាភវ្វបកំ កម្មំ អប្បវេទនីយំ។ កេចិ បន,
“អរូចាវចរកម្មំ ពហុកាលំ វេទិតព្ពំដលត្តា ពហុវេទនីយំ, ឥតរំ អប្បវេទនីយំ។
រូចាវចរកម្មំ វា ពហុវេទនីយំ, បរិត្តកម្មំ អប្បវេទនីយ”ន្តិ វេទន្តិ។ សវិចារកំ
កម្មន្តិ បច្ចយន្តរសមវាយេ វិចារកុប្បាទនសមត្ថំ, ន អារទ្ធវិចារកមេវ។ អវិចារកំ
កម្មន្តិ បច្ចយវេកល្លេន វិបច្ឆិតុំ អសមត្ថំ អហោសិកម្មាទិភេទំ។

៨. ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទីនន្តិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទីនំ ទសន្តំ កម្មានំ ឧបក្កមេន
កម្មានំ អញ្ញាថាភាវស្ស អនាថាទនីយត្តា យថាសភាវេនេវ កម្មានិ តិដ្ឋន្តិ។
តត្ថ និគណ្ណានំ ឧបក្កមោ និប្បយោជនោតិ អាហ “អដលោ”តិ។ និគណ្ណានំ
បទហនស្ស មិច្ឆាវាយាមស្ស និប្បលភាវប្បវេទនោ បដានច្នេនកវាទោ។ បរេហិ
វុត្តការណេហិតិ យេហិ ការណេហិ និគណ្ណានំ វាទេសុ ទោសំ ទស្សេន្តិ។
តេហិ បរេហិ វុត្តការណេហិ។ ន ហិ លក្ខណយុត្តេន ហេតុនាវិទា បរវាទេសុ
ទោសំ ទស្សេតុំ សក្កា។ តេនាហ “សការណា ហុត្វា”តិ។ និគណ្ណានំ វាទា ច
អនុវាទា ចាតិ និគណ្ណេហិ វុច្ឆមាធា សកសកសមយប្បវេទិកា វាទាចេវ

សាវកេហ៍ វុច្ឆមាធាតេសំ អនុវាទា ច។ វិញ្ញហិ គរហិតតំ ការណំ អាគច្ឆន្តិតិ,
“អយមេត្ថ ទោសោ”តិ តត្ថ តត្ថ វិញ្ញហិ បណ្ឌិតេហិ គរហារហំ ការណំ
ឧបគច្ឆន្តិ, ចាបុណ្ណន្តិតិ អត្ថោ។ តស្សត្ថោតិអាទីសុ អយំ សង្ខេបត្ថោ,
“វុត្តនយេន បរេហិ វុត្តន ការណេន សការណា ហុត្វា ទោសទស្សនវសេន
និគណ្ណានំ វាទា អនុប្បត្តា, តតោ ឯវ តំ វាទំ អប្បសាទនីយការទស្សនេន
សោសេន្តា ហេតុសម្បត្តិវេហារសុក្ខនេន មិលាបេន្តា
ទុក្ខជកម្មការិនោតិអាទយោ ទស ការយ្ហាបទេសា ឧបគច្ឆន្តិ”តិ។

៩. សង្កតិការហេតូតិ តត្ថ តត្ថ យទិច្ឆាយ សមុជ្ជិតសង្កតិនិមិត្តំ។ សា បន
សង្កតិ និយតិលក្ខណាតិ អាហា “និយតិការការណា”តិ។
អន្ធរ្កសុត្តារុតអភេទ្គមណីវិយ ហិ បដិនិយតតា និយតិបវត្តិតិ។
ធម្មភិជាតិហេតូតិ កណ្ណភិជាតិ នីលភិជាតិ លោហិតាភិជាតិ
ហលិទ្កាភិជាតិ សុក្កាភិជាតិ បរមសុក្កាភិជាតីតិ ឥមាសុ អភិជាតិសុ
ជាតិនិមិត្តំ។ ចាបសង្កតិកាតិ និហិនសង្កតិកា។

១០. អនទុក្ខតន្តិ ឯត្ថ អធិ-សទ្ទេន សមាទត្ថោ អទុ-សទ្ទោតិ អាហា -
“អនទុក្ខតន្តិ អនធិក្ខត”ន្តិ។ យថា អាចាយិកោ អត្តភារោ មហតា ទុក្ខេន
អភិភុយ្យតិ, ន តថា អយន្តិ អាហា - “ទុក្ខេន អនធិក្ខតោ នាម មនុស្សត្តភារោ
វុច្ឆតី”តិ។ “អបេលកោ ហោតី”តិអាទិនា (ធិ. និ. ១.៣៩៤) វុត្តាយ
នានប្បការាយ ទុក្ខរការិកាយ កិលមថេន។ យទិ ឯវំ កថំ ធុតង្គធរាតិ អាហា
“យេ បនា”តិអាទិ។ និយ្យានិកសាសនស្មិញ្ញាវិរិយន្តិវិវដ្តសន្និស្សិតំ កត្វា
បវត្តិយមាទំ វិរិយំ សរិរំ ខេទន្តម្បិ សម្មាវាយាមោ នាម ហោតិ
ញ្ញាយារទុការតោ។

ថេរោតិ ឯត្ត អាគតមហាវគ្គតត្ថោ។ តិស្សោ សម្មត្ថិយោ
មនុស្សនេវនិព្វានសម្មត្ថិយោ, សីលសមាធិបញ្ញាសម្មត្ថិយោ វា។
ខុរក្កយេវាតិ ខុរេ សីសក្កេ ឯវ, ខុរេ សីសក្កតោ អបនីតេ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។
អយន្តិ, “ឥស្សរកុលេ និព្វត្តោ” តិអាទិនា វុត្តោ។ ន សព្វេ ឯវ សក្ការបុព្វកំ
បព្វជិត្វា អរហត្តំ ចាបុណ្ហន្តិ អាហ “យោ នាសិកុដ្ឋិយ” តិអាទិ។ រជតមុទ្ធិកន្តិ
រជតមយំ អដ្ឋលីមុទ្ធិកំ។ គោរកបិយដ្ឋមត្តេនបីតិ
កបិត្តនល្លិកដ្ឋបុប្ផគន្ធមត្តេនបី។

ធម្មន ញាយេន អាគតសុខំ ធម្មសុខន្តិ អាហ - “សង្ឃតោ វា... បេ...
បច្ចយសុខ” តិអាទិ។ អមុទ្ធិតោតិ អនជ្ឈាបន្នោ។ ឥនាទិ តំ អនជ្ឈាបន្តតំ តស្ស ច
ដលំ នស្សេតុ “ធម្មិកំ ហិ” តិអាទិ វុត្តំ។ ឥមស្សាតិ សមុទយស្ស។ សោ ហិ
បញ្ចក្ខន្ធស្ស ទុក្ខស្ស ការណាភូតត្តា អាសន្នោ បច្ចក្ខោ កត្វា វុត្តោ។ តេនាហ
“បច្ចប្បន្នាន” តិអាទិ។ សង្ខារន្តិ យថាវទ្ធាយ សាតិសយំ ករណតោ សង្ខារន្តិ
លទ្ធនាមំ ពលរិវីយំ ឧស្សោឡី។ បទហតោតិ បយុញ្ញន្តស្ស បវត្តន្តស្ស។
មគ្គេនវិរាគោ ហោតិ តិ អរិយមគ្គេន ទុក្ខនិទានស្ស វិរជ្ជនា ហោតិ។ តេនាហ
“ឥទំ វុត្តំ ហោតិ” តិ។ ឥមិនា សុខាបដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា កថិតា អកសិរេនេវ
សីយតរំ មគ្គបដានតាយ ពោធិតត្តា។ មជ្ឈត្តតាការោតិ វីរិយុបេក្ខមាហ។
សង្ខារំ តត្ថ បទហតិ តិ បដានសង្ខារំ តត្ថ ទុក្ខនិទានស្ស វិរជ្ជននិមិត្តំ វិរជ្ជនត្ថំ
បទហតិ។ កថំ? មគ្គប្បធានេន ចតុកិច្ចប្បធានេ អរិយមគ្គេ វាយាមេន
បទហតិ វាយមតិ។ អដ្ឋបេក្ខតោតិ វីរិយស្ស អនច្ឆារទ្ធនាតិសិចីលតាយ
វីរិយសមតាយោជនេ ព្យាបារាភរណេន អដ្ឋបេក្ខតោ។ តេនាហ “ឧបេក្ខំ
ភាវេន្តស្ស” តិ។ ឧបេក្ខាការំនា ច នាមេត្ត តថាបវត្តា អរិយមគ្គការំនា ឯវាតិ
អាហ - “មគ្គការំនាយ ភាវេតិ” តិ។

ឯត្ថ ២ ឯវំ ចាឡិយា បទយោជនា វេទិតញ្ញា, - “សោ ឯវំ បដាសាតិ។ កថំ?
សម្ពាវំ មេ បទហតោ សម្ពាវបទហនា ឥមស្ស ទុក្ខនិទានស្ស វិរាគោ ហោតិ,
អដ្ឋបេក្ខតោ មេ ឧបេក្ខនា ឥមស្ស ទុក្ខនិទានស្ស វិរាគោ ហោតិ” តិ។
បដិបទ្គមាទស្ស ចាយំ បុព្វភាគវិមំសស្សាតិ គហោតព្ពំ។ តត្ថ សម្ពាវប្បធានាតិ
សម្មសនបទេន សុខេនេវ ទិប្បតវំ ភាវនាឧស្សក្កាបនវិរិយំ ទស្សិតន្តិ
សុខាបដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា ទស្សិតា។ អដ្ឋបេក្ខតោតិ ឯត្ថ កស្សចិ នាតិទឡំ
កត្វា បវត្តិតវិរិយេនបិ ទុក្ខនិទានស្ស វិរាគោ ហោតិ វិបស្សនមនុយុញ្ញតីតិ
ទស្សិតំ។ ឧភយត្ថាបិ ចតុត្ថិយេវ បដិបទា វិភាវិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥទានិ, “យស្ស ហិ
ខាស្ស... បេ... ឧបេក្ខំ តត្ថ ភាវេតី” តិ វារេហិ តាសំយេវ បដិបទានំ វសេន តេសំ
បុគ្គលានំ បដិបត្តិ ទស្សិតា។ វដ្ឋទុក្ខនិទានស្ស បរិជីណ្ឌំ ឥមេហិ វារេហិ
ទុក្ខក្ខយោ វិភាវិតោ។

១១. ពទ្ធិចិត្តោតិ សម្ពទ្ធិចិត្តោ។ ពហលច្ឆន្ទោតិ ពហលតណ្ហានន្ទោ។
អតិចរិត្វាតិ អតិក្កមិត្វា។ នជសត្តវិធិនា នច្ឆនកា នដា, នច្ឆកា ឥតរេ។
សោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, “ឦទិសំ នាម ឥត្ថី បរិច្ឆជិ” ន្តិ។ ជិដ្ឋាតិ ទិដ្ឋា ហោតុ។
ភិដ្ឋាតិ ភិដ្ឋតុ។ “ជិដ្ឋ វា ភិដ្ឋ វា” តិ បទទ្ធយេនបិ វិនាសមេវ វេទតិ។ ព្រាត្វាតិ
បុព្វភាគព្រាណេន ជានិត្វា។ តទុក្ខយន្តិ សម្ពាវបទហនឧបេក្ខាភាវនំ។

១២. បេសេន្តស្សាតិ វាយមន្តស្ស។ តំ សន្ធាយាតិ ទុក្ខាយ បដិបទាយ
និយ្យានតំ សន្ធាយ។

ឧសុកាវេរិយ យោគី តេជនស្ស វិយ ចិត្តស្ស ឧដុករណតោ។ គោមុត្តវដ្ឋំ,
ចន្ទលេខាកុដិលំ, នដ្ឋលកោជិជិម្ពំ ចិត្តំ។ អលាតាវិយ វិរិយំ អាតាបន-
បរិតាបនតោ។ កញ្ចកតេលំ វិយ សន្ធា សិទេហនតោ។ នមនទណ្ឌកោវិយ
លោកុត្តរមគ្គោ និព្វានាវម្មណោ ចិត្តស្ស នាមនតោ។ លោកុត្តរមគ្គេន ចិត្តស្ស

ឧដុករណំ ការវិនាសិសមយតោ ឧដ្ឋព្វំ។ អន្តទ្វយវដ្ឋិតា មជ្ឈិមា បដិបត្តិតិ កត្វា
 កិលេសគណវិជ្ជនំ បហាវិនាសិសមយោ។ ឥតរា បន បដិបទា ធន្វាភិញ្ញាតិ
 ឥមេសំ ទ្វិន្ទុភិក្ខុនំ ឥមាសុ ទ្វិសុ យថាវុត្តាសុ ឱប្បាភិញ្ញាសុ កថិតាសុ, ឥតរាបិ
 កថិតាវ ហោន្តិ លក្ខណាហារនយេន បដិបទាសាមញ្ញតោ។ សហាគមនីយាបិ
 វា បដិបទា កថិតាវ, “ន ហោវ អនទ្ធកូតំ អត្ថាន” ត្ថិអាទិនា បុព្វភាគបដិបទាយ
 កថិតត្តា។ “អាគមនីយបដិបទា បន ន កថិតា” តិ ឥទំ សរិសេសំ
 អជ្ឈុបេក្ខស្ស អកថិតតំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ឧដ្ឋព្វំ។ និក្ខមនទេសនន្តិ និក្ខមនុចាយំ
 ទេសនំ។ សេសំ សុរិញ្ញេយ្យមេវ។

ទេវធមាសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. បញ្ចត្ថយសុត្តវណ្ណនា

២០. ឯកេតិ ឯត្ថ ឯក-សន្នោ អញ្ញត្ថោ, ន គណនាធិអត្ថោតិ តំ ធស្សន្តោ
 “ឯកេច្ឆ” តិ អាហា។ យំ បន ចាឡិយំ “សន្តិ” តិ វុត្តំ។ តេន តេសំ ធិដ្ឋិតតិកានំ
 វិជ្ជមានតាយ អវិច្ឆិទ្ធតា; តតោ ច នេសំ មិច្ឆាគហណតោ
 សិចីលករណវិវេចនេហិ អត្តនោ ទេសនាយ កិច្ចការិតា អវិតថតា ច ធិបិតា
 ហោតិ។ បរមត្ថសមណាព្រាហ្មណេសុ អបរន្តកប្បិកតាយ លេសោបិ នត្ថិតិ
 អាហា “បរិព្ពជុបគតភាវេនា” តិអាទិ។ សស្សតាធិវសេន អបរន្តំ កប្បេន្តិតិ
 អបរន្តកប្បិនោ, តេ ឯវ អបរន្តកប្បិកា។ យស្មា តេហិ អបរន្តំ
 បុរិមតរសិទ្ធវេហិ តណ្ហាធិដ្ឋិកប្បេហិ កប្បេត្វា អាសេវនពលវតាយ ច
 វិកប្បេត្វា អបរភាគសិទ្ធវេហិ អភិនិវេសត្វតេហិ តណ្ហាធិដ្ឋិក្កាហេហិ តណ្ហាន្តិ
 អភិនិវេសន្តិ បរាមសន្តិ; តស្មា វុត្តំ - “អបរន្តំ កប្បេត្វាវិកប្បេត្វា តណ្ហាន្តិ” តិ។
 តណ្ហាចាទានវសេន កប្បនគហណានិ វេទិតញ្ញានិ។ តណ្ហាបច្ចយា ហិ
 ឧចាទានំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ មហានិទ្ទេសេ ឧទ្ធានតោ សន្តិបតោ។

តណ្ហាទិដ្ឋវសេនាតិ តណ្ហាយ ទិដ្ឋិយា ច វសេន។ ទិដ្ឋិយា វា ឧបនិស្សយក្ខតាយ
សហជាតាយ អភិនន្តនកាយ ច តណ្ហាយ សស្សតាទិអាការេន
អភិនិវិសន្តស្ស មិច្ឆាគាហស្ស ច វសេន។ អនាគតធម្មវិសយាយ អធិប្បេតត្តា
អនាគតកាលវាចកោ ឥធម្មបរ-សន្តោ។ រូបាទិទន្ធវិនិមុត្តស្ស កប្បនវត្ថុនោ
អភាវា អន្ត-សន្តោ ភាគវាចកោតិ អាហា - “អនាគតំ ខន្ធកោដ្ឋាស”ន្តិ។
កប្បេត្តាតិ ច តស្មី អបរន្តេ តណ្ហាយ នាភិនិវេសានំ សមត្ថនំ
បរិនិដ្ឋាបនមាហា។ ឋិតាតិ តស្សាលទ្ធិយា អវិជហានំ។

អនុគតាតិ អារម្មណាករណវសេន អនុ អនុ គតា អបរន្តេ បវត្តា។
អារញ្ញាតិ អាលម្ពិត្វា។ វិសយោ ហិ តស្ស ទិដ្ឋិយា អបរន្តោ។ វិសយភាវតោ ឯវ
ហិ សោ តស្ស អាគមនដ្ឋានំ អារម្មណាបច្ចយោ ចាតិ វុត្ថំ “អាគម្ម បដិច្ចា”តិ។
អធិវចនបទានីតិ បញ្ញត្តិបទានិ, ធាសាទិសុ សិរិវឌ្ឍកាទិសន្តោ វិយ
វចនមត្តមេវ អធិការំ កត្វា បវត្តិយា អធិវចនំ បញ្ញត្តិ។ អថ វា អធិ-សន្តោ
ឧបរិភារេ, វុច្ចតីតិ វចនំ, ឧបរិ វចនំ អធិវចនំ, ឧបាទានក្ខត្រូចាទិនំ ឧបរិ
បញ្ញាបិយមាណ ឧបាទាបញ្ញត្តិតិ អត្ថោ, តស្មា បញ្ញត្តិធិបកបទានីតិ អត្ថោ។
បញ្ញត្តិមត្តញ្ញេតំ វុច្ចតិ, យទិទំ, “អត្តា លោកោ”តិ ច, ន រូបវេទនាទយោ វិយ
បរមត្ថោ។ អធិកវុត្តិតាយ វា អធិមុត្តិយោតិ ទិដ្ឋិយោ វុច្ចន្តិ។ អធិកញ្ញា
សភាវធម្មេសុ សស្សតាទិ បកតិអាទិ ព្រហ្មាទិ ជីវាទិ កាយាទិញ អក្ខតមត្តំ
អជ្ឈាហេបេត្វា ទិដ្ឋិយោ បវត្តន្តិតិ។ អភិវទន្តិតិ, “ឥធមេវ សច្ចំ មោយមញ្ញ”ន្តិ
អភិនិវិសិត្វា វទន្តិ, “អយំ ធម្មោ, នាយំ ធម្មោ”តិអាទិនាវិវទន្តិ។
អភិវទនកិរិយាយ អជ្ឈាបិ អវិច្ឆេទភាវទស្សនត្ថំ វត្ថុមានកាលវចនំ។

សញ្ញា ឯតស្ស អត្ថិតិ សញ្ញិតិ អាហា “សញ្ញាសមដ្ឋី”តិ។ នត្ថិ ឯតស្ស
ហេតោ ភដ្ឋោតិ អហេតោតិ អហេតសទ្ធស្ស និច្ចបរិយាយតា វេទិតញ្ញា។

រោគវិបាកតាមសីលនៃវា និងការតាយ និងតំ បដិជាធាតុ ទិដ្ឋភាពកោតិ អាហា
“អរោគោតិ និច្ឆេ”តិ។ ឥមនាតិ, “សញ្ញា អត្តា អរោគោ បរំ មរណា”តិ ឥមនា
វចននៃ។ សោឡស សញ្ញាវាធាតុ - រូបិចតុក្កំ, អរូបិចតុក្កំ, អន្តរាចតុក្កំ,
ឯកន្តសុខិចតុក្កន្ត - ឥមេសំ ចតុន្នំ ចតុក្កានំ វសេន សោឡស សញ្ញាវាធា
កថិតា។ ឥមេសុយេវ បុរិមានំ ទិដ្ឋំ ចតុក្កានំ វសេន អដ្ឋ សញ្ញាវាធា អដ្ឋ ច
នេវសញ្ញាសញ្ញាវាធា វេទិតញ្ញា។ សត្វ ឧប្បន្នវាធាតុ មនុស្សត្ថភាវេ
កាមាវចរនេវត្ថភាវេ រូចាវចរនេវត្ថភាវេ ចតុត្ថិធារុប្បត្ថភាវេ ចរិត្វា សត្វស្ស
ឧប្បន្នបញ្ញាបនវសេន សត្វ ឧប្បន្នវាធា កថិតា។ អសតោវិជានសាសម្ភវតោ
អត្ថិការវិចិត្តនោ ឧប្បន្នវាធាតុ វុត្តំ “សតោតិវិជ្ជមានស្ស”តិ។ យាវាយំ អត្តា
ន ឧប្បន្នតិ, តាវវិជ្ជតិ ឯវាតិ គហណាតោ និរុទយវិជានសោ ឥន ឧប្បន្នតិ
អធិប្បតោតិ អាហា “ឧប្បន្ន”តិ។ វិសេសេន នាសោវិជានសោ, អភាវោ, សោ
បន មំសចក្កុ-បញ្ញាចក្កុ-នស្សនបថាតិក្កមោវាតិ អាហា “អនស្សន”តិ។
អនស្សនេ ហិ នាស-សន្តោ លោកេ និរុទ្ធោ។ ភវិកមន្តិ សភាវាបគមនំ យោ ហិ
និរុទយវិជានសវសេន ឧប្បន្នតិ, ន សោ អត្តនោ សភាវេនេវ តិដ្ឋតិ។

បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាធាតុ បញ្ចកាមគុណសុខមនុកោគវសេន
ចតុត្ថិធរូបជ្ឈានសុខបរិកោគវសេន ច ទិដ្ឋធម្មេ និព្វានប្បត្តិបញ្ញាបនវាធា។
ទិដ្ឋធម្មាតិ ទស្សនភូតេន ញ្ញាលោន ឧបលទ្ធផធម្មោ។ តត្ថ យោ
អនិច្ឆ័យវិសយោ, សោមិ សុចាកជភាវេន ឥន្ទ្រិយវិសយោវិយ ហោតីតិ អាហា
- “ទិដ្ឋធម្មាតិ បច្ចក្ខធម្មា វុច្ឆតិ”តិ។ តេនេវ ច, “តត្ថ តត្ថ
បដិលទ្ធអត្តភាវស្សេតំ អធិវចន”តិ វុត្តំ។ សញ្ញាតិ អាទិវសេន តីហាការេហិ
សន្តន្តិ សញ្ញា អសញ្ញា នេវសញ្ញាសញ្ញាតិ ឥមេហិ អាការេហិវិជ្ជមានំ, សធា
ឧបលព្ពមានំ សស្សតន្តិ អត្តោ។ សញ្ញា អត្តាតិអាទិទិ តីណិ ទស្សនានិ។
សន្តអត្តវសេន ឯកន្តិ សស្សតស្ស អត្តនោ វសេន ឯកំ ទស្សនំ។ ឥតវាទិ ទ្វេតិ

ឧប្បទាន-ទិដ្ឋធម្មទិព្ពានវាទសញ្ញាតានិ ទ្វេ ទស្សនានិ។ តីណិ ហុត្វា បញ្ច
ហោន្តីតិ ឥទំ, “សន្តអត្តវសេន ឯក”ន្តិ សង្កហវសេន វុត្តស្ស សញ្ញាតិ
អាទិវិភាកវសេន វុត្តត្តា សុវិញ្ញេយ្យន្តិ អដ្ឋកថាយំ ន ឧទ្ធចំ។

២២. រូបំ វាតិ ឯត្ថ (ធិ. និ. ដ៏. ១.៧៦-៧៧) យទិ រូបំ អស្ស អត្ថីតិ រូបំតិ
អយមត្ថោ អធិប្បតោ។ ឯវំ សតិ រូបវិនិមុត្តន អត្តនា ភវិតំ សញ្ញាយ វិយ
រូបស្សបិ អត្តនិយត្តា។ ន ហិ សញ្ញា អត្តាតិ ឯត្ថ សញ្ញា អត្តា។ តថា ហិ វុត្តំ
សុមន្តលវិលាសិនិយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៧៦-៧៧) “តត្ថ បវត្តសញ្ញញ្ញស្ស សញ្ញាតិ
គហោត្វាតិ វុត្ត”ន្តិ។ ឯវំ សន្ត, “កសិណារូបំ អត្តាតិ គណ្ណាតិ”តិ ឥទំ កថន្តិ? ន
ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋតំ - “រូបំ អស្ស អត្ថីតិ រូបំ”តិ, អថ ខោ “រុប្បនសីលោ រូបំ”តិ។
រុប្បនព្វោត្ថ រូបសិក្ខតាយ កសិណារូបស្ស វឌ្ឍិតាវឌ្ឍិតកាលវសេន
វិសេសាបត្តិ, សា ច នត្ថីតិ ន សក្កា វត្ថុំ បរិត្តវិបុលតាទិវិសេសសញ្ញាវតោ។
យទិ ឯវំ ឥមស្ស វាទស្ស សស្សតទិដ្ឋិសង្កហោ ន យុដ្ឋតីតិ? នោ ន យុដ្ឋតិ
កាយភេទតោ ឧទ្ធចំ អត្តនោ និព្វិការតាយ តេន អធិប្បតត្តា។ តថា ហិ វុត្តំ
“អរោគោ បរំ មរណា”តិ។ អថ វា “រូបំ អស្ស អត្ថីតិ រូបំ”តិ វុច្ឆមាទេបិ ន
នោសោ។ កប្បនាសិទ្ធនបិ ហិ ភេទេន សាមិនិទ្ធសទស្សនតោ យថា
“សីលាបុត្តកស្ស សរីរ”ន្តិ។ រុប្បនំ វា រុប្បនសភាវោ រូបំ, តំ ឯតស្ស អត្ថីតិ រូបំ,
អត្តា “រូបិនោ ធម្មា”តិអាទិសុ (ធិ. ស. ១១ ទុកមាទិកា) វិយ។ ឯវញ្ច កត្វា
រូបសភាវត្តា អត្តនោ “រូបំ អត្តា”តិ វចនំ ញាយាគតមេវាតិ “កសិណារូបំ
អត្តាតិ គណ្ណាតិ”តិ វុត្តំ។ អរូបិន្តិ ឯត្តាបិ វុត្តនយានុសារេន យថាវហំ អត្តោ
វត្តញ្ចោ។ សន្តសុខុមំ មុញ្ញាត្វា តត្ថិបរិតស្ស គហលោ ការណំ នត្ថីតិ លាភី,
“កសិណារូបំ អត្តា”តិ គណ្ណាតិ លាភិតក្កិនោ ឋបេត្វា, សេសតក្កិ
លាភិត្តហលោនេវ គហិតា។ អនុស្សតិតក្កិកោបិ សុទ្ធតក្កិកោបិ វា
និវត្តសត្តា តក្កនស្ស កសិណារូបម្បិ អត្តាតិ កទាបិបិ គណ្ណាយ្យាតិ វុត្តំ -

“ឧកោបិ រូចានិ គណ្ណាតិយេវា” តិ។ សុទ្ធត ក្តិកស្ស ឧភយគ្គហណំ ន កតំ,
តស្មា សាសង្ក្រវចនំ។

កសិណុក្សាជិមាកាស-បឋមារុប្បវិញ្ញាណ-នត្ថិការវាកិញ្ញញ្ញាយតនានិ
អរូបសមាបត្តិនិមិត្តំ។ ឋបេត្វា សញ្ញាកូន្ទន្តំ ឥទំ សញ្ញាយ អត្តនិយតំ ហនយេ
កត្វា វុត្តំ។ “រូបី វា” តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន បន អត្ថ វុច្ឆមានេ សញ្ញាកូន្ទំ ពហិទ្ធា
អកត្វា “អរូបធម្មេ” ឥច្ឆេវ វុត្តព្ពំ សិយា។ មិស្សកក្កាហវសេនាតិ
រូចារូបសមាបត្តិនំ និមិត្តានិ ឯកជ្ឈំ កត្វា, “ឯកោ អត្តា” តិ, តត្ថ
បវត្តសញ្ញញ្ញាស្ស, “សញ្ញា” តិ គហណាវសេន។ អយញ្ញំ ទិដ្ឋិតតិកោ
រូចារូបសមាបត្តិលាភិតាយ តំនិមិត្តំ រូបភាវេន អរូបភាវេន ច គហេត្វា
ឧបតិដ្ឋតិ, តស្មា, “រូបី អរូបី ចា” តិ អភិនិវេសំ ជនេតិ អជ្ឈត្តវាទិនោវិយ
តក្កមត្ថេនេវ វា រូចារូបធម្មេ មិស្សកវសេន គហេត្វា, “រូបី ច អរូបី ច អត្តា
ហោតី” តិ។ តក្កកាហេនេវាតិ សង្ខារាវសេសសុខុមការប្បត្តធម្មា វិយ ច
អច្ចន្តសុខុមការបត្តិយា សកិច្ចសាធនាសមត្ថតាយ ចម្កកុដ្ឋហត្ថចាទានំ
សង្ខារោវិយ នេវ រូបី, រូបសភាវានតិវត្តនតោ ន អរូបីតិ ឯវំ
បវត្តតក្កកាហេន។ លាភិវសេនបិ វា អន្តានន្តិកចតុត្ថវាទេ វក្ខមាននយេន
អញ្ញមញ្ញបដិបក្ខវសេន អត្តោ វេទិតញ្ញោ។ កេវលំ បន តត្ថ
ទេសកាលភេទវសេន តតិយចតុត្ថវាទា ឥច្ឆិតា; ឥធ កាលវត្ថុ ភេទវសេនាតិ
អយមេវវិសេសោ។ កាលភេទវសេន ចេត្ត តតិយវាទស្ស បវត្តិ
រូចារូបនិមិត្តានំ សហ អនុបដ្ឋានតោ; ចតុត្ថវាទស្ស បន វត្ថុភេទវសេន បវត្តិ
រូចារូបធម្មានំ សមូហតោ, “ឯកោ អត្តា” តិ តក្កវសេនាតិ តត្ថ
វក្ខមាននយានុសារេន វេទិតព្ពំ។

យទិបិ អដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោ ទិដ្ឋិតតិកស្ស វសេន សមាបត្តិកេនេន
សញ្ញាធានត្ថសម្ភវតោ ទុតិយទិដ្ឋិបិ សមាបន្នកវសេនលព្ភតិ; តថាបិ
សមាបត្តិយំ ឯកវបេនេវ សញ្ញាយ ឧបដ្ឋានតោ, “បឋមទិដ្ឋិ សមាបន្នកវវេន
កថិតា”តិ អាហ។ តេនេវេត្ថ សមាបន្នកក្កហណំ កតំ។
ឯកសមាបត្តិលាភិនោ ឯវ វា វសេន អត្ថោ វេទិតញោ។ សមាបត្តិ កេនេន
សញ្ញាកេនសម្ភវេបិ ពហិទ្ធា បុព្វត្ថាវម្មណោ សញ្ញាធានត្ថេន ឌីឡាវិកេន
ធានត្ថសញ្ញិតិ, “ទុតិយទិដ្ឋិ អសមាបន្នកវវេនា”តិ អាហ។
អវឡិកកសិណាវសេន បរិត្តសញ្ញិតំ, វឡិកកសិណាវសេន
អប្បមាណសញ្ញិតំ ទស្សេតុំ, “តតិយទិដ្ឋិ សុប្បមត្ថេន វា សរាវមត្ថេន
វា”តិ អាទិ វុត្ថំ។ “អដ្ឋដ្ឋប្បមាណោ វា អត្ថោ យវប្បមាណោ, អណ្តមត្ថោ វា
អត្ថោ”តិ អាទិ ទស្សនវសេន (ឧទា. អដ្ឋ. ៥៤; ធិ. និ. ដី. ១.៧៦-៧៧) បរិត្ថោ សញ្ញិតិ
បរិត្តសញ្ញិ។ កបិលកណាធានយោ (វិភ. អនុជី. ១៨៩) វិយ អត្ថនោ
សព្វគតភាវបដិដាននវសេន អប្បមាណោ សញ្ញិតិ អប្បមាណសញ្ញិតិ
ឯវម្យត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋញោ។

ឯតន្តិ, “រូបំ វា”តិ អាទិនា យថាវុត្ថអត្ថវាទំ។ ឯកេសន្តិ ឯកច្ឆានំ។
ឧបាតិវត្តតន្តិ អតិក្កមន្តានំ។ និទ្ធារណោ ចេតំ សាមិវចនំ។
វិញ្ញាណកសិណាមេកេ អភិវទន្តិតិ យោជនា។ តេនាហ - “សញ្ញំ...បេ....
អភិវទន្តិតិ។ តត្ថ “សញ្ញំ បេត្វា សេសានិ ភីណី”តិ ឥទំ សញ្ញាយ ចតុក្កម្មិ
បរិបុណ្ណាមេវ គហេត្វា, អបរេ អដ្ឋកន្តិវទន្តិ។ តទុកយន្តិ តំ សញ្ញាអដ្ឋកន្តិ វុត្ថំ
ឧកយំ។ បរតោ អាវិភវិស្សតីតិ, “ចតស្សោ រូបសញ្ញំ”តិ អាទិនា ឧបរិ
បកាសេស្សតិ។ វក្ខតិ ហិ - “កោដ្ឋាសតោ អដ្ឋ, អត្ថតោ បន សត្ថ សញ្ញា
ហោន្តិ”តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ៣.២២)។ ឯត្ថាតិ, “ឯតំ វា បនា”តិ ឯតស្មី វា ក្សេ។
សមតិក្កមិតុំ សក្កោន្តិ តត្ថ អាទិនវទស្សនេន តទុទ្ធុំ អាទិសំសទស្សនេន ច

ព្រហ្មវិស្វកម្ម គុណត្ថា, វិបរិយាយេន អសក្កណានំ វេទិតញ្ចំ។ យេ សក្កោន្តិ,
តេវ គហិតា តេសំយេវ វសេន វត្តមានស្ស វិសេសស្ស វត្តំ សក្កណោយ្យត្ថា។
សក្កោន្តានព្វា នេសំ ឧបាទិវត្តនំ អត្តនោ ព្យាណាពលានុបន្តិ ឥមមត្តំ
ឧបមាយ ឧស្សេតុំ, “តេសំ បនា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អប្បមាណាន្តិ
អប្បមាណាវម្ពណោ, អប្បមាណាវម្ពណតា ចស្ស អាគមនវសេន វេទិតញ្ចា
អនន្តាវម្ពណតោ វា។ ន ហិ អាវម្ពណោ អនន្តន្តិ បរមានន្តស្ស បមាណំ វា
គណ្ណាតិ។ សុខទុក្ខេហិ អនិញ្ញនតោ រូបវិរាគភាវនាវិសេសតាយ ច អាណេញ្ចំ
បត្វា តិដ្ឋតិ, អយំ នោ អត្តាតិ អភិវឌ្ឍនា តិដ្ឋន្តិ។ វិញ្ញាណកសិណាមេកេតិ
វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ ឯកេ ទិដ្ឋិតតិកា អត្តាតិ វេទន្តិ។ តេនាហ -
“វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ តាវ ឧស្សេតុ” ន្តិ។ តស្ស បន អាវម្ពណាភូតំ
កសិណុក្ខាជិមាគាសេ បវត្តវិញ្ញាណាន្តិ អបរេ។ តញ្ចិ កសិណំ
មនសិការវសេន, “វិញ្ញាណកសិណា” ន្តិ, វិញ្ញាណព្វា តំ អាវម្ពណាដ្ឋន
អាយតនញ្ចាតិ, “វិញ្ញាណញ្ចាយតន” ន្តិ ច វុច្ចតិ។ អាកិញ្ចញ្ចាយតនមេកេតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

តយិទន្តិយ-កាពោ បទសន្តិកពោតិ អាហា “តំ ឥទ” ន្តិ។ ទិដ្ឋិតតន្តិ យថា វុត្តំ
“សញ្ញា អត្តា” តិ ឯវំ វុត្តំ ទិដ្ឋិ។ ទិដ្ឋិយេវ ហិ ទិដ្ឋិតតំ “មុត្តកតំ (ម. និ. ២.១១៩; អ.
និ. ៩.១១), សម្ពាទត” តិអាទិសុ (មហានិ. ៤១) វិយ។ គន្តញ្ញាភាវតោ វា ទិដ្ឋិយា
គតមត្តំ ទិដ្ឋិតតំ, ទិដ្ឋិយា គហណាមត្តន្តិ អត្តោ។ ទិដ្ឋិបកាពោ វា ទិដ្ឋិតតំ។
លោកិយា ហិ វិធយុត្តគតបការសទ្ធេ សមាទត្តេ ឥច្ឆន្តិ។ ទិដ្ឋិបច្ចយោ
ទិដ្ឋិការណំ, អវិជ្ជាទិ ទិដ្ឋិដ្ឋានន្តិ អត្តោ។ តត្ថ អវិជ្ជាបិ ហិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ
ឧបនិស្សយាទិភាវតោ។ យថាហា - “អស្សុតវា, ភិក្ខុវេ, បុព្វជ្ឈនោ អរិយានំ
អនស្សាវី អរិយធម្មស្ស អកោវិទោ” តិអាទិ (ធរ. ស. ១០០៧)។ ជស្សោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។
យថាហា “តទបិ ជស្សបច្ចយា” តិ (ធិ. និ. ១.១១៨-១២២)។ សញ្ញាបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។

យថាហា “សញ្ញានិទានា ហិ បបញ្ចសង្ខា” តិ (សុ. និ. ៨៨០; មហានិ. ១០៩)។
វិតក្កោបិ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ យថាហា - “តក្កញ្ច ទិដ្ឋិសុ បកប្បយិទ្ធា, សង្ខំ មុសាតិ
ទ្វយធម្មមាហូ” តិ (សុ. និ. ៨៩២; មហានិ. ១២១)។ អយោនិសោមនសិការោបិ
ទិដ្ឋិដ្ឋានំ។ យថាហា - “តស្សេវំ មនសិការោតោ ធន្នំ ទិដ្ឋនំ អញ្ញាតរា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ឈតិ,
អត្ថិ មេ អត្ថាតិ តស្ស សច្ចតោ ថេតតោ ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ឈតិ” តិ (ម. និ. ១.១៩)។
ទិដ្ឋារម្មណន្តិ ទិដ្ឋិអារម្មណភូតំ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ។ តេនាហា - “រូបំ អត្តតោ
សមនុបស្សតិ” តិអាទិ (បដិ. ម. ១.១៣០)។ រូបវេទនាទិវិនិមុត្តស្ស ទិដ្ឋិយា
អារម្មណស្ស អភារតោ អនាទិយិទ្ធា ឥនមេវ ទស្សតិ - “ឥមិនា បច្ចយេន ឥទំ
នាម ទស្សនំ គហិត” តិ។ ឥមិនា បច្ចយេនាតិ វា ឯត្ថ បច្ចយគ្គហណោន
អារម្មណម្យី គហិតមេវាតិ ទដ្ឋតំ។

តទេវាតិ ទិដ្ឋិកតញ្ចោវ ទិដ្ឋិបច្ចយញ្ច។ រូបសញ្ញានន្តិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្តោ
អាទិអត្តោ។ ឯវំ-សន្តោ បការត្តោ, “យទិ រូបសញ្ញាន” តិអាទិនា បការេន
វុត្តសញ្ញានន្តិ អត្តោ។ និរុបក្កិលេសា និវរណាទិ ឧបក្កិលេសវិមុត្តិតោ។ ឧត្តមា
បណីតភារប្បត្តិតោ, តតោ ឯវ សេដ្ឋា, សេដ្ឋត្តា ឯវ ឧត្តវិតរាភារតោ
អនុត្តវិយា។ អក្ខាយតីតិ ឧបជ្ឈាតិ។ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញាយ វិសុំ
វុច្ចមានត្តា ចតុត្តារុប្បសញ្ញាយ ច ឥមស្មី សញ្ញាវាទេ អនោតរណតោ, “យទិ
អារុប្បសញ្ញានន្តិ ឥមិនា អាកាសានញ្ញាយតន-
វិញ្ញាណញ្ញាយតនសញ្ញា” ឥច្ឆេវ វុត្តំ។ ឥតវេហិ បន ទិហិតិ, “យទិ
ឯកត្តសញ្ញានំ, យទិ នានត្តសញ្ញាន” តិ ឥមេហិ ទិហិ បទេហិ។ សមាបន្នកវារោ
ច តថា ឥធ កថិតោតិ អធិប្បាយោ។ កោដ្ឋាសតោ អដ្ឋសញ្ញា
ចតុក្កទ្វយសង្កហតោ។ ឯកត្តសញ្ញាបទំ វេយ្យា អត្តតោ បន សត្ត សញ្ញា
ហោន្តិ អត្តហិតគ្គហណោនាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា - “សមាបន្នក... ថេ...
សង្កហិតោយេវា” តិ។

សញ្ញាភតត្ថិ សញ្ញាវសេន គតំ, សញ្ញាសង្កហំ គតំ វា។ តស្ស បន
អធិជ្ជិតតស្សបិ ឧបលព្ពមានត្ថា, “សទ្ធិ ទិដ្ឋិតតេជា” តិ វុត្ថំ។ បច្ចយេហិ
សមាគន្ធា កតត្ថិ សហ ការណាភូតេហិ បច្ចយេហិ តេនេវ សហ
ការណាភាវេន សមាគន្ធា និព្ពត្តិតំ; បដិច្ចសមុប្បន្នត្ថិ អត្ថោ។ សទ្ធិតត្ថា
ឡិឡារិកំ ឧប្បាទវយញ្ញបត្តសញ្ញាវតោ។ យស្ស ហិ ឧប្បាទោ បញ្ញាយតិ, វយោ
បញ្ញាយតិ, បិតស្ស អញ្ញបត្តំ បញ្ញាយតិ, តំ ខណោ ខណោ ភិជ្ឈនសភាវតោ
បស្សន្តស្ស ចាកជក្ខតវិការំ ឡិឡារិកំ សិយា។ ន ចេត្ត មគ្គជលធម្មា
និទស្សេតញ្ញា តេសំ តថា អននុបស្សិតព្ពតោ; តេសម្មិ សទ្ធិតភាវេន ឥតវេហិ
សមានយោគក្ខមតាយ ទុន្ទិវារយភាវតោ។ តថា ហិ “អសេសវិរាគនិរោធា” តិ
(ឧទា. ៣) វចនតោ មគ្គស្សបិ និស្សរណាភាវេន “អត្ថិ ខោ បន សទ្ធារាជំ
និរោធា” តិ និព្ពានមេវេត្ថ បដិយោគភាវេន ឧទ្ធដំ “និរុដ្ឋន្តិ ឯត្ថា” តិ កត្វា។
និរោធសទ្ធាតំ និព្ពានំ នាម អត្ថិ តិ ឯត្ថ, - “អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, អជាតំ អក្ខតំ
អសទ្ធិត” ត្ថិ សុត្ថបទំ (ឧទា. ៧៣) អាទេត្វា វត្ថុពុំ។ និព្ពានទស្សីតិ
សច្ចិកិរិយាភិសមយវសេន និព្ពានទស្សី, តតោ ឯវ ឥតរាភិសមយត្ថសិទ្ធិយា
តំ សទ្ធិតំ អតិក្កន្តោ។

២៣. អដ្ឋសុ អសញ្ញិវាទេស្វតិ ឥទំ ព្រហ្មជាលេ (ធិ. និ. ១.៧៨-៨០)
អាគតនយេន វុត្ថមេវ ហិ សន្ធាយ ហោជ្ជា, “សញ្ញិតិ ឥមិនា អដ្ឋ អសញ្ញិវាទា
កថិតា” តិ វុត្ថំ។ ឥធម បន ចត្តារោ វាទា ឯវ ឧទ្ធដា។ តេនាហ “អសញ្ញិ” តិ អាទិ។
ឯស នយោ បរតោ “អដ្ឋសុ នេវសញ្ញិនាសញ្ញិវាទេស្វ” តិ ឯត្ថាបិ។ សញ្ញាយ
សតិ តាយ វេទនាគាហសញ្ញាវតោ “អាពាធនដ្ឋេន សញ្ញា រោគោ” តិ វុត្ថំ។
ទុក្ខតាសូលយោគតោ កិលេសាសុចិបក្សរណតោ ឧប្បាទជរាភន្តេហិ
ឧទ្ធមាតបក្កបភិជ្ឈនតោ ច សញ្ញា គណ្ណោ; ស្វាយមត្តោ ទោសទុដ្ឋតាយ ឯវ
ហោតីតិ អាហា - “សទោសដ្ឋេន គណ្ណោ” តិ។ បីឡាជននតោ អន្តោតុទនតោ

ធុរ្ម័ន្ទរណតោ ច សញ្ញា សល្លំ; ស្វាយមត្តោ អត្តភារំ អនុបរិសិទ្ធា អវជ្ជាននាតិ
អាហា “អនុបរិជ្ជដ្ឋន សល្ល”ន្តិ។ បដិសន្ធិគ្គហណោ វិញ្ញាណំ កុតោចិ អាគតំ វិយ
ហោតីតិ វុត្ថំ “បដិសន្ធិវសេន អាគតិ”ន្តិ។ គតិន្តិ បវត្តិ។ សា បន តាសុ តាសុ
គតិសុ វុត្តិ ហោតីតិ វុត្ថំ - “បុតិវសេន គតិ”ន្តិ; វឌ្ឍនវសេន យនបពន្ធវសេនាតិ
អត្តោ។ តេនាហា “អបរាបរ”ន្តិ។ អបរាបរញ្ញិ បពន្ធវសេន បវត្តមាណំ វិញ្ញាណំ
នន្ទបសេចនំ; ឥតរំ ខន្ធត្ថយំ វា និស្សាយ អភិវុទ្ធិ បតិជ្ឈំ មហន្តញ្ច
ចាបុណាតីតិ។ បវឌ្ឍវសេន វា គតី, និក្ខេបវសេន បុតិ, តតោ អបរាបរញ្ញ
រូបបវត្តនវសេន ឧបបត្តិ, ឥន្ទ្រិយបរិចាកវសេន វុឌ្ឍិ តស្ស តស្ស កម្មស្ស
កត្វបចិត្តភារេន វិវុទ្ធិ; តស្ស កម្មស្ស ជលនិព្ពត្តិយា វេបុល្លន្តិ យោជេតព្ពំ។

កាមញ្ញាតិអាទិនា “អញ្ញាត្រ រូចា”តិអាទិកា ចោទនា លក្ខណាវសេន
វុត្តាតិ ធនេស្សត្វា អយញ្ច នយោ ចោទនាយ អវិសិជ្ជិសយតាយ សិយា;
វិសិជ្ជិសយា បនាយំ ចោទនាតិ ធនេស្សតុំ, “អយំ បន បញ្ញោ”តិអាទិ វុត្ថំ។
ឯត្ថកេ ខន្ធទតិ យថាវុត្តេ រូបវេទនាទិកេ ចត្តារោ ខន្ធទ។ អញ្ញាត្រ រូចាតិ ឥមិនា
យត្ថ កត្តចិ រូបេន វិនាវិញ្ញាណាស្ស បវត្តិ នត្តិ ធិបិតំ ហោតិ។
ភវិវសេសចោទនាយ សភាវតោ ឯវ វិញ្ញាណោន វិនា រូបស្សបិ បវត្តិ នត្តិ ធិ
ធិបិតំ ហោតីតិ អាហា - “អរូបកវេចិ រូបំ, អសញ្ញកវេ ច វិញ្ញាណំ អត្ថិ”តិ។
និរោធសមាបន្នស្សាតិ សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ សមាបន្នស្សបិ វិញ្ញាណំ អត្ថិ។
ព្យញ្ញនន្ទាយាយ ច អត្ថំ បដិពាហសីតិ យទិ សទ្ធត្ថមេវ គហេត្វា អធិប្បាយំ ន
គណ្ណាសិ នេយ្យត្ថំ សុត្តន្តិ។ ឯត្ថ ច អសញ្ញកវេ និព្ពត្តសត្តវសេន បឋមវាទោ;
សញ្ញំ អត្តតោ សមនុបស្សតីតិ ឯត្ថ វុត្តនយេន សញ្ញំយេវ អត្តាតិ គហេត្វា
តស្ស កិញ្ចនភារេន បិតាយ អញ្ញាយ សញ្ញាយ អភាវតោ អសញ្ញិតិ បវត្តោ
ធុតិយវាទោ; តថា សញ្ញាយ សហ រូបធម្មេ សព្វេ ឯវ វា រូចារូបធម្មេ អត្តាតិ
គហេត្វា បវត្តោ តតិយវាទោ; តក្កក្កាហាវសេនេវ បវត្តោ ចតុត្ថវាទោ។ តេសុ

យំ វត្តតំ, តំ ហេដ្ឋា វត្តនយេនេវ វេទិតតំ។ នេវសញ្ញាសញ្ញាវាទេបិ អសញ្ញាកវេ
និព្ពត្តស្ស សត្តស្ស បុតិបដិសន្ធិសុ; សព្ពត្ត វា បដុសញ្ញាកិច្ចំ កាតុំ អសមត្ថាយ
សុខុមាយ សញ្ញាយ អត្ថិការបដិជាននវសេន បឋមវាទោ; អសញ្ញាវាទេ
វត្តនយេន សុខុមាយ សញ្ញាយ វសេន សញ្ញាននសការតាបដិជាននវសេន ច
ទុតិយវាទាទយោ បវត្តាតិ។ ឯវមេត្ត ឯតេសំ វាទានំ សញ្ញាវា វេទិតតោ។ សេសំ
វត្តនយមេវ។

២២. យត្ថ ន សញ្ញា, តត្ថ ញ្ញាណស្ស សម្ពវោ ឯវ នត្ថិតិ អាហា - “អសញ្ញា
សម្មាហោ”តិ, អសញ្ញាកាវោ នាម សម្មាហប្បវត្ថិតិ អត្ថោ។ យថា និយ្យន្តិតិ
និយ្យនិយាតិ ពហុលំ វចនតោ កត្តសាធនោ និយ្យនិយសន្នោ, ឯវំ ឥធ
វិញ្ញាតព្ពសន្នោតិ អាហា - “វិជានាតិវិញ្ញាតព្ព”ន្តិ, វិជាននំ វិញ្ញាណន្តិ អត្ថោ។
តេន ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតព្ពមត្តេនាតិ ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាណប្បមាណោនាតិ
អត្ថោ ទដ្ឋតោ។ តេនាហា - “បញ្ចទ្វារិកសញ្ញាបវត្ថិមត្តេនា”តិ,
និព្ពកប្បការតោ បញ្ចទ្វារិកសញ្ញាបវត្ថិសមេន ការនាភិនិហារេនាតិ អត្ថោ។
ឡិទ្ធារិកសង្ខារប្បវត្ថិមត្តេនាតិ ឡិទ្ធារិកានំ សង្ខារានំ បវត្ថិយា។
ឡិទ្ធារិកសង្ខារាតិ ចេត្ត អាកិញ្ចញ្ញាយតនបរិយោសាណា សមាបត្តិធម្មា
អធិប្បតា។ ឧបសម្បទន្តិយេ សញ្ញាយ, អសញ្ញាកាវេ ច ទោសំ ទិស្វា
នេវសញ្ញាសញ្ញាយតនំ វណ្ណោន្តាបិ រូបជ្ឈានបដិលាភមត្តេន តស្ស
សម្បទនំ បដិលាភំ អធិគមំ បញ្ញាបេន្តិ, តេសំ តស្ស ព្យសនំ អក្ខាយតិ
អនុចាយការតោ។ តេនាហា “វិនាសោ”តិអាទិ។ វុដ្ឋានន្តិ
សទិសសមាបជ្ជនបុព្វកំ បរិវុដ្ឋានំ។ សមាបត្តិ ឯវ តេសំ នត្ថិ អនធិគតត្តា។
ឡិទ្ធារិកសង្ខារប្បវត្ថិយា អន្តមសោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសង្ខារប្បវត្ថិយាបិ
បត្តព្ពន្តិ ន អក្ខាយតិ តេបិ សមតិក្កមិត្វា បត្តព្ពតោ។ សង្ខារានន្តិ និទ្វារណោ
សាមិវចនំ។ អវសេសាតិ ឥតោ បរំ សុខុមកាវោ នាម នត្ថិតិ សុខុមកាវាបត្ថិយា

អវសេសា។ តេជារា - “ការវាសនេសព្វសុខុមការំ បត្តាសម្ព័រា” តិ។ ឯតន្ត្រី
នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនំ, បត្តព្វំ នាម ហោតិ តាធិសសម្ព័រាប្បត្តិយំ
តព្រោហារតោ។ សម្ព័តំ សមេច្ច សម្ពុយ្យ បច្ចយេហិ កតត្តា។

២៥. “យេ តេ សមណាព្រាហ្មណា សតោ សត្តស្ស ឧប្បទំវិនាសំវិករំ
បញ្ញាបេន្តី” តិ (ម. និ. ៣. ២៥) វត្តមានត្តា សព្វទិយំ វិបរិវត្តមាទេ ឯកជ្ឈំ
គហេត្វា, “តត្រា” តិ ភកវតា វុត្តន្តិ អាហា - “តត្រាតិ សត្តសុ ឧប្បទំវិនាសុ
ភុម្ម” តិ។ ឧទ្ធចំ សាវន្តិ ឧទ្ធចំ គតំ សាវន្តាតិ តំ ទស្សន្តោ អាហា “ឧទ្ធចំ វុច្ចតិ” តិអាធិ។
សាវន្តាតិ យត្ត បត្តន្តិ នលកន្តិ, តំ ជានន្តា។ អាសត្តិ អាសីសនំ។ បេជ្ជាតិ
បរលោកេ។ វាណិជ្ជបមាវិយាតិ ភវបរិយាបន្នជលវិសេសាបេក្ខាយ
បដិបជ្ជនតោ។ សក្កាយស្ស ភយាតិ សន្តោ កាយោតិ សក្កាយោ, បរមត្ថតោ
វិជ្ជមានោ ធម្មសមូហោតិ កត្វា ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ, តតោ ភាយនេន។ មា
ជ័យិ មា បរិក្ខយំ អគមាសិ។ មា ឱសីទិ មា ហេជ្ជា ភស្សិ។ អព្ពន្ធិ អាភាសំ មា
ឧត្តិយិ មា ភិដ្ឋិត្វា បតិ។ គទ្ធុលេន ពោធិ្វា គទ្ធុលពោធិ្វា។ ទទ្ធុបម្ភាវិយ ជីលោ
វិយ ច សក្កាយោ ឧម្មាចនីយតោ។ សាវិយ ទិដ្ឋិតតិកោ តស្ស
អនុបរិវត្តនតោ។ ទណ្ឌាកោវិយ ទិដ្ឋិ ធនេនករណាយ
អសមត្ថការករណតោ។ វដ្ឋវិយ តណ្ហា ពន្ធនតោ ច, អារម្មណាករណាវសេន
សមន្នាគមនវសេន ច សម្ពុទ្ធការតោ។ តេន វុត្តំ - “ទិដ្ឋិទណ្ឌាកេ បវេសិតាយ
តណ្ហារដ្ឋយា” តិ។

២៦. ភកវា អត្តនោ ទេសនាវិលាសេន វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន
(ចតុចត្តាវិស អបរន្តកប្បិកវាទា តត្ថ តត្ថ អន្តោគធាតិ) ឧទ្ធចសវសេន បញ្ចោវ
សម្ព័ហេត្វា យដុទ្ធសំ និគមេន្តោ, “ឥមាទេវ បញ្ចាយតនានី” តិ អាហា។ តត្ថ
ទុក្ខស្ស និមិត្តភាវតោ ទិដ្ឋិតតានំ ការណាជ្ជេន អាយតនត្តោតិ វុត្តំ - “ឥមាទេវ

បញ្ហា ការណាង"តិ។ សញ្ញាអាទិវសេន តីណិ ឧប្បនេវនោតិ ចត្តាវិ ភាជិតានិ។
ឥតវំ បន ទិដ្ឋធម្មនិព្វានំ កុហំ បរិជ្ជំ? សរូបតោ អភាជិតត្តា យថាភាជិតេសុ
វាទេសុ កត្ត អន្តោគធន្តិ បុច្ឆតិ។ ឧទ្ទេសេ បន សរូបតោ គហិតមេវ,
“ទិដ្ឋធម្មនិព្វានំ វា បនេកេ អភិវទន្តិ”តិ។ ឥតរោ ឯកត្តសញ្ញាវាទេ
នានត្តសញ្ញាវាទេ អន្តោគធន្តិ ទស្សន្តោ “ឯកត្ត...បេ... វេទិតព្វ”ន្តិ អាហា
យថាសុខញោតំ វុត្តំ។ បឋមោ ហិ ទិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទោ នានត្តសញ្ញាវាទេ
អន្តោគធា, ឥតវេ ចត្តារោ ឯកត្តសញ្ញាវាទេ។

២៧. អតីតកោដ្ឋាសសម្ពាទន្តិ អតីតំ ខន្ធកោដ្ឋាសសម្ពាទន្តំ បុព្វន្តំ។ បុព្វេ
និវុត្តធម្មវិសយា កប្បនា ឥធាធិប្បតា, តស្មា អតីតកាលវាចកោ ឥធិ
បុព្វសន្តោ, រូបាទិខន្ធវិទិមុត្តញ្ច កប្បនាវុត្ត នត្តិ, អន្តសន្តោ ច
កោដ្ឋាសវាចកោ។ តេន វុត្តំ “អតីតកោដ្ឋាសសម្ពាទន្តំ បុព្វន្តំ កប្បត្វា”តិ។
“កប្បត្វា”តិ ច តស្មី បុព្វន្តេ តណ្ហាយនាភិទិវិសានំ សមត្ថនំ បរិនិដ្ឋាបនំ
វេទតិ។ សេសម្បីតិ “បុព្វន្តានុទិដ្ឋិ”តិ វេរមាទិកំ។ បុព្វេ វុត្តប្បការន្តិ
“អបរន្តានុទិដ្ឋិនោ”តិអាទិសុ វុត្តប្បការំ។ ឯកេកស្មិញ អត្តាតិ អាហិតោ
អហំមាទោ ឯត្តាតិ កត្វា, លោកោតិ លោកិយន្តិ ឯត្ត បុញ្ញចាចានិ តត្ថិចាកា
ចាតិ កត្វា, តំ តំ គហណាវិសេសំ ឧបាទាយ បញ្ញាបនំ ហោតីតិ អាហា -
“រូបាទិសុ អញ្ញតវំ អត្តាតិ ច លោកោតិ ច គហេត្វា”តិ។ សព្វនាភាវេន
សស្សតោ។ អមរោ និទ្ធា ធុរោតិ តស្សវេ វេវចនានិ។ មរណភាវេន អមរោ,
ឧប្បនាភាវេន សព្វកាលំ វុត្តនតោ និទ្ធា, ជិវជ្ជនវិការភាវេន ធុរោ,
យថាហាតិអាទិនា យថាវុត្តមត្តំ និទ្ទេសបដិសម្ពិទាចាឡីហិ វិភាវេតិ។ អយញ្ច
អត្តោ “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, វេទនំ... សញ្ញា... សម្ពាវេ... វិញ្ញាណំ អត្តតោ
សមនុបស្សតិ”តិ (បដិ. ម. ១.១៣០-១៣១) ឥមិស្សា បញ្ចវិធាយ សក្កាយទិដ្ឋិយា
វសេន វុត្តោ។ “រូបវុត្ត”ន្តិអាទិកាយ (បដិ. ម. ១.១៣០-១៣១) បន

បញ្ចូលសរីរិយាយ សក្កាយទិដ្ឋិយា វសេន ចត្តារោ ចត្តារោ ខន្ធ, “អត្តា”តិ
គហេត្វា តទញ្ញំ - “លោកោ”តិ បញ្ញាបេន្តិតិ អយម្យិ អត្តោលព្ពតិ, តថា ឯកំ
ខន្ធ, “អត្តា”តិ គហេត្វា តទញ្ញំ “លោកោ”តិ បញ្ញាបេន្តិតិ ឯវមេត្ត អត្តោ
ទដ្ឋញ្ញោ។ ឯសេវ នយោតិ ឥមិនាយថា “រូបាទីសុ អញ្ញាតំ អត្តាតិ ច លោកោតិ
ច គហេត្វា សស្សតោ...បេ... ធុរោ”តិ អត្តោ វុត្តោ; ឯវំ អសស្សតោ អនិច្ចា
អធុរោ ឧច្ឆិដ្ឋតិ វិនស្សតិ ន ហោតិ បរំ មរណា; និច្ចា ច អនិច្ចា ច នេវនិច្ចា
នានិច្ចាតិ ឯវមាទិមត្តំ អតិទិសតិ។

ចត្តារោ សស្សតវាទាតិ លាភីវសេន តយោ, តក្កីវសេន ឯកោតិ ឯវំ
ចត្តារោ។ បុព្វេនិវាសញ្ញាលាលាភី តិត្តិយោ មន្ទបញ្ញោ
អនេកជាតិសតសហស្សមត្តំ អនុស្សរតិ, មជ្ឈិមបញ្ញោ ទស
សំវដ្តិវដ្តកប្បានិ, តិក្ខុបញ្ញោ ចត្តារីស សំវដ្តិវដ្តកប្បានិ, ន តតោ បរំ។ សោ
ឯវំ អនុស្សរតោ អត្តោ ច លោកោ ចាតិ អភិវទតិ។ តក្កី បន តក្កបរិយាហតំ
វីមំសានុចរិតំ សយំបដិកានំ សស្សតោ អត្តោ ច លោកោ ចាតិ អភិវទតិ។ តេន
វុត្តំ - “លាភីវសេន តយោ, តក្កីវសេន ឯកោតិ ឯវំ ចត្តារោ សស្សតវាទា”តិ។
ឯតេនេវ ច អធិច្ចសមុប្បត្តិកវាទោវិយ សស្សតវាទោ កស្មា ធុរិយេន ន
វិភត្តោតិ បេ? បដិក្ខត្តត្តាតិ ទដ្ឋព្វំ។

ឯត្ថ ច, “សស្សតោ អត្តោ ច លោកោ ចា”តិ វាទេ អយមយុត្តតាវិការវា -
យទិ ហិ បរេន បរិកប្បិតោ អត្តោ, លោកោ វា សស្សតោ សិយា, តស្ស
និព្វិការតាយ បុរិមរូបាវិជហនតោ កស្សចិ វិសេសាធានស្ស កាតុំ
អសក្កុណោយ្យតាយ អហិតតោ និវត្តនត្តំ ហិតេ ច បដិបត្តិអត្តំ ឧបទេសោ ឯវ
និប្បយោជនោ សិយា សស្សតវាទិនោ។ កេមំ វា សោ ឧបទេសោ បរត្ថិយតិ
វិការាភាវតោ; ឯវញ្ច អត្តនោ អជជាតាសស្ស វិយ ធានាទិកិរិយា

ហ៊ីសាធិកិរិយា ច ន សម្ភវតិ; តថា សុខស្ស ធុក្ខស្ស ច អនុភវននិពន្ធា ឯវ
សស្សតវាទិនោ ន យុជ្ជតិ កម្មពន្ធាភាវតោ, ជាតិអាទិនំ អសម្ភវតោ កុតោ
វិមោក្ខោ។ អថ បន ធម្មមត្តំ តស្ស ឧប្បជ្ជតិ ចេវ វិនស្សតិ ច, យស្ស វសេនាយំ
កិរិយាធិវាហារោតិ វនេយ្យ។ ឯវម្បី បុរិមរូបាវិជហនេន អវជ្ជិតស្ស អត្តនោ
ធម្មមត្តន្តិ ន សក្កា សម្ភាវេតុំ; តេ វា បនស្ស ធម្មា អវត្តាភូតា តតោ អញ្ញោ វា
សិយុំ អនញ្ញោ វា, យទិ អញ្ញោ, ន តាហិ តស្ស ឧប្បន្នាហិបិ កោចិ វិសេសោ អត្ថិ។
យោ ហិ ករោតិ បដិសំវេនេតិ ចវតិ ឧបបជ្ជតិ ចាតិ ឥច្ឆិតំ។ តស្មា តទវត្ថោ ឯវ
យថាវុត្តនោសោ, កិញ្ច ធម្មកប្បនាបិ និវត្តកា សិយា។ អថ អនញ្ញោ,
ឧប្បាទវិនាសវន្តិហិ អវត្តាហិ អនញ្ញស្ស អត្តនោ តាសំ វិយ
ឧប្បាទវិនាសសម្ភវាបត្តិតោ កុតោ និច្ចតាវកាសោ។ តាសម្បី វា អត្តនោ វិយ
និច្ចតាតិ ពន្ធនវិមោក្ខានំ អសម្ភវា ឯវាតិ ន យុជ្ជតិ ឯវ សស្សតវាទោ; ន ចេត្ត
កោចិ វាទី ធម្មានំ សស្សតភាវេ បរិសុទ្ធី យុត្តិ វត្ថុ សមត្ថោ អត្ថិ; យុត្តិវហិតញ្ច
វចនំ ន បណ្ឌិតានំ ចិត្តមារាជេតិវិញ្ញហិ ធម្មិតោ ឯវាយំ សស្សតវាទោតិ។

សត្ត ឧប្បន្នវាទាតិ ឯត្ថ តេ សរូបមត្តតោ ហេដ្ឋា ទស្សិតា ឯវ, តត្ថ ទេ ជនា
ឧប្បន្នទិដ្ឋិ គណ្ណាន្តិ លាភី ច អលាភី ច។ តត្ថ លាភី នាម ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណលាភី
ទិព្ពេន ចក្ខុនា អវហតោ ចុតី ទិស្វា ឧបបត្តិ អបស្សន្តោ។ យោ វា បុព្វជ្ជនានម្បី
ចុតិមត្តមេវ ទដ្ឋំ សក្កោតិ, បុព្វយោគាភាវេន បរិកម្មាករណេន វា ឧបចាតំ
ទដ្ឋំ ន សក្កោតិ។ សោ “តត្ថ តត្ថវ អត្តា ឧប្បជ្ជតិ” តិ ឧប្បន្នទិដ្ឋិ គណ្ណាតិ។
អលាភី - “កោ បរលោកំ ជានាតិ, ឯត្ថកោ ជីវវិសយោ, យាវ
ឥន្ទ្រិយគោចរោ” តិ អត្តនោ ដីតុយា ហត្ថគ្គណ្ឌនករាជ វិយ
កាមសុខគិទ្ធតាយ វា, “យថា រុក្ខបណ្ណានិ រុក្ខតោ បតិភានិ ន បដិសន្ធិយន្តិ,
ឯវំ សព្វេបិ សត្តា អប្បដិសន្ធិកមរណាមេវ គច្ឆន្តិ, ជលពុព្ពឡ កូបមា សត្តា” តិ
តក្កមត្តវសេន វា ឧប្បន្នទិដ្ឋិ គណ្ណាតិ។ តត្ថ យំ ហេដ្ឋា វត្ថុ - “មនុស្សត្តភាវេ

កាមាវចរនេវត្ថុភាវេ រូបាវចរនេវត្ថុភាវេ ចតុត្ថិជអរូបត្ថុភាវេ ចរិត្វា សត្តស្ស
ឧប្បនបញ្ញាបនវសេន សត្ត ឧប្បនវាទា កចិតា"តិ។ តត្ថ យុត្តំ តាវ បុរិមេសុ
តីសុ វាទេសុ "កាយស្ស ភេទា"តិ វុត្តំ; បញ្ចវេការកវបរិយាបន្នំ អត្តការំ
អារព្ព បវត្តត្តា តេសំ វាទានំ, ន យុត្តំ ចតុវេការកវបរិយាបន្នំ អត្តការំ
និស្សាយ បវត្តេសុ ចតុត្តាទីសុ ចតុសុ វាទេសុ, "កាយស្ស ភេទា"តិ វុត្តំ។ ន ហិ
អរូបីនំ កាយោ អត្ថិតិ? សច្ចមេតំ, រូបភវេ បវត្តវេហារេនេវ ទិដ្ឋិតតិកោ
អរូបភវេហិ កាយវេហារមារោបេត្វា អាហា "កាយស្ស ភេទា"តិ។ យថា
ទិដ្ឋិតតិកេហិ ទិដ្ឋិយោ បញ្ញត្តា, តថេវ ភគវា ទស្សេសីតិ។ អរូបកាយភាវតោ
វា ជស្សទិជម្ពុសម្មហភូតេ អរូបត្ថុភាវេ កាយនិទ្ទេសោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឯត្ថាហា - "កាមាវចរនេវត្ថុភាវាទិនិវរសេសវិកវបតិដ្ឋាបកានំ
ទុតិយវាទាទិនំ យុត្តោ អបរន្តកប្បិកភាវោ អនាគតទ្ធវិសយត្តា តេសំ វាទានំ;
ន បន ទិដ្ឋិតតិក-បច្ចក្ខត្វត-មនុស្សត្ថុភាវ-សមុប្បនបតិដ្ឋាបកស្ស
បឋមវាទស្ស បច្ចប្បន្នវិសយត្តា"តិ។ យទិ វេ យថា ហិ ទុតិយាទិវាទានំ,
បុរិមបុរិមវាទសង្កហិតស្សេវ អត្តនោ ឧត្តរុត្តរភវោបបត្តិយា សមុប្បននតោ
យុទ្ធិតិ អបរន្តកប្បិកតា, តថា ច "នោ ច ខោ, ភោ, អយំ អត្តា ឯត្តាវតា សម្មា
សមុច្ឆិន្នោ ហោតិ"តិអាទិ វុត្តំ។ វេ អនាគតស្សេវ មនុស្សត្ថុភាវសមុប្បនស្ស
អធិប្បេតត្តា បឋមវាទស្សបិ អបរន្តកប្បិកតា យុទ្ធិតិ។ វេ សព្ពស្សបិ
បុព្ពន្ធតោ អាគតស្ស ឧប្បនបញ្ញាបនវសេន ឥធ បុព្ពន្ធកប្បិកេសុ ទេសនា
គតា។ ឯតេ ឧប្បនវាទា ហោជ្ជា អបរន្តកប្បិកេសុ ទេសនា គតា។ ឯតេ
ឧប្បនវាទា ហោជ្ជា អបរន្តកប្បិកេសុ តត្ថ តត្ថេវ ឧប្បន្នតិ, ន តតោ ឧទ្ធចំ បវត្តិ
អត្ថិតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តា។ ជលពុពុឡ ក្នុងមា ហិ សត្តាតិ តស្ស លទ្ធិ។

ឥន្ទ្រ បុព្វន្តកប្បិកេសុ។ ឥន្ទ្រ មនុស្សត្ថភាវាទិកេ ឧប្បជ្ជតិ

វិនិច្ឆ័យនាសវសេន។ ឯវំ អនាគតេ អនុប្បត្តិទស្សនបរាទំ ឧប្បនិរាទានំ
អបរន្តកប្បិកេសុ គហលំ; បុព្វន្តតោ បន អាគតស្ស អត្តនោ ឥន្ទ្រ
ឧប្បនិរាទានំ បុព្វន្តកប្បិកេសុ គហលំ។ ឥតោ បរំ ន គប្បតីតិ បន ឥន្ទំ
អត្តតោ អាបន្នស្ស អត្តស្ស ទស្សនំ។ សត្តេសុ សង្ខារេសុ ច ឯកច្ចសស្សតន្តិ
បរត្តោ ឯកច្ចសស្សតវាទោ។ សោ បន ព្រហ្មកាយិក-ទិដ្ឋាបទោសិក-
មនោបទោសិកត្ថភាវតោ ចរិត្វា ឥន្ទាគតានំ តក្កិនោ ច ឧប្បជ្ជនវសេន
ចតុត្ថិជោតិ អាហា “ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតវាទា”តិ។

“សង្ខារេកច្ចសស្សតិកា”តិ ឥន្ទំ តេហិ សស្សតភាវេន គយ្ហមាណនំ ធម្មានំ
យថាសភាវទស្សនវសេន វុត្ថំ, ន បនេកច្ចសស្សតិកមតទស្សនវសេន។
តស្ស ហិ សស្សតាភិមតំ អសង្ខតមេវាតិ លទ្ធិ។ តថា ហិ វុត្ថំ (ធិ. និ. ១.៤៩)
ព្រហ្មជាលេ - “ចិត្តន្តិ វា មនោតិ វា វិញ្ញាណន្តិ វា អយំ អត្តា និច្ចា ធុរោ
សស្សតោ អរិបរិណាមធម្មា សស្សតិសមំ តថេវ វស្សតី”តិ។ ន ហិ យស្ស
ភាវស្ស បច្ចយេហិ អភិសង្ខតភាវំ បដិជានាតិ; តស្សេវ និច្ចធុរាទិភាវោ
អនុម្ពត្តកេន ន សក្កា បដិញ្ញាតុំ។ ឯតេន, “ឧប្បាទវយធុរតាយុត្តភាវា សិយា
និច្ចា, សិយា អនិច្ចា, សិយា ន វត្តព្ពា”តិអាទិនា បវត្តស្ស សត្តភជ្ជវាទស្ស
អយុត្តតាវិភាវិតា ហោតិ។

តត្ថាយំ (ធិ. និ. ដី. ១.៣៨) អយុត្តតាវិភាវនា - យទិ, “យេន សភាវេន យោ
ធម្មា អត្ថិតិ វុច្ចតិ, តេនេវ សភាវេន សោ ធម្មា នត្ថី”តិអាទិនា វុច្ចយ្យ, សិយា
អនេកន្តវាទោ; អថ អញ្ញេន, សិយា ន អនេកន្តវាទោ; ន ចេត្ត
ទេសន្តរាទិសម្ពុទ្ធភាវោ យុត្តោ វុត្ថំ តស្ស សព្វលោកសិទ្ធិត្ថាវិវាទាភាវតោ។
យេ បន វទន្តិ - “យថា សុវណ្ណាយជេ មកុជេ កតេ យជភាវោ នស្សតិ,
មកុជភាវោ ឧប្បជ្ជតិ, សុវណ្ណភាវោ តិដ្ឋតិយេវ, ឯវំ សព្វភាវានំ កោចិ ធម្មា

នស្សតិ, កោចិ ឧប្បជ្ជតិ, សភាវោ បន តិជ្ជតិ" តិ។ តេ វត្តញ្ញា - កី តំ សុវណ្ណំ, យំ
យដេ មកុដេ ច អវជ្ជតំ? យទិ រូចាទិ, សោ សន្នោរិយ អនិច្ចា, អថ
រូចាទិសមូហោ, សមូហោ នាម សម្មតិមត្តំ។ តស្ស វោហារមត្តស្ស អត្ថិតា
នត្ថិតា និច្ចតា វា ន វត្តញ្ញា។ តស្ស បរមត្ថសភាវេន អនុបលព្ពនតោតិ
អនេកន្តវាទោ ន សិយា។ ធម្មា ច ធម្មិតោ អញ្ញោ វា សិយុំ អនញ្ញោ វា។ យទិ
អញ្ញោ, ន តេសំ អនិច្ចតាយ ធម្មំ អនិច្ចា អញ្ញត្តា។ ន ហិ រូចា ច ក្ខុវិញ្ញាណំ
អញ្ញត្តា, ន ច រូបេ ច ក្ខុវិញ្ញាណាសន្នោ ហោតិ; កិញ្ច ធម្មកប្បនាបិ និវត្តិកា
សិយា ធម្មិតោ និច្ចានិច្ចតាយ អសិជ្ឈនតោ អថ អនញ្ញោ; ឧប្បាទិវិនាសវន្តេហិ
អនញ្ញស្ស ធម្មិតោ តេសំ រិយ ឧប្បាទិវិនាសសញ្ញាវតោ កុតោ និច្ចតាវកាសោ,
តេសម្បី វា ធម្មិតោ រិយ និច្ចតាបត្ថិ សិយា។ អបិ ច និច្ចានិច្ចនវត្តព្ភរូចោ អត្តា ច
លោកោ ច បរមត្ថតោ វិជ្ជមានតាបដិជាននតោ យថា និច្ចាទីនំ អញ្ញតំ រូបំ,
យថា វា ទីចាទយោ។ ន ហិ ទីចាទីនំ ឧទយព្ពយសភាវាទំ
និច្ចានិច្ចនវត្តព្ភសភាវតា សក្កា វត្តំ ជីវស្ស និច្ចាទីសុ អញ្ញតំ រូបំ រិយាតិ វរំ
សត្តភជ្ជស្ស រិយ សេសភជ្ជានម្បី អសម្ពវោយេវាតិ សត្តភជ្ជវាទស្ស អយុត្តតា
វេទិតញ្ញាតិ។

ឯត្ថ ច, “ឥស្សរោ និច្ចា, អញ្ញោ សត្តា អនិច្ចា” តិ វរំ បវត្តវាទា
សត្តកច្ចសស្សតវាទា; សេយ្យថាបិ ឥស្សរវាទាទយោ។ “បរមាណាវោ និច្ចា
ធុវា, ទិអណុកាទយោ អនិច្ចា” តិ វរំ បវត្តវាទា សម្ពាវេកច្ចសស្សតវាទា;
សេយ្យថាបិ កណាទវាទាទយោ។ ននុ ច “ឯកច្ចេ ធម្មា សស្សតា, ឯកច្ចេ
អសស្សតា” តិ; ឯតស្មី វាទេ ច ក្ខាទីនំ អសស្សតតាសន្និដ្ឋានំ
យថាសភាវាវពោធា វរំ, តយិទំ កថំ មិច្ឆាទស្សនន្តិ, កោ វរំមាហា -
“ច ក្ខាទីនំ អសស្សតការសន្និដ្ឋានំ មិច្ឆាទស្សន” តិ? អសស្សតេសុយេវ បន
កេសញ្ចិ ធម្មានំ សស្សតភាវាភិនិវេសោ ឥធម មិច្ឆាទស្សនំ; តេន បន ឯកវាវេ

បរវត្តមាននៃ ចក្ខុវិស័យ អសស្សតកាវវពោធាវិទូសិក្ខា សំសង្គការតោ;
វិសសំសង្គារិយ សប្បិមណ្ឌោ សកិច្ចការណាសមត្តតាយ
សម្មាទស្សនបក្ខេ ប្រែតព្ពតំ នារហតិ។ អថ វា អសស្សតកាវេន និច្ចតាបិ
ចក្ខុអាទយោ សមារោបិតជីវសកាវា វេ ទិដ្ឋិតតិ កេហិ គយ្ហន្តិតិ
តទវពោធស្ស មិច្ឆាទស្សនកាវោ ន សក្កា និវារតុំ។ តថា ហិ វុត្តំ ព្រហ្មជាលេ
(ធិ. និ. ១.៤៩) - “ចក្ខុន្តិ វា...បេ.... កាយោតិ វា អយំ មេ អត្ថា” តិអាទិ។ វេព្វា
កត្វា អសម្ពុតាយ សម្ពុតាយ ច ធាតុយា វសេន យថាក្កមំ ឯកេច្ច ធម្មា
សស្សតា; ឯកេច្ច អសស្សតាតិ វេ បរវត្តាវិភង្គវាទោបិ ឯកច្ចសស្សតវាទោ
អាបដ្ឋតិ វេ បកាវា ចោទនា អនោកាសា ហោតិ
អវិបរីតធម្មសភាវសម្បជិបត្តិការតោ។

ន មរតិ តិ អមរា។ កា សា? “វេន្តិបិ មេ នោ” តិអាទិនា (ធិ. និ. ១.៦២) នយេន
បរិយន្តរហិតា ទិដ្ឋិតតិកស្ស ទិដ្ឋិ ច វាចា ច, អមរាយ ទិដ្ឋិយា វាចាយ វិវិទោ
ខេចោតិ អមរាវិក្ខេចោ។ សោ ឯតស្ស អត្ថិតិ អមរាវិក្ខេចោ។ អថ វា អមរតិ
ឯកា មច្ចជាតិ, សា ឧម្ពុជ្ជននិម្ពុជ្ជនាទិវសេន ឧទកេ សន្ធាវមាណា គាហំ ន
គច្ចតិ; វេមេវ អយម្យំ វាទោ ឥតោ ចិតោ ច សន្ធាវតិ, គាហំ នាគច្ចតិ តិ
អមរាវិក្ខេចោ, សោ វេ អមរាវិក្ខេបិកោ។ ស្វាយំ វាទោ
មុសាវាទអនុយោគធន្តរាគមោហាហេតុកតាយ ចតុធា បរវត្តាតិ អាហា -
“ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបិកា វុត្តា” តិ។ ននុ ចេត្ត (ធិ. និ. ដ៏. ១.៦៥-៦៦) ចតុត្ថិដោបិ
អមរាវិក្ខេបិកោ កុសលាទិកេ ធម្មេ បរលោកត្តិកាទិនិ ច យថាភូតំ
អនវេជ្ជមាណោ, តត្ថ តត្ថ បញ្ចំ បុដ្ឋោ បុច្ឆាយ វិក្ខេបនមត្តំ អាបដ្ឋតិ តស្ស
កមំ ទិដ្ឋិតតិកកាវោ។ ន ហិ អវត្តកាមស្ស វិយ បុច្ឆិតមត្តំ អជានន្តស្ស
វិក្ខេបករណាមត្តេន ទិដ្ឋិតតិកតា យុត្តាតិ? ន ហេវំ បុច្ឆាវិក្ខេបករណាមត្តេន
តស្ស ទិដ្ឋិតតិកតា ឥច្ឆិតា, អថ ខោ មិច្ឆាភិនិវេសេន។ សស្សតវសេន

មិច្ឆាភិណ្ឌិវិជ្ជាយេវ ហិ មនុពុទ្ធិតាយ កុសលាទិធម្ម បរលោកត្តិកាទីនិ ច,
យាថាវតោ អប្បជិបដ្ឋមា នោ អត្តនា អវិញ្ញាតស្ស អត្តស្ស បរិវិញ្ញាបេតុំ
អសមត្ថតាយ មុសាវាទាទិកយេន ច វិក្ខេបំ អាបដ្ឋតីតិ។ តថា ហិស្ស វាទស្ស
សស្សតទិដ្ឋិសង្កហោ វុត្តោ។ អថ វា បុញ្ញចាចានំ, តត្ថិចាកានព្វា អនវតោធន,
អសទ្ធិហនេន ច, “តត្ថិសយាយ បុច្ឆាយ វិក្ខេបករណំយេវ យុត្តំ សុន្ទរព្វា”តិ,
ខន្តី វុចី ឧប្បាទេត្វា អភិណ្ឌិវិសន្តស្ស ឧប្បន្នាវិសុំយេវេកា ឯសា ទិដ្ឋិសត្តកង្កុទិដ្ឋិ
វិយាតិ ទដ្ឋព្វា។ តថា ចេវ វុត្តំ - “បរិយន្តវហិតា ទិដ្ឋិគតិកស្ស ទិដ្ឋិចេវ វាចា
ចា”តិ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៦១)។ កថំ បនស្សា សស្សតទិដ្ឋិសង្កហោ? ឧច្ឆន្ទវសេន
អនភិណ្ឌិវេសតោ។ “នត្ថិ កោចិ ធម្មានំ យថាភូតវេទី វិវាទពហុលត្តា លោកស្ស;
‘ឯវមេវ’ន្តិ បន សទ្ធក្ករេន ធម្មេ និដ្ឋាននា អនាទិកាលិកា លោកេ”តិ
តាហាវសេន សស្សតលេសោបេត្ត លព្ពតិយេវ។

អមតិ កច្ចតិ ឯត្ថ សភាវោ ឱសានន្តិ អន្តោ, មរិយានោ, សោ ឯតស្ស អត្ថិ
អន្តវា។ តេនាហ “សបរិយន្តោ”តិ។ អវឌ្ឍិតកសិណស្ស បុគ្គលស្ស ឯវំ
ហោតីតិ យោជនា។ ទុតិយវាទោ “អនន្តវា លោកោ”តិ វាទោ។ តតិយវាទោ
“អន្តវា ច អនន្តវា ចា”តិ វាទោ។ ចតុត្ថវាទោ “នេវន្តវា នានន្តវា”តិ វាទោ។ ឯតេ
ឯវំ ចត្តារោ វាទិនោ សន្ធាយ ព្រហ្មជាលេ (ធី. និ. ១.៥៣) - “អន្តានន្តិកា អន្តានន្តំ
លោកស្ស បញ្ញាបេន្តិ ចត្វហិ វត្ថុហិ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ (ធី. និ. ដី. ១.៥៣) យុត្តំ តាវ
បុរិមានំ តិណ្ណំ វាទីនំ អន្តត្ថព្វា អន្តត្ថព្វា អន្តានន្តត្ថព្វា អារព្ព បវត្តវាទត្តា
អន្តានន្តិកត្តំ។ បច្ឆិមស្ស បន តទុកយបដិសេធវសេន បវត្តវាទត្តា
កថមន្តានន្តិកត្តន្តិ? តទុកយបដិសេធវសេន បវត្តវាទត្តា ឯវំ។ យស្មា
បដិសេធវាទោចិ អន្តានន្តិវិសយោ ឯវំ តំ អារព្ព បវត្តត្តា។ អបរេ អាហុ - “យថា
តតិយវាទេ សម្ពេទវសេន ឯតស្សេវ អន្តវន្តតា អនន្តតា ច សម្ពវតិ, ឯវំ
តក្កិវាទេចិ កាលភេទវសេន ឧកយសម្ពវតោ អញ្ញាមញ្ញាបដិសេធន

ឧកយញ្ជៅ វុច្ចតិ។ កង់? អន្តរន្តតាបដិសេធន ហិ អនន្តតា វុច្ចតិ,
អនន្តតាបដិសេធន ច អន្តរន្តតា, អន្តានន្តានញ្ច តតិយវាធាភារោ
កាលភេទស្ស អធិប្បតត្តា។ ឥទ្ធិ វុត្តំ ហោតិ យស្មា អយំ លោកសញ្ញតោ
អត្តាលាយិហិ អធិគតិវិសេសេហិ អនន្តោ កធាចិ សក្ខិ ធិដ្ឋា អនុសុយ្យតិ;
តស្មា នេវន្តវា។ យស្មា បន តេហិ ឯវ កធាចិ អន្តវា សក្ខិ ធិដ្ឋា អនុសុយ្យតិ,
តស្មា ន បន អនន្តវា”តិ។ យថា ច អនុស្សតិ តក្កិវសេន, ឯវំ
ជាតិស្ស តក្កិអាធិនញ្ច វសេន យថាសម្ពុំ យោជេតព្វំ។ អយញ្ញ តក្កិកោ
អវឡិកតាវបុព្វកត្តា បដិភាគនិមិត្តានំ វឡិកតាវស្ស វឡិកកាលវសេន
អបច្ចក្ខកាវិតាយ អនុស្សវាធិមត្ត ឫត្វា - “នេវន្តវា”តិ បដិក្ខិបតិ,
អវឡិកកាលវសេន បន “នានន្តោ”តិ។ ន បន អន្តរន្តតានន្តតានំ
អច្ចន្តមភារេន យថា តំ “នេវសញ្ញនាសញ្ញ”តិ, អវស្សញ្ច ឯតំ ឯវំ វិញ្ញាតព្វំ,
អញ្ញថាវិក្ខេបបក្ខំយេវ ភជេយ្យ ចតុត្តវាធា។ ន ហិ
អន្តរន្តតានន្តតាតឧកយវិធិមុត្តោ អត្តនោ បកាហេ អត្ថិ, តក្កិវាធិ ច
យុត្តិមគ្គកោ, កាលភេទវសេន ច តឧកយម្បិ ឯកស្មី ន នយុដ្ឋតិ។
អនន្តរចតុក្កន្តិ ឯកត្តសញ្ញតិ អាគតសញ្ញចតុក្កំ។

ឯកន្តសុធិតិ ឯកន្តនេវ សុធិ។ តំ បនស្ស សុខំ ឧកេន អវោមិស្សំ ហោតិ តិ
អាហា “និរន្តរសុធិ”តិ។ ឯកន្តសុខមេវាតិ ឥទ្ធិ សុខពហុលតំ សន្ធាយ វុត្តំ។
អតីតាសុ សត្តសុ ជាតិស្វតិ ឥទ្ធិ តតោ បរំ ជាតិស្ស ព្យាលោន អនុស្សវិតុំ ន
សក្កាតិ កត្វា វុត្តំ។ តាធិសមេវាតិ សុខសមដ្ឋិមេវ អត្តភារំ។ “ឯវំ
សុខសមដ្ឋិ”តិ តំ អនុស្សវន្តស្ស ជាតិស្សវស្ស អតីតជាតិយម្បិ ឥធិវិយ
ឧក្ខុដ្ឋស្ស តំ អនុស្សវន្តស្ស។

សព្វេសម្បីតិ លាភីនំ តក្កិនម្បី។ តថាតិ ឥមិនា “សព្វេសម្បី”តិ ឥទំ បទំ
អាកឡតិ។ កាមាវចរំ នាម អនុក្ខមសុខំ អនុឡាវំ អវិភូតន្តិ អាហ
“ចតុត្ថជ្ឈានវសេនា”តិ។ ចតុត្ថជ្ឈានំ ការណាភូតំ ឯតស្ស អត្ថិ, តេន វា និព្វត្តន្តិ
ចតុត្ថជ្ឈានិកំ។ មជ្ឈត្ថស្សាតិ មជ្ឈត្ថភូតស្ស មជ្ឈត្ថវេទនាពហុលស្ស។
មជ្ឈត្ថភូតជ្ជានមេវ អត្ថនោ មជ្ឈត្ថតាបត្ថមេវ ភូតបុព្វំ អនុស្សវន្តស្ស។
ឯកច្ចសស្សតិកាតិ ឯកច្ចសស្សតវាទិនោ វុត្តា។ បុគ្គលាធិជ្ជានេន ហិ
ឯកច្ចសស្សតិកា។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ អធិច្ចសមុប្បន្នវាទោ
សស្សតវាទសមុទ្កិដ្ឋាតិ កត្វា “ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្និកា”តិ ច វុត្តំ។

២៨. ទិដ្ឋន្ទារន្តិ យថាវុត្តានំ ទិដ្ឋនំ អនិយ្យានិកការទស្សនវសេន
បទុទ្ធវណំ។ បច្ចន្តុយេវ ញ្ញាណន្តិ អបរប្បច្ចយំ អត្តនិយេវ ញ្ញាណំ។ តំ បន
អត្តបច្ចក្ខំ ហោតីតិ អាហ “បច្ចក្ខញ្ញាណ”ន្តិ។ សុវណ្ណាស្ស វិយ ទោសាបគមេន
ឧបក្កិលេសវិគមេន ញ្ញាណាស្ស វិសុទ្ធន្តិ អាហ “បរិសុទ្ធន្តិ និរុបក្កិលេស”ន្តិ។
កិលេសន្ទការវិគមតោ សប្បភាសមុជ្ឈលមេវ ហោតីតិ វុត្តំ - “បរិយោទាតន្តិ
បកស្សវ”ន្តិ ពាហិរសមយស្មិម្បិ ហោន្តិ ឈានស្ស សមិជ្ឈនតោ។ មយមិទំ
ជាធាមាតិ “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ច ឥទមេវ សច្ចំ មោយមញ្ញ”ន្តិ ច
មិច្ឆាគាហវសេន អញ្ញាណភាគមេវ បរិព្រហេត្វា តតោ ឯវ យថាគហិតំ
គាហំ សន្ធាយ - “មយមិទំ អត្តំ តត្ថ ជាធាមា”តិ ឯវំ តត្ថ មិច្ឆាគាហោ
អវិជ្ជមាទំ ញ្ញាណកោដ្ឋាសំ ឡតាវេន្តិយេវ អនុប្បវេសេន្តិយេវ។ ន តំ ញ្ញាណំ,
មិច្ឆាទស្សនំ នាមេតំ, កី បន តំ មិច្ឆាទស្សនំ នាម? សស្សតោ អត្តា ច លោកោ
ចាតិអាទិនា មិច្ឆាភិនិវេសការតោ។ តេនាហ “តទបិ...បេ.... អត្តោ”តិ។ យំ តំ
ទិដ្ឋិយា ឧបនិស្សយភូតំ ញ្ញាណំ, តំ សន្ធាយាហ - “ជាននមត្តលក្ខណត្តា
ញ្ញាណភាគមត្តមេវ”តិ។ ញ្ញាណម្បិ ហិ ទិដ្ឋិយា ឧបនិស្សយោ ហោតិយេវ
លាភិនោ ឥតរស្ស ច តថា តថា មិច្ឆាភិនិវេសតោ។ អនុចាតិវត្តនតោ

អនតិក្កមនតោ។ អសាធារណតោ ន ឧបាទិវត្តន្តំ ឯតេជានតិ អនុបាទិវត្តនំ,
តតោ។ ឧបាទានបច្ចយតោតិ ឧបាទានស្ស បច្ចយភាវតោ។ ឯតេជ
ជលូបចារេនេវ ឧបាទានមាហា។ យទិ ព្រហ្មជាលេ អាគតា សញ្ញាបិ ទិដ្ឋិយោ ឥធ
កថិតា ហោត្តិ, ឯវំ សន្តេ ឥទំ សុត្តំ ព្រហ្មជាលសុត្តេន ឯកសទិសន្តិ អាហា -
“ព្រហ្មជាលេ បធា”តិអាទិ។ “អញ្ញាត្រ រូបំ អញ្ញាត្រ វេទនា សក្កាយំយេវ
អនុបរិធាវន្តិ”តិ វចនតោ ឥធ សក្កាយទិដ្ឋិ អាគតា។ ព្រហ្មជាលំ កថិតមេវ
ហោតិ តត្ថ អាគតានំ ឆ្វាសដ្ឋិយាបិ ទិដ្ឋិនំ ឥធាគតត្តា។
សស្សតុច្ឆេទានិវេសោ អត្តានិវេសបុព្វកោ, “អត្តា សស្សតោ អត្តា
ឧច្ឆេទោ”តិ បវត្តនតោ។

៣០. ឆ្វាសដ្ឋិ...បេ... ទស្សេតុន្តិ កថំ បនាយមត្តោ “ឥធ, ភិក្ខុវេ,
ឯកច្ឆោ”តិអាទិចាឡិយា ទស្សតោ ហោតីតិ? អប្បហ័នសក្កាយទិដ្ឋិកស្ស
បុព្វន្តាបរន្តទិដ្ឋិឧបាទិយនជាតនតោ។ បរិច្ឆាគេនាតិ វិក្ខម្ហនេន។
ចតុត្ថជ្ឈាននិរោធា តតិយជ្ឈានំ ឧបសម្មជ្ឈវិហារតីតិ ឯត្ថ ន
បរិហ័នចតុត្ថជ្ឈានស្ស តតិយជ្ឈានំ ភវតិ, តតិយជ្ឈានា វុដ្ឋិតស្ស បន
ចតុត្ថជ្ឈានា វុដ្ឋិតស្ស ច តតិយំ បដិលោមនយេន សម្ពវតិ។ តេជានាហ “អយំ
បនេត្តា”តិអាទិ។ ឯវំសម្មទមិទំ វេទិតព្ពន្ធិ “បរិវេកា បីតិ និរុដ្ឋតី”តិ ឥទំ,
“និរាមិសសុខស្សនិរោធា”តិ ឯត្ថ វិយ វុដ្ឋាននិរោធវេសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពន្ធិ
អត្តោ។ ហ័នជ្ឈានបរិយាទានកទោមនស្សន្តិ
នីវរណសហគតទោមនស្សមាហា។ តញ្ញា ឈានបរិយាទានកវំ។
កម្មនីយភារោតិ សមាបត្តិ បត្តោវិយ សមាបត្តិសមាបជ្ជនភារេ
កម្មក្ខមភារោ។ សោមនស្សវិធុរត្តា ទោមនស្សវិយាតិ ទោមនស្សន្តិ វុត្តំ។
“ឧប្បជ្ឈតិ បរិវេកា បីតិ”តិ បុន វុត្តា បីតិ ឈានទ្វយបីតិ។ យំ ហំនំ ឆាយា
ជហតីតិ យំ បទេសំ អាតបេន អភិកុយ្យមាណំ ឆាយា ជហតិ។ តត្ថ អាតបេ

ឆាយាតិ បទេសេន អាតបសញ្ញតានំ ភូតសង្ខតានំ បហានដ្ឋានមាហ។
តេនាហ “យស្មី ហ្មនេ” តិអាទិ។

៣១. និរាមិសំ សុខន្តិ តតិយជ្ឈានសុខំ ទូរសមុស្សវិតកាមាមិសត្តា។

៣២. អនុក្ខមសុខន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានវេទនំ, ន យំ កិញ្ចិ ឧបេក្ខាវេទនំ។

៣៣. និគ្គហណោតិ មមំការភាវេន កិញ្ចិមិ អគណ្ណោន្តោ។ និព្វានស្ស
សប្បាយន្តិ និព្វានាធិគមស្ស, និព្វានស្សេវ វា អវិលោមវសេន
ឯកន្តិកុចាយតាយ សប្បាយំ។ តេនាហ “ឧបការភូត” ន្តិ។ សព្វត្ថាតិ សព្វេសុ
តេភូមកធម្មេសុ។ ឯតន្តិ ឯតំ យថាវុត្ថសមថភាវនាយ កិលេសានំ វិក្ខម្កនំ។
សព្វត្ថ និកន្តិយា អសុក្ខាមិតត្ថា កថំ និព្វានស្ស ឧបការបដិបទា នាម ជាតំ?
ន ជាយតេ វា ត្យជិប្បាយោ។ សព្វត្ថាតិ បុព្វន្តានុទិដ្ឋិអាទិកេ សព្វស្មី។
អគ្គណ្ណានវសេនាតិ តណ្ហាកាហេន អគ្គហណ្ឌវសេន។ យត្ថ ហិ
តណ្ហាកាហោវិមោចិតោ, តត្ថ ទិដ្ឋិមានគ្នាហា សុក្ខាវិយ ហោន្តិ
តទេកជ្ជការតោ។ តាទិសស្ស និព្វានតាមិនី បដិបទា ឯវ អាសន្នេ, ន ទូរេ។ តេន
វុត្ថំ - “ឧបការបដិបទា នាម ជាត” ន្តិ។ តាទិសស្ស ច សន្តោហមស្មីតិអាទិកា
សមនុបស្សនា អធិមានបក្ខេ តិដ្ឋតីតិ អាហា - “អភិវទតីតិ អភិមាណេន
ឧបវទតី” តិ។ ឥទមេវ ឧទាទិយតីតិ និយមាការតោ “អដ្ឋាសវិធម្មី” តិ វុត្ថំ។
សេសបទេមិ ឯសេវ នយោ។ ទិដ្ឋទាទានេ សតិ សេសឧទាទានសម្ពុវោ
អវុត្ថសិទ្ធាតិ តទេវ ឧទ្ធជំ។

សេ អាយតនេ វេទិតព្ពេតិ និរោធស្ស ការណំ និព្វានំ វេទិតព្ពំ។ ទ្វិន្តំ
អាយតនានន្តិ ចក្ខាយតនាទីនំ ទ្វិន្តំ អាយតនានំ។ បដិក្ខេបេន និព្វានំ ទស្សិតំ
វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន។

ន គាត់តិ តិ ន បតិជ្ជាតិ។ អតោតិ អស្មា និព្វានា។ សរាតិ តណ្ហា។
សម្ពារបដិក្ខេបេនាតិ សម្ពារេកទេសក្ខតានំ ចតុន្នំ មហាក្ខតានំ បដិក្ខេបេន។

វិញ្ញាណន្តិវិសិដ្ឋនព្វាលោន ជានិតព្ពំ។ តតោ ឯវ អនិទស្សនំ
អចក្កវិញ្ញេយ្យំ អនិច្ឆ័យកោចរំ។ អនន្តន្តិ អន្តរហិតំ, និច្ចន្តិ អត្ថោ។ សព្វតោ
បកន្តិ កិលេសន្តការាភាវតោ ច សមន្តតោ បកស្សរំ។ “សព្វតោ បប”ន្តិ វា
ចាហោ, សព្វតោ បតតិត្ថន្តិ អត្ថោ។ ចត្តារិសកម្មជ្ជានសម្ពាតេហិ តិត្ថេហិ
ឌីតវិទ្យា អនុបវិសិតព្ពំ អមតសរន្តិ វុត្ថំ ហោតិ។ អនុចាទា កញ្ចំ ធម្មំ
អគ្គហេត្វាវិមុច្ចន្តិ ឯត្ថាតិ អនុចាទាវិមោក្ខោ, និព្វានំ។ អនុចាទាវិមុច្ចតិ
ឯតេនាតិ អនុចាទាវិមោក្ខោ, អគ្គមគ្គោ។ អនុចាទាវិមោក្ខន្តិកតាយ បន
អរហត្តជលំ អនុចាទាវិមោក្ខាតិ វុត្ថំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បញ្ចត្តយសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៣. កិច្ចសុត្តវណ្ណនា

៣២. ភវេតិ បរិត្តោ។ អភវេតិ មហាន្តោ។ វុទ្ធិអត្ថោ ហិ អយំ អ-កាពោ,
“សំវរាសំវរោ, ជលាជល”ន្តិអាទិសុវិយ, តស្មា ភវាភវហេតូតិ ខុទ្ទកស្ស
មហាន្តស្ស វា ភវស្ស ហេតុ, តំ បច្ឆាសីសមាទោតិ អត្ថោ។ តេនាហ - “តស្មី
តស្មី ភវេ សុខំ វេទិស្សមី”តិអាទិ។

៣៥. លោកុត្តរពោធិបក្ខិយធម្មេ ឧទ្ទិស្ស បុព្វដ្ឋនានំ វិវាទោ សម្ពរតីតិ អាហា
- “លោកិយលោកុត្តរាវ កចិតា”តិ។ លោកិយាបិ ហិ ពោធិបក្ខិយធម្មា
លោកុត្តរធម្មាធិកមស្ស អាសន្នការណាត្តាវិសេសការណាន្តិ យាវ អញ្ញេហិ
លោកិយធម្មេហិ អភិវិសិដ្ឋាតិ កត្វា, “ឥមេសុ
សត្តតីសពោធិបក្ខិយធម្មេស្វ”តិ អវិសេសេន វុត្ថំ។ អត្ថតោ នានំ ហោតិតិ

អត្ថតោ ភេទោ ហោតិ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ សមធិគតត្តា។ ន ហិ កាយាទយោ
ភាវេតញ្ញា, សតិយេវ បន ភាវេតញ្ញាតិ។ ព្យញ្ញនតោ នានំ ភេទំ។ ឥមិនាបិ
ការណេនាតិ ឥមាយបិ យុត្តិយា។ ឥនានិ តំ យុត្តិ ទស្សន្តោ - “អត្ថញ្ញ
ព្យញ្ញនញ្ញា”តិ អាធិមាហា។ តត្ថ សមាទេត្វាតិ សុត្តន្តរតោ សមាទេត្វា,
សុត្តន្តរបទេហិ ច សមាទេត្វា។ អញ្ញាជាតិ អញ្ញតោ, ភូតតោ អបគតំ កត្វាតិ
អត្ថោ។ មិច្ឆា រោបិតភាវោតិ អយាថាវតោ បបិតភាវោ។ អត្ថញ្ញ ព្យញ្ញនញ្ញា
វិញ្ញាបនការណមេវាតិ អវិបរីតត្ថស្ស សទ្ធស្ស ច ពុជ្ឈនហេតុតាយ។

៣៧. ឥធម្មវិនយដ្ឋានេ សតិយេវ សតិបដ្ឋានន្តិ គហិតា, អត្ថតោ សមេតិ
នាម យាថាវតោ អត្ថស្ស គហិតត្តា។ អសភាវនិរុត្តិភាវតោ ព្យញ្ញនតោ
នានត្ថន្តិ តំ លិង្គភេទន វ បនភេទន ច ទស្សន្តោ, “សតិបដ្ឋានោតិ វា
សតិបដ្ឋានាតិ វា មិច្ឆា រោបេថា”តិ អាហា។ អប្បមត្តកន្តិ អណ្តមត្តំ សល្លហុកំ,
ន គរុតរំ អធនិតំ កត្វា វត្ថុព្ពម្បិ ធនិតំ យោសវន្តំ កត្វា រោបិតេ
វុត្តនោសាភាវតោតិ តេនាហ - “និព្ពតិ បត្តំ សក្កា ហោតិ”តិ។

ព្យញ្ញនស្ស មិច្ឆារោបនំ ន វិសេសន្តរាយករំ ហោតីតិ ញ្ញាបនត្ថំ, ចតុស្ក
មគ្គេសុ បញ្ចំ កថេត្វាវ បរិនិព្ពតោ។ សុត្តន្តព្យញ្ញនំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ -
“អប្បមត្តកំ ខោ បនា”តិ។

៣៨. អថ ចតុត្ថវារេ វិវាទោ កស្មា ជាតោ? យាវតា នេសំ វ បនំ អត្ថតោ ចេវ
សមេតិ ព្យញ្ញនតោ ចាតិ អធិប្បាយោ។ សញ្ញាយ វិវាទោតិ កិញ្ញាបិ សមេតិ
អត្ថតោ ចេវ ព្យញ្ញនតោ ច, សញ្ញា បន នេសំ អវិសុទ្ធា, តាយ សញ្ញាយ វសេន
វិវាទោ ជាតោតិ ទស្សន្តោ “អហ”ន្តិ អាធិមាហា។ អហំ សតិបដ្ឋានន្តិ វធាមិ,
អយំ សតិបដ្ឋានោតិ វធនីតិ ឯវំ តេសំ ញ្ញាណំ ហោតីតិ ឥមមត្តំ, “ឯសេវ
នយោ”តិ ឥមិនា អតិទិសតិ។

៣៩. ន ចោទនត្ថាយ វេកាយិតព្ពន្ធិ សីយំ សីយំ ន ចោទនា កាតព្វាតិ
អត្ថោ។ តស្មាតិ យស្មា ឯកោត្ថោ កោធនភាវេន ឯវំ បដិប្បវិ, តស្មា។
អនាធានទិដ្ឋិតិ អាទិយិត្វា អនភិនិវិសនតោ អនាធានទិដ្ឋិ អនទ្ទ្យ គ្គាហី។
បក្ខិបន្តោវិយាតិ គិលិត្វា បក្ខិបន្តោវិយ។

ឧបយាតោតិ ចិត្តប្បយាតោ ជវសុបយាតោវិយ។ វណាយដ្ឋិតស្សវិយាតិ
វណោ យដ្ឋិតស្សវិយ ទុក្ខប្បត្តិ ចិត្តទុក្ខប្បត្តិ។ ទ្វេវាវេ វត្វាបិ វិសន្នេតិ
សុប្បដិនិស្សគ្គី ឯវំ បកេវ ចោទិតមត្តេ វិស្សន្នេតិ ចេតិ អធិប្បាយោ។
កថនវសេន ច កាយចិត្តកិលមថោ។ ឯវុចោតិ សហសា អវិស្សន្នេន
ចោទកស្សវិហោសាវាទោ ហុត្វាបិ អក្កោធនាទិសភាវោ។

ឧបេក្ខាតិ សកេន កម្មេន បញ្ញាយិស្សតិ តស្មី បុគ្គលេ អដ្ឋ្យបេក្ខណា។
ឧបេក្ខំ អតិមញ្ញាតិ នាម តស្ស អនាចារស្ស អនដ្ឋ្យបេក្ខណតោ។

៤០. វចនសញ្ញារោតិ បេសុញ្ញវសេន អញ្ញាជារចនុបសំហារោ។
ទិដ្ឋិបណ្ឌសោតិ យុគគ្គាហវសេន លទ្ធិ។ សា បន ចិត្តស្ស អនាវាធនិយភាវោ
សត្តចិត្តស្ស អនាវាធកភាវោ។ កលហោតិ អធិករណុប្បាទវសេន បវត្តោ
វិត្តហោ ភណ្ឌានស្ស បុព្វភាគោ។

យេន ការណេនាតិ យេន ធម្មេន សត្តសាសនេន។ តមេវ ហិ សន្ទាយ វទតិ
- “ធម្មោតិ សារណីយធម្មោ អធិប្បតោ” តិ។ ឯត្ថាតិ “ធម្មស្ស ចានុធម្ម” តិ ឯត្ថ។
ធម្មោតិ សម្ពុទ្ធស្ស តស្ស តថា បវត្តំ ព្យាករណំ យថា វិវាទាបន្នា សញ្ញត្តិ
គច្ឆន្តិ។ តេនាហ - “តេសំ ភិក្ខុនំ សញ្ញត្តិករណា” តិ។ តទេវ ព្យាករណំ
អនុធម្មោតិ ភិក្ខុនា វុច្ឆមានោ អនុបវត្តោ ធម្មោ។ តេនាហ - “តទេវ ព្យាករោតិ
នាមា” តិ។ កោចិតិ យោ កោចិ។ សហធម្មិកោ សការណោ។ អញ្ញត្ថោ អយំ កី

សន្តោសិ អាហា “អញ្ញោ”តិ។ អស្សាតិ វុត្តនយេន បដិបន្និក្ខនោ, តស្ស
បដិបត្តិ ន កេនចិ គរហណីយា ហោតីតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្វំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

កិច្ចសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

២. សាមគាមសុត្តវណ្ណនា

៤០. ទ្វេដិកជាតាតិ ជាតទ្វេដិកា សញ្ញាតកេនា។ ទ្វេជ្ឈជាតាតិ ធុរិយការំ
បត្តា។ ភណ្ឌានិ បរិភាសនិ ឯតេនាតិ ភណ្ឌានំ, វិវុទ្ធចិត្តតា។ តន្តិ ភណ្ឌានំ។
ធម្មវិនយនិ ចារចនំ។ វិតុជ្ឈន្តា មុខសត្តិហិ។ សហិតំ មេតិ មយ្ហំ វចនំ សហិតំ
សិលីជ្ជំ បុត្តាបរសម្ពន្ធ�ំ អត្ថយុត្តំ។ តេនាហា “អត្ថសហិត”និ។ អធិចិណ្ឌានិ
អាចិណ្ឌំ។ វិបរាវត្តនិ វិរោធនស្សនវសេន បរាវត្តិតំ, បរាវត្តិ ទូសិតនិ អត្ថោ។
តេនាហា - “ចិរកាលវសេន... បេ... និវត្ត”និ។ បរិយេសមាណោ ចរ, តត្ថ តត្ថ
គន្ធា សិក្ខាហិតិ អត្ថោ។ សចេ សក្កោសិ, ឥនាធិមេវ មយា វេបិតនោសំ
និព្វេបេហិ។ មរណមេវាតិ អញ្ញមញ្ញយាតវសេន មរណមេវ។

នាជបុត្តស្ស ឥមេតិ នាជបុត្តិយា។ តេ បន តស្ស សិស្សាតិ អាហា
“អន្តោវាសិកេស្វ”តិ។ បុរិមបដិបត្តិតោ បដិនិវត្តនំ បដិវាទំ, តំ រូបំ សភាវោ
ឯតេសន្តិ បដិវាទ្យចា។ តេនាហា “និវត្តនសភាវា”តិ។ កថនំ អត្ថស្ស អាចិក្ខនំ។
បវេទនំ តស្ស ហេតុធាហារណានិ អាហារិក្ខា ពោធនំ។ ន ឧបសមាយ សំវត្ថតីតិ
អនុបសមសំវត្ថនំ, តនេវ អនុបសមសំវត្ថនិកំ, តស្មី។ សមុស្សិតំ ហុត្វា
បតិជ្ជាហេតុការតោ ជ្ជបំ បតិជ្ជាតិ អាហា - “ភិច្ឆជ្ជបេតិ ភិច្ឆបតិជ្ជ”តិ។ ជ្ជហោតិ
វា ធម្មស្ស និយ្យានភាវោ វេទិតព្ពោ, អញ្ញធម្ម អភិក្កយ្យ សមុស្សិតជ្ជេន។ សោ
និកណ្ឌាស្ស សមយេ កេហិចិ អភិច្ឆសម្មតោបិ ភិច្ឆាវិនិជ្ជាយេវ សព្ពេន សព្វំ
អភារតោតិ ភិច្ឆជ្ជហោ។ សោ ឯវ និយ្យានភាវោ វដ្តទុក្ខតោ មុច្ចិតុកាមានំ

បដិសរណំ, តំ ឯត្ថ នត្ថិតិ អប្បដិសរណោ, តស្មី ភិទ្ធច្ចបេ អប្បដិសរណោតិ
ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

អាចរិយប្បមាណាន្តិ អាចរិយមុដ្ឋិ ហុត្វា បមាណាភូតំ។ នាណាធិហារេនាតិ
នាណាការេន។ “វិវាទោ ន ឧប្បជ្ឈី”តិ វត្វា តស្ស អនុប្បត្តិការណំ ទស្សន្នោ,
“សត្តា ហិ...បេ... អវិវាទការណំ កត្វាវ បរិនិព្វាយី”តិ វត្វា តំ វិវិតុំ “ភគវតា
ហិ”តិ អាទិ វុត្តំ។ បតិជ្ជា ច អវស្សយោ ច, “អយំ ធម្មោ អយំ វិនយោ ឥទំ
សត្តសាសន”ន្តិ វិនិច្ឆយនេ មហាបទេសា, បញ្ញាព្យាករណានិ ច, យស្មា តេសុ
បតិជ្ជាយ តេ អវស្សយ ធម្មវិនយធរា ច និច្ឆយំ គច្ឆន្តិ។ តថា ហិ
សុត្តន្តមហាបទេសតោ វិនយេ កេនចិ បុច្ឆិតោ អត្តោ ចតុន្នំ បញ្ញាព្យាករណានំ
វសេន សុវិនិច្ឆិត្វចោ, តស្មា ធម្មវិនយោ ឥធ សត្ត កិច្ចំ កាតុំ សក្កោតីតិ អាហា
- “តេនេវា”តិ អាទិ, តស្មា ឧទ្យាហយ ទេសនាយ ភាជនន្តិ អធិប្បាយោ។

៤២. បដិបរិដ្ឋំ កត្វា អាហរិតត្ថតោ, សច្ចំ ការិតត្ថតោ ចាភតំ មូលន្តិ អាហា
- “កថាចាភត”ន្តិ, ធម្មកថាយ មូលការណាន្តិ អត្តោ។ យេសំ វសេន វិវាទោ
ឧប្បន្នោ, តេយេវ អធម្មវាទិនោ, តេសំ តាវ សោ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្ថតុ,
តតោ អញ្ជេសំ ទេវមនុស្សានំ កថន្តិ, ចោទនា បរម្បរាយ
សំកិលេសវត្ថុការតោតិ បរិហារោ។ តេនាហា - “កោសម្ពកក្ខន្ធកេ
វិយា”តិ អាទិ។

៤៣. អភិញ្ញា ទេសិតាតិ អភិវិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ ជានិត្វា ពោធិតា។
បតិស្សយមាណូចាតិ អបទិស្ស បតិស្សយមាណា គរុកវសេន
និស្សយមាណសភាវា។ តេនាហា - “ឧបទិស្សយ វិហារន្តិ”តិ, គរុតំ និស្សយំ
កត្វា វិហារន្តិ អត្តោ។ បរិវារេ បញ្ញត្តានិ, “អាជីវហេតុ អាជីវការណា”តិ,
ឯវំ និទ្ធាវេត្វា បរិវារចាឡិយំ (បរិ. ៣៣៦) អាសន្តីវសេន បរិចាធិ។ “ឯវញ្ច បន,

ភិក្ខុវេ, ឥមំ សិក្ខាបទំ ឧទ្ទិសេយ្យ” តិ (ចារា. ៣៩, ៤២, ៤៣) វិភង្គចាបវសេនេវ
ហិ តានិ ភកវតា បញ្ញត្តានិ។ តានិ វេបេត្វា សេសានិ សព្ពសិក្ខាបទានិ
អធិបាតិមោក្ខំ នាមាតិ, ឥទំ គោពលីពទ្ធព្យាយេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ តេសម្បិ
អធិបាតិមោក្ខការតោ។

តត្រាយំ នយោតិ តស្មី សុប្បជហនាយ អប្បមត្តកភាវេ អយំ វក្ខមាណោ។
តានីតិ បណីតភោជនានិ។ យោ កោដិ ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា។ ទុក្ខជវត្ថុកន្តិ យំ
កិញ្ចិ ទុក្ខជាបត្តិវត្ថុកំ។ តេនាតិ សុប្បជហនភាវេន មូលាបត្តិវីតិក្កមស្ស
អណ្តមត្តតាយ។

បុព្វភាគមគ្គន្តិ លោកិយមគ្គំ។ តត្រាតិ តស្មី បុព្វភាគមគ្គំ និស្សាយ
វិវាទុប្បទេ។ ឱភាសញ្ញាណានិ ឱភាសស្ស ឧប្បត្តិហេតុភូតំ ញ្ញាណំ។ តត្ថ បន
សោ មគ្គសញ្ញាភាវេន មគ្គោ ច ចតុញ្ញិជោតិ សុតត្តា, “បដ្ឋមមគ្គោ
នាមា” តិអាទិមាហា។ ឯវន្តិ ឯវំ អសន្តិទ្ធី អបរិសន្តិតំ បរិច្ចត្តំ កត្វា កម្មជ្ជានំ
កថេតុំ ន សក្កោតិ។

ចេតិយំ ន ទិដ្ឋន្តិ តស្ស កតំ ជ្វបំ វេទិតិ។ និន្ទិយេ បុព្វជ្ជនភាវេ ឋិតំ ចាសំសំ
អរិយការំ អាហេបេត្វា តំ មិច្ឆាលទ្ធិ អភិនិវិស្ស បគ្គយ្ហ វេហារណតោ សក្កោបិ
មគ្គោបិ វារិតោយេវាតិ។ វុត្តញ្ញេតំ -

“យោ និន្ទិយំ បសំសតិ, តំ វា និន្ទតិ យោ បសំសិយោ;
វិចិនាតិ មុខេន សោ កលី, កលិនា តេន សុខំ ន វិន្ទតី” តិ។ (សុ. និ. ៦៦៣;
សំ. និ. ១.១៨០-១៨១; អ. និ. ៤.៣; នេត្តិ. ៩២);

“ខណោនេវ អវហត្តំ ចាបុណីតុំ សមត្តកម្មជ្ជានកថំ អាចិត្តិស្សាមី” តិ ហិ
ឥមិនា តត្ថ កោហញ្ញម្បិ ទិស្សតិ; ឥតវេសុ បន វត្តព្ពមេវ នត្តិ។ ឧប្បាដេត្វាតិ

ឧទ្ទិសថា “អថ តេ ភិក្ខុ” តិអាទិ សេសំ នាម។ “អមតំ តេ បរិកុញ្ញត្ថិ, យេ កាយគតាសតី បរិកុញ្ញត្ថិ” តិ (អ. និ. ១.៦០០) វេចនំ ឧគ្គហិតំ គណ្ណាបេត្វា, “ឯត្តារតោ វោ អមតំ បរិកុត្តំ នាម ភវិស្សតិ” តិ អាហា។

៤៤. ឯវន្តិ អាការលក្ខណមេតំ, ន អាការនិយមនំ។ តេន ឥមិនាវ ការណេន ច យោ វិវាទោ ឧប្បជ្ឈេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ គុស្មី គរុតិ បវត្តំ ចិត្តំ គរុវិសយត្តា តំសហចរិតត្តា គរុ, តស្ស ភាវោ ការវំ, គរុករណំ, តំ ឯត្ត នត្តិ តិ អការវោ។ តេនាហ “ការវិវហិតោ” តិ។ គុស្ស ការវសេន បតិស្សយនំ បតិស្សោតិ វុច្ឆតិ នីចវុត្តិតា, តប្បដិបក្ខតោ អប្បតិស្សោតិ អាហា - “អប្បតិស្សយោ អនិចវុត្តិ” តិ។ ឯត្ត យថាយំ បុគ្គលោ សត្វិ អការវោ នាម ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ, “ឯត្ត បនា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តិសុកាលេសុ ឧបជ្ជានំ ន យាតិ តិអាទិ សមុទាយ កិត្តនអនវសេសទស្សនំ, អវយវតោ បន អការវសិទ្ធិ យថា តំ សាមញ្ញតោ សិក្ខាបទសមាទានំ តត្ថសេសោ ភេទោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

សក្កច្ចំ ន គច្ឆតិ តិ អាទរវសេន ន គច្ឆតិ។ សង្ឃេ កតោយេវ ហោតិ សង្ឃបរិយាបន្នត្តា តស្ស, យថា សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទិន្នំ ឯកេន ភិក្ខុនា បដិគ្គហិតំ សង្ឃស្ស ទិន្នមេវ ហោតិ។ អបរិប្បយមាណោ សិក្ខាយ អការវោ។ តេនាហ ភគវា - “សិក្ខាយ ន បរិប្បការី” តិ (ម. និ. ២.១៣៥)។ អត្ថនោ បរិសាយ ឧប្បន្នំ វិវាទមូលំ វិសេសតោ អត្ថនា វ្យាបសមេតព្ពតោ អត្ថនោ ច អនត្តារហិតោ “អជ្ឈត្ត” ឆ្លេវ វុត្តំ។ ឯស នយោ ពហិទ្ធាតិ ឯត្តាបិ។

៤៦. ធម្មាណិនីតិ ធម្មលាទិ។ យថា សមនវសេន សមថានំ វិវាទាទីសុ អធិកត្តភាវោ, ឯវំ វិវាទាទីនំ តេហិ អធិកត្តព្ពតាបីតិ អាហា - “វ្យាបសមនត្ថាយ... បេ... អធិករណានី” តិ។ តេន អធិករណសទ្ធស្ស កម្មត្ថតំ

អាហា។ សមថា វា សមនវសេន អធិករីយន្តិ ឯត្ថាតិ អធិករណានិ,
វិវាទានយោ។

វិវាទោ ឧប្បន្នមត្តោវ ហុត្វា បរតោ កក្ខុឡត្តាយ សំវត្ថនតោ យំ វត្ថុ
និស្សាយ បឋមំ ឧប្បន្នោ វិវាទានុសារេន មូលកំរិយ អនុពន្ធភោគោ តមេវ
តទញ្ញំ វា វត្ថុ កត្វា បវឡន្តោ វិវាទាធិករណំ បត្វា ឧបរិ វឡតិ នាម,
អនុវាទាបត្តិកិត្តាធិករណំ បត្វា វិវាទស្ស ច វឡនំ ចាកដមេវ។ តេន វុត្ថុ -
“ចត្តារិ អធិករណានិ បត្វា ឧបរិ វឡន្តោ សោ វិវាទោ”តិ។ ឧប្បន្នានំ ឧប្បន្នានន្តិ
(ធិ. និ. ដី. ៣.៣៣០) ឧដ្ឋិតានំ ឧដ្ឋិតានំ។ សមថត្ថន្តិ សមនត្ថំ។

អដ្ឋារសហិ វត្ថុហិតិ លក្ខណាវចនមេតំ យថា “យទិ មេ ព្យាដិ ធាហាយ្យំ។
ធាតព្ពមិទមោសធ”ន្តិ (សំ. និ. ដី. ២.៣.៣៩-៤២; កដ្ឋា. អភិ. ដី.
អធិករណាសមថវណ្ណានា), តស្មា តេសុ អញ្ញាតវេន វិវទន្តា, “អដ្ឋារសហិ វត្ថុហិ
វិវទន្តិ”តិ វុច្ឆន្តិ។ ឧបវទនាតិ អក្កោសោ។ ចោទនាតិ អនុយោគោ។

អធិករណស្ស សម្ពុទ្ធាវ វិនយនតោ សម្ពុទ្ធាវិនយោ។ សន្និបតិ តបរិសាយ
ធម្មវាទីនំ យេភុយ្យតាយ យេភុយ្យសិកកម្មស្ស ករណំ យេភុយ្យសិកា។
ការកសដ្ឋ័យស្ស សាមគ្គីវសេន សម្ពុទ្ធិការោ, ន យថា តថា ការកបុគ្គលានំ
សម្ពុទ្ធតាមត្ថំ។ ភូតតាតិ តច្ចតា។ សច្ចបរិយាយោ ហិ ឥធ ធម្ម-សន្តោ
“ធម្មវាទី”តិ អាទីសុ (ធិ. និ. ១.៩) វិយ។ វិនេតិ ឯតេនាតិ វិនយោ, តស្ស តស្ស
អធិករណស្ស វ្យាបសមាយ ភកវតា វុត្ថវិធិ, តស្ស វិនយស្ស សម្ពុទ្ធតា
វិនយសម្ពុទ្ធតា។ វិវាទវត្ថុសម្ព័ន្ធតេ អត្ថេ បច្ចតិកា អត្ថបច្ចតិកា, តេសំ
អត្ថបច្ចតិកានំ។ សដ្ឋ័យសម្ពុទ្ធតា បរិហាយតិ សម្មតបុគ្គលេហោវ
វ្យាបសមនតោ។

នង្គិវិវាទាធិករណ៍។ “ន ធម្មាគតី គុដ្ឋតី” តិអាទិនា (បរិ. ៣៨៣) វុត្ថំ
បញ្ចុដ្ឋសមន្មាគតំ។ គុដ្ឋុកាធិសុ អលដ្ឋុស្សន្ទាយ បរិសាយ គុដ្ឋុកោ
សលាកត្តាហោ កាតត្តោ; លដ្ឋុស្សន្ទាយ វិវដកោ, ពាលុស្សន្ទាយ
សកណ្ណាជប្បកោ។ យស្ស កិរិយាយ ធម្មវាទិនោ ពហុតវា, សា
យេកុយ្យសិកាតិ អាហា - “ធម្មវាទិនំ យេកុយ្យតាយា” តិអាទិ។

ឯវំវិនិច្ឆ័តន្តិ អាបត្តិ ទស្សេត្វា រោបនវសេនវិនិច្ឆ័តំ, បដិកម្មំ បន
អាបត្តាធិករណសមថេ បរតោ អាគមិស្សតិ។ ន សមណសារុប្បំ
អស្សមណកំ, សមណេហិ អកាតត្ថំ, តស្មី។ អដ្ឋាចារេ វីតិក្កមេសតិ។
បដិចរតោតិ បដិច្ឆាទេន្តស្ស។ ចាបុស្សន្ទតាយ ចាបិយោ, បុគ្គលោ, តស្ស
កាតត្ថកម្មំ តស្សចាបិយសិកំ។

សម្មាសិទ្ធិនយេនេវ វុបសមោ នត្តិ បដិញ្ញាយ, តថាវុចាយ ខន្តិយា វាវិនា
អវុបសមនតោ។ ឯត្ថាតិ អាបត្តិទេសនាយំ។ បដិញ្ញាតេ អាបន្នភាវាទិកេ
ករណកិរិយា, “អាយតី សំវរេយ្យសី” តិ, បរិវាសនាធិវសេន ច បវត្ថំ
វចីកម្មំ បដិញ្ញាតករណំ។

យថានុវុបន្តិ “ធូហិ ចត្វហិ តិហិ ឯកេនា” តិ ឯវំ វុត្ថនយេន យថានុវុបំ។
ឯត្ថាតិ ឥមស្មី សុត្ត, ឯតស្មី វា សមថវិចារេ។ វិនិច្ឆយនយោតិ វិនិច្ឆយេ
នយមត្តំ។ តេនាហា “វិត្ថារោ បនា” តិអាទិ។

៤៧. សង្ខេបតោវ វុត្ថោ, ន សមថក្ខន្ធកេ វិយ វិត្ថារតោ។ តថាតិ ឥមិនា
“ធម្មា” តិ បទំ អាកឡតិ, ឯត្ថ ឥតិ-សង្ខោ អាទិអត្ថោ, ឯវមាទិនា ឥមិនា
បកាវេនាតិ វាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ ឯកន្តានវដ្ឋការតោ នត្តិ

អធម្មភារោ, ភគវតោ ទេសិតាការំ ហាបេត្វា វុឡេត្វា វា កថនំ យថាធម្មំ
អកតន្តិ កត្វា អធម្មភារោតិ ទស្សន្តោ អាហា - “តយោ សតិបដ្ឋានា”តិអាទិ។

និយ្យានិកន្តិ សចាជីហំ អប្បជិវានំ ហុត្វា បវត្តតិ។ តថេវាតិ ឥមិនា “ឯវំ
អម្ពាក”ន្តិអាទិនា វុត្តមត្តំ អាកឡតិ។ ភូតេន... បេ... កាតព្វកម្មំ ធម្មោ នាម
យថាធម្មំ ករណតោ, វុត្តវិបរិយាយតោ ឥតោ បវំ អធម្មោ។ អយំ វិនយោ នាម
រាគាធិនំ សំវរណតោ បហានតោ បដិសន្ធិនតោ ច។ អយំ អវិនយោ នាម
រាគាធិនំ អវិនយនតោ។ អយំ វិនយោ នាម យថាវិនយករណតោ,
វុត្តវិបរិយាយេន ឥតរោ អវិនយោ។ វត្ថុសម្បត្តិអាទិនា ឯវំ សព្វេសំ
វិនយកម្ពានំ អកុប្បតាតិ អាហា - “វត្ថុសម្បត្តិ... បេ... អយំ វិនយោ នាមា”តិ,
តប្បជិបក្ខតោ អវិនយោ វេទិតញ្ជោ។ តេនាហា “វត្ថុវិបត្តិ”តិអាទិ។

សម្មាបដិបត្តិយា នយនជ្ជេន យថាវុត្តោ ធម្មោ ឯវំ នេត្តិ, តតោ ឯវំ សត្តស្ស
វិយ រដ្ឋំ អសិចីលបវត្តិហោតុតាយ ធម្មរដ្ឋតិ អត្តោ វុត្តោ។ សុត្តន្តបរិយាយេន
តាវ ទស កុសលកម្មបថា ធម្មាតិ ឯវំ វុត្តោ។ សា ឯវំ វា ហោតុ ធម្មនេត្តិ, យោ
ឥធន ឥមិស្សា វណ្ណនាយ, “ធនីស ពោធិបក្ខិយធម្មា”តិអាទិនា ធម្មេន ច វិនយេន
ច វុត្តោ, សោ ឯវំ វា ធម្មនេត្តិ ហោតុតិ អានេត្វា យោជនា។ តាយ ធម្មនេត្តិយា
សមេតិ តាយ យថាវុត្តាយ ធម្មនេត្តិយា សំសន្នតិ, ឯកលក្ខណមេវ ហោតីតិ
អត្តោ។ ឯវំ វិវាទវត្ថុភូតោ ធម្មោ ច “ធម្មោ”តិ, អធម្មោ ច “អធម្មោ”តិ, វិនយោ
ច “វិនយោ”តិ, អវិនយោ ច “អវិនយោ”តិ និច្ឆិនន្តេន ឯកច្ឆានំ
វិវាទាធិករណមេវ ទស្សិតំ តស្ស វ្យាបសមធម្មានំ អបរិយោសាបិតត្តា។

៤៨. តំ បនេតន្តិវិវាទាធិករណំ បច្ឆាមសតិ។ វាវេ អត្តសំវណ្ណនាវសេន
បត្តេបិ។ ធូហិតិ យស្មី អាវាសេ វិវាទាធិករណំ ឧប្បន្នំ, តត្ថ វាសីហិ ធូហិបិ
ភិក្ខុហិ អតិរេកតរា។

៤៩. ខន្ធសាមន្តន្តិ អាបត្តិកូន្ធភារេន សមីបំ។ អាបត្តិសាមន្តនាម បុព្វភាគា
អាបន្តិតត្ថអាបត្តិ។ មេដុនរាគវសេន កាយសំសគ្គេ ទុក្ខជស្សវត្ថុតិ អាហា -
“បឋមចារាជិកស្ស បុព្វភាគេ ទុក្ខជ”ន្តិ។ សេសានំ តិណ្ណំ ចារាជិកានំ
បុព្វភាគេ ដុល្លច្ចយមេវ។

៥០. បរិក្កមិទ្វា ឧបក្កមិទ្វា។ អាបត្តាធិករណំ ទស្សីតំ តត្ថវវិសេសតោ
បដិញ្ញាយ ការេតព្ពតាយ ឥន្ទ្រិតព្ពត្តា។

៥១. កម្មស្សវត្ថុ ទស្សីតំ ន សមថោតិ អធិប្បាយោ។ ននុ ចាយំ
សមថាធិការោតិ? សច្ចំ, សមថស្ស បន ការណេ ទស្សីតេ សមថោ ទស្សីតោវ
ហោតីតិ ទស្សីតុ “ឯវុបស្ស ហី”តិអាទិ វុត្ថំ។

៥២. ឥទំ កម្មន្តិ “ឥទំ អម្ពាភំ ភណ្ឌានជាតាន”ន្តិអាទិនា វុត្ថកម្មំ។
តិណាវត្តារកសទិសត្តាតិ តំសទិសតាយ តព្ពោហារោតិ ទស្សីតិ យថា -
“ឯស ព្រហ្មទត្តោ”តិ។ អាភារមត្តមេវ តិណាវត្តារកកម្មំ នាម, ន បន តស្ស
សព្ពសោ ករណាវិធានំ។ តេនាហ “ខន្ធកេ”តិអាទិ។ តិហីនំ ហីនេន ខុំសនវម្ពនំ
យថា “តិលសំគុឡិកា នត្ថី”តិ។ ធម្មិកបដិស្សវេសុវិសំវាទនវសេន អាបន្តា
អាបត្តិ។ អស្សាតិ កិច្ចាធិករណស្ស។ សម្មទាវិនយេនេវ វុបសមោ
សង្ឃសម្មខតាទិនាវ វុបសមនតោ។

៥៣. សោតាបត្តិជលសច្ចិកិរិយវចនតោ កោសម្ពិយសុត្តេ (ម. និ. ១.៤៩២)
សោតាបត្តិមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ កថិតា, ឥធ បន “ទិដ្ឋិសាមញ្ញាគតោ វិហារតិ”ច្នេវ
វុត្ថត្ថា, “ឥមស្មី សុត្តេ សោតាបត្តិជលសម្មាទិដ្ឋិ វុត្ថាតិ វេទិតញ្ញា”តិ វុត្ថំ។
ចាបកម្មស្ស អប្បតា មហន្តតា សាវជ្ជការស្ស មុទុតិក្ខភារេន វេទិតញ្ញាតិ
អាហា “អណ្តាត្តិ អប្បសាវជ្ជំ។ ដូលន្តិ មហាសាវជ្ជ”ន្តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សាមគ្គីភាពសុត្តន្តបិដក លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៥. សុទក្ខត្តសុត្តន្តបិដក

៥៥. ហេតុមមគ្គេហិ ញាតមរិយានាយ បដាននតោ អញ្ញា, មគ្គបញ្ញា។
តស្ស ជលភាវតោ អគ្គជលបញ្ញា, តំសហគតា សម្មាសង្កប្បនយោ ច
“អញ្ញា”តិ វុត្តាតិ អាហា “អញ្ញាតិ អរហត្ត”ន្តិ។ ចត្វាហិ បទេហិ កថិតា,
“បរិច្ឆេទោ មេ ភគវា”តិ អាទិសុ វិយ ន ឯកបទេនេវ។ “លោកុត្តរោ ធម្មោ
អធិគតោ មយា”តិ មញ្ញនាមត្ថំ អធិមាណាតិ ឧស្សេន្តោ, “អប្បត្ត
បត្តសញ្ញនោ”តិ អាទិមាហា។

៥៦. ឥទំ ហំនន្តិ ឥទំ ឱភាសាទិសម្មតិ ហេតុភូតំ ឧឡារតរំ
ឧទយព្ពយញ្ញាណំ។ ឧឡារតរកាវេន ហិ តំ មគ្គជលបញ្ញាយ បច្ចយោ ហុត្វា
យាថាវតោ ធុត្តិញ្ញេយ្យតាយ វិបស្សកំ វិសំវាទេតិ។ តេនាហា “អវិភូតំ
អនុការ”ន្តិ។ ឥមំ បញ្ញន្តិ ឥមំ សុត្តំ កម្ពីរំ លោកុត្តរបដិសំយុត្តំ អត្តនា ញាតុំ
ឥច្ឆិតំ អត្តំ។ ឧត្តហេត្វាតិ កេវលំ បិដកសម្មាទនវសេនេវ ឧត្តណ្ឌិត្វា។
តេនាហា “អជាតិត្វា”តិ។ វិសេវមាណាតិ កិលេសវិសេ អវមាណេន្តោ, សាសនស្ស
វា អនុបការវិរូបបច្ចយេ សេវមាណា។ ឯវមស្សាតិ ឯវំ វុត្តនយេន តេសំ
ករណាហេតុ អស្ស ចិត្តស្ស ធម្មទេសនាវសេន បវត្តស្ស។ អញ្ញថាភាវោ
អទេសេតុកាមតា ហោតិ។ តន្តិ យថាវុត្តមត្ថំ សន្ធាយ។ ឯតន្តិ “តស្ស បិ
ហោតិ អញ្ញបត្ត”ន្តិ ឯវំ វុត្តំ។

៥៧. កិលេសេហិ អាមសីយតីតិ អាមិសំ, លោកេបរិយាបន្នំ អាមិសន្តិ ឥធ
បញ្ច កាមគុណា អធិប្បតាតិ តេសុ វុដ្ឋាមិសភាវេបិ លភិតេ
កាមាមិសភាវោ សិទ្ធាតិ អាហា -

“វង្គាមិសកាមាមិសលោកាមិសក្ខតេស្វ”តិ។ កាមគុណា ហិ វង្គស្ស វង្គនតោ
វង្គាមិសំ, កាមេតព្ពតោ កាមតណ្ហាយ អាមសិតព្ពតោ កាមាមិសំ,
យេក្ខយ្យតោ សត្តលោកស្ស អាមិសភាវតោ លោកាមិសំ។
កាមគុណាសភាគាតិ កាមគុណានុលោមា កាមគុណាបដិសំយុត្តា។
អាណេញ្ញសមាបត្តិបដិសំយុត្តាយាតិ កិលេសិញ្ញនវហិតតាយ ឥធ អាណេញ្ញាតិ
អធិប្បតាហិ ហោជ្ជិមាហិ អរូបសមាបត្តិហិ បដិសំយុត្តាយ។ ឯវុរោតិ
លោកាមិសក្ខតេស្វ បច្ចយេសុ អធិមុត្តោ តន្តិដ្ឋោ តគ្គុកោ តប្បព្ពារោ។
ឯត្តាវតាតិ ឯវំ សទ្ធានំ មនុស្សានំ ធន្សនេន តេសំ បវត្តិតាសយេន ច។ សីសំ
និក្ខន្ធិ ហោតិ តិ លាភាសាយ សីសំ ពហិ និក្ខន្ធិ វិយ ហោតិ។ ឧទរំ ដលិតន្តិ
អតិពហុកណ្ហំ បក្ខិបិយមាណំ បសិព្ពកំ វិយ លទ្ធព្ពស្ស អតិបហូតភាវេន ឧទរំ
ដីតំ ហោតិ។

៥៩. យថា បុរិមា ទ្វេ អរូបសមាបត្តិយោ អត្តនោ បច្ចនីកកិលេសេហិ
អនិញ្ញនតោ “អនិញ្ញា”តិ វុច្ឆន្តិ, ឯវំ ឥតរាបិ។ តំ បវុត្តន្តិ លោកាមិសសំយោជនំ
វិគតំ។

៦០. និយំសន្តិ “ឯត្តកោ អយ”ន្តិ បរិច្ឆេទន្តិ អត្តោ។ សិលេសេនាតិ
ចម្មការសិលេសាធិសិលេសេន, វេជិរលេបសិលេសេ វត្តព្ពមេវ នត្តិ។ តំ ភិក្ខុន្តិ
អាណេញ្ញសំយោជនំ ភិក្ខុវិធមិតំ សមតិក្កន្ធិ តាសុ សមាបត្តិសុ
អបេក្ខាភាវតោ។ អជ្ឈាសយេន អសម្ពទ្ធត្តា វុត្តំ - “ទ្វេនាភិក្ខុ សេលាវិយ
ហោតិ”តិ។ តេនាហ - “តំ សមាបទ្ធិស្សាមីតិ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ”តិ។

៦១. វុត្តន្តិ ធម្មិតំ, វិស្សជ្ជន្តិ អត្តោ។

៦២. ឧបរិសមាបត្តិលាភិនោតិ ឯត្ថ ឧបរិសមាបត្តិតិ អរហត្តជលសមាបត្តិ
អធិប្បតា, អរហតោ ច មគ្គាធិគមេនេវ អនាគាមិជលសមាបត្តិ, សេក្ខានំ
វិសយា ហេដ្ឋិមា ជលសមាបត្តិយោ បដិប្បស្សន្ទា។ លោកិយា បន
និកន្តិប្បហានេន បដិនិស្សជ្ជាតិ អាហា - “ហេដ្ឋា...បេ... ន ឧប្បជ្ជតិ” តិ។

៦៣. “បញ្ច ខោ ឥមេ, សុនក្ខត្ត, កាមគុណា” តិអាទិនា អារទ្ធអេសនា,
“សម្មា និព្វានាធិមុត្តោ បុរិសបុគ្គលោ” តិ អរហត្តកិត្តនេន និដ្ឋាបិតាតិ តតោ
បរំ, “ហំនំ ខោ បនា” តិអាទិកា អេសនា, “ចាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ” តិ វុត្តា។
តេនាហា “ហេដ្ឋា ហី” តិអាទិ។ តត្ថ យថា ឧណាសវស្ស សមាបត្តិលាភិនោតិ
យោជនា, ឯវំ វា ឧណាសវស្ស សុក្ខវិបស្សកស្សតិ យោជេតព្វា។ បដិក្ខត្តំ
អដ្ឋកថាយំ។ តស្ស បដិក្ខេបស្ស ការណំ ទស្សេតុំ “សមាបត្តិលាភិនោ
ហី” តិអាទិ វុត្តំ។ យថា សុក្ខវិបស្សកោ អធិមាទិកោ សមាបត្តិលាភិនោ
សមាទយោគក្ខមោ អប្បត្ថេ បត្តសញ្ញតាយ ភេទាភាវតោ, ឯវំ
សុក្ខវិបស្សកោ ឧណាសវេ សមាទយោគក្ខមោ ឧណាសវភាវេន
វិសេសាភាវតោ, តស្មា “សមាបត្តិលាភិម្ហិ កថិតេ ឥតរោបិ កថិតោវ
ហោតិ” តិ វុត្តំ។ ធិន្ធិកិក្ខុនន្តិ សមាបត្តិលាភិនោ អធិមាទិកស្ស ឧណាសវស្ស
ច។ តេនេវាហា “បុថុជ្ជនស្ស តាវា” តិអាទិ។

យទគ្គេនាតិ យេន ភាគេន។ យទិបិ ឧណាសវស្ស អសប្បាយាម្ពណំ
កិលេសានំ ឧប្បត្តិយា បច្ចយោ ន ហោតិ តេសំ សព្វសោ សមុច្ឆិន្ទត្តា។
សន្តវិហារបរិបន្តោ បន សិយាវិសភាគតោតិ វុត្តំ - “ឧណាសវស្សបិ
អសប្បាយមេវា” តិ។ តេនាហា - “វិសំ នាម...បេ... វិសមេវា” តិ។ ឯតេន “យថា
វិសជានំ អប្បមាណំ, វិការុប្បាទនតោ បន តំ បរិហរិតព្វំ, ឯវំ បរិញ្ញាតម្បិ
វុត្ត អត្ថវិសេសាភាវេន ឯករូបមេវាតិ តំ បរិហរិតព្វមេវា” តិ ទស្សេតិ។

តេជោបា “ន ប៉ា” តិអាទិ។ ន ប៉ា អសំរុតន ភវិតតំ អសារុប្បការតោ។
យុត្តបយុត្តនេវាតិ សភាការម្ពណស្ស អាណកនាទីសុ យុត្តនេវ ភវិតុ
វដ្តតិ។

៦៤. យត្ថ សយំ និបតតិ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស សន្តានស្ស វិប្បសន្នវសេន
រុប្បនតោ, វិសសន្តាតស្ស ទុក្ខស្ស មូលការតោ ច “អវិជ្ជាសន្តាតោ
វិសនោសោ” តិ វុត្ថំ។ រុប្បតិ កត្តញ្ញាទិមុត្តាចាទនេន វិការំ ឧប្បាទេតិ។
អនុទ្ធិសេយ្យាតិ វិពាធយ្យ។ រាគោ ប៉ា ឧប្បជ្ឈមាណោ កុសលចិត្តប្បវត្តិយា
ឱកាសំ អនេន្លោ តំ វិពាធិ; តថាភូតោ សទ្ធាសិនេហាស្ស
សមថវិបស្សនាភិវុឌ្ឍិយា វមនេន ច តំ វិសោសេតិ មិលាបេតិ។ តេជោបា
“សោសេយ្យ មិលាបេយ្យ” តិ។ សគហណាសេសន្តិ គហេតញ្ញវិសំ សារសេសំ
កត្វាតិ អត្តោ។ ន អលំ ន សមត្ថន្តិ អនលំ។ សូកបរិយាយោ ចាឡិយំ វុត្តោ
សុក-សន្តោតិ អាហា - “វិហិតុកាទិ ច សូក” តិ។

សឧទានសល្លទ្ធារោ វិយ អប្បប៉ានោ អវិជ្ជាវិសនោសោ ទដ្ឋញ្ញោ
មហានត្ថប្បាទនតោ។ អសប្បាយ... បេ... អសំរុតកាលោ ទដ្ឋញ្ញោ អត្តការស្ស
អបរិហារណាការតោ។ មរណំ វិយ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ប៉ានាយាវត្ថនំ
អធិសីលសន្តាតស្ស អាយុនោ អបេតត្តា។ មរណមត្តំ ទុក្ខំ វិយ អាបត្តិយា
អាបជ្ឈនំ យថារុត្តស្ស អាយុនោ ឧបបិឡនកការតោ។ ឥមិនាវ នយេន
ឱបម្មសំសន្តនន្តិ ឯត្ថ អនុចាទិសេសសល្លទ្ធារោ វិយ បប៉ានោ
អវិជ្ជាវិសនោសោ; សប្បាយ... បេ... សុសំរុតកាលោ, តទុកយេន វណោ បុដ្ឋត្ថំ ន
គតេ មរណាការោ វិយ សិក្ខាយ អបច្ចក្ខានំ, មរណមត្តទុក្ខាការោ វិយ
អញ្ញាតរាយ សំកិលិដ្ឋាយ អាបត្តិយា អនាបជ្ឈនន្តិ យោជនា វេទិតញ្ញា។

៦៥. សតិយាតិ ឯត្ថ យស្មា “អរិយាយា”តិ នវិសេសិតន្តិ អាហា - “សតិ
បញ្ញាគតិកា”តិអាទិ។ បញ្ញា ចេត្ត លោកិយា អធិប្បតា, ន លោកុត្តរាតិ
អាហា - “បរិសុទ្ធាយ វិបស្សនាបញ្ញាយា”តិ។

ខ័ណ្ឌាសវស្ស ពលន្តិ ឧឡារតមេសុ ធិត្ថសធិសេសុបិ អារម្មណេសុ
មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ អនុបនមនហេតុក្កតំ សុសំវុតការិសម្ពាតំ
ខ័ណ្ឌាសវពលំ ធនេស្សន្តោ, “សំវុតការី”តិ វុត្ថំ, ឧក្កំសគតសតិវេបុល្លត្តាយថា
អសំវរស្ស អសំវរោ ហោតិ, ឯវំ សតិសម្មជញ្ញពលេន ចក្ខាធិទ្វារានិ សំវរិទ្វា
ធស្សនាធិកិច្ចការី។ ឯវំ ជាធិទ្វាតិ “ឧបធិ ធុក្ខស្ស មូល”ន្តិ ឯវំ
វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ ជាធិទ្វា។ ឧបធិយតិ ធុក្ខំ ឯតេហិតិ
ឧបធិ, កិលេសាតិ អាហា - “កិលេសុបធិបហានា និរុបធិ”តិ។ តតោ ឯវំ
ឧបាធិយតិ ធុក្ខំ ឯតេហិតិ កិលេសា “ឧបាធានា”តិបិ វុច្ឆន្តិតិ អាហា -
“និរុបាធានាតិ អត្តោ”តិ។ ឧបធិ សម្មនេវ ខ័យន្តិ ឯត្តាតិ ឧបធិសម្ពុយោ,
និព្ពានន្តិ អាហា - “ឧបធិនំ សម្ពុយក្ខតេ និព្ពានេ”តិ។ អារម្មណតោតិ អារម្មណំ
កត្វា តទារម្មណាយ ជលវិមុត្តិយា វិមុត្តោ។ កាមុបធិស្មី កាយំ
ឧបសំហរិស្សតីតិ “កាមេសេវិស្សមី”តិ តត្ថ កាយំ ឧបនាមេស្សតិ;
កាយូបសំហារោ តាវ តិជ្ជតុ, តថា ចិត្តំ វា ឧប្បាទេស្សតីតិ ឯតំ ការណំ
នត្តិតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សុនក្ខត្តសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. អានេញ្ញសប្បាយសុត្តវណ្ណោនា

៦៦. ខណបក្កដ្ឋតាយ ន និទ្ធា ន ធុវាតិ អនិទ្ធា។ តតោ ឯវំ បណ្ឌិតេហិ ន
ឥទ្ធា ន ឧបគន្តញ្ញាតិបិ អនិទ្ធា។ សោ ចាយំ អនិទ្ធាត្ថោ ឧទយវយបរិច្ឆិន្ទតាយ

វេទិតព្រោតិ ធន្យេន្តោ, “ហុត្វា អភាវជ្ជន អនិច្ចា” តិ អាហា; ឧប្បជ្ជិត្វា
វិនស្សនតោតិ អត្ថោ។ អយញ្ច អនិច្ចតា វក្ខមាណ ច តុច្ឆាទិតា ទិន្នម្បី កាមាណំ
សាធារណោតិ អាហា - “វត្ថុកាមាបិ កិលេសកាមាបិ” តិ។ វិត្តា វិវិត្តា, តេសំ
និច្ចសារាទិនំ អត្ថនិ អភាវតោ តេហិ វិសុភតា។ យថា បន សព្វសោ
សភាវវហិតមាកាសំ “តុច្ឆវិត្ត” ត្ថិ វុច្ឆតិ, ន ឯវមេតេ។ ឯតេ បន កេវលំ
និច្ចសារាទិវិហតោ ឯវ តុច្ឆាវិត្តាតិ ធន្យេន្តោ “ន បនា” តិ អាទិមាហា។ “ន ហិ
តុច្ឆមុជ្ជនាម នត្ថិ” តិ ឥទំ លោកសមញ្ញាវសេន វុត្ថំ, លោកសមញ្ញា
លោកិយកថា នលជ្ជិតញ្ចា។

មុសាតិ ឥត្តរបច្ចុបដ្ឋានតាយ ន ទិស្សតីតិ អាហា “មុសាតិ នាសនកា” តិ។
វិសំវាទនជ្ជន វា មុសា។ ឯតេ ហិ អសុភាទិសភាវាបិ ពាលានំ សុភាទិការេន
ឧបជ្ជហន្តា សុភាទិគ្គហណស្ស បច្ចក្ខភាវេន សត្តេ វិសំវាទេន្តិ។
នស្សនសភាវាតិ ខណ្ឌកដ្ឋត្តា ឥត្តរបច្ចុបដ្ឋានតាយ ទិស្សមាណាវិយបិ ហុត្វា
អបញ្ញាយនកបកតិកា។ តេនាហា “ខេត្តំ វិយា” តិ អាទិ។ ធម្មសន្តោ ចេត្ត
“ជាតិធម្មាន” ត្ថិ អាទិសុ (ធី. និ. ២.៣៩៨) វិយ បកតិបវិយាយោ, តថា
សភាវសន្តោ ចាតិ ធន្នតំ។ មោសធម្មាតិ មោសនបកតិកា,
កុសលភណ្ឌាហរណសភាវាតិ អត្ថោ។ មាយាកតត្ថិ មាយាយ កតំ
ឧទកាទិមណីអាទិអាគារេន មាយាទិនា ឧបដ្ឋាបិតំ; មាយាកតំ វិយ
មាយាកតំ អញ្ញសភាវា ហុត្វា អតថា ឧបជ្ជហនតោ។ តេនាហា
“យថា” តិ អាទិ។ ចក្ខុបថេ ឯវ កតវិជ្ជាយ, ន តតោ បរន្តិ វុត្ថំ - “ទស្សន្ធបចារេ
បិតស្សេវ តថា បញ្ញាយតិ” តិ។ តយិទំ សម្ពុរិជ្ជាវសេន វុត្ថំ។

ឯវំ តាវកាលិកភាវេន កាមាណំ មាយាកតភាវំ ធន្យេន្តោ ឥនាទិ តតោ
អញ្ញេនបិ បកាវេន ធន្យេតុំ “យថា ចា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ អនិច្ចាទិសភាវានំ

កាមាត់ ឆិប្បាធិសភាវនស្សនំ វិបល្លាសសហគតតាយ វេទិតតំ។ ពាលានំ
លាបនតោតិ អបរិញ្ញាតវត្ថុកានំ អនុពាលានំ បុគ្គលានំ វិបល្លាសហេតុតោ។
មនុស្សលោកេ ឋត្វា មនុស្សនំ វា វសេន ភគវតា ភាសិតត្ថា វុត្ថំ - “ធិដ្ឋធម្មិកា
កាមាតិ មាណុសកា បញ្ច កាមគុណា” តិ។ តតោ ឯវ ច “សម្បរាយិកាតិ តេ
ឋបេត្វា អវសេសា” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ធិដ្ឋធម្មា បច្ចក្ខសភាវា អារម្មណភូតា
ឯតាសំ អត្ថិតិ ធិដ្ឋធម្មិកា។ សម្បរាយិកេ កាមេ អារត្ត ឧប្បន្នសញ្ញា
សម្បរាយិកា។ តេ សមេច្ច ជ័យតិ ឯត្ថ អាណាតិ ធម្មេវ, អាណាបវត្ថុដ្ឋានំ។
មារស្ស ធម្មេវន្តិ មារធម្មេវ តស្ស ឥស្សរិយបវត្ថុនត្ថា។ តេនាហ
“យេហី” តិអាទិ។ គហិតន្តិ វិសយវិសយីភាវេន គហិតំ, អារម្មណវសេន
អារម្មណករណវសេន ច គហិតន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ អារម្មណករណវសេន
គហណំ នាម “ឥទំ មយ្ហ” ន្តិ អវិភាគេន បរិគ្គហាករណំ; អារម្មណវសេន បន
គហណំ ភាគសោ អារម្មណានុកវនន្តិ វនន្តិ។ ឧភយស្សបិ បន
តណ្ហារាគវសេន គហណំ សន្ធាយ, “ឧភយមេតំ គហិត” ន្តិ វុត្ថំ។ មារោតិ
កិលេសមារោ។ យនគ្គេន កិលេសមារោ, តនគ្គេន ទេវបុត្តមារោបិ តេ អត្តនោ
វសំ វត្ថុតិ។ តំ សន្ធាយាតិ ធម្មមុខេន បុគ្គលគ្គហណំ សន្ធាយ។

អប្បហីនិវិបល្លាសា ហិ បុគ្គលា កាមាធិមុត្តា មារស្ស
ឥស្សរិយវត្ថុនដ្ឋានតាយ “មារធម្មេវ” ន្តិ វុត្ថា, តថា មារស្ស
និវាបគោចរបរិយាយេហិបិ តេ ឯវ វុត្តាតិ ទស្សន្តោ, “យថា
ចោឡស្ស” តិអាទិមាហា។ និវបតីតិ និវាចោ, សោ ឯវ ពិជន្តិ និវាបពិជំ។ តេតិ
កាមគុណា។ យត្ថាតិ យស្មី បទេសេ។

មនសិ ភវាតិ មាណសាតិ អាហា “ចិត្តសម្ពុតា” តិ។ តេ បន អវិជ្ជាធម្មោ
ចាឡិយំ អាគតា។ ឯវញ្ញំ លោហិតសន្និស្សយោ បុញ្ញោ វិយ អនុរោធិបនិស្សយោ

វិហោធាតិ ធនេស្សនោ, “មមាយិតេ វត្ថុស្មី” ត្ថិអាទិមាហ។ តេធាតិ ឯត្ថ ឥធាតិ
និចាតមត្តំ “ឥធាហំ, ភិក្ខុវេ, ភុត្តារី អស្ស” ត្ថិអាទិសុ (ម. និ. ១.៣០) វិយ។
កាមលោកន្តិ កាមគុណសម្ពាសំ សម្ពាសលោកំ, យត្ថ វា លោកេ កាមគុណវន្តំ
លោកំ។ ចិត្តេន អធិដ្ឋហិត្វាតិ ឈានាម្ពណំ បដិភាគនិមិត្តំ ភាវនាចិត្តេន
ឧប្បាទេត្វា។ បរិត្តំ នាម វិក្ខម្ពនអសមត្ថត្តា កិលេសេហិ បរិតោ ខណ្ឌិតំ វិយ
ហោតិ។ តស្ស បដិក្ខេបេនាតិ បរិត្តភាវបដិក្ខេបេន។ បមាណន្តិបិ
កាមាវចរមេវ ចាបកានំ បមាណករណធម្មានំ វិក្ខម្ពនវសេន
អប្បជហនតោ។ តប្បដិក្ខេបវសេន អប្បមាណំ នាម មហាគ្គតន្តិ អាហា -
“រូចាវចរំ អរូចាវចរ” ត្ថិ។ សមុច្ឆេទវសេន កិលេសានំ អប្បហានេន
មហាគ្គតន្តិយម្បិ សុភាវិតំ នាម ន ហោតិ, បគេវ បរិត្តន្តិ អាហា -
“សុភាវិតន្តិ... បេ... លោកុត្តរេស្សវេតំ នាម” ត្ថិ។ ឯតស្ស វសេនាតិ
“សុភាវិត” ត្ថិ បទស្ស វសេន។

តមេវ បដិបទន្តិ តមេវ អភិជ្ឈាទិបហាជានាវហំ ឈានបដិបទំ។ អរហត្ត
តស្ស ឧបាយភូតាយ វិបស្សនាយ វា ចតុត្ថជ្ឈានេ តស្ស ឧបាយភូតេ ឧបចារេ
វា សតិ ចិត្តំ បសន្នមេវ ហោតិ អាហា - “អរហត្តំ វា... បេ... ឧបចារំ វា” តិ។
អធិមោក្ខសម្បសាធាតិ “អន្លេវ អរហត្តំ គណ្ឌិស្សមី” តិ វា វិបស្សនាយ
វិចិបដិបទន្តា; “អន្លេវ ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្វត្តេស្សមី” តិ វា ឧបចារសមាធិនា ចិត្តស្ស
សមាហិតត្តា អធិមុច្ឆនភូតោ សម្បសាធា។ បដិលាភសម្បសាធាតិ
អរហត្តស្ស ចតុត្ថជ្ឈានស្ស វា អធិគមសម្ពាតោ សម្បសាធា។ បដិលាភោបិ
ហិ កិលេសកាលុសិយាភិកវនតោ ចិត្តស្ស សុប្បសន្នការាវហត្តា
“សម្បសាធា” តិ វុត្តោ។ បច្ឆយាតិ នាមរូបបច្ឆយា អវិជ្ជាធម្មោ។ សត្តថាតិ
សមុទយតោ អត្ថដ្ឋមតោ អស្សាទតោ អាទិនវតោ និស្សរណតោតិ

សព្វប្បការេន។ អាសាតិ អធិមុច្ឆន្ទវសេន អាសីសនា។ តេជារា - “អាសា
សន្តិជ្ជតិ, អធិមោក្ខំ បដិលភតិ” តិ។

ចានកន្តិ បទដ្ឋានំ។ កិលេសា សន្តិសីទន្តិ តិ នីវរណាសហគតា វា
កិលេសាវិក្ខម្ពនវសេន រូបសមន្តិ។ សតិ តិ ឧបចារជ្ឈានាវហា សតិ សន្តិជ្ជតិ។
សម្ពាទតន្តិ ការវាយ សមតាយ បវត្តមានត្តា, ឥមេ
ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តាយោ ឯករសា ហុត្វា បវត្តន្តិ តិ,
ការវាចិត្តប្បាទបរិយាបន្នំ សម្ពាទតំ វិក្ខតំ ចាកដំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។
ចិត្តប្បាទោតិ ការវាចិត្តប្បាទោ។ លេបបិណ្ឌោតិ សិលេសបិណ្ឌោ លក្ខមាណោ
វិយ អប្បតោវិយ ហោតិ។ ឧបចារេន សមាធិយតិ ឧបចារជ្ឈានេន
សមាធិយតិ។ អយន្តិ អយំ ធុរិយោបិ អធិមុច្ឆនាការោ អធិមោក្ខសម្មសាទោ
នាម។ តស្មី សម្មសាទេ សតិ តិ ឯតស្មី វិបស្សនាលក្ខណោ, ឧបចារជ្ឈានេ វា
អធិមោក្ខសម្មសាទេ សតិ។ យោ បន អរហត្តំ វា បដិលភតិ ចតុត្ថជ្ឈានំ វា,
តស្ស ចិត្តំ វិប្បសន្នំ ហោតិយេវ, អយំ និប្បវិយាយតោ បដិលភសម្មសាទោ,
ឯវំ សន្តេបិ ឥធាមិប្បេតមេវ ទស្សេតុំ, “ឥធម បនា” តិ អាទិ វុត្តំ។ វិបស្សនា
ហីតិ អាទិ វុត្តស្ស សមត្ថនំ។ តត្ថ បញ្ញាយាតិ អរហត្ថបញ្ញាយ។
អធិមុច្ឆនស្សាតិ សទ្ធិហនំ ឧស្សក្កាបជ្ឈនស្ស។ ឧបចារន្តិ ឧបចារជ្ឈានំ។
អានេញ្ញាសមាបត្តិយា អធិមុច្ឆនស្ស ការណន្តិ យោជនា។

ឯតរហិ វាតិ ឥធានិមេវ។ អានេញ្ញំ វាតិ ចតុត្ថជ្ឈានំ វា។ សមាបជ្ជតិ តិ
អធិគច្ឆតិ។ ឥទំ ហីតិ អាទិនា សន្តេបតោ វុត្តមត្តំ វិវរតិ។ អរហត្ថសច្ចិកិរិយា
នាម អគ្គមគ្គការវាយ សតិ អត្ថតោ អាបន្នា ហោតិ, អគ្គមគ្គបញ្ញា ឯវំ តទត្ថំ
អធិមុច្ឆតញ្ញាតិ ទស្សេត្តោ, “អថ វា” តិ វិកប្បន្តរមាហា។ តត្ថ យថា នាម
ចាសាទស្ស អត្តាយ សមាធិតទត្ថសម្ពាវាយេវ អប្បហោន្តេ ក្ខជាតាវ កាតុំ

ន បហោន្តិយេវ, ឯវំសម្បទមិទន្តិ ទស្សន្តោ, “តំ អនភិសម្ពុណន្តោ អាណេញំ វា សមាបជ្ជតី” តិ អាហា។ ចតុសច្ចំ វា សច្ចិករោតិ ហេដ្ឋិមមគ្គាធិគមនវសេន អាណេញំ វា សមាបជ្ជតិ ឧភយស្សបិ ហេតុបរិគ្គហិតត្តា។

តត្រាតិ តស្មី “បញ្ញាយ វា អធិមុច្ចតិ, អាណេញំ វា សមាបជ្ជតី” តិ យថាវុត្ត វិសេសាធិគមេ អយំ ឥនាទិ វុច្ចមានោ យោជនានយោ។ ឯវំ ហោតីតិ ឥនាទិ វុច្ចមានាការេន ចិត្តាភិទីហារោ ហោតិ។ កិច្ចន្តិ បព្ពជិតកិច្ចំ។ តតោតិ អរហត្តាធិគមនតោ។ ឱសក្កិតមាណសោតិ សំគុចិតចិត្តោ។ អន្តរា ន តិជ្ជតីតិ អសមាហិតភូមិយំ ន តិជ្ជតិ។ ឥនាទិ យថាវុត្តមត្តំ ឧបមាយ វិការេតុ “យថា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ - យថា តស្ស បុរិសស្ស វនមហីសំ គហេតុំ ឧស្សហាវតោ ឱសក្កន្តស្ស សសគោធាធិគ្គហណោ វត្តព្ភមេវ នត្ថិ, ឯវំ ឥមស្សបិ ភិក្ខុនោ អរហត្តំ គហេតុំ ឧស្សហាវតោ តតោ ឱសក្កិត្វា ចតុត្ថជ្ឈានសមាបជ្ជនេ វត្តព្ភមេវ នត្ថិតិ។ ឯសេវ នយោតិ យថាវុត្តំ ឧបមំ ឧបមាសំសន្តនញ្ច មគ្គការវនាយោជនាយំ ចតុសច្ចសច្ចិកិរិយាយោជនាយញ្ច អតិទិសតិ។

ហេតុអត្ថជោតនោ យន្តិ និចាតោ, ករណោ វា ឯតំ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហា “យេន ការណេនា” តិ។ តស្ស សំវត្ថនំ អរហតិ, តំ វា បយោជនំ ឯតស្សតិ តំសំវត្ថនិកំ។ វិញ្ញាណន្តិ វិចាកវិញ្ញាណំ។ អាណេញាសភារំ ឧបគច្ចតីតិ អាណេញូបគំ។ យថា កុសលំ អាណេញាសភារំ, ឯវំ តំ វិចាកវិញ្ញាណាម្បិ អាណេញាសភារំ ឧបគតំ អស្ស ភវេយ្យ។ តេនាហា - “កាទិសមេវ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ” តិ។ កេចីតិ អភយ គិរិវាសិនោ។ កុសលវិញ្ញាណន្តិ វិចាកវិញ្ញាណាម្បិ តំ កុសលំ វិយ វនន្តិ។ តន្ទាមកមេវាតិ កុសលំ វិយ អាណេញាធាមកមេវ សិយា។ ឯត្ថ ច បុរិមវិកេឃ្ម “អាណេញូបគ” ន្តិ តំសទិសតា វុត្តា, ទុតិយវិកេឃ្ម

តតោ ឯវំ តំសមញ្ញតា។ សោ បនាយមត្តោតិ អានេញ្ញសទិសតាយ
វិចាកកាលេបិ តំនាមកមេវ អស្សតិ យថាវុត្តា អត្តោ។ ឥមំនា នយេនាតិ
ឥមំនា វុត្តនយេន។ ឯត្ថ ហិ អានេញ្ញាភិសង្ខារហេតុវិចាកវិញ្ញាណំ
“អានេញ្ញបតំ ហោតិ វិញ្ញាណា”ន្តិ វុត្តត្ថា តំនាមកមេវ កត្វា ជីវិតំ។
អរហត្តស្សបីតិ អបិសន្នេន អគ្គមគ្គការំនាយបិ ហេដ្ឋិមមគ្គការំនាយបីតិ
អត្តោ សង្កហិតោតិ ទដ្ឋញ្ញោ។ សមាធិវសេន ឱសក្កនា កថិតាតិ “វិបុលេន
មហាគ្គតេន ចេតសាវិហរេយ្យ”ន្តិ សមថនយំ ទស្សេត្វា ទេសនា កថិតា។

៦៧. អយញ្ញំ ភិក្ខុតិ យំ ឧទ្ទិស្ស អយំ ទុតិយានេញ្ញសប្បាយទេសនាយ ភិក្ខុ
វុត្តោ។ បញ្ញាវន្តតរោតិ វត្វា តំ ទស្សេតុំ, “ទិដ្ឋម្បិ កម្មជ្ជានំ ឯកតោ កត្វា
សម្មសតិ”តិ វុត្តំ។ ហេដ្ឋិមស្ស ហិ “យេ ច ទិដ្ឋធម្មិកា កាមា”តិ អាទិនា
រូបសទ្ធកន្ធរសដោជ្ជញ្ញានេវ រូបមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសោ កតោ, ឥមស្ស បន
“យំ កិញ្ចំ រូប”ន្តិ អាទិនា សកលរូបធម្មវសេន។ ភគវា ហិ កម្មជ្ជានំ កថេន្តោ
កម្មជ្ជានិកស្ស ភិក្ខុនោ ការណាពលានុរូបមេវ បឋមំ ការំនាភិនិវេសំ
ទស្សេតិ; សោ បច្ឆា ញ្ញាណាវិបុលំ គច្ឆន្តេ អនវសេសតោ ធម្មំ បរិគ្គណ្ហាតិ។
រូបបដិពាហនេនាតិ រូបវិភក្តការំនាយ សព្វសោ សមតិក្កមេន។ សព្វត្ថាតិ
សព្វេសុ តតិយានេញ្ញាទីសុ។

បញ្ញាវន្តតរោតិ បញ្ញាត្តរោ។ តិណ្ហាម្បិ កម្មជ្ជានំ ឯកតោ កត្វាតិ
កាមគុណា សព្វរូបធម្មា កាមសញ្ញាតិ ឯវំ តិណ្ហំ បុគ្គលានំ កម្មជ្ជានវសេន
តិដាវុត្តេ សម្មសន្ធិបកធម្មេ ឯកតោ កត្វា, “សព្វមេតំ អនិច្ច”ន្តិ ឯកជ្ឈំ
គហេត្វា, សម្មសតិ យថា - “យំ កិញ្ចំ សមុទយធម្មំ, សព្វំ តំ និរោធធម្ម”ន្តិ (ជី. និ.
១.២៩៨; សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៦; ចូឡ្យនិ. អជិតមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៤, ៧, ៨;
តិស្សមេត្តេយ្យមាលាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១០, ១១; បដិ. ម. ២.៣០)។ តេនាហា -

“ឧកយមេតំ អនិច្ច”ន្តិអាទិ។ កាមរូបសញ្ញាវសេន
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកភេទតោ អដ្ឋឯកកកោដ្ឋាសាតិ ឯវំ កតំ ឧកយន្តិ
វុត្តន្តិ អាហា - “ទិដ្ឋធម្មិក...បេ... វសេន សន្តិបិត្វា ឧកយន្តិ វុត្ត”ន្តិ។
តណ្ហាទិដ្ឋវសេនាតិ តណ្ហាភិនទ្គនាវសេន “ឯតំ មមា”តិ, ទិដ្ឋាភិនទ្គនាវសេន
“ឯសោ មេ អត្តា”តិ ឯវំ អភិនទ្គតុំ។ ឯសេវ នយោតិ ឥមិនា តណ្ហាទិដ្ឋវសេន
“ឯតំ មម, ឯសោ មេ អត្តា”តិ អភិនទ្គតុំ អដ្ឋោសាយ គិលីត្វា បរិនិដ្ឋាបេត្វា
ហេតុន្តិ ឥមមត្តំ អតិទិសតិ។ កាមបដិពាហនេនាតិ ឥទំ
អាគមនបដិបទាទស្សនត្តំ, វណ្ណាភណនត្តញ្ច វុត្តំ។ រូបបដិពាហនំ ហិស្ស
អាសន្នំ, តតោបិ អាកាសានញ្ញាយតនសមតិក្កមេ, តំសមតិក្កមេន សហោវ
សត្តេ តាវិបស្សនាវសេន ឌីសក្កនា កថិតា “ឧកយមេតំ
អនិច្ច”ន្តិអាទិវចនតោ។

៦៨. ឥធម អត្តនោ ចាតិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនកម្មដ្ឋានំ សន្ធាយាហា។ និរុដ្ឋន្តិ
តប្បដិពទ្ធនទ្ធភកនិរោធន, សមាបដ្ឋនក្ខណោ បន អនុប្បាទនេនបិ។ តេនាហា
“អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ បត្វា”តិ។ អតប្បកដ្ឋេនាតិ ឧទ្យាវតរការេន
ឈានសមាបត្តិយា អតិត្តិករការេន។ តមេវ បដិបទន្តិ
អាកិញ្ចញ្ញាយតនការេនមាហា។ សមាធិវសេន ឌីសក្កនា កថិតា
តតិយារុប្បកម្មដ្ឋានស្ស វុត្តត្តា “យត្ថេតា”តិអាទិនា។

ឥធម អត្តនោតិ ទិកោដិកសុញ្ញតាមនសិការសម្ពាតំ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ។
ហេដ្ឋា វុត្តបដិបទន្តិ អនន្តរំ វុត្តអាកិញ្ចញ្ញាយតនកម្មដ្ឋានំ។ សតិ
សមថការេនាយំ សុញ្ញតាមនសិការស្ស ឥធម សាតិសយត្តា វុត្តំ។
“ទុតិយាកិញ្ចញ្ញាយតនេវិបស្សនាវសេន ឌីសក្កនា កថិតា”តិ។

៧០. តតិយាកិញ្ចញ្ញាយតនេ អត្តនោតិ

ចតុកោដិកសុញ្ញតាមនសិការសម្ពាទំវិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី
សុញ្ញតានុបស្សនាធិការេ។ ក្វចីតិ កត្តចិ ឋានេ, កាលេ, ធម្មេ វា។ អថ វា ក្វចីតិ
អន្លៀត្តំ, ពហិទ្ធា វា។ អត្តនោ អត្តានន្តិ សកត្តានំ។ “អយំ ខោ, ភោ ព្រាហ្មា... បេ...
វសី បិតា ភូតភព្យាន”ន្តិអាទិនា (ធិ. និ. ១.៤២) បរមរិកប្បិតំ អត្តានញ្ច កស្សចិ
កិញ្ចានភូតំ ន បស្សតីតិ ទស្សន្តោ “កស្សចិ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ បរស្សតិ
“បរា បជា”តិ “បរោ បុរិសោ”តិ ច ឯវំ គហិតស្ស។ ន ច មម ក្វចនីតិ ឯត្ថ មម-
សន្នោ អដ្ឋានបយុត្តោតិ អាហ “មមសន្នំ តាវ វេបេត្វា”តិ។ បរស្ស ចាតិ
អត្តតោ អញ្ញស្ស, “បរោ បុរិសោ នាម អត្តិ មមត្ថាយ សដិតោ, តស្ស វសេន
មយ្ហំ សត្តំ ឥន្ទ្រតី”តិ ឯវំ ឯកច្ឆទិដ្ឋិតតិកបរិកប្បិតវសេន បរំ អត្តានំ, តញ្ច
អត្តនោ កិញ្ចានភូតំ ន បស្សតីតិ ទស្សន្តោ, “ន ច ក្វចនី”តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ ច
នាហំ ក្វចនីតិ សកអត្តនោ អភាវំ បស្សតិ។ ន កស្សចិ កិញ្ចានតស្មិន្តិ
សកអត្តនោ ឯវំ កស្សចិ អនត្តនិយតំ បស្សតិ។ ន ច, មមាតិ ឯតំ ទ្វយំ
យថាសម្ព័ន្ធិ សម្ពន្ធិតត្ថំ, អត្តិ ចច្ឆេកំ។ “ន ច ក្វចនី បរស្ស អត្តា អត្តិ”តិ
បរស្ស អត្តនោ អភាវំ បស្សតិ, “តស្ស បរស្ស អត្តនោ មម កិស្មិញ្ចិ កិញ្ចានតា
ន ចតី”តិ បរស្ស អត្តនោ អនត្តនិយតំ បស្សតិ។ ឯវំ អន្លៀត្តំ ពហិទ្ធា ច ខន្ធានំ
អត្តត្តនិយសុញ្ញតា សុទ្ធសម្ពាវបុញ្ញតា ចតុកោដិកសុញ្ញតាបរិគ្គណ្ឌានេន
ធិដ្ឋា ហោតិ។ ហេដ្ឋា វុត្តបដិបទន្តិ ឥធាបិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនកម្មដ្ឋានមេវ
វទតិ។ វិបស្សនាវសេនេវ ឱសក្កនា កថិតា
ចតុកោដិកសុញ្ញតាទស្សនវិសេសភាវតោ, តប្បធានត្តា ចស្ស
មនសិការស្ស។

ឥធម អត្តនោតិ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកម្មដ្ឋានមាហ។ សត្តសញ្ញាតិ
រូបសញ្ញា បដិយសញ្ញា នាទត្តសញ្ញា ហេដ្ឋិមា តិស្សេវា អរូបសញ្ញាតិ ឯវំ

សព្វសញ្ញា អនវសេសា និរុជ្ឈន្តិទី វេទន្តិ។ “ហេដ្ឋាវុត្តា”តិ បនវិសេសិតត្តា
ឥមស្មី អាគតា ចតុត្ថជ្ឈានសញ្ញាធម្មោ អបិ សញ្ញាតិ អបរេ។ តន្តិ សម្មតិមត្តំ
កាមសញ្ញាបដិពាហនវសេនេវ តេសំ នានត្ថសញ្ញាទិនិរោធស្ស អត្ថសិទ្ធិត្តា។
សមាធិវសេន ឌីសក្កនា កថិតា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនភាវនាយ
សមថកម្មដ្ឋានភាវតោ។

៧០. បុព្វេ បញ្ចវិធំ កម្មវដ្ឋន្តិ បុរិមកម្មភវស្មី មោហោ អវិជ្ជា អាយុបាណ
សង្ខារា និកន្តិតណ្ហា ឧបកមនំ ឧបាធានំ ចេតនា ភវេតិ វេមាគតោ
សបរិក្ខារោ កម្មប្បពន្លោ។ ន អាយុហិតំ អស្សាតិ ន ចេតិតំ បកប្បិតំ
ភវេយ្យ។ ឯតវហិ វេ បញ្ចវិធំវិចាកវដ្ឋន្តិ
វិញ្ញាណាមរូបសឡាយតនជស្សវេទនាសង្ខារោ បច្ចុប្បន្នោវិចាកប្បពន្លោ
នប្បវត្តេយ្យ ការណស្ស អនិប្បន្នត្តា។ សចេ អាយុហិតំ ន ភវិស្សតីតិ យទិ
ចេតិតំ បកប្បិតំ ន សិយា។ យំ អត្ថិតិ យំ បរមត្ថតោវិជ្ជមានកំ។ តេនាហ
“ភូត”ន្តិ។ តញ្ចិ បច្ចយនិព្ពត្តតាយ “ភូត”ន្តិ វុច្ឆតិ។ តំ បដហាមីតិ
តប្បដិពទ្ធនន្តរាគប្បហានេន តតោ វេ អាយតី អនុប្បត្តិធម្មតាចានវសេន
បដហាមិ បរិច្ឆជាមិ។

បរិនិព្វាយីតិ សហ បរិកប្បនេន អតីតត្ថេតិ អាហា “បរិនិព្វាយេយ្យ”តិ។
បរិនិព្វាយេយ្យ នុ ខោតិ វា ចាហេ, សោ វេត្ថោ។ ន កិញ្ចិ កថិតន្តិ
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា សង្ខារាវសេសសុខុមភាវេន
ញាណុត្តរស្សេវវិសយភាវតោ សរូបតោ ន កិញ្ចិ កថិតំ, នយេន បនស្ស
វិសេសំ ញាបេតុកាមត្តា។ ភគវតោ កិរ ឯតទហោសិ - “ឥមិស្សំយេវ បរិសតិ
និសិន្នោ អានន្នោ អនុសន្និកុសលតាយ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ ចាទកំ
កត្វា បិតស្ស ភិក្ខុនោ បដិសន្ធិ អវហត្តញ្ច សន្ធាយ បញ្ចំ បុច្ឆិស្សតិ, ឥមិនា

បុត្តានុសន្និទ្ធា តមត្ថំ ទេសេស្សមី"តិ។ ឌីសក្កនាយ ច ឥធាធិប្បតត្តា
ភិក្ខុសទេសនា ហោតីតិ បុត្តានុសន្និ បុច្ឆិតា។ តស្មីញ្ញំ អសតិ
អនុសន្និកេទភិក្ខុសា ទេសនា, ន ច ពុទ្ធាចិណ្ឌោ ភិក្ខុសទេសនាតិ។
វិបស្សនានិស្សិតន្តិ តន្និស្សិតំ។ តស្ស ភិក្ខុនោ។ ឧបាទិយតិ ឯតេនាតិ ច
ឧបាទានំ។ ន បរិនិព្វាយតិ បហាតព្ពស្ស អប្បជហនតោ។ តេនាហ ភក្កវា -
“ធម្មាបិ ខោ, ភិក្ខុវេ, បហាតព្ព, បគេវ អធម្មា”តិ (ម. និ. ១.២៤០)។
ឧបាទានសេដ្ឋន្តិ ឥទំ នេវសញ្ញាណសញ្ញាយ តនភវស្ស សព្ពភវគ្គតាទស្សនបរំ,
ន បន អរិយភវគ្គស្ស ឧបាទានសេដ្ឋតាបជិសេធបរំ។

៧៣. និស្សាយាតិ ភវបរិយាបន្នំ នាម ធម្មំ និស្សាយ តប្បវិយាបន្នំ នាម
និស្សាយ ឌីយនិត្តរណា ភក្កវតា អក្ខតា; អហោ អច្ឆរិយមេតំ, អហោ
អព្ពតមេតន្តិ។

នវសុបិ ហានេសុ សមថយានិកស្សេវ វសេន ទេសនាយ អាគតត្តា, ឥធម ច
កស្សចិបិ ចាទកជ្ឈានស្ស អនាមជ្ឈត្តា វុត្ថំ - “អរិយសាវកោតិ
សុត្វាវិបស្សកោ អរិយសាវកោ”តិ។ នវន្ទម្បិ កម្មជ្ជានំ ឯកតោ កត្វា
សម្មសតីតិ ឥទំ ឈានធម្មេបិ អនុស្សវលទ្ធេ គហេត្វា សម្មសនំ សម្មវតីតិ
កត្វា វុត្ថំ; តេភូមកសម្ព័ន្ធវាគតំ ឥធម វុត្ថន្តិ អនវសេសតោ បរិគ្គហណំ សន្ធាយ
វុត្ថំ - “យាវតា សក្កាយោ”តិ។

ឯតំ អមតន្តិ អមតំ និព្វានំ អារព្ព បវត្តិយា ឯតំ អរហត្ថំ អមតរសំ។
តេនាហ - “ឯតំ អមតំ សន្តំ, ឯតំ បណ្ឌិត”ន្តិ។ “អនុបាទាយ កិញ្ចិបិ អគ្គហេត្វា
ចិត្តំ វិមុច្ចី”តិ វុត្ថត្ថាបិ អនុបាទា ចិត្តស្ស វិមោក្ខោ និព្វានំ អញ្ញត្ថ សុត្តេ វុច្ចតិ។

តិណ្ណំ ភិក្ខុនន្តិ អភិជីវេសភេទេន តិវិជានំ។ ចានកំ កត្វា បិតស្ស
ឌីសក្កនាយ អភារេ ការណំ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ សមោធានត្វាតិ
សម្មនេវ ឌីទហិត្វា តស្មី តស្មី ហ្មនេ អសន្តរតោ វុត្តបេត្វា។ សុកដិតំ នាម
ហោតិ កថេតព្ពស្ស អនវសេសេត្វា កថិតត្វា។

អាណេញ្ចសប្បាយសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. គណកមោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា

៧៤. យថា ហេដ្ឋិមសោចានជលកំ ឌីរោហន្តស្ស បច្ឆិមំ នាម ហោតិ, ឯវំ
អាហេហន្តស្ស បឋមំ នាម ហោតិតិ វុត្តំ - “យាវ បច្ឆិមសោចានកឡេវរាតិ
យាវ បឋមសោចានជលកា”តិ។ វុត្តំ សោធមត្វាតិ វុត្តិវិជ្ជាចរិយេន វុត្តិវិជ្ជនា
ចាសាទវុត្តនោ សោធនវិជ្ជំ កត្វា។ ឯត្តាតិ ចាសាទករណោ។ សត្តជា ភិក្ខុស្ស
វាលក្កស្ស អំសុកោជីវេជកោ វាលវេទិ នាម។ ហ្មនសម្មាទនន្តិ
វេសាខមណ្ឌលាទីនំ សម្មាទនំ។ មុដ្ឋិករណាទីហិតិ
ឧសុមុដ្ឋិករណាទីយាគាហាទីយាវិជ្ជាទីហិ។ ឯវំ គណាបេមាតិ ឯកំ នាម
ឯកមេវ, ទ្វេ ទុកា ចត្តារិ, តីណិ តិកានិ នវ, ចត្តារិ ចតុក្កានិ
សោឡសាតិអាទិនា ឯវំ គណនំ សិក្ខាបេម។

៧៥. កេរាជិកា ហោន្តិតិ សមយស្ស

អនុបក្កិលីដ្ឋករណាមាយាសាបេយ្យេន សមន្នាគតា ហោន្តិ។ តំ ទមនំ
ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមតិ, អយមស្ស ជាតិនោសាការោ។

៧៦. សតិសម្មជញ្ញេហិ សមន្តិការត្ថាយាតិ សតតិវិហារិការសាធនេហិ
សតិសម្មជញ្ញេហិ សមន្នាគមត្ថាយ។ ននុ ច ឌីណាសវា សតិវេបុល្លប្បត្តា
បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តា ច, កថំ តស្ស សតិសម្មជញ្ញំ បយោគសាធនីយំ បវុត្តន្តិ

អាហា “ទ្វេ ប៉ា” តិអាធិ។ សតតវិហារី តិ សតតំ សមាបត្តិវិហារីពហុលា, តស្មា
តេ ឥច្ឆិតិច្ឆិតតក្ខណោ ជលសមាបត្តិ សមាបជ្ជន្តិ។ វុត្តវិបរិយាយេន
នោសតតវិហារីនោ ឧដ្ឋញ្ញា។ តេនាហា “តត្ថា” តិអាធិ។ អប្បេតុំ ន សក្កោតិ
អនាចិណ្ឌោភាវតោ។

តំ វិតក្កេន្តោតិ “សាមណោស្ស សេនាសនំ នត្ថិ, អរញ្ញញ្ច សីហាធិប៉ា
សបរិស្សយំ, កី នុ ខោ តស្ស ភវិស្សតី” តិ តំ វិតក្កេន្តោ។ ឯវុចោតិ ឯទិសោ
យថាវុត្តសាមណោសទិសោ ឱណាសវោ។ ឥមេ ធម្មេតិ ឥមស្មី សុត្ត អាគតេ
សីលាធិធម្មេ។ អាវុទ្ធិត្វាវាតិ អត្តនោ បរិសុទ្ធសីលតាធិអាវុទ្ធនហេតុ ឯវ
សមាបជ្ជិតុំ សក្ខិស្សតិ។

៧៨. “យេមេ, ភោ គោតមា” តិ វចនស្ស សម្ពន្ធ�ំ ឧស្សេតុំ, “តថាគតេ
កិរា” តិអាធិ វុត្តំ។ ឯវុទ្ធិ “យេមេ, ភោ គោតមា” តិអាធិអាការេហិ វត្តមារទ្វោ។

អន្ធធម្មេស្វតិ អបុរាតនធម្មេសុ។ តក្កនមត្តានិ ហិ តេហិ កប្បេត្វា
សយំបដិភានំ វិចិតានិ។ បុរាតនតាយ បរិបុណ្ណតាយ ឯកន្តនិយ្យានិកតាយ
ច បរមោ ឧត្តមោ។ តេនាហា - “តេសុ... បេ... ឧត្តមោតិ អត្តោ” តិ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

គណកមោគ្គល្លានសុត្តវុណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៨. គោបកមោគ្គល្លានសុត្តវុណ្ណនា

៧៩. កម្មុយេវ កម្មុន្តោ, សោ ឯត្ថ អត្ថិតិ កម្មករណជ្ជានំ “កម្មុន្តោ” តិ វុត្តំ។
តេនាហា “កម្មុន្តជ្ជាន” តិ។ តេហិ ធម្មេហិ តិ ពុទ្ធកុណាហិ។ តេ បន
សព្វញ្ញតញ្ញាណាប្បមុខាតិ កត្វា អាហា “សព្វញ្ញតញ្ញាណធម្មេហិ” តិ។ សព្វេន

សព្វន្តិ សព្វប្បការវេន អនវសេសំ, ឯត្ថកោ គុណានំ បការភេនោ, តេសុ
កិត្តិមិ បការំ អនវសេសេត្វា។ សព្វកោដ្ឋាសេហិ សព្វន្តិ យត្ថកា
គុណភាគា, តេហិ សព្វេហិ អនវសេសំ និស្សេសមេវ កត្វា។ យោមិ
អហោសីតិ យោមិ កោសម្ពិវាសីនំ ភិក្ខុនំ វសេន កោសម្ពិយំ កលហោ
អហោសិ។ សោមិ តត្ថេវ ឧប្បន្នដ្ឋានេយេវ ឧប្បន្នមត្តោ វ្យាបសមិតោ។
បរិនិព្វតកាលេ បនស្សតិ អស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បរិនិព្វតកាលេ បន។
ភិយ្យោសោមត្តាយ ភិក្ខុ សមគ្គា ជាតា, កថញ្ចា សំវេតោ ជាតោតិ ទស្សេតុំ
“អជ្ជសដ្ឋី”តិអាទិ វុត្តំ។ សាតិសយំ អភិណ្ឌាញា ឧបសមប្បត្តិយា អតិវិយ
ឧបសន្តបសន្តា។ អនុសំយាយមាណោតិ អនុ អនុ សម្មនេវ ជានន្តោវិចារេន្តោ
វោសាសមាណោ។ “អនុសញ្ញាយមាណោ”តិ វា ចាថោ។ តត្ថ យ-ការស្ស ញ-ការំ
កត្វា និទ្ទេសោតិ អាហ “អនុវិចារមាណោ”តិ។

៨០. ហេដ្ឋិមបុច្ឆមេវាតិ គោបកមោគ្គល្លានេន បុច្ឆិតបុច្ឆមេវ។ សោ ហិ
“តេហិ ធម្មេហិ”តិអាទិនា, “អត្ថិ កោចិ តុម្ហាកំ សាសនស្ស សារភូតោ ភិក្ខុ”តិ
បុច្ឆិ។ អយញ្ចា តមេវ “បដិសរណោ”តិ បរិយាយេន បុច្ឆិ។ អប្បដិសរណោតិ យំ
តុម្ហេ ភិក្ខុំ បដិពោធមយ្យាថ, តាទិសស្ស អភាវេន អប្បដិសរណោ។ តថាគតេន
បវេទិតោ ធម្មោ បដិសរណំ ឯតេសន្តិ ធម្មបដិសរណោ។ តេនាហ “ធម្មោ
អវស្សយោ”តិ។

៨១. អាគច្ឆតីតិ វាចុគ្គតកាវេន អាគច្ឆតិ។ វុត្តិវិតិក្កមសម្ពាតេ
គរុគរុតរលហុលហុតរាទិភេនេ អជ្ឈាចារេ អាបត្តិសមញ្ញាតិ អាហ -
“អាបត្តិ...បេ.... អាណាតិក្កមនមេវា”តិ។ យថាធម្មន្តិ ធម្មានុវបំ។ យថាសិដ្ឋន្តិ
យថានុសិដ្ឋំ។ ធម្មោ នោតិ ឯត្ថ នោ-សន្តោ អវជារណោ “ន នោ សមំ អត្ថិ

តថាគតេនា”តិអាទីសុ (ខុ. ចា. ៦.៣; សុ. និ. ២២៦) វិយ។ តេនេវាហ “ធម្មោ
ការេតី”តិ។

៨៣. “យថា តំ តុម្ហាទិសេហិ រក្ខកេហិ គោបកេហិ”តិ វេ បសន្នវេសេន
អត្តានំ ឧក្កំសាបេតុកាមា។ អរិយូបវាទចាបំ ឧមាបនេ សតិ អន្តរាយាយ ន
ហោតីតិ អាហ - “ឥច្ឆេតំ កុសល”ន្តិ។ គោនផ្តលមក្កដោតិ គោនផ្តជ្ជមក្កដោ។

៨៤. អយំ ឧក្កំសាបេតុំ ឥច្ឆេតំ យថាវទូមត្តំ វិសំវាទេតិ អវល្លាតម្មិ វល្លាតំ
កត្វា កថេន្តោ; ឥមស្ស វចនស្ស បដិក្ខេបេន ឥមិនា ធាតព្ភបិណ្ឌាចាតស្ស
អន្តរាយោ មា ហោតូតិ វេ បិណ្ឌាចាតំ រក្ខិតុំ ន ខោ បន សក្កាតិ យោជនា។
ឥនន្តិ “ន ខោ, ព្រាហ្មណ, សោ ភគវា”តិអាទិទេសនំ។ អព្ពន្ធនំ ករិត្វាតិ
និព្ពានន្តោគធំ កត្វា, អន្តរំ វា តស្ស និជ្ឈានស្ស ការណំ កត្វា។ កាមរាគវសេន
ហិ តំ និជ្ឈានំ ហោតីតិ។ ឥនាតិ ឥមស្មី សុត្តបទេសេ។ សព្វសង្គាហិកជ្ឈានន្តិ
លោកិយលោកុត្តរស្ស អន្តរាយោ មា ហោតូតិ វេ កត្វាបិ វុចាវចរស្ស
មគ្គឈានស្ស ផលឈានស្សាតិ សព្វស្សបិ សង្កណ្ឌានវសេន ទេសិតត្ថា
សព្វសង្គាហកជ្ឈានំ នាម កថិតំ។

យំ នោ មយន្តិ ឯត្ថ នោតិ និចាតមត្តំ។ តំ នោតិ ឯត្ថ បន នោតិ អម្ពាកន្តិ
អត្តោ។ ឧស្សយតិ រាជកិច្ចបសុតតាជីនតាយ ឯកត្ថាភិទិវេសភាវតោ។
មន្ទបញ្ញតាយ វស្ស ការគតឥស្សាភិក្ខុតចិត្តតាយ បរិបុណ្ណំ កត្វា វុត្តម្មិ អត្តំ
អនុបធាវេន្តោ អាហ - “ឯកទេសមេវ កថេសី”តិ។ សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

គោបកមោគ្គល្លានសុត្តវល្លាធាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. មហាបុណ្ណាមសុត្តវល្លាធា

៨៥. តស៊ី អហ្មតិ តស៊ី អហនីតិ អាហា “តស៊ី ទិវសេ” តិ។ អនសនេនាតិ
 សត្តសោ អាហារស្ស អភុញ្ញនេន សាសនិកសីលេន ពាហិរកអនសនេន
 ឧបេតា ហុត្វាតិ យោជនា។ វា-សន្តេន ខ័រចានមធុសាយនាទិវីធី សង្ក្ខណ្តាតិ។
 ឧបេច្ច វសិតត្ថតោ ឧចាសថោ, ចាតិមោក្ខន្តសោ។ ឧបេតេន សមន្នាគតេន
 ហុត្វា វសិតត្ថតោ សន្តានេ វាសេតត្ថតោ ឧចាសថោ, សីលំ។ អនសនាទិធម្មាធិ
 វា ឧបេច្ច វសនំ ឧបវាសោ ឧចាសថោ។ តថាវុបេ ហត្ថិជាតិវិសេសេ
 ឧចាសថោតិ សមញ្ញាមត្តន្តិ អាហា - “ឧចាសថោ នាម នាគរាជាតិអាទិសុ
 បញ្ញត្តិ” តិ។ វុត្តនយេន ឧបវសន្តិ ឯត្តាតិ ឧចាសថោ, ទិវសោ។ សោ បនេស
 ឧចាសថោ។ មាសបុណ្ណតាយាតិ មាសស្ស បូរិតភាវេន។ សម្មុណ្ឌាតិ
 សត្តសោ បុណ្ណា។ តាយ ហិ វត្ថិយា វសេន មាសោ អនវសេសតោ បុណ្ណា
 ហោតិ។ មាសទ្ធមាសាទិកេនំ កាលំ មាតិ មិនន្តោវិយ ហោតីតិ ច “មា” ឥតិ
 ចន្ទោ វុច្ឆតិ។ ឯត្តាតិ ឯតិស្ស វត្ថិយា។ បុណ្ណា បរិបុណ្ណាកលោ ជាតោតិ
 បុណ្ណាមា។ តញ្ជិ ចន្ទចារិបូរិយា មាសចារិបូរិយា ឯវមាហា។ ឯតេន តស្ស
 ឧចាសថការំ ទស្សេតិ។

ទិស្សតិ ជលំ សន្និស្សតីតិ នេសោ, ហេតុតិ អាហា “ទេសន្តិ ការណា” តិ។ សត្តំ
 កថេន្តិ សត្តំ អត្តនា បរិគ្គហិតប្បការំ កថេន្តិ។ កថេតុំ នសក្កោន្តិ
 អវិសយត្តា។ ចាសាទបរិវេណាតិ ចាសាទស្ស បុរតោវិវជ្ឈនោ។ ហេដ្ឋា
 វុត្តនយេនាតិ សេខសុត្ត (ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២) វុត្តនយេន វិត្តារេតត្ថំ។

៨៦. ឥមេ នុទោតិ ឯត្ត នូតិ សំសយជោតនោតិ អាហា - “វិមតិបុច្ឆាវិយ
 កថិតា” តិ។ ជានន្តេនាតិអាទិ បុច្ឆាវត្តទស្សនបរំ ទដ្ឋត្ថំ, ន បុច្ឆកស្ស សត្ត
 អត្តនោ អជាននការំទីបនបរំ។ ជានាតិ ហិ ភកវា។ អជានន្តេនវិយ ហុត្វា

បុព្វតេ។ យថាភូតសភាវំ ជានន្តោវិយ បុព្វតិ កោហត្យោ ឋត្វា។ តេនាហ -
“បេរោ ឯវរុបំ វចនំ កី កវិស្សតិ” តិ ការណាស្ស សុប្បហ៊ានត្ថាតិ អធិប្បាយោ។

ធន្ទមូលកាតិ តណ្ហាធន្ទមូលកា។ តណ្ហា ហិ ទុក្ខសមុទយោ។
កុសលសញ្ញោ វា ជីវិសធនិបុណសញ្ញោ វា, កុសលសង្ខារោ វា
តិ ខិណ្ឌាជីវិសធនសង្ខារោ វា; សុវិសុទ្ធវិបុលោធាវិញ្ញាណោ វា តិ ឥមមត្តំ
“សញ្ញាធិសុបិ ឯសេវ នយោ” តិ ឥមីនា អតិទិសតិ។ កស្មា បនេត្ត
អនាគតកាលវសេនេវ ទេសនា អាគតាតិ អាហា “យស្មា បនា” តិ អាទិ។

ខន្ធានំ ខន្ធបណ្ណាត្តិ តិ ខន្ធសន្មាតិ ធមយ្យានំ
រុប្បនានុភវនសញ្ញាននាតិសង្ខរិ ជា ននសភាវានំ អត្ថានំ “ខន្ធា” តិ អយំ
សមញ្ញា។ កិត្តកេនាតិ កីបរិមាណេន អត្ថេន, វាសត្តភាគត្ថាធិសុ
កីទិសេនាតិ អធិប្បាយោ។

ហេតុហេតុតិ ហេតុបច្ចយភូតោ ហេតុ។ យោ ហិ លោភាធិនំ
សហជាតធម្មេសុ មូលជ្ឈេនុបការកកាវោ និប្បរិយាយេន ហេតុត្ថោ; សោ
បជីវីអាធិសុបិ បច្ចយភាវមត្ថេន ហេតុបរិយាយទស្សនតោ ទុតិយេន ហេតុ-
សន្នេន វិសេសេត្វា វុត្ថោ “ហេតុហេតុ” តិ។ អវិជ្ជា បុញ្ញាភិសង្ខារាធិនំ
សាធារណបច្ចយត្ថា សាធារណហេតុ, “អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ
កម្មសមាធានានំ ហ៊ានសោ ហេតុសោ វិចាក” ត្ថិ ឯត្ថ វិជ្ជមានេសុបិ អញ្ញេសុ
បច្ចយេសុ ឥដ្ឋានិជ្ជវិចាកនិយាមកត្តា កម្មំ តស្ស បធានការណាត្ថិ អាហា -
“កុសលាកុសលំ អត្ថនោ អត្ថនោ វិចាកនាទេ ឧត្តមហេតុ” តិ។ “មហាភូតា
ហេតុ” តិ អយមេវត្ថោ “មហាភូតា បច្ចយោ” តិ ឥមីនាបិ វុត្ថោតិ
ហេតុសន្តបច្ចយសន្តានំ សមាទត្តត្ថា បច្ចយោ ឯវ ហេតុ បច្ចយហេតុ, យោ ច
រុបក្ខន្ធស្ស ហេតុ, សោ ឯវ តស្ស បញ្ញាបនាយ បច្ចយោតិ វុត្ថោតិ អាហា - “ឥធម

បច្ចុយហេតុ អធិប្បតោ"តិ។ យទគ្គេន បច្ចុយធម្មោ អត្ថនោ បច្ចុយុប្បន្នស្ស
ឧប្បាទាយ វិភិយា ច បច្ចុយោ, តទគ្គេន តស្ស ភាវតោ សមញ្ញតោ
បញ្ញាបនាយបិ សោ បច្ចុយោតិ វត្ថុត្ថំ អរហតីតិ។ ចាឡិយំ អវិភាគេន
វុត្ថមត្ថំ វិភាគេន ទស្សេតុំ, "តត្ថ បថវិជាត្ថ"តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ បញ្ញាបនាយាតិ
សហេតុអហេតុកន្តិអាទិអាការេហិ ពោជនាយ។ តំ បន សញ្ញេជនំ ញ្ញាលោន
ទស្សនំ ហោតីតិ វុត្ថំ "ទស្សនត្ថាយា"តិ។

ជស្សោតិ ជស្សសមដ្ឋិការោ។ សោ ចេត្ត សកិច្ចនិច្ឆាទនសមត្ថស្ស
ជស្សស្ស និព្ពត្តិ។ និព្ពត្តោ ហិ ជស្សោ តថាវុចាយ វេទនាយ បច្ចុយោ ហោតីតិ។
ឯតទត្ថមេវេត្ថ ភគវតោ បុគ្គលាធិដ្ឋានា ទេសនា កតា, តស្មា
បច្ចុប្បន្នាតីតកាលវសេន ទិកាលិកោ ជស្សសទ្ធោ វេទិតព្វោ។ ជស្ស សតិ
វេទេតិ ជស្សបច្ចុយា វេទនាឥច្ឆេវ វុត្ថំ ហោតិ។ សេសបទទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។
យថេវ ហិ វេទនាយ ឯវំ សញ្ញាយ សម្ពាទនម្បិ ជស្សោ វិសេសបច្ចុយោ តស្មី
អសតិ អភាវតោ។ ចេតនាគ្គហាលោន អាយុបាណនុបតាយ តប្បធានត្ថា
សម្ពាវក្ខន្ធខម្មា គហិតា។ តថា ហិ សុត្តន្តភាជនីយេ សម្ពាវក្ខន្ធភាជនីយេ (វិភ.
២១, ២២) ច "ចក្កុសម្ពស្សជា ចេតនា"តិអាទិនា ចេតនាវ និទ្ទិដ្ឋា។
វិញ្ញាណក្ខន្ធស្សាតិ ឯត្ថ ឯកស្មី ភវេ អាទិភូតវិញ្ញាណស្ស នាមរូបបច្ចុយតំ
ទស្សេតុំ, "បដិសន្ធិវិញ្ញាណោន តាវា"តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ គព្ពសេយ្យកស្ស
សភាវកស្ស រូបបវត្តិ សន្ធាយ "ឧបរិមបរិច្ឆេទនា"តិ វុត្ថំ សមតីសតោ ឧបរិ
បដិសន្ធិក្ខណោ តស្ស រូចានំ អសម្ពុរតោ។ ឥទានិ បវត្តិវិញ្ញាណស្ស
នាមរូបបច្ចុយំ ធាវវសេន ទស្សេតុំ, "ចក្ខុទ្វារេ"តិអាទិ វុត្ថំ។ ននុ ច
វិញ្ញាណស្សបិ ជស្សោ បច្ចុយោ, កស្មា តយោ ឯវ ខន្ធា ជស្សបច្ចុយា វុត្តាតិ?
សច្ចមេតំ, យថា បន វិញ្ញាណសហិតោ ជស្សោ វេទនាធិនំ បច្ចុយោ, ន ឯវំ
វិញ្ញាណស្ស។ តេនាហា ភគវា - "តិណ្ណំ សង្កតិ ជស្សោ"តិ (ម. និ. ១.២០៤; ម. និ.

៣.៤២១, ៤២៥, ៤២៦; សំ. និង ២.៤៤, ៤៥; ២.៤.៦០) ជស្សោវិយ ឆាមរូប
វិញ្ញាណស្សវិសេសបច្ចយោ យថា ឆាមរូបបច្ចយាបិ វិញ្ញាណន្តិ។ តស្មា ឥមំ
វិសេសំ ទស្សេតុំ ឆាមរូបស្សេវ វិញ្ញាណបច្ចយតា វុត្តា, ន ជស្សស្ស។

៨៧. យាវ សក្កាយទិដ្ឋិសមុប្បជ្ឈតិ, តាវ វដ្ឋស្ស បរិយន្តោ នត្ថវាតិ
អប្បហំនសក្កាយទិដ្ឋិកោ វដ្ឋេ បរិព្ពមតីតិ អាហា - “កបំ បន, កន្តេតិ វដ្ឋំ
បុច្ឆន្តោ”តិ។ យថា ច សក្កាយទិដ្ឋិជាតនា វដ្ឋបុច្ឆា, វំ តព្កេននជាតនា
វិវដ្ឋបុច្ឆាតិ អាហា - “សក្កាយទិដ្ឋិ ន ហោតីតិ វិវដ្ឋំ បុច្ឆន្តោ”តិ។

៨៨. អយំ រូបេ អស្សាទោតិ យាថាវតោ ទស្សនំ បរិញ្ញាភិសមយោ,
ទុក្ខសច្ចបរិយាបន្នញ្ច រូបន្តិ អាហា - “ឥមំនា បរិញ្ញាបដិវេជោ ចេវ ទុក្ខសច្ចញ្ច
កថិត”ន្តិ។ “យំ រូបំ អនិច្ច”ន្តិអាទិវចនតោ អនិច្ចាទិកាវោ តត្ថ អាទិនវោ, សោ
ចស្ស បច្ចយាដីនុត្តតាយ បច្ចយោ សមុទយសច្ចន្តិ សមុទយប្បហានេន
អាទិនវសមតិក្កមាតិ អាទិនវគ្គហណោន សិទ្ធមត្តមាហា - “បហានបដិវេជោ
ចេវ សមុទយសច្ចញ្ច”តិ។ សព្វសង្ខតនិស្សរណំ និព្វានញ្ច
សន្និកិរិយាភិសមយវសេន បដិវិជ្ជិតព្ពន្ធន្តិ អាហា - “ឥមំនា
សន្និកិរិយាបដិវេជោ ចេវ និរោធសច្ចញ្ច”តិ។ ឥមេសុ តីសុ ហំនេស្វតិ
យថាវុត្តេសុ ទុក្ខាទីសុ តីសុ អភិសមយដ្ឋានេសុ។ យេ សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ
ធម្មាតិ យេ អរិយមគ្គសញ្ញាតា សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ អជ្ឈ, សត្ត វា ធម្មា។
ការាឆាបដិវេជោ មគ្គសច្ចន្តិ ការាភិសមយវសេន បវត្តំ មគ្គសច្ចំ។
សេសបទេសុបីតិ, “អយំ វេទនាយ អស្សាទោ”តិអាទិបទេសុបិ។

៨៩. ឥមស្មិន្តិ អាសន្នបច្ចក្ខតាយ សកអត្តភាវោ គហិតោ, តទេវ អជ្ឈត្តា
ឧទ្ទាតិ តប្បដិយោភិតាយ, “ពហិទ្ធាតិ បរស្ស សវិញ្ញាណកេ កាយេ”តិ វុត្តំ។
សព្វនិមិត្តេស្វតិ សព្វេសុ រូបនិមិត្តាទីសុបិ។ តានិ បន ឥន្ទ្រិយតទ្ធានិបិ

អនិច្ច័យពន្លាធិបិ តំសភាវានីតិ អាហា “អនិច្ច័យពន្ធម្មិ សង្កណ្ហាតិ” តិ។
វិញ្ញាណគ្គហណោនេវេត្ថ វេទនាធម្មេបិ គហិតា អវិនាភាវតោតិ,
“សវិញ្ញាណកេ កាយេ” តិ វុត្ថំ។ “កាយោ” តិ វា ខន្ធសមូហោតិ អត្ថោ។

៩០. អនត្តនិ ឋត្វាតិ អត្តរហិតេ អនត្តសភាវេ ខន្ធកោដ្ឋាសេ ឋត្វា តំ
អាធារំ កត្វា កតានិ កម្មានិ។ កតវស្មី អត្តនិ ឋត្វាតិ កីធិសេ អត្តនិ
និស្សយវិចាកំ ទស្សន្តិវិបជ្ជិស្សន្តិ។ ឯតេន ការកវេទករហិតត្វា
អត្តបក្ខកម្មកានិ ន យុដ្ឋន្តីតិ ទស្សេតិ, ខន្ធនំ ខណិកត្វា ច
កតនាសអ កតញ្ញាគមទោសោ ច អាបជ្ជតីតិ។

តត្រាយំ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៧៤; សារត្ថ. ដី. ១.៥) ចោទនាសោធនាវិធិ -
ចាណាតិចាតវសេន តាវ កម្មបថសម្ពុត្តិការវនា, ខណោ ខណោ ហិ
និវុដ្ឋនសភាវេសុ សម្ព័រេសុ កោ ហន្តិ, កោ វា ហញ្ញតិ, យទិ
ចិត្តចេតសិកសន្តានោ, សោ អរូបត្តា ន ធនេនភេទនាធិវសេន
វិកោបនសមត្ថោ, នបិ វិកោបនីយោ។ អថ រូបសន្តានោ, សោ អចេតនត្តា
កជ្ឈកលិដ្ឋរូបមោតិ ន តត្ថ ធនេនាធិនា ចាណាតិចាតាបុញ្ញំ បសវេតិ យថា
មតសវីរេ។ បយោគោបិ ចាណាតិចាតស្ស បហរណាប្បហារាធិកោ
អតីតេសុ វា សម្ព័រេសុ ភវេយ្យ, អនាគតេសុ, បច្ចុប្បន្នេសុ វា, តត្ថ ន តាវ
អតីតានាគតេសុ សម្ពវេតិ តេសំ អភាវតោ, បច្ចុប្បន្នេសុ ច សម្ព័រានំ
ខណិកត្វា សរសេនេវ និវុដ្ឋនសភាវតាយ វិធាសាភិមុខេសុ និប្បយោជនោ
បយោគោ សិយា, វិធាសស្ស ច ការណារហិតត្វា ន
បហរណាប្បហារាធិប្បយោគហេតុកំ មរណំ, នីវហកតាយ ច សម្ព័រានំ
កស្ស សោ បយោគោ? ខណិកត្វា វធាធិប្បាយសមកាលភិជ្ជនកស្ស
កិរិយាបរិយោសានកាលានវដ្ឋានតោ កស្ស ចាណាតិចាតកម្មពន្លាតិ?

រុំជូតេយ្យថាវុត្តវគ្គកេតនាសហិតោ សង្ខារបុញ្ញោ សត្តសង្ខារោ ហន្តិ។
តេន បវត្តិតវធម្មយោគនិមិត្តំ អបគតឧស្មារិញ្ញាណជីវិតិទ្រ្ទិយោ
មតវោហារបវត្តិនិពន្ធនោ យថាវុត្តវប្បយោគករណោ ឧប្បជ្ឈនារហោ
រូចារូបធម្មសមូហោ ហញ្ញតិ, កេវលោ វា ចិត្តកេតសិកសន្តានោ។
វធម្មយោគាវិសយភាវេបិ តស្ស បញ្ចវោការកវេ រូបសន្តានាជីនុវត្តិតាយ
រូបសន្តានេ បរេន បយោជិតជីវិតិទ្រ្ទិយុបច្ឆេទកបយោគវសេន
តន្តិព្ពត្តិតវិពន្ធកវិសធិរូបុប្បត្តិយាវិតតេ វិច្ឆេទោ ហោតីតិ ន
ចាណាតិចាតស្ស អសម្ពុវោ; នាបិ អហេតុកោ ចាណាតិចាតោ, ន ច
បយោគោ និប្បយោជនោ បច្ចុប្បន្នេសុ សង្ខារេសុ កតប្បយោគវសេន តទនន្តរំ
ឧប្បជ្ឈនារហស្ស សង្ខារកលាបស្ស តថា អនុប្បត្តិតោ។ ខណ្ឌិកានំ សង្ខារានំ
ខណ្ឌិកមរណស្ស ឥធម មរណភាវេន អនធិប្បតត្តា សន្តតិមរណស្ស ច
យថាវុត្តនយេន សហេតុកភាវតោ ន អហេតុកំ មរណំ; ន ច កត្តវហិតោ
ចាណាតិចាតប្បយោគោ និវហិតេសុបិ សង្ខារេសុ សន្តិហិតតាមត្តេន
ឧបការកេសុ អត្តនោ អត្តនោ អនុរូបដលុប្បាទនេ និយតេសុ ការណេសុ
កត្តវោហារសិទ្ធិតោ យថា - “បដិចោ បកាសេតិ, និសាករោ ចន្ទិមា”តិ។ ន ច
កេវលស្ស វចាធិប្បាយសហគុនោ ចិត្តកេតសិកកលាបស្ស ចាណាតិចាតោ
ឥច្ឆិតោ សន្តានវសេន អវដ្ឋិតស្សេវ បដិជាននតោ; សន្តានវសេន
បវត្តមាណាព្វា បដិចាជីនំ អត្តកិរិយសិទ្ធិ ទិស្សតីតិ អត្ថេវ ចាណាតិចាតេន
កម្មនា ពាទ្ធោ; តតោ ឯវ យស្មី សន្តានេ ចាណាតិចាតកេតនា បវត្តា; តត្ថេវ
សន្តានេ បច្ចយន្តរសមវាយេន ភវន្តេវ និរយាធិសុ តស្សា ដលប្បវត្តិតិ នត្ថេវ
កតវិនាសោ អកតញ្ចកមោ ច។ ឥមិនា នយេន អធិន្នាធានាជីនព្វា វសេន
យថាវហំ កម្មបថសម្ពន្ធវិការវនា វេទិតញ្ចាតិ។

សព្វោ ទិដ្ឋិគ្គាហោ តណ្ហាវសគតស្សេវ ហោតីតិ អាហា
“តណ្ហាធិបតេយ្យនា”តិ។ តេសុ តេសុ ធម្មេសូតិ មយា
ទេសិយមានទស្សនធម្មេសុ។ បកតិកម្មដ្ឋានន្តិ តស្ស បេរស្ស សន្តិកេ គហេត្វា
បរិហរិយមានកម្មដ្ឋានំ។ អញ្ញំ នវកម្មដ្ឋានន្តិ ភគវតោ ទេសនានុសារេន
គហិតំ អញ្ញំ នវកម្មដ្ឋានំ។ សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

មហាបុណ្ណាមសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. ចូឡបុណ្ណាមសុត្តវណ្ណនា

៩១. តុណ្ហិក្ខតំ តុណ្ហិក្ខតន្តិ អាមេធិតវចនំ ព្យាបនិច្ឆាវសេន វុត្តន្តិ អាហា -
“យំ យំ ទិស”ន្តិអាទិ។ អនុវិលោកេត្វាតិ ឯត្ថ អនុសន្នេហិ ព្យាបនិច្ឆាយមេវាតិ
អនុអនុវិលោកេត្វាតិ អត្តោ។ តេនេវាហា - “តតោ តតោវិលោកេត្វា”តិ។
អសន្នោ នីទា បុរិសោតិ អសប្បុរិសោតិ អាហា - “ចាបបុរិសោ
លាមកបុរិសោ”តិ។ សោតិ អសប្បុរិសោ។ តន្តិ អសប្បុរិសំ ជានិតុំ នសក្កោតិ
អសប្បុរិសធម្មានំ យាថាវតោ អជាននតោ។ ចាបធម្មសមន្នាគតោតិ
កាយទុច្ចរិតាទិអសន្តុដ្ឋិតាទិលាមកធម្មសមន្នាគតោ។ អសប្បុរិសេ ភត្តិ
ឯតស្សាតិ អសប្បុរិសភត្តិ។ តេនាហា - “អសប្បុរិសសេវនោ”តិ។
អសប្បុរិសធម្មា អសប្បុរិសោ ឧត្តរបទលោបេន, តេសំ ចិន្តនសីលោតិ
អសប្បុរិសចិន្តិ។ តេនាហា “អសប្បុរិសចិន្តាយ ចិន្តកោ”តិ, ទុច្ចន្តិតចិន្តិតិ
អត្តោ។ អសប្បុរិសមន្តនន្តិ អសាធុជនីចារំ អសប្បុរិសវីមសំ។
អសប្បុរិសវាចន្តិ ចតុត្ថិធំ ទុញ្ញាសិតំ។ អសប្បុរិសកម្មំ នាម តិវិធម្មិ
កាយទុច្ចរិតំ។ អសប្បុរិសទិដ្ឋិ នាម វិសេសតោ ទសវត្ថុកា មិច្ឆាទិដ្ឋិ, តាយ
សមន្នាគតោ អសប្បុរិសទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ, អសប្បុរិសទានំ នាម
អសក្កច្ចទានាទិ។ សព្វោចាយមត្តោ ចាឡិកោ ឯវវិញ្ញាយតិ។

“ចាណំ ហនិស្សមី” តិអាធិកា ចេតនា កាមំ បរព្យាពាធាយមិ
ហោតិយេវ, យថា បន សា អត្ថនោ ពលវត្ថុត្ថាយ ហោតិ, តថា ន
បរស្សតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ, “អត្ថនោ ទុក្ខត្ថាយ ចិន្តេតិ” ឥច្ឆេវ វុត្តោ។ យថា
អសុកោ អសុកន្តិអាធិហិ ចាបកោ ចាបវិចាកកទេសំ ពលវំ គរុតំ វា
បច្ឆនុកោន្តោមិ យថា បរោ បច្ឆនុកោតិ, ន តថា សយន្តិ ទស្សេតិ។ តេនាហ
“បរព្យាពាធាយា” តិ។ គហេត្វាតិ ចាបកិរិយាយ សហាយភាវេន គហេត្វា។

អសក្កច្ចន្តិ អនាទំ កត្វា។ ទេយ្យធម្មស្ស អសក្ករណំ អប្បសន្នាការោ,
បុគ្គលស្ស អសក្ករណំ អគរុករណាន្តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ, “ទេយ្យធម្មំ ន
សក្ករោតិ នាមា” តិអាធិមាហ។ អចិន្តិកត្វាតិ ន ចិត្ត កត្វា, ន បូជេត្វាតិ
អត្តោ។ បូជេន្តោ ហិ បូជេតត្ថវត្ថុំ ចិត្ត ឋបេតិ, តតោ ន ពហិ ករោតិ។ ចិត្តំ វា
អច្ឆរិយំ កត្វា បដិបត្តិ ចិន្តិករណំ, សម្ភារំនកិរិយា។ តប្បដិក្ខេបតោ
អចិន្តិករណំ, អសម្ភារំនកិរិយា។ អបរិទ្ធិន្តិ ឧប្បិជ្ជាធិនធុន្តិយធម្មំ វិយ
អវចិត្តកំ។ តេនាហ - “ធម្មេតុកាមោវិយា” តិអាធិ។ រោគំ បក្ខិបន្តោវិយាតិ
រោគិកសរិវំ ឱទនាធិហិ បមជ្ជិត្វា វម្មិកេ រោគំ បក្ខិបន្តោវិយ។ អន្ធា ឥមស្ស
ធានស្ស ផលំ មមេវ អាគច្ឆតីតិ វរំ យស្ស តថា ទិដ្ឋិ អត្ថិ, សោ អាគមនទិដ្ឋិកោ,
អយំ បន ន តាធិសោតិ អាហ “អនាគមនទិដ្ឋិកោ” តិ។ តេនាហ - “នោ
ផលចាធិកម្ពី ហុត្វា ទេតី” តិ។

កាមព្យាយំ យថាវុត្តបុគ្គលោ អសទ្ធម្មាធិហិ ចាបធម្មេហិ សមន្នាគតោ,
តេហិ បន សព្វេហិមិ មិច្ឆាទស្សនំ មហាសាវ្ជន្តិ ទស្សេតុំ, “តាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
និរយេ ឧបបជ្ជតី” តិ វុត្តំ។ វុត្តបដិបក្ខនយេនាតិ កណ្តាបក្ខេ វុត្តស្ស អត្ថស្ស
វិបរិយាយេន សុក្កបក្ខេ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ “សនេវកំ លោក” ន្តិអាធិសុ (ចារា.
១) នេវសន្តោ ធកាមាវចរទេវេសុ, វរមិធាតិ អាហ “ធកាមាវចរទេវា” តិ។ តត្ថ

ព្រហ្មានំវិសុំ គហិតត្ថា កាមាវចរនេវគ្គហណំនិ ចេ? ឥធនាជលស្ស
អធិប្បតត្ថា កាមាវចរនេវគ្គហណំ, តត្ថាបិ ធនកាមាវចរគ្គហណំ ទដ្ឋព្ពំ
នេវមហត្ថតាធិវចនតោ។ តិណ្ណំ កុលានំ សម្មត្ថិតិ ខត្តិយមហត្ថាធិនំ តិណ្ណំ
កុលានំ សម្មត្ថិ, នកេវលំ កុលសម្មទា ឯវ អធិប្បតា, អថ ខោ តត្ថ
អាហុវណ្ណាយសភោគស្សវិយាទិសម្មទាបិ អធិប្បតាតិ ទដ្ឋព្ពំ ឧឡាស្ស
ធានមយបុញ្ញស្ស វសេន តេសម្មិ សមិជ្ឈនតោ។ សុទ្ធវដ្ឋវសេនេវ កថិតំ
សុក្កបក្ខេបិ សព្វសោវីវដ្ឋស្ស អនាមជ្ឈត្ថា។ សទ្ធានយោ ហិ
លោកិយកុសលសម្ភារា ឯវេត្ថ អធិប្បតាតិ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ចូឡបុណ្ណាមសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

និដ្ឋិតា ច នេវទហាវគ្គវណ្ណនា។

២. អនុបទវគ្គោ

១. អនុបទសុត្តវណ្ណនា

៩៣. ឥទ្ធិមាតិ គុណោ ចាកដោ បរតោយោសេនវិនា
ចាសាទកម្មននេវចារិកាធិហិ សយមេវ បកាសភាវតោ;
ធុតវាធាទិគុណានម្បិ តថាភាវេ ឯតេនេវ នយេន តេសំ គុណានំ
ចាកដយោគតោ ច បរេសំ និដ្ឋិតភាវតោ ច។ បញ្ញាវតោ គុណាតិ
បញ្ញាបភេទបភាវិតេ គុណាវិសេសេ សន្ធាយ វទតិ។ តេ ហិ យេតុយ្យេន បរេសំ
អវិសយា។ តេនាហ - “ន សក្កា អកថិតា ជាទិតុ”ន្តិ។ វិសភាគា សភាគា នាម
អយោនិសោមនសិ ការពហុលេសុ បុព្វុនេសុ, តេ បន

អប្បហ៊ានរាគនោសតាយ បរស្សវិជ្ជមានម្យី គុណំ មកេត្តា អវិជ្ជមានំ
អវល្លាមេវ យោសេន្តីតិ អាហ - “វិសភាគ...បេ.... កថេន្តី”តិ។

យា អជ្ឈារសន្នំ ធាតុនំ សមុទយតោ អត្ថដ្ឋមតោ អស្សាទតោ អាទិនវតោ
យថាភូតំ បដាធនា, អយំ ធាតុកុសលតា។ អាយតនកុសលតាយបិ ឯសេវ
នយោ។ អវិជ្ជាធីសុ ធានសសុ បដិច្ចសមុប្បាទន្តេសុ កោសល្លំ
បដិច្ចសមុប្បាទកុសលតា។ ឥទំ ឥមស្ស ជលស្ស ហំនំ ការណំ, ឥទំ អជ្ឈានំ
អការណាន្តិ ឯវំ ហំនព្វា ហំនតោ, អជ្ឈានព្វា អជ្ឈានតោ យថាភូតំ បដាធនា,
អយំ ហំនាជ្ឈានកុសលតា។ យោ បន ឥមេសុ ធាតុអាទីសុ
បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន និស្សន្ន័គតិយា បណ្ឌិតិ លទ្ធាមេន ញ្ញាលោន
ឥតោ គតោ បវត្តោ, អយំ បណ្ឌិតោ នាមាតិ អាហ - “ឥមេហិ ចតុហិ
ការណេហិ បណ្ឌិតោ”តិ។ មហាផ្កានំ អត្ថានំ បរិគ្គណ្ឌានតោ មហាតី បញ្ញា
ឯតស្សាតិ មហាបញ្ញា។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោតិ អាហ -
“មហាបញ្ញាធិហិ សមន្នាគតោតិ អត្ថោ”តិ។

នានត្ថន្តិ យាហិ មហាបញ្ញាធិហិ សមន្នាគតត្ថា ថេរោ
“មហាបញ្ញា”តិអាទិនា កិត្តិយតិ, តាសំ មហាបញ្ញាធិនំ ឥទំ នានត្ថំ អយំ
វេមត្តតា។ យស្ស កស្សចិ (ធី. និ. ដី. ៣.២១៦; សំ. និ. ដី. ១.១.១១០; អ. និ. ដី.
១.១.៥៨៤) វិសេសតោ អរូបធម្មស្ស មហាត្ថំ នាម កិច្ចសិទ្ធិយា វេទិតព្ពន្ធី
តទស្ស កិច្ចសិទ្ធិយា ឧស្សន្តោ, “មហាន្តេ សីលក្ខន្ធវេ បរិគ្គណ្ឌាតីតិ
មហាបញ្ញា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ ហេតុមហន្តតាយ បច្ចយមហន្តតាយ
និស្សយមហន្តតាយ បភេទមហន្តតាយ កិច្ចមហន្តតាយ ជលមហន្តតាយ
អាទិសំសមហន្តតាយ ច សីលក្ខន្ធស្ស មហន្តកាវោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ហេតុ
អលោកាធយោ, បច្ចយា ហិរោត្ថប្បសទ្ធាសតិវីរយាធយោ។ និស្សយា

សាវកពោធិបច្ឆេកពោធិសម្មាសម្ពោធិនិយតតា តំសមន្តិនោ ច
 បុរិសវិសេសា។ បកេនោ ចារិត្តាធិវិភាគោ។ កិច្ចំ តទន្ត្តាធិវសេន បដិបក្ខស្ស
 វិធមនំ។ ដលំ សគ្គសម្បទា និព្វានសម្បទា ច។ អានិសំសោ បិយមនាបតាទិ។
 អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្តារោ បនវិសុទ្ធិមគ្គ (វិសុទ្ធិ. ១.៩) អាកង្ខេយ្យសុត្តាន្តិសុ
 (ម. និ. ១.២៤ អាទយោ) ច អាកតនយេន វេទិតញ្ចោ។ ឥមិនា នយេន
 សមាធិក្ខន្ធានិម្បិ មហន្តតា យថាវហំ និទ្ធាវេត្វា វេទិតញ្ចោ, ឋានាជ្ជានាទីនំ បន
 មហន្តតាវោ មហាវិសយតាយ វេទិតញ្ចោ។ តត្ថ ឋានាជ្ជានាទីនំ មហាវិសយតា
 ពហុធាតុកកសុត្ត (ម. និ. ៣.១២៤ អាទយោ) សយមេវ អាកមិស្សតិ។
 វិហារសមាបត្តិនំ សមាធិក្ខន្ធនិទ្ធាវិតនយេន វេទិតញ្ចោ, អរិយសទ្ធានំ
 សកលសាសនសង្គហណតោ សច្ចវិភង្គ (វិភ. ១៨៩ អាទយោ) តំសំវណ្ណានាសុ
 (វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩ អាទយោ) អាកតនយេន។ សតិបដ្ឋានាទីនំ វិភង្គានិសុ (វិភ.
 ៣៥៥ អាទយោ) តំសំវណ្ណានាទីសុ (វិភ. អដ្ឋ. ៣៥៥ អាទយោ) ច អាកតនយេន។
 សាមញ្ញដលានំ មហតោ ហិតស្ស មហតោ សុខស្ស មហតោ អត្ថស្ស មហតោ
 យោគក្ខេមស្ស និប្បត្តិការតោ
 សន្តបណ្ឌិតនិបុណ្ឌអតក្ការចរបណ្ឌិតវេទនីយការតោ ច។ អភិញ្ញានំ
 មហាសម្មារតោ មហាវិសយតោ មហាកិច្ចតោ មហានុការតោ
 មហានិប្បត្តិតោ ច។ និព្វានស្ស មទនិម្មទនាទិមហត្ថសិទ្ធិតោ មហន្តតា
 វេទិតញ្ចោ។

បុព្វបញ្ញាតិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយានុសារេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ អយំ បនវិសេសោ
 - នាទាខន្ទេសុ ញ្ញាណំ បវត្តតីតិ, “អយំ រូបក្ខន្ធានាម...បេ.... អយំ
 វិញ្ញាណក្ខន្ធានាម”តិ, ឯវំ បញ្ចន្ធុ ខន្ធានំ នាទាករណំ បដិច្ច ញ្ញាណំ
 បវត្តតិ។ តេសុបិ “ឯកវិជេន រូបក្ខន្ធា, ឯកាទសវិជេន រូបក្ខន្ធា, ឯកវិជេន
 វេទនាក្ខន្ធា, ពហុវិជេន វេទនាក្ខន្ធា, ឯកវិជេន សញ្ញាក្ខន្ធា...បេ.... ឯកវិជេន

វិញ្ញាណក្ខន្ធនោះ, ពហុវិជេនវិញ្ញាណក្ខន្ធនោះ" តិ ឯវំ ឯកេកស្ស ខន្ធស្ស
ឯកវិធានិវសេន អតីតាទិភេទវសេនបិ នាណករណំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្តតិ។
តថា "ឥទំ ចក្កាយតនំ នាម... បេ... ឥទំ ធម្មាយតនំ នាម។ តត្ថ ទសាយតនា
កាមាវចរា, ទ្វេ ចតុក្កមកា" តិ ឯវំ អាយតននានត្ថំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្តតិ។

នាណាតត្ថស្វតិ "អយំ ចក្កធាតុ នាម... បេ... អយំ មនោវិញ្ញាណធាតុ
នាម។ តត្ថ សោឡិស ធាតុយោ កាមាវចរា, ទ្វេ ចតុក្កមកា" តិ ឯវំ
នាណាតត្ថសុ បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្តតិ។ តយិទំ ឧបាទិណ្ណាកធាតុវសេន វុត្តន្តិ
វេទិតញ្ញំ។ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ញំ ទិដ្ឋញ្ញំ អគ្គសាវកានំ ឧបាទិណ្ណាកធាតុសុយេវ
នាណករណំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្តតិ។ តញ្ញ ខោ ឯកទេសតោវ, នោ
និប្បទេសតោ, អនុបាទិណ្ណាកធាតុនំ បន នាណករណំ ន ជានន្តិយេវ។
សត្តញ្ញពុទ្ធានំយេវ បន, "ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្ទត្តា ឥមស្ស រុក្ខស្ស ខន្ធនោ
សេតោ ហោតិ, ឥមស្ស កណ្តោ, ឥមស្ស ពហលត្ថហោ, ឥមស្ស តនុត្ថហោ,
ឥមស្ស បត្តំ វណ្ណសណ្ឋានាទិវសេន ឯវុបំ, ឥមស្ស បុប្ផំ នីលំ បីតំ លោហិតំ
ឡិទាតំ សុកន្ធនំ ទុក្ខន្ធនំ, ជលំ ឧទ្ធកំ មហន្តំ ធីយំ វដ្តំ សុសណ្ឋានំ មជ្ឈំ ជរុសំ សុកន្ធនំ
មជ្ជុំ តិក្ខកំ អម្ពិលំ កដុកំ កសារំ, កណ្តោកោ តិខិណោ អតិខិណោ ឧដុកោ
កុដិលោ លោហិតោ ឡិទាតោ ហោតី" តិ ធាតុនានត្ថំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្តតិ។

អត្ថេស្វតិ រូបាទីសុ អារម្មណេសុ។ នាណាបដិច្ចសមុប្បាទេស្វតិ
អជ្ឈត្តពហិទ្ធាភេទតោ សន្តានភេទតោ ច នានប្បភេទេសុ
បដិច្ចសមុប្បាទន្តេសុ។ អវិជ្ជាទិអដ្ឋានញ្ញំ បច្ចេកំ បដិច្ចសមុប្បាទសញ្ញតាតិ។
តេនាហា - សម្ព័ន្ធវិជេកេ "ទ្វាទស បច្ចយា ទ្វាទស បដិច្ចសមុប្បាទា" តិ។
នាណាសុញ្ញតមនុបលព្រៀស្វតិ នាណាសភាវេសុ និច្ចសារាទិវិហតោ
សុញ្ញសភាវេសុ, តតោ ឯវំ ឥត្តិបុរិសអត្តអត្តនិយាទិវសេន អនុបលព្រៀសុ

សភាវេសុ។ ម-កាពោហោត្ថ បទសន្ធិករោ។ ឆានាអត្ថេសូតិ
អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាវិសយេសុ បច្ចយុប្បន្នាធិឆានាអត្ថេសុ។ ធម្មេសូតិ
ធម្មបដិសម្ពិទ្ធាវិសយេសុ បច្ចយាធិឆានាធម្មេសុ។ និរុត្តិសូតិ តេសំយេវ
អត្ថធម្មានំ និទ្ទារណាវចនសម្ពាតាសុ ឆានានិរុត្តិសុ។ បដិភានេសូតិ ឯត្ថ
អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាធិសុ វិសយកូតេសុ, “ឥមាធិ ឥទមត្ថេជោតកាធិ”តិ (វិភ. ៧២៥-
៧២៥) តថា តថា បដិភានតោ បដិភាឆានីតិ លទ្ធភាមេសុ ញ្ញាណេសុ។ បុព្វ
ឆានាសីលក្ខន្ធសូតិអាធិសុ សីលស្ស បុព្វតំ នានត្ថញ្ញ វុត្តមេវ។ ឥតរេសំ បន
វុត្តនយានុសារេន សុវិញ្ញាយ្យត្តា ចាកជមេវ។ យំ បន អភិទ្ធិ ឯកមេវ និព្វានំ,
តត្ថ ឧបចារវសេន បុព្វតំ គហោតព្ពន្ធិ អាហា - “បុព្វ ឆានាជនសាធារណេ ធម្ម
សមតិក្កម្មា”តិ។ តេនស្ស មទនិម្មទនាធិបរិយាយេន បុព្វតំ បរិធិបិតំ ហោតិ។

ឯវំវិសយវសេន បញ្ញាយ មហាត្ថំ បុព្វត្ថញ្ញ ទស្សេត្វា ឥទាធិ
សម្បយុត្តធម្មវសេន ហាសភាវំ, បវត្តិអាការវសេន ជវនភាវំ, កិច្ចវសេន
តិក្ខាធិការវញ្ញ ទស្សេត្ថំ, “កតមា ហាសបញ្ញា”តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ
ហាសពហុលោតិ បីតិពហុលោ។ សេសបទាធិ តស្សេវ វេវចនាធិ។ សីលំ
បរិបូរេតីតិ ហដ្ឋបហដ្ឋោ ឧទគ្គុទគ្គោ ហុត្វា បីតិសហគតាយ បញ្ញាយ។
បីតិសោមនស្សសហគតា ហិ បញ្ញា អភិវត្តវសេន អារម្មណេ ដុល្លាវិកសិតា
វិយ បវត្តតិ; ន ឧបេក្ខាសហគតាតិ ចាតិមោក្ខសីលំ វេបេត្វា ហាសនិយំ បរំ
តិវិធម្មិ សីលំ បរិបូរេតីតិ អត្តោ។ វិសុំ វុត្តត្តា បុន សីលក្ខន្ធមាហា។
សមាធិក្ខន្ធិអាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។

រូបំ អនិច្ចតោ ទិប្បំ ជវតីតិ រូបក្ខន្ធិ អនិច្ចន្តិ សីយំ វេគេន បវត្តិយា
បដិបក្ខន្ធវិភាវេន បុព្វាភិសម្ពាស្ស សាតិសយត្តា ឥន្ទេន វិស្សជ្ឈវិវិយ
លក្ខណំ បដិវិជ្ឈន្តិ អទន្ទាយន្តិ រូបក្ខន្ធិ អនិច្ចលក្ខណំ វេគសា បដិវិជ្ឈតិ,

តស៊ូ សា ជវនបញ្ញា នាមាតិ អត្តោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ
លក្ខណារម្មណិកវិបស្សនាវសេន ជវនបញ្ញំ ទស្សេត្វា ពលវិបស្សនាវសេន
ទស្សេតុំ, “រូប”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ខយដ្ឋេនាតិ យត្ថ យត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ តត្ថេវ
ភិជ្ជនតោ ខយសភាវត្តា។ ភយដ្ឋេនាតិ ភយានកភាវតោ។ អសារកដ្ឋេនាតិ
អត្តសារវិវហតោ និច្ចសារាទិវិវហតោ ច។ តុលយិត្វាតិ តុលាក្ខតាយ
វិបស្សនាបញ្ញាយ តុលេត្វា។ តីរយិត្វាតិ តាយ ឯវ តីរណាក្ខតាយ តីរេត្វា។
វិការយិត្វាតិ យាថាវតោ បកាសេត្វា បញ្ចក្ខន្ធវិក្ខតំ កត្វា។ រូបនិរោធនិ
រូបក្ខន្ធស្ស និរោធក្ខតេ និព្វានេ និន្ទាចាណបញ្ញាវសេន។ ឥនានិ
សិខាប្បត្តិវិបស្សនាវសេន ជវនបញ្ញំ ទស្សេតុំ, បុន “រូប”ន្តិអាទិ វុត្តំ។
វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនាវសេនាតិ កេចិ។

ព្រាណស្ស តិក្ខុភារោ នាម សវិសេសំ បដិបក្ខសមុច្ឆិន្ទនេន វេទិតញ្ចាតិ,
“ឱប្បំ កិលេសេ និន្ទតីតិ តិក្ខុបញ្ញា”តិ វត្វា តេ បន កិលេសេ វិភាកេន
ទស្សេន្តោ, “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្ក”ន្តិអាទិមាហា។ តិក្ខុបញ្ញោ ហិ ឱប្បាភិញ្ញោ
ហោតិ, បដិបទា ចស្ស ន ចលតីតិ អាហា - “ឯកស្មី អាសនេ ចត្តារោ
អរិយមគ្គា អធិគតា ហោន្តិ”តិអាទិ។

“សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា សង្ខតា បដិច្ចសមុប្បន្នា
ខយធម្មា វយធម្មា និរោធធម្មា”តិ យាថាវតោ ទស្សនេន សច្ចសម្បជីវេនោ
ឥដ្ឋតិ, ន អញ្ញថាតិ ការណាមុខេន និព្វេធិកបញ្ញំ ទស្សេតុំ, “សព្វសង្ខារេសុ
ឧព្ពេកពហុលោ ហោតី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧព្ពេកពហុលោតិ វុត្តនយេន
សព្វសង្ខារេសុ អភិណ្ណំ បវត្ថសំវេតោ។ ឧត្តាសពហុលោតិ
ព្រាណុត្រាសវសេន សព្វសង្ខារេសុ ពហុសោ ឧត្រស្តមាណសោ។ តេន
អាទិនវានុបស្សនមាហា។ ឧក្កណ្ណនពហុលោតិ បន ឥមិនា និព្វិនានុបស្សនំ

អាហា - អតីតហុលេតិអាធិនា តស្សា ឯវ អបរាបរុប្បត្តិ។ ពហិមុខោតិ
សត្តសង្ខារតោ ពហិក្ខតំ និព្វានំ ឧទ្ទិស្ស បរត្តញ្ញាណមុខោ, តថា វា
បរត្តិតវិមោក្ខមុខោ។ និព្វិជ្ឈនំ និព្វេជោ, សោ ឯតិស្សា អត្ថិ, និព្វិជ្ឈតីតិ វា
និព្វេជោ, សាវ បញ្ញា និព្វេជិកា។ យំ បនេត្ត អត្តតោ អវិភត្តំ, តំ ហេជ្ជា
វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បដ្ឋតិ ឯតេនវិបស្សនាធិកោតិ បទំ, សមាបត្តិ, តស្មា អនុបទន្តិ
អនុសមាបត្តិយោតិ អត្តោ។ បទំ វា សម្មសនុបកា ធម្មាវិបស្សនាយ
បរត្តិជ្ជានការតោ។ តេនាហា “សមាបត្តិវសេន វា” តិ។ ឈានង្គវសេន វាតិ
ឈានង្គវសេនាតិ ច អត្តោ។ អដ្ឋកថាយំ បន កមត្តោ ឥធម៌ បទសន្នោ, តស្មា
អនុបទំ អនុក្កមេនាតិ អយមេត្ត អត្តោតិ អាហា “អនុបទិចាជិយា” តិ។
ធម្មវិបស្សនន្តិ តំ តំ សមាបត្តិចិត្តប្បាទបរិយាបន្នានំ ធម្មានំ វិបស្សនំ។
វិបស្សតីតិ សមាបត្តិយោ ឈានមុខេន តេ តេ ធម្មេ យាថាវតោ បរិគ្គហេត្វា,
“ឥតិបិ ទុក្ខា” តិអាធិនា សម្មសតិ។ អទ្ធមាសេន អរហត្តំ បត្តោ ឧក្កំសគតស្ស
សាវកានំ សម្មសនចារស្ស និប្បនេសេន បរត្តិយមានត្តា,
សាវកចារមីញ្ញាណស្ស ច តថា បទិចាទេតព្ពត្តា។ ឯវំ សន្តេបីតិ យទិបិ
មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ ន ចិវស្សេវ អរហត្តំ បត្តោ; ធម្មសេនាបតិ បន តតោ
ចិវេន, ឯវំ សន្តេបិ យស្មា មោគ្គល្លានត្ថេរោបិ មហាបញ្ញោវ, តស្មា
សាវបុត្តត្ថេរោវ មហាបញ្ញតរោតិ។ ឥនានិ តមត្តំ ចាកជតវំ កាតុ,
“មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ ហី” តិអាធិ វុត្តំ។ សម្មសនំ ចរតិ ឯត្តាតិ សម្មសនចារោ,
វិបស្សនាភូមិ, តំ សម្មសនចារំ។ ឯកទេសមេវាតិ សកអត្តភាវេ សង្ខារេ
អនវសេសតោ បរិគ្គហេតុញ្ច សម្មសិតុញ្ច អសក្កោន្តំ អត្តនោ
អភិនិហារសមុទាគតញ្ញាណពលានុវបំ ឯកទេសមេវ បរិគ្គហេត្វា
សម្មសន្តោ។ ននុ ច “សត្តំ, ភិក្ខុវេ, អនភិជានំ អបរិជានំ អវិរាជយំ អប្បជហំ

អកញ្ចេនុក្ខយាយា"តិ (សំ. និ. ៤.២២) វេទនតោ វេទនុក្ខតោ មុច្ឆិតុកាមេន
សត្តំ បរិញ្ញេយ្យំ បរិជានិតត្ថមេវ? សច្ចមេតំ, តញ្ច ខោ សម្មសនុបកធម្មវសេន
វុត្តំ។ តស្មា សសន្តានគតេ សព្វធម្មេ, បរសន្តានគតេ ច តេសំ សន្តានវិភាគំ
អកត្វា ពហិទ្ធាភាវសាមញ្ញតោ សម្មសនំ, អយំ សាវកានំ សម្មសនចារោ។
ថេរោ បន ពហិទ្ធាធម្មេបិ សន្តានវិភាគេន កេចិ កេចិ ឧទ្ទិវត្វា សម្មសិ, តញ្ច ខោ
ញ្ញាលោន ដុដ្ឋមត្តំ កត្វា។ តេន វុត្តំ - "យដ្ឋិកោជិយា ឧប្ប្បិទ្ធយោន្តោវិយ
ឯកទេសមេវ សម្មសន្តោ"តិ។ តត្ថ ញ្ញាលោន នាម យាវតា នេយ្យំ បវត្តិតត្ថំ,
តថា អបវត្តនតោ "យដ្ឋិកោជិយា ឧប្ប្បិទ្ធយោន្តោវិយា"តិអាទិ វុត្តំ។
អនុបទធម្មវិបស្សនាយ អភាវតោ "ឯកទេសមេវ សម្មសន្តោ"តិ វុត្តំ។

ពុទ្ធានំ សម្មសនចារោ ទសសហស្សិលោកធាតុយំ សត្តសន្តានគតា,
អនិច្ឆ័យពទ្ធា ច សម្ពាទាតិ វេទន្តិ, កោជិសតសហស្សចក្កវាឡេស្វតិ អបរេ។
តថា ហិ អទ្ធត្ថយវសេន បដិច្ចសមុប្បាទនយំ ឱសវិត្វា
ធន្តិសកោជិសតសហស្សមុខេន ពុទ្ធានំ មហាវជិរញ្ញាលំ បវត្តំ។
បច្ចេកពុទ្ធានំ សសន្តានគតេហិ សទ្ធិ មជ្ឈិមទេសវាសិសត្តសន្តានគតា
អនិច្ឆ័យពទ្ធា ច សម្មសនចារោតិ វេទន្តិ, ជម្ពុទីបវាសិសត្តសន្តានគតាតិ កេចិ។
ធម្មសេនាបតិនោបិ យថាវុត្តសាវកានំ វិបស្សនាភូមិយេវ សម្មសនចារោ។
តត្ថ បន ថេរោ សាតិសយំ និវរសេសំ អនុបទធម្មំ វិបស្សិ។ តេន វុត្តំ -
"សាវកានំ សម្មសនចារំ និប្បទេសំ សម្មសិ"តិ។

តត្ថ "សាវកានំ វិបស្សនាភូមិ"តិ ឯត្ថ សុត្តវិបស្សកា
លោកិយាភិញ្ញប្បត្តា បកតិសាវកា អគ្គសាវកា បច្ចេកពុទ្ធា សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ
ធនុ ជនេសុ សុត្តវិបស្សកានំ ឈានភិញ្ញាហិ អនធិគតបញ្ញានេបុញ្ញត្តា
អន្ធានំវិយ ឥច្ឆិតបទេសោក្កមនំ វិបស្សនាកាលេ ឥច្ឆិតិច្ឆិតធម្មវិបស្សនា

នត្តិ។ តេ យថាបរិគ្គហិតធម្មមត្តេយេវ វេត្វាវិបស្សនំវុឡេន្តិ។
លោកិយាភិញ្ញប្បត្តា បន បកតិសាវកា យេន មុខេនវិបស្សនំ អារភន្តិ; តតោ
អញ្ជេនវិបស្សនំវិត្តារិកំ កាតុំ សក្កោន្តិវិបុលញ្ញាណត្តា។ មហាសាវកា
អភិនិហារសម្មន្ទត្តា តតោ សាតិសយំ វិបស្សនំវិត្តារិកំ កាតុំ សក្កោន្តិ។
អគ្គសាវកេសុ ទុតិយោ អភិនិហារសម្មត្តិយា សមាធានស្ស សាតិសយត្តា
វិបស្សនំ តតោបិ វិត្តារិកំ ករោតិ។ បឋមោ បន តតោ មហាបញ្ញតាយ
សាវកេហិ អសាធារណំវិត្តារិកំ ករោតិ។ បច្ឆេកពុទ្ធា តេហិបិ
មហាភិនិហារតាយ អត្តនោ អភិនិហារាទុបំ តតោបិ វិត្តារិកវិបស្សនំ
ករោន្តិ។ ពុទ្ធានំ, សម្មាសម្ពុទ្ធវេ, បរិបូរិតបញ្ញាចារមិបភាវិត-
សត្តញ្ញតញ្ញាណាធិគមនស្ស អនុចាយាតិ។ យថា នាម
កតវាលវេធិបរិច្ឆេយេន សរភក្ក៍សទិសេន ធនុគ្គហេន ខិត្តោ សរោ អន្តរា
រុក្ខុលតាធិសុ អសន្នមាណោលក្ខណោយេវ បតតិ; ន សន្នតិ នវិវដ្ឋតិ, ឯវំ
អន្តរា អសន្នមាណា អវិវដ្ឋមាណាវិបស្សនា សម្មសនីយធម្មេសុ យាថាវតោ
នាធានយេហិ បវត្តតិ។ យំ មហាញ្ញាណន្តិវុច្ឆតិ, តស្ស បវត្តិអាការភេទោ
គណតោ វុត្តោយេវ។

ឯតេសុ ច សុក្ខវិបស្សកានំវិបស្សនាចារោ ខុដ្ឋោតបភាសទិសោ,
អភិញ្ញប្បត្តបកតិសាវកានំ ធិបបភាសទិសោ, មហាសាវកានំ
ឱក្កាបភាសទិសោ, អគ្គសាវកានំ ឱសធិតារកាបភាសទិសោ, បច្ឆេកពុទ្ធានំ
ចន្ទបភាសទិសោ, សម្មាសម្ពុទ្ធានំ
រស្មីសហស្សបដិមណ្ឌិតសរទស្សិយមណ្ឌលសទិសោ ឧបដ្ឋាសិ។ តថា
សុក្ខវិបស្សកានំវិបស្សនាចារោ អន្ធានំ យដ្ឋិកោជិយា គមនសទិសោ,
លោកិយាភិញ្ញប្បត្តបកតិសាវកានំ ទណ្ឌកសេតុគមនសទិសោ,
មហាសាវកានំ ជជ្ឈសេតុគមនសទិសោ, អគ្គសាវកានំ

សកដសេតុគមនសទិសោ, បច្ចេកពុទ្ធានំ មហាជន្មមគ្គគមនសទិសោ,
សម្មាសម្ពុទ្ធានំ មហាសកមគ្គគមនសទិសោតិ វេទិតញោ។

អរហត្តញ្ចកិរ បត្យាតិ ឯត្ថ កិរ-សន្តោ អនុស្សវេលនោយមត្តោតិ ធិបេតុ
វុត្តោ។ បត្យា អញ្ញាសិ អត្តនោវិបស្សនាចារស្ស មហាវិសយត្តា
តិក្ខវិសទស្សការស្ស ច សល្លក្ខណោន។ កថំ បនាយំ មហាថេរោ ធនំ អរហត្តំ
ចាបុណន្តោ សីយំ អរហត្តំ បត្តតោ បញ្ញាយ អត្តានំ សាតិសយំ កត្វា
អញ្ញាសីតិ អាហា - “យថា បី”តិអាទិ។ មហាជន្មំ មហាជាលសាខំ អតិវិយ
សិព្ពិតជាលំ។ យដ្ឋី បន សារំ វា ឧដុំ វា នលភតិ វេណុគ្គហណោ អនុច្ឆិនិត្វា
វេណុស្ស គហិតត្តា។ ឯវិសម្មធន្តិ យថា តេសុ បុរិសេសុ ឯកោ វេឡុគ្គហណោ
អនុច្ឆិនិត្វា វេឡុយដ្ឋី គណ្ហាតិ, ឯកោ ឧច្ឆិនិត្វា, ឯវំ ធិប្បត្តិកំ។ បធានន្តិ
ការនានុយុញ្ជនំ។

សត្តសដ្ឋិញ្ញាណានីតិ បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ (បដិ. ម. ១.៧៣ មាតិកា)
អាគតេសុ តេសត្តតិយា ញ្ញាណេសុ ឋបេត្វា ធម៌ អសាធារណញ្ញាណានិ
សុតមយញ្ញាណានីតិ បដិភានបដិសម្ពិទ្ធាញ្ញាណាបរិយោសានានិ សត្តសដ្ឋិ
ញ្ញាណានិ។ តានិ ហិ សាវកេហិ បរិចិត្តានិ, ន ឥតរាជិ។ សោឡុសវិធំ បញ្ញន្តិ
(សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.៣៧៩; សំ. និ. ដ៏. ៣.៥.៣៧៩) មហាបញ្ញាទិកា,
នវានុបុព្វវិហារសមាបត្តិបញ្ញាតិ ឥទំ សោឡុសវិធំ បញ្ញំ។

តត្រាតិ តស្ស។ ឥទំ ហោតីតិ ឥទំ ធានិ វុច្ចមានំ អនុបុព្វសម្មសនំ ហោតិ។
វិបស្សនាកោដ្ឋាសន្តិវិតក្កាទិសម្មសិតព្ពធម្មវិភាគេន វិតត្តវិបស្សនាកាគំ។

៩៤. បឋមេ ឈានេតិ ឧបសិលេសេ ភុម្មំ, តស្មា យេ បឋមេ ឈានេ ធម្មាតិ
យេ បឋមជ្ឈានសំសដ្ឋា ធម្មាតិ អត្តោ។ អត្តោសមាបត្តិយន្តិ ច

សមាបត្តិសហគតេ ចិត្តប្បាទេ សមាបត្តិសមញ្ញំ អាហារេត្វា វុត្តំ។ វេត្តិតាតិ
កតវេត្តនា និច្ឆិតា។ បរិច្ឆិទ្ធាតិ ញ្ញាណេន បរិច្ឆិទ្ធា សលក្ខណតោ បរិច្ឆិទ្ធិ
ញ្ញាតា។ ឡិលោកេន្តោតិ ញ្ញាណេនក្ខណំ បច្ចក្ខតោ បស្សន្តោ។ អភិនិរោបនំ
អារម្មណេ ចិត្តស្ស អាហារេបនំ។ អនុមជ្ឈនំ អារម្មណេ ចិត្តស្ស អនុវិចារណំ។
ជវណំ បណីតរូបេហិ កាយស្ស ព្យាបនំ, វិច្ឆារិកភារោ វា។ សាតន្តិ
សាតមធុរតា។ អធិក្ខេចារិក្ខេបស្ស បដិបក្ខក្ខតំ សមាធានំ។ ដុសនំ
ឥន្ទ្រិយវិសយវិញ្ញាណស្ស តតោ ឧប្បជ្ឈិត្វា អារម្មណេ ដុសនាការេន វិយ
បវេត្តិ។ វេទយីតំ អារម្មណានុភវនំ។ សញ្ញាននំ នីលាទិវសេន អារម្មណស្ស
សលក្ខណំ។ ចេតយីតំ ចេតសោ ព្យាចារោ។ វិជាននំ អារម្មណូបលទ្ធិ។
កត្តកម្មតា ចិត្តស្ស អារម្មណេន អត្ថិកតា។ តស្មី អារម្មណេ អធិមុច្ឆនំ,
សន្និដ្ឋានំ វា អធិមោក្ខោ។ កោសជ្ឈបក្ខេ បតិភុំ អនត្វា ចិត្តស្ស បគ្គណ្ណានំ
បគ្គាហោ, អធិគ្គហោតិ អត្តោ។ អារម្មណំ ឧបគន្ធា ហានំ, អនិស្សន្ននំ វា
ឧបជ្ឈានំ។ សមប្បវត្តេសុ អស្សេសុ សារថិវិយ សកិច្ចបសុតេសុ សម្មយុត្តេសុ
អជ្ឈបេក្ខនំ មជ្ឈត្តតា។ សម្មយុត្តធម្មានំ អារម្មណេ អនុនយនំ សំចរណំ
អនុនយោ។ សភាវតោតិ យថាភូតសភាវតោ។ សោឡសន្នំ ឯវ ចេត្ត ធម្មានំ
គហានំ តេសំយេវ ថេរេន វេត្តាបិតភាវតោ, តេ ឯវស្ស តទា ឧបជ្ឈហីសុ, ន
ឥតវេតិ វេទន្តិ។ វិវិយសតិគ្គហណេន ចេត្ត ឥន្ទ្រិយភាវសាមញ្ញតោ សទ្ទាបញ្ញា;
សតិគ្គហណេន វេ ឯកត្តានវជ្ជភាវសាមញ្ញតោ បស្សទ្ធិអាទយោ ធម្មុកឡា;
អលោកាទោសា ច សង្កហិតា ឈានចិត្តប្បាទបរិយាបន្នត្វា តេសំ ធម្មានំ។
ថេរេន ច ធម្មា វេត្តានសាមញ្ញតោ អារទ្ធា។ តេ ន ឧបជ្ឈហីសូតិ ន សក្កាវត្ថុតិ
អបរេ។

វិទិតា ឧប្បជ្ឈន្តិតិ ឧប្បាទេបិ នេសំ វេទនានំ បដាននំ ហោតិយេវាតិ អត្តោ។
សេសបទទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។ តំ ជាតាតីតិ តំញ្ញាណោ, តស្ស ភារោ

តំព្រាណាតា, ព្រាណាស្ស អត្តសំវេទនន្តិ អត្តោ។ តំសមាធយោគក្ខមាហិ
សម្មយុត្តធម្មា។ ព្រាណាតហុតាតិ ព្រាណាស្ស ពហុភារោ, ឯកចិត្តប្បនេ
អនេកព្រាណាតាតិ អត្តោ។ ឥនាធិ តមេវត្ថំ វិវិតុំ, “យថា ហិ”តិ អាធិ វុត្ថំ។ ន
សក្កា ជាធិតុំ អារម្មណាករណាស្ស អភាវតោ។ អសម្មាហារពោធា ច
វ្យាធិសស្ស ព្រាណាស្ស នត្ថិ។ ឯកេកមេវ ព្រាណំ ឧប្បជ្ជតិ តស្មី ខណោ
ឯកស្សេវ អារជ្ជនស្ស ឧប្បជ្ជនតោ, ន ច អារជ្ជនេន វិនា ចិត្តប្បតិ អត្ថិ។
វុត្តញ្ញោតំ -

“បុល្លាសីតិសហស្សនិ, កប្បា តិជ្ជន្តិ យេ មរុ;
ន ត្វេវ តេបិ ជីវន្តិ, ធូហិ ចិត្តហិ សំយុតា”តិ។ (មហានិ. ១០, ៣៩) ច,

“នត្ថិ ចិត្ត យុតា គហិ”តិ ច -

វត្តារម្មណានំ បរិគ្គហិតតាយាតិ យស្មីញ្ច អារម្មណោ យេ ឈានធម្មា
បវត្តន្តិ, តេសំ វត្តារម្មណានំ បកេវ ព្រាណេន បរិច្ឆិដ្ឋ គហិតត្តា។ យថា នាម
មិគស្វករាធិនំ អាសយេបរិគ្គហិតេ តត្រ បិតា មិតា វា ស្វករា វា តតោ
ឧដ្ឋានតោបិ អាគមនតោបិ នេសាទស្ស សុខគ្គហណា ហោន្តិ, ឯវំសម្មទមិទំ។
តេនាហ “ថេវេន ហិ”តិ អាធិ។ តេនាតិ វត្តារម្មណានំ បរិគ្គហិតភាវេន។
អស្សាតិ ថេវស្ស។ តេសំ ធម្មានន្តិ ឈានចិត្តប្បនេបរិយាបន្នានំ ធម្មានំ។ ឧប្បាទំ
អារជ្ជន្តស្សាតិ អាធិនា ឧប្បាទាធិសុ យំ យទេវ អារព្ព ព្រាណំ ឧប្បជ្ជតិ; តស្មី
តស្មី ខណោ តស្ស តស្សេវ ចស្ស ចាកជភារោ ធិបិតោ។ ន ហិ អារជ្ជនេន វិនា
ព្រាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ អហុត្វា សម្ពោន្តិ បុព្វេ អវិជ្ជមាធា ហុត្វា សម្ពវន្តិ,
អនុប្បន្នា ឧប្បជ្ជន្តិ អត្តោ។ ឧទយំ បស្សតិ តេសំ ធម្មានំ, “អហុត្វា សម្ពោន្តិ”តិ
ឧប្បាទក្ខណាសមដ្ឋិការទស្សនតោ។ បុព្វេ អភាវពោធា ហិ អត្តលាភោ
ធម្មានំ ឧទយោ។ ហុត្វាតិ ឧប្បជ្ជិត្វា។ បដិវេន្តិ បដិ ខណោ ខណោ វិនស្សន្តិ។ វយំ

បស្សតិ, “ហុត្វា បដិវេន្តី”តិ តេសំ ធម្មានំ ភន្តិក្ខណាសមន្តិការទស្សនតោ។
វិជ្ជុសភាវពោធកោ ហិ ធម្មានំ វិជ្ជមានតោ វាយោ។

តេសុ ធម្មេសុ នត្តិ ឯតស្ស ឧបយោ រាគវសេន ឧបគមនន្តិ អនុបយោ,
អនុរោធា។ ហុត្វា វិហរតីតិ យោជនា។ តថា នត្តិ ឯតស្ស អចាយោ
បដិយវសេន អបគមនន្តិ អនចាយោ, អវិរោធា។ “ឯតំ មម, ឯសោ មេ អត្តា”តិ
តស្ស តណ្ហាទិដ្ឋិអភិនិវេសភាវតោ តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយេហិ អនិស្សិតោ។
អប្បដិពោទ្ធាតិ អនុបយានិស្សិតភាវតោ វិបស្សនាយ បរិពន្ធវសេន ធន្តរាគេន
ន បដិពោទ្ធា នវិពន្ធតោ។ វិប្បមុត្តាតិ តតោ ឯវ វិក្ខម្ពនវិមុត្តិវសេន
កាមរាគតោ វិមុត្តោ។ វិសំយុត្តោ វិក្ខម្ពនវសេនេវ បដិបក្ខធម្មហិ វិសំយុត្តោ។

កិលេសមរិយាទា តេន កតា ភវេយ្យាតិ អន្តោសមាបត្តិយំ បវត្ថេ
សោឡុស ធម្មេ អារត្ត បវត្តមាទំ វិបស្សនាវីរីយំ ភិក្ខុត្វា សចេ រាគាទយោ
ឧប្បជ្ឈេយ្យុំ; តស្ស វិបស្សនាវីរីយា កិលេសមរិយាទា តេន ចិត្តេន,
ចិត្តសមន្តិទា វា កតា ភវេយ្យា។ តេស្វតិ តេសុ ធម្មេសុ។ អស្សាតិ ថេរស្ស។
ឯកោបីតិ រាគាទីសុ ឯកោបីតិ ច វទន្តិ។ វុត្តាការេន ឯកច្ឆានំ អនាចាថគមនេ
សតិ វិបស្សនា ន តេសុ ធម្មេសុ និរន្តរប្បវត្តាតិ អារម្មណមរិយាទា ភវេយ្យា។
វិក្ខម្ពតបច្ឆនីកត្តាតិ វិបស្សនាយ បដិបក្ខធម្មានំ បគេវ វិក្ខម្ពតត្តា ឥនានិប
វិក្ខម្ពតត្តា កិលេសា នត្តិ វុត្តំ។

ឥតោតិ បឋមជ្ឈានតោ។ អនន្តរោតិ ឧបរិមោ ឈានាទិវិសេសោ។ តស្ស
បដាននស្សាតិ, “អត្តិ ឧត្តរិ និស្សរណា”ន្តិ ឯវ បវត្តដាននស្ស។
ពហុលីករណោតិ បុនប្បនំ ឧប្បាទនេន។

សម្បទានដ៏ឆ្លាត កិលេសកាលុសិយាបគមនេន, តស្ស
វិចារក្ខោភិគមេនវា ចេតសោសម្មនេវ ចាសាធិកភាវេន។

វិរិយំ សតិ ឧបេក្ខាតិ អាគតជ្ជានេ ចារិសុទ្ធិឧបេក្ខា, អនុក្ខមសុខាវេទនាតិ
ឯត្ថ ឈានុបេក្ខាតិ, “សុខជ្ជានេ វេទនុបេក្ខាវា”តិ វុត្ថំ។ សុខជ្ជានេតិ ច
បឋមជ្ឈានធិសុ សុខស្ស វុត្ថជ្ជានេ។ បស្សទូត្តាតិ សមធុរេតយិតភាវេន
អារម្មណេវិសដិវត្តតភាវតោ យោសោ ចេតសោ អាភោគោ វុត្តោ។
សាមញ្ញជលាធិសុ សតិយា ចារិសុទ្ធិ, សា ជន អត្ថតោ សតិវិនិមុត្តា នត្ថិតិ
អាហា “បរិសុទ្ធាសតិយេវា”តិ។ ចារិសុទ្ធិឧបេក្ខា, ន ឈានុបេក្ខាធម៌យោ។

៩៥. ឡឺទិសេសុ ហនេសុ សតិយា ន កធាចិបិ ញ្ញាណវិរហោ អត្ថិតិ អាហា -
“ញ្ញាណេន សម្បជានោ ហុត្វា”តិ។ តថា ហិ តតិយជ្ឈានេ, “សតិមា
សុខវិហារី”តិ ឯត្ថ សម្បជានោតិ អយមត្ថោ វុត្តោ ឯវ ហោតិ។ ន សាវកានំ
អនុបទធម្មវិបស្សនា ហោតិ សម្ពាវសេសសុខមប្បវត្តិយា ធុរិញ្ញេយ្យត្ថា
វិនិព្វជិត្វា គហេតុំ អសក្កុណេយ្យភាវតោ។ តេនាហា - “កលាបវិបស្សនំ
ទស្សន្តោ ឯវមាហា”តិ។

៩៦. បញ្ញាយ ចស្សទិស្វា អាសវា បរិក្ខិណា ហោន្តិតិ ទស្សនសមកាលំ
ខ័យមាធា អាសវា, “ទិស្វា បរិក្ខិណា ហោន្តិ”តិ វុត្តា។ សមាណកាលេបិ ហិ
ឯទិសោ សទ្ធិប្បយោគោ ទិស្សតិ -

“ចក្កញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្កវិញ្ញាណ”ន្តិ (ម. និ. ១.២០៤, ៤០០;
៣.៤២១, ៤២៥, ៤២៦; សំ. និ. ២.៤៣-៤៥; ២.៤.៦០; កថា. ៤៦៥, ៤៦៧)។

“និហន្តា តិមិរំ សត្តំ, ឧត្តតេជោ សមុត្តតោ;

វេរោចនោ រស្មីមាលី, លោកចក្ខុបក្ក័រោ"តិ។ (បដ្ឋា. អនុជី. ១.២៥-៣៤;
វិសុទ្ធិ. មហាជី. ២.៥៨០) ច -

ឯវមាធិសុ។ ហេតុអត្តោ វា អយំ ធិស្វាសន្តោ អសមានកត្តកោ យថា -
“យតំ បិវិត្វា ពលំ ហោតិ, សីហំ ធិស្វា ភយំ ហោតិ”តិ (វិសុទ្ធិ. មហាជី. ២.៨០២)។
ធិស្វនហេតុកោ ហិ អាសវានំ បរិក្ខយោ បរិញ្ញាសន្និកិរិយាភាវនាភិសមយេ
សតិ បហាធាភិសមយស្ស លព្ពនតោ។ យុគនទ្ធី អាហារិត្វាតិ បឋមជ្ឈានំ
សមាបន្និត្វា វុជ្ជាយ តត្ថ ឈានធម្មេ សម្មសន្តោ សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធី
ភាវេតិ។ ឯវំ យាវ នេវសញ្ញាធាសញ្ញាយតនំ សមាបន្និត្វា វុជ្ជាយ តត្ថ
សម្មសន្តោ សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធី កត្វា យថា ថេរោ អរហត្តំ ចាបុណ្ហិ។ តំ
សន្ធាយ វុត្តំ - “អរហត្តំ បត្តវារោ ឥធម៌ គហិតោ”តិ។ ឥធាតិ ឥមស្មី សុត្តេ។
ធិយនឧសុត្តនេសនាយ (ម. និ. ២.២០៥-២០៦) ហិ ថេរោ អរហត្តំ បត្តោ។ តទា ច
អនាគាមី ហុត្វា និរោធំ សមាបន្និតិ វចនអវសរោ នត្តិ, តស្មា វុត្តំ - “អរហត្តំ
បត្តវារោ ឥធម៌ គហិតោ”តិ។ យធិ ឯវំ - “សព្ពសោ នេវសញ្ញាធាសញ្ញាយតនំ
សមតិក្កម្ម សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ ឧបសម្បជ្ឈវិហារតិ”តិ ឥទំ កស្មា វុត្តន្តិ? ថេរោ
វិជ្ជមានេ បណ្ឌិតគុណោ អនវសេសតោ ធស្សេត្វា អរហត្តនិក្ខេបនេ ធនេនំ
និជ្ជាបេតុំ។ និរោធសមាបន្និនំ បន ថេរស្ស អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌំ។ តេនាហ
“និរោធំ បន...បេ.... វទន្តិ”តិ។ តេន ជលសមាបត្តិម្បិ អន្តរា សមាបន្និតិយេវាតិ
ធស្សេតិ។

វោមិស្សំ វិវិតុំ “តត្ថស្ស”តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ “និរោធំ សមាបន្និស្សមី”តិ
អាគោគេន សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធី អាហារិត្វា បិតស្ស និរោធសមាបត្តិ សីសំ
នាម ហោតិ, តស្ស អាគោគវសេន និរោធស្ស វារោ អាគច្ឆតិ។ ជលសមាបត្តិ
គូឡោ ហោតិ, “ជលសមាបត្តិ សមាបន្និស្សមី”តិ អាគោគស្ស អភាវតោ។

ផលសមាបត្តិ សីសំ ហោតីតិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ឯតេន
អាភោគបដិពទ្ធមេតេសំ អាគមនន្តិ ធិបិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ជម្ពុធិបវាសិនោ ថេរា
បនាតិអាទិ អជ្ជកថាវុទ្ធិមេវ តំ វេចនំ។ អន្តោសមាបត្តិយន្តិនិរោធំ
សមាបន្នកាលេ។ តិសមុជ្ជានិក្ខបធម្មេតិ ឧតុកម្មាហារវសេន
តិសមុជ្ជានិក្ខបធម្មេ។

៩៧. ចិណ្ឌាវសិតន្តិ បដិបក្ខទ្ធវិភាវេន សុភាវិតវសីភាវំ។ និប្បត្តិ បត្តោតិ
ឧក្កំសបរិនិប្បត្តិ បត្តោ។ ឧរេ វាយាមជនិតាយ ឱរសោ។ បភាវិតន្តិ ឧប្បាទិតំ។
ធម្មនាតិ អរិយមគ្គធម្មេន។ តស្ស ហិ អធិគមេន អរិយាយ ជាតិយា ជាតោ
និព្ពត្តោតិ កត្វា, “ធម្មជោ ធម្មនិម្មិតោ”តិ វុច្ចតិ។ ធម្មទាយស្សាតិ នវិវេស្ស
លោកុត្តរធម្មទាយស្ស។ អាទិយនតោតិ គណ្ណានតោ, សសន្តានេ
ឧប្បាទនតោតិ អត្ថោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អនុបទសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. ធម្មិសោធនសុត្តវណ្ណោនា

៩៨. ទីណា ជាតីតិ អត្តនោ ជាតិក្ខយំ បដិជានន្តេន អរហត្តំ ព្យាកតំ
ហោតិ អរហតោ តទភាវតោ។ តថា វុសិតំ ព្រហ្មចរិយន្តិ
មគ្គព្រហ្មចរិយវាសោ មេ បរិយោសិតោតិ បដិជានន្តេនបិ។ កតំ ករណីយន្តិ
ចត្វហិ មគ្គហិ ចត្វសុ សច្ចេសុ បរិញ្ញាទិវសេន សោឡសវិធស្សបិ កិច្ចស្ស
អត្តនា និជ្ជាបិតភាវំ បដិជានន្តេនបិ។ នាបរំ ឥត្តត្តាយាតិ អាយតី បុណ្យវាភាវំ,
អាយតី វា បរិញ្ញាទិករណីយាភាវំ បដិជានន្តេនបីតិ អាហា - “ឯកេនបិ បទេន
អញ្ញា ព្យាកតាវ ហោតី”តិ។ ទ្វិក្ខត្តំ ពទ្ធិ បន សុពទ្ធិ វិយាតិ វុត្តំ។ ឥធម បន
អញ្ញា ព្យាករណំ ចត្វហិ បទេហិ អាគតំ, តស្មា វុត្តញ្ចមេវ ចេត្ត នត្តីតិ

អធិប្បាយោ។ ចេតនាយ ទិដ្ឋវាទិតា នាម អរិយវោហារោ។ សភាវោតិ
បកតិអត្ថោ ហិ អយំ ធម្មសន្នោ, “ជាតិធម្មា ជរាធម្មា”តិអាទិសុ (ម. និ. ១.២៧៤-
២៧៥) វិយ តស្មា, អនុធម្មោតិ អរិយភាវំ អនុគតា បកតិ តិ អត្ថោ។
បរមប្បិច្ឆតាយ អរិយា អត្ថនោ គុណោ អនាវិកោរោត្តាបិ សាសនស្ស
និយ្យានិកភាវបវេទនត្ថញ្ចោ សព្វប្បចារីនំ សម្មាបដិបត្តិយំ
ឧស្សហជននត្ថញ្ចោ តាទិសានំ បរិនិព្វានសមយេយេវ អវិកោរោត្តិ
អធិប្បាយេនាហ - “បរិនិព្វតស្ស... បេ... កាតញ្ចោ”តិ។

៩៩. ទុព្ពលន្តិ ដេត្តុវិយ សុភេទ្ធវិនិយំ ពលវិវហិតំ, អសារន្តិ អត្ថោ វិរាគុតន្តិ
បលុទ្ធនសភាវំ។ វិគច្ឆនសភាវន្តិ វិនាសគមនសភាវំ។ អនិច្ចទុក្ខវិបរិណាមត្តា
អស្សាសលេសស្សបិ អភាវតោ អស្សាសវិវហិតំ។ អារម្មណករណាវសេន
សមន្នាគមនវសេន ច យថាវហំ ឧបេន្តិ ឧបគច្ឆន្តិ ឧបយា, “ឯតំ មម, ឯសោ
មេ អត្តា”តិ ឧបាទិយន្តិ ទទ្ទុក្កាហំ គល្លាន្តិ ឧបាទានា។ អធិតិដ្ឋតិ ចេតសោ
អភិនន្តនក្ខតាតិ ចេតសោ អធិដ្ឋានំ។ តាហិតិ តល្លាទិដ្ឋហិ។ តន្តិ ចិត្តំ។
អភិនិវេសតិ អភិវតិវសេន និវេសតិ, អយញ្ចេត្ត អត្ថោ - សក្កាយធម្មេសុ ចិត្តំ
អភិនិវេសតិ “ឯតំ មម, ឯសោ មេ អត្តា”តិ អដ្ឋោសាយ តិដ្ឋតិ ឯតាហិ
អភិនិវេសហិ, តថា សក្កាយធម្មេសុ ចិត្តំ អនុសេតិ ឯតាហិតិ អនុសយា,
តល្លាទិដ្ឋិយោ។ យទគ្គេន ហិ តេត្ថមកធម្មេសុ រាគាទយោ អនុសេន្តិ, តទគ្គេន
តំសហគតធម្មា តត្ថ អនុសេន្តិ បរិយាយេន, “តំ អនុសេតិ”តិ វុត្តំ។ ឧយា
វិរាគាតិ ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនន្តិ “ឧយេនវិរាគេនា”តិ ហេតុម្ហិ ករណាវសេន
អត្ថោ វុត្តោ វិរាគេនាតិ ច ឥតិសន្នោ អាទិ អត្ថោ។ តេន “និរោធនា”តិ
ឯវមាទិកំ គហិតំ ហោតិ។ អញ្ញមញ្ញវេវចនានេវ ឧបយាទីនំ សមុច្ឆេទស្សេវ
ពោជនតោ។

១០០. បតិដ្ឋាតិ ឯត្ថ សេសភូតត្ថយំ ឧបាទារុបញ្ចាតិ បតិដ្ឋាតិ, និដ្ឋីវដ្ឋន
ធាតុចាតិ បតិដ្ឋានធាតុ។ ឆ្លានីយចុណ្ឌំ ពាហិរឧទកំរិយ សេសភូតត្ថយំ
អាពន្ធពីតិ អាពន្ធនំ។ បចនីយភត្តំ ពាហិរតេជារិយ សេសភូតត្ថយំ
បរិចាចេតិ បរិចាចនំ។ ពាហិរវាតោរិយ សេសភូតត្ថយំ វិត្ថម្ពេតិ វិត្ថម្ពនំ។
ធាតុសន្តត្ថោ វុត្ថោយេវ។ អសម្ពុជ្ជធាតុតិ អសម្ពុសិកភារោ តេសំ
វិបរិមជ្ជតាការតោ។ វិជាននំ អារម្មណ្ឌបលន្ទិ។ អហំ អត្តាតិ អហំ, “រូបធម្មា
មេ អត្តា” តិ អត្តកោដ្ឋាសេន អត្តភារេន ន ឧបកមី ន គណ្ហី។
និស្សិតនិស្សិតាបិ និស្សិតា ឯវ នាមាតិ អាហា “បថវីធាតុនិស្សិតាវា” តិ។
អត្តនា វា បន តន្តិស្សិតាតិ “ឯកេន បរិយាយេនា” តិ។ ឧបាទារុបម្បិ កាមំ
និស្សិតម្បិ ហោតិ។ តថាបិ តំ និស្សិតំ ហោតិយេវាតិ តំ ន ឧទ្ធជំ។
បរិច្ឆេទករត្ថា បរិច្ឆេទាកាសស្ស “អវិនិព្វាគវសេនា” តិ វុត្ថំ។ តេន ច តថា
បរិច្ឆេទត្ថា សព្ពម្បិ ភូតុបាទារុបំ អាកាសធាតុនិស្សិតំ នាម។ តំ និស្សិយ
បរត្តិយា ឧបាទារុបំ រិយ ភូតរូបាទិ, អរូបក្ខន្ធារិយ ច វត្ថុរូបាទិ,
“តំនិស្សិតរូបវត្ថុកា អរូបក្ខន្ធា” តិ វុត្ថនយេន
អាកាសធាតុនិស្សិតចក្ខាទិរូបធម្មវត្ថុកា វេទនាទយោ អរូបក្ខន្ធា
អាកាសធាតុនិស្សិតា នាមាតិ ឥមមត្តំ តថា-សន្តេន ឧបសំហារតិ។ ឥធាបីតិ
អាកាសធាតុនិស្សិតបទេបិ, ន បថវីធាតុនិស្សិតបទាទីសុ ឯវ។ រូបារូបន្តិ
សព្ពម្បិ រូបារូបំ កហិតមេវ ហោតិ, អត្តហិតំ នត្តិ។ សហជាតា... បេ... និស្សិតន្តិ
ឥទំ និប្បរិយាយសិទ្ធិំ និស្សយត្តំ គហេត្វា វុត្ថំ។ ហេដ្ឋា វុត្ថនយេន
បរិយាយសិទ្ធិំ និស្សយត្តេ គយ្ហមាទេ - “បច្ឆាជាតបច្ឆយោតិ បច្ឆាជាតា
ចិត្តចេតសិកា ធម្មា បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្ស បច្ឆាជាតបច្ឆយេន
បច្ឆយោ” តិ (បដ្ឋា. ១.១.១១) វេទនតោ សព្ពំ ចតុសមុដ្ឋានិករូបំ,

“វិញ្ញាណធាតុនិស្សិត”នៃ វត្តព្នំ។ តថា អនន្តវិញ្ញាណធាតុបច្ចុប្បន្ន បវត្តនតោ,
“វិញ្ញាណធាតុនិស្សិត”នៃ វត្តព្នំ។

១០១. រុប្បតិ វណ្ណាវិការំ អាបជ្ជមានំ បាធយដ្ឋតភារំ បកាសេតីតិ រូបន្តិ
អយមត្ថោ ចក្កុទ្ធាវេ អាចាជគតេ រូបាយតនេ និប្បវិយាយតោ លព្ពតិ, ន
អាចាជមនាគតេ។ ចក្កុវិញ្ញាណាវិញ្ញាតព្ពតាវោ បន អាចាជមនាគតេបិ តស្មី
លព្ពតេវ តំសភាវានតិវត្តនតោ។ រូបាយតនំ ទ្វិជាវិភជិត្វា។ ឃោ បន អាចាជំ
អនាគតស្សបិ រូបាយតនស្ស រូបភារំ ន សក្កា បដិក្ខិបិតុន្តិ ទ្វិជាករណំ
នានុជានន្តោ ជន្លោវាទំ និទស្សេតិ, “ឧបវិ ជន្លោវាទេ កិន្តិ ករិស្សថា”តិ។ តត្ថ ហិ
“ចក្កុំ, អារុសោ ជន្ន, ចក្កុវិញ្ញាណំ ចក្កុវិញ្ញាណាវិញ្ញាតព្ពតេ ជម្មេ”តិ (ម. និ.
៣.៣៩១) អាគតំ, ន ចេត្ត ចក្កុទ្ធាវេ អាចាជំ អាគតមេវ រូបាយតនំ
ចក្កុវិញ្ញាណាវិញ្ញាតព្ពបទេន គហិតំ, ន អាចាជំ អនាគតន្តិ សក្កាវិញ្ញាតុំ
អវិសេសេនេវ រូបាយតនេន តណ្ហាមានទិដ្ឋិតាហាភាវស្ស ជាតិតត្តា។
តេនាហ “ន យិទំ លព្ពតិ”តិ។ រូបមេវាតិ រូបាយតនមេវ។ យទិ វេ
“ចក្កុវិញ្ញាណាវិញ្ញាតព្ពេសុ ជម្មេសូ”តិ បទំ កេចំ នេតព្ពន្តិ អាហា -
“ចក្កុវិញ្ញាណាសម្មយុត្តា បនា”តិអាទិ។ ចក្កុវិញ្ញាណោន សទ្ធិវិញ្ញាតព្ពេសូតិ
យេន មនោវិញ្ញាណោន ចក្កុវិញ្ញាណំ អនិច្ចន្តិអាទិនា ចក្កុវិញ្ញាណោន សទ្ធិ តេន
វិញ្ញាតព្ពេសុ តំសម្មយុត្តជម្មេសូតិ អត្ថោ។ តណ្ហាជន្លោតិ តស្សនសភាវោ
ជន្លោ, ន កត្តកម្មតា ជន្លោយេវាតិ តណ្ហាជន្លោ។ រដ្ឋនវសេនាតិ វត្ថុវិយ
រដ្ឋជាតំ ចិត្តស្ស អនុវញ្ញនវសេន។ អភិនន្តនវសេនាតិ អារម្មណេ អភិវមិត្វា
នន្តនវសេន។ សប្បីតិកតណ្ហា ហិ នន្តិ វុច្ឆតិ។ តណ្ហាយនវសេន តណ្ហា។

១០២. អបាដ្ឋាហេតិ “សេយ្យោបាមស្មី”តិអាទិនា (ធរ. ស. ១១២១, ១២៣៩;
វិភ. ៨៣២, ៨៦៦; សំ. និ. ៤.១០៨; មហានិ. ២១, ១៧៨) អហំករណំ។ យេន ហិ មម

ករោតិ, ឯតំ មមង្គ្គារោ។ ស្វេរាតិ “អបាង្គារោ”តិ វុត្តមាណោ។ ឯវំ ចតុត្ថជ្ឈានេ
និទ្ទិដ្ឋេ សញ្ញាសុ លោកិយាភិញ្ញាសុ វុច្ចមាណាសុ ហេដ្ឋាវិជ្ជាទ្វយំ វុត្តព្ពន្ធិ
អធិប្បាយេន, “បុព្ពេនិវាសំ ទិព្ពចក្ខុញ្ចា អវត្ថា កស្មា វុត្ត”ន្តិ អាហា? ឥតរោ ឥធ
សព្វវារេសុបិ លោកុត្តរធម្មបុច្ឆា អធិកតា តស្មា “សោ ឯវំ
សមាហិតេ”តិ អាទិនា តតិយាវិជ្ជា កចិតាតិ ទស្សន្តោ, “ភិក្ខុ លោកិយធម្មំ ន
បុច្ឆន្តិ”តិ អាទិមាហា។ ឯកវិស្សន្តិតសុត្តំ នាមេតំ តតិយវិជ្ជាយ ឯវំ អាគតត្តា។
អរិយធម្មវសេនបិស្សុ សមញ្ញា អត្ថេវាតិ ទស្សន្តោ, “ធូត្តិសោធនន្តិបិស្ស
នាម”ន្តិ វត្ថា តេសុ ធម្មេសុ ភេទំ ទស្សន្តុំ, “ឯត្ថ ហី”តិ អាទិ វុត្តំ។ វិសុទ្ធាតិ
តស្ស ចោទនាយ សោធនវសេនវិសោធិតា។ ឯកមេវ កត្វាតិ ឯកវារវសេនេវ
ចាឡិយំ ឯកជ្ឈំ អាគតត្តា ឯកមេវ កោដ្ឋាសំ កត្វា។ យទិ ឯវំ កថំ វា
ធូត្តិសោធនតាតិ អាហា - “ចត្វហិ អាហារេហិ សទ្ធិ”ន្តិ កថំ បនេត្ត ចត្តារោ
អាហារា គហេតព្ពាតិ? កេចិ តាវ អាហុ - “សាដូតិ ភាសិតំ អភិនទ្ធិត្វា
អនុមោទិត្វា ឧត្តរិ បញ្ញោ បុច្ឆិតព្ពោ”តិ ហេដ្ឋា អាគតេន នយេន អាហារវារោ
អាហារីត្វា វុត្តព្ពាតិ។ “ពហិទ្ធា សព្ពនិមិត្តេសូ”តិ ឯត្ថ អាហារានម្មិ សង្កហិតត្តា
អាហារា អត្ថតោ អាគតា ឯវាតិ អញ្ញោ។ អបរេ បន រូបក្ខន្ធក្កហាលោន
កតឡិកា កាហោ អាហារោ, សង្ខារក្ខន្ធក្កហាលោន ជស្សហារោ,
មនោសញ្ចេតនាហារក្កហាលោន វិញ្ញាណាហារោ សរូបតោបិ គហិតោតិ
វុទ្ធិ។

“ធូត្តិសោធន”ន្តិ ឥមស្ស សុត្តស្ស សមញ្ញាយ អនុត្តតំ ទស្សន្តា អាយតិម្មិ
តាទិសេន ព្យាករណេន ភិក្ខុនំ បដិបត្តិម្មិ ទស្សនត្ថំ, “ឥមេ បនា”តិ អាទិ
អារទ្ធា វិនយនិទ្ទេសបរិយាយេនាតិ វិនយនិទ្ទេសេ អាគតេន ការណេន។
វិនយេ វា អាគតនិទ្ទេសានុក្កមេន។

អធិកន្តព្រឹត្តតា អធិកមោ, ឈានាធិអធិកមបុត្រា។ តេជោហា -
“ឈានវិមោក្ខាធិសូ”តិអាធិ។ ឧបាយបុត្រាតិ អធិកមោចាយបុត្រា។ កិដ្ឋតិ កេន
បកាវេនវិជីនាតិ អត្ថោ។

កតមេសំ តំ ធម្មានំលាភីតិ ឥទំ បន បុព្វេ “កី តេ អធិកត”ន្តិ
អធិធាវិតកេនា ឈានាធិវិសេសា បុច្ឆិតាតិ ឥនាធិ តេសំ និធាវេត្វា
បុច្ឆនាការទស្សនំ។ តស្មាតិ យស្មា យថាវុត្តេហិ អាការេហិ
អធិកមព្យាករណំ សោធនតព្ពំ, តស្មា។ ឯត្តាវតាវាតិ ឯត្តកេន
ព្យាករណមត្ថេនេវ ន សក្ការោ កាតព្វោ។ ព្យាករណញ្ញិ ឯកច្ចស្ស
អយាថាវតោបិ ហោតិ, យថា នាម ជាតរូបបតិរូបំ ជាតរូបំ វិយ ខាយតីតិ
ជាតរូបំ និយំសនតាបននេនេហិ សោធនតព្ពំ ឯវមេវំ ឥមេសុ ឥនានេវ វុត្តេសុ
ធនុ ហានេសុ បក្ខិបិទ្វា សោធនតព្ពំ វត្តព្វោវិមោក្ខាធិសូតិ អាធិ-សន្នេន សមាធិ-
សមាបត្តិ-ព្យាណទស្សន-មគ្គការវា-ជលសច្ចិកិរិយា សង្កណ្ឌាតិ។

ចាកដោ ហោតិ អធិកតវិសេសស្ស សតិសម្មោសាការតោ។
សេសបុត្រាសុបិ “ចាកដោ ហោតិ”តិ បទេ ឯសេវ នយោ។
ឧត្តហបិបុត្រាកុសលាតិ សង្ឃាយមគ្គសំវណ្ណានាសុ និបុណា។ យាយ
បដិបទាយ យស្ស អរិយមគ្គោ អាគច្ឆតិ, សា បុព្វភាគបដិបត្តិ
អាគមនបដិបទា។ សោធនតព្ពាតិ សុទ្ធា ឧទាហុ អសុទ្ធាតិ វិចារណាវសេន
សោធនតព្ពា។ ន សុដ្ឋតីតិ តត្ថ តត្ថ បមាទបដិបត្តិការតោ។ អបនេតព្វោ
អត្ថនោ បដិញ្ញាយ។ “សុដ្ឋតី”តិ វត្វា សុដ្ឋនាការំ ទស្សេតុំ, “ធិយរត្ត”ន្តិអាធិ
វុត្តំ។ បញ្ញាយតីតិ ឯត្ថ “យធិ”តិ បទំ អានេត្វា យធិ សោ ភិក្ខុ តាយ បដិបទាយ
យធិ បញ្ញាយតីតិ សម្ពុត្តោ។ ធិណាសវបដិបត្តិសទិសា បដិបទា ហោតិ
ធិយរត្តំ វិក្ខម្ពិតកិលេសត្តា។

នធិយា សមុទ្គំ បក្ខន្ធនដ្ឋានំ នធិមុខទ្វារំ។ មទ្គមាធាតិ ពនរសាធឿវំ សរសំ
បត្តេ បក្ខិត្តោ ហុត្វា មទ្គមាធា។ សេសំ សុរិញ្ញេយ្យមេវ។

ធម្មិសោធនសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

ក. សប្បវិសធម្មសុត្តន្តវណ្ណនា

១០៥. សប្បវិសធម្មន្តិ សប្បវិសភាវកំ ធម្មំ។ សោ បន យស្មា សប្បវិសានំ
បវេណីកោ ធម្មោ ហោតិ។ តស្មា អាហ - “សប្បវិសានំ ធម្ម”ន្តិ, ឯស នយោ
អសប្បវិសធម្មន្តិ ឯត្ថាបិ។ ឯវំ បដានំ អនុដ្ឋាតព្ពញ្ច សប្បវិសធម្មំ អាធិ កត្វា
មាតិកំ វេបេត្វា អយថានុបុត្តិយា និទ្ទិសន្តោ “កតមោ ច, ភិក្ខុវេ,
អសប្បវិសធម្មោ”តិអាធិមាហ។ តថា បន និទ្ទិសន្តោ ឧទាហរណបុព្ពកំ ហេតុំ
ទស្សេតុំ, “យថា នាមា”តិអាធិ វុត្តំ។ តេន ឥច្ឆិតព្ពបរិច្ឆាគបុព្ពកំ
គហេតព្ពគ្គហណំ នាម ញាយបដិបត្តិ, តស្មា សប្បវិសធម្មា សម្មាទេតព្ពាតិ
ធិបេន្តោ សត្តា អយថានុបុត្តិយា និទ្ធារិយតីតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។ តថា
អញ្ញត្ថាបិ “អសេវនា ច ពាលានំ, បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា”តិ។ ឯតទេវ ហិ
កុលទ្វយំ “ឧទ្ធកុល”ន្តិ វុច្ឆតិ និប្បវិយាយតោ។ តថាហិ អន្តិមភវិកា
ពោធិសត្តា តត្ថេវ បដិសន្ធិ គណ្ណាន្តិ។ សោតិ សាមីចិប្បជិបន្តោ ភិក្ខុ។ អន្តរំ
កវិត្វាតិ តំ ការណំ កត្វា។ បដិបទា ហិវិញ្ញនំ បូជាយ ការណំ, ន
ឧទ្ធកុលីនតា។ មហាកុលាតិ វិបុលកុលា ឧទាធិតោធិតកុលសម្បវត្តិកាតិ
អត្តោ។

១០៦. យសសន្នោ បរិវារវាចកោ។ យសស្សីតិ ច សាតិសយបរិវារវន្តតា
វុច្ឆតីតិ អាហ “បរិវារសម្បន្នោ”តិ។ អាធិបតេយ្យភាវតោ បវេសំ ឧបរិនត្តិ

ឯតេសំ ឡំសោ ឡំសនំ ឥស្សរិយន្តិ អក្ខតញ្ញាតិ អប្បសក្ខា។ តេនាហ
“អប្បបរិវាវ”តិ។ អភាវត្ថោ ហិ ឥធ អប្ប-សន្នោ។

១០៧. នវេវ ធុតុផ្កានិ អាគតានីតិ ឯតុ យថា ឧក្ខជ្ជបំសុក្ខលិកស្ស
តេជីវិកតា សុករា។ ឯវំ ឧក្ខជ្ជបិណ្ឌាចាតិកស្ស សបទានចារិកតា សុករា។
ឯកាសនិកស្ស ច បត្តបិណ្ឌិកខលុបច្ឆាភត្តិកតា សុករា ឯវាតិ -
“បំសុក្ខលិកោ ហោតិ”តិអាទិវចនេនេវ ចាឡិយា អនាគតានម្បិ អាគតភាវោ
វេទិតញ្ញោ បរិហារណាសុករតាយ តេសម្បិ សមាទានសម្ភវតោ។ តេនាហ
“តេរស ហោន្តិ”តិ។

១០៨. កាមតណ្ហាទិកាយ តាយ តណ្ហាយ និព្វត្តាតិ តម្មយា, បុព្វដ្ឋនា,
បកតិការ្យបគមនេន តេសំ ភាវោ តម្មយតា, តប្បដិក្ខេបតោ អតម្មយតា,
និព្វត្តាតា។ តំយេវ ការណំ កត្វាតិ បឋមដ្ឋានេបិ តណ្ហាបហានំយេវ
ការណំ កត្វា។ ចិត្តេ ឧប្បាទេត្វាតិ អតម្មយតាបរិយាយេន វុត្តេ តណ្ហាយ
បដិបក្ខធម្មេ សម្បាទេត្វា។ ន មញ្ញាតិ មញ្ញានំ អរិយមគ្គេន សព្វសោ
សមុច្ឆិន្ទត្តា កិស្សិញ្ចំ ឱកាសេ កាមភវាទិកេ កេនចិ វត្ថុនា
ហត្ថិអស្សខេត្តវត្តាទិនា បត្តជីវិហារបរិវេណាទិនា ច បុគ្គលំ ន មញ្ញាតិ។
សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

សប្បរិសធម្មសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. សេវិតញ្ញាសេវិតញ្ញសុត្តវណ្ណោ

១០៩. អញ្ញមញ្ញន្តិ អញ្ញំ អញ្ញំ។ តេនាហ “អញ្ញំ សេវិតញ្ញ”ន្តិអាទិ។ សត្តហិ
បទេហីតិ សត្តហិ វាក្យេហិ។ បដ្ឋតិ ឯតេន យថាធិប្បតោ អត្ថោតិ បទំ,

វាក្យ។ សាវ័បុត្តត្ថេរស្ស ឱកាសករណំ ធម្មទាយាទេ (ម. និ. ១.៣១) វុត្តនយេន
វេទិតព្ធំ។

១១៣. ទិដ្ឋិយេវ បច្ចយវសេន បដិលទ្ធតាយ ទិដ្ឋិបដិលាកោ។
សញ្ញាបដិលាកេមិ ឯសេវ នយោ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិសម្មាទិដ្ឋិយោ... បេ... ន គហិតា
កម្មបថប្បត្តានំ តេសំ មនោសមាចារភាវេន គហិតត្តា។ យទិ ឯវំ កស្មា ទិដ្ឋិ
ចិត្តប្បាទវាវេ ន គហិតាតិ? កាមំ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា អវយវិភាវោ លព្ពតិ, តថាបិ
ចិត្តប្បាទក្ខណោ លោកិយលោកុត្តរចិត្តប្បាទេសុ កម្មបថកោដ្ឋាសោ ន
ឧទ្ធដោ។

១១៥. កាមសញ្ញាទីនន្តិ ឯត្ថ អាទិ-សន្នេន យថា ព្យាចាទិវិហ័សាសញ្ញា
សន្តិហិតា, ឯវំ អនភិជ្ឈាអព្យាចាទអវិហ័សាសញ្ញា សន្តិហិតា បឋមេន
អាទិសន្នេន “អនភិជ្ឈាសហគតាយ សញ្ញាយា” តិអាទិចាបស្ស សន្តិហិតត្តា។

១១៧. តិ កាមភវាទីនំ អបរិយោសាឆាយ បរិយោសានំ ឥច្ឆតោបិ
តាទិសស្ស ភវានំ អបរិយោសានមេវ ហោតិ។ ចត្តារោ ហោន្តិ បុគ្គលវសេន។
តេនាហ “បុព្វជ្ជនោបិ ហី” តិអាទិ។ អកុសលា ធម្មា វុឡន្តិ តិ តេសំ បហាឆាយ
អប្បដិបដ្ឋមានស្សាតិ អធិប្បាយោ, តតោ ឯវំ កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ។
តេនស្ស កិលេសទុក្ខេន វិចាកទុក្ខេន ច សទុក្ខមេវ អត្តការំ អភិទិត្តតិ។
ឱវម្ហាគិយសំយោជនានិ បហាយ សុទ្ធាវសេសុ និព្ពត្តនារហោ អនាគាមិ
កមំ... បេ... អភិវុឡន្តិ អាហ “អនាគាមីបី” តិអាទិ។ សទុក្ខមេវ អត្តការំ
អភិទិត្តតិ, យាយ លព្ពមានអកុសលាភិវុទ្ធិ កុសលបរិហានិញ្ច គហេត្វា
អនាគាមិនោបិ សព្វាពជ្ឈអត្តភាវាភិទិត្តតំ វុត្តំ។ ឯវំ យថាលព្ពមានំ
អកុសលបរិហានី កុសលាភិវុទ្ធិញ្ច គហេត្វា បុព្វជ្ជនស្សបិ អន្តិមភវិកស្ស
អព្វាពជ្ឈអត្តភាវាភិទិត្តតំ វុត្តន្តិ ធម្មព្ធំ។ តេនាហ “បុព្វជ្ជនោបិ” តិអាទិ។

អកុសលមេវ ហាយតិ,ន កុសលំ តស្ស ពុទ្ធិបក្ខេ បីតត្តា។ តត្តាបិ
វិបស្សនមេវ គតំ គណ្ណាបេតិ,ន វដ្ឋគតំ អន្តិមភវិកតាយ វិវដ្តបនិស្សិតត្តា
អដ្ឋាសយស្ស, ញាណស្ស ច ចាកគមនតោ។

១១៩. ឯកជ្ជស្សាតិ សាមីវចនំ “អភិនន្តតិ”តិអាទិសុ បច្ចត្តវសេន
បរិណាមេតតំ, តថា “និព្វិន្តតិ”តិអាទិសុបិ។ ឧត្តន្តាត្វាបីតិ បិ-សន្នោ
លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ។ ភកវតោ ភាសិតស្ស អត្ថំ អជានន្តា តាវ ធីយវត្ថំ ហិតសុខតោ
បរិពាហិរា ហោន្តុ ជានន្តានម្បិ សព្វេសំ ធីយវត្ថំ ហិតាយ សុខាយ ហោតីតិ
អនេកំសិកតំ ចោទេន្តោ “ឯវំ សន្តេបី”តិអាទិមាហា។ ឥតរោ សព្វេសម្បិ
ធីយវត្ថំ ហិតាយ សុខាយ ហោតិយេវាតិ, “អប្បជិសន្តិកា”តិអាទិនា
អនេកំសិកតំ បរិហារតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សេវិតញាសេវិតព្ភសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ពហុធាតុកសុត្តវណ្ណោនា

១២២. ភយន្តិ (អ. និ. ជី. ២.៣.១) ចិត្តសំសប្បតាតិ អាហា “ចិត្តត្រាសោ”តិ។
ឧបទ្ធកេតិ អន្តរាយោ។ តស្ស បនវិក្ខេបការណាត្តា វុត្ថំ
“អនេកគ្គតាការោ”តិ។ ឧបសគ្គោតិ ឧបសជ្ឈនំ។ តតោ
អប្បតីការវិយាតាបត្តិ យស្មា បតីការភាវេន វិហញ្ញមានស្ស កិញ្ចិ កាតុំ
អសមត្ថស្ស ឱសីទនការណំ, តស្មា វុត្ថំ - “តត្ថ តត្ថ លគ្គនាការោ”តិ។
វញ្ញេត្វា អាគន្ធី យថាវុត្ថេ ទិវសេ អនាគច្ឆន្តេសុ។ ពហិ អនិក្ខមនត្ថាយ ធ្វារេ
អគ្គី ទត្វា។

នឡេហីតិ នឡេច្ឆន្ទសន្នេបេន ឧបរិ ធានេត្វា តេហិយេវ
ធារុក្ខន្ធទននិយាមេន បរិតោបិ ធានិតា។ ឯសេវ នយោតិ ឥមិនា តិណោហិ

ឆន្ទតំ, សេសសម្ភារានំ វុត្តមយតញ្ចា អតិទិសតិ។ វិជ្ជាបុត្តេតិ
អនន្តភារោបលក្ខណំ។ តេ ហិ និប្បតិកា អវិនិតា អសំយតា អកិច្ចការិនោ
ហោន្តិ។

មគ្គកំ មចាបេត្វាវ និដ្ឋាបិតាតិ កស្មា ភគវា ឯវមកាសីតិ? អានន្តត្ថេវស្ស
បុច្ឆាកោសល្លទីបនត្ថមេវ, តត្ថ និសិទ្ធានំ សន្និបតិភិក្ខុនំ ទេសនាយ
ជាធនត្ថញ្ចា។ តេ កិរ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ អជាធន្តា អន្ធការំ បរិដ្ឋាវិយ បិតា។
បុច្ឆានុសន្ធិវសេន បរិគ្គយ្ហ ជានិស្សន្តិតិ។

១២៥. រូបបរិគ្គហោវ កថិតោ, ន អញ្ញំ កិញ្ចិតិ អត្ថោ។ ឥនានិ តតោ
សទ្ធានិ និទ្ធាវេត្វា ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ ទស្សេតុំ, “សញ្ញាបី”តិអាទិ វុត្តំ។ បញ្ចក្ខន្ធា
ហោន្តិតិ អទ្ធកោទស ធាតុយោ រូបក្ខន្ធា, អន្ធដ្ឋមា ធាតុយោ យថាវហំ
វេទនាទយោ ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធាតិ ឯវំ អដ្ឋាវស ធាតុយោ បញ្ចក្ខន្ធា
ហោន្តិ។ បញ្ចបិ ខន្ធា តណ្ហាវដ្ឋា ទុក្ខសច្ចំ។ អប្បវត្តិតិ អប្បវត្តិនិមិត្តំ។
និរោធបជាធនាតិ បញ្ញាសីសេន មគ្គកិច្ចមាហា។ សម្មាទិដ្ឋិបមុខោ ហិ
អរិយមគ្គោ។ មគ្គកំ មចាបេត្វា កថិតំ ហោតិ សម្មសនស្ស ភូមិយា និប្បត្តិយា ច
កថិតត្ថា។ ជាធាតិ បស្សតីតិ ឥមិនា ញ្ញាណទស្សនំ កថិតំ តំ បន លោកិយំ
លោកុត្តរន្តិ ធុរិយន្តិ តទុក្ខយម្បិ ទស្សេន្តោ អាហា - “សហវិបស្សនាយ មគ្គោ
វុត្តោ”តិ។

ឯត្ថាវតាបិ ខោតិ បិ-សទ្ធក្ខហលោន អញ្ញេន បរិយាយេន សត្តា
ធាតុកោសល្លំ ទេសេតុកាមោតិ ថេរោ, “សិយា បន, ភន្តេ”តិ បុច្ឆតីតិ ភគវា
បថវីធាតុអាទិវសេនបិ ធាតុកោសល្លំ វិភាវេតិ។ តត្ថ បថវីធាតុអាទិសទ្ធន
ទេសនាការណំ វិភាវេន្តោ, “បថវីធាតុ...បេ... វុត្តោ”តិ អាហា។ តាបិ ហិ អាទិតោ
ឆ ធាតុយោ។ “វិញ្ញាណធាតុតោ នីហរិត្វា បូរេតញ្ចា”តិ វត្វា កថំ រូបធាតុយោ

នឹងហើយនឹងតិ ចោទនំ សន្ធាយ តំ នយំ ទស្សេតុំ, “វិញ្ញាណធាតុ” តិអាទិ វុត្តំ។
កាមញ្ចេតុ កាយវិញ្ញាណធាតុយា អារម្មណំ ដោជ្ឈត្ថធាតុបដិធាតុ
អាទិវសេន ទេសនាវុឌ្ឍមេវ, កាយធាតុ បន នឹងហើតញ្ញាតិ ឯកំសមេវ
នឹងហើរណាវិធី ទស្សេន្តោ, “ឯស នយោ សត្តត្ថា” តិ អាហា។ បុរិមបច្ឆិមវសេន
មនោធាតុតិ បច្ឆិមភាគវសេន កិរិយាមនោធាតុ គហេតញ្ញា
តស្សនុបការតោ។ ននុ ចេត្ត មនោធាតុ នាមាយំ មនោវិញ្ញាណធាតុយា
អសំសជ្ជា, វិសុំយេវ ចេសា ធាតុតិ? សច្ចមេតំ អជ្ជាវសធាតុទេសនាយ,
ចិត្តវិភត្តិនិទ្ទេសេ ធម៌ញ្ញាណកាយទេសនាយំ បន សា
មនោវិញ្ញាណកាយសង្កហិតាវាតិ ទដ្ឋព្វំ។ យំ បនេត្ត វត្តព្វំ តំ
វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណានាយំ (វិសុទ្ធិ. មហាជ. ២.៥០៧) វុត្តនយេន វេទិតព្វំ។ អថ វា
បុរិមបច្ឆិមវសេនាតិ បុរេចរាទុចរវសេន។ មនោធាតុតិ វិចាកមនោធាតុ
គហេតញ្ញា បុរេចរណតោ, បរតោ ឧប្បជ្ឈនកិរិយាមនោវិញ្ញាណធាតុយា
អនន្តរំ មនោធាតុយា, កិរិយាមនោធាតុយា អនន្តរំ មនោវិញ្ញាណធាតុយា
អនុប្បជ្ឈនតោ ច។

ធម្មានំ យាវទេវ និស្សត្តនិដ្ឋីវិការីនត្ថាយ សត្តុ ធាតុទេសនាតិ អញ្ញេសុ
សភាវធារណាទិអត្ថេសុ លព្ពមាទេសុបិ អយមេត្ថ អត្ថោ បដានោតិ អាហា -
“ឯសនយោ សត្តត្ថា” តិ។ សប្បដិបក្ខវសេនាតិ សប្បដិភាគវសេន សុខំ ទុក្ខេន
សប្បដិភាគំ, ទុក្ខំ សុខេន, ឯវំ សោមនស្សទោមនស្សាតិ។ យថា សុខាទីនំយេវ
សមុទាចារោ វិភូតោ, ន ឧបេក្ខាយ, ឯវំ រាគាទីនំយេវ សមុទាចារោ វិភូតោ, ន
មោហស្ស, តេន វុត្តំ “អវិភូតភាវេនា” តិ។ កាយវិញ្ញាណធាតុ បរិគ្គហិតាវ
ហោតិ តទិវិនាភាវតោ។ សេសាសុ សោមនស្សធាតុអាទីសុ, បរិគ្គហិតាវ
ហោតិ អវិនាភាវតោ ឯវ។ ន ហិ សោមនស្សនយោ មនោធាតុយា វិនា វុត្តន្តិ។
ឧបេក្ខាធាតុតោ នឹងហើត្វាតិ ឯត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុអាទយោ ចតស្សោ

វិញ្ញាណធាតុយោ តាសំ វត្តារម្មណភូតា ចក្ខុធាតុអាទិយោ ចាតិ អដ្ឋ
រូបធាតុយោ, មនោធាតុ, ឧបេក្ខាសហគតា មនោវិញ្ញាណធាតុ,
ឧបេក្ខាសហគតា ឯវំ ធម្មធាតុតិ ឯវំ បន្ទុរស ធាតុយោ ឧបេក្ខាធាតុតោ
នីហរិតញ្ចា។ សោមនស្សធាតុអាទិយោ បន ចតស្សោ ធាតុយោ
ធម្មធាតុអន្តោគធា, ឯវំ សុខធាតុតោ កាយវិញ្ញាណធាតុយោ តស្សា
វត្តារម្មណភូតានំ កាយធាតុដោជ្ឈត្ថធាតុនព្វំ នីហរណា ហេដ្ឋា
នស្សិតនយាតិ, “ឧបេក្ខាធាតុតោ នីហរិត្វា បូរេតញ្ចា” ឥច្ឆេវ វុត្តំ។

កាមវិតក្កោទិយោ ឥធ កាមធាតុអាទិបរិយាយេន វុត្តាតិ
“កាមធាតុអាទិនំ ទ្វេធាវិតក្កោ កាមវិតក្កោទិសុ វុត្តនយេន អត្ថោ
វេទិតញ្ចា” តិ អាហា។ តត្ថ ហិ “កាមវិតក្កោតិ កាមបដិសំយុត្តោវិតក្កោ,
ព្យាចាទវិតក្កោតិ ព្យាចាទបដិសំយុត្តោវិតក្កោ, វិហីសាវិតក្កោតិ
វិហីសាបដិសំយុត្តោវិតក្កោ, នេក្ខម្ហបដិសំយុត្តោវិតក្កោ នេក្ខម្ហវិតក្កោ,
សោ យាវ បឋមជ្ឈានាវដ្ឋតិ។ អព្យាចាទបដិសំយុត្តោវិតក្កោ
អព្យាចាទវិតក្កោ, សោ មេត្តាបុព្វភាគតោ បដ្ឋាយ យាវ បឋមជ្ឈានាវដ្ឋតិ។
អវិហីសាបដិសំយុត្តោវិតក្កោ អវិហីសាវិតក្កោ, សោ ករុណាយ
បុព្វភាគតោ បដ្ឋាយ យាវ បឋមជ្ឈានាវដ្ឋតិ” តិ វុត្តំ។ អយំ បនត្ថោ អភិធម្ម
វត្តារតោ អាគតោ ឯវាតិ នស្សេតុំ, “អភិធម្ម” តិអាទិ វុត្តំ។ កាមធាតុតោ
នីហរិត្វាតិ ឯត្ថ កាមគ្គហណោន គហិតា រូបធាតុអាទិយោ ធ, តំវិសយា
សត្តវិញ្ញាណធាតុយោ, តត្ថ បញ្ចន្ធិវិញ្ញាណធាតុនំ ចក្ខុធាតុអាទិយោ
បញ្ចាតិ អដ្ឋារស។ នេក្ខម្ហធាតុអាទិយោ បន ធម្មធាតុអន្តោគធា ឯវ។

កាមតណ្ហាយ វិសយភូតា ធម្មា កាមធាតុតិ អាហា - “បញ្ច
កាមាវចរក្ខន្ធា កាមធាតុ” តិ។ តថា រូបតណ្ហាយ វិសយភូតា ធម្មា រូបធាតុ,

អរូបតណ្ហាយ វិសយភូតា ធម្មា អរូបធាតុតិ អាហា - “ចត្តារោ
អរូចាវចរក្ខន្ធា” តិអាទិ។ កាមតណ្ហា កាមោ ឧត្តរឋនលោបេន, ឯវំ
រូចារូបតណ្ហា រូចារូបំ។ អារម្មណាករណាវសេន តាយត្ថ អវចរន្តិ, តេ
កាមាវចរធម្មោតិ ឯវំ កាមាវចរក្ខន្ធាធំ កាមតណ្ហាទិភាវោ វេទិតញ្ចា។
អាទិនា នយេនាតិ ឯតេន “ឧបរិតោ បរនិម្មិតវសវត្តិទេវេ អន្តោករិត្វា
ឯត្តាវចរា” តិអាទិចាឡី (វិភ. ១០២០) សង្កណ្ហាតិ។ ឯត្តាវចរាតិ
អវិចបរនិម្មិតបរិច្ឆេទកាសាយ កាមតណ្ហាយ វិសយការំ សន្ធាយ វុត្ថំ,
តនោកាសតា ច តណ្ហាយ តន្តិន្ទត្តា វេទិតញ្ចា។ សេសបទន្ធយេបិ ឯសេវ
នយោ។ បរិបុណ្ណាអដ្ឋាវសធាតុកត្តា កាមាវចរធម្មាធំ “កាមធាតុតោ
នីហរិត្វា ឬរេតញ្ចា” តិ វុត្ថំ។ មនោវិញ្ញាណធាតុធម្មធាតុ ឯកទេសមត្តមេវ ហិ
រូចារូចាវចរធម្មាតិ។

សមាគន្ធាតិ សហិតា ហុត្វា។ យត្ថកញ្ញិ បច្ចយធម្មា អត្តនោ ជលស្ស
ការណំ, តត្ថ តន្តិព្ពត្តនេ សមាគតាវិយ ហោតិ វេកល្ខេ តទនិព្ពត្តនតោ។
សង្កតធាតុតោ នីហរិត្វា ឬរេតញ្ចា អសង្កតាយ ធាតុយា
ធម្មធាតុឯកទេសភាវតោ។

១២៦. ឯវំ បវត្តមាធា មយំ អត្តាតិ គហណំ គមិស្សមាតិ ឥមិនាវិយ
អធិប្បាយេន អត្តានំ អធិកិច្ច ឧទ្ទិស្ស បវត្តា អជ្ឈត្តា, តេសុ ភវា
តប្បវិយាបន្នតាតិ អជ្ឈត្តិកានិ។ តតោ ពហិភូតានិ ពាហិរានិ។ អាយតនកថា
បដិច្ចសមុប្បាទកថា ច វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៥១០, ៥៧០, ៥៧១) វុត្តនយេនេវ
វេទិតញ្ចាតិ នវិត្តាវិតា។

១២៧. អវិជ្ជមានំ ហានំ អដ្ឋានំ (អ. និ. ដ៏. ១.១.២៦៨; វិភ. មូលដ៏. ៨០៩), នត្តិ
ហានន្តិ វា អដ្ឋានំ។ អនវកាសោតិ ឯត្ថ ឯសេវ នយោ។ តទត្តនិគមនមេវ ហិ

“នេតំ វាជំ វិជ្ជតី” តិ វចនន្តិ។ តេនាហ “ឧកយេនបី” តិអាទិ។ យន្តិ ការណេ
បច្ចត្តវចនំ, ហេតុអត្តោ ច ការណាត្តាតិ អាហ - “យន្តិយេន ការណេនា” តិ។
ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន ឯត្ថ ទិដ្ឋិសម្បត្តិ វេទិតញាតិ វុត្តំ “មត្តទិដ្ឋិយា សម្បន្នោ” តិ។
កុតោ បនាយមត្តោ លព្ពតីតិ? លិដ្ឋតោ។ លិដ្ឋព្ពោតំ, យទិទំ និច្ចតោ
ឧបគមនបដិក្ខេនា។ ចតុក្កមកេស្វតិ ឥទំ ចតុត្ថក្កមកេស្វាវាទំ
អរិយសាវកេស្វរិសយភាវូបគមនតោ វុត្តំ; ន បន តេ អារព្ព និច្ចតោ
ឧបគមនសញ្ញាវតោ។ វក្ខតិ ច “ចតុត្ថក្កមកេស្វាវា បនា” តិអាទិនា។
អភិសង្កតសង្ការអភិសង្ការណកេស្វាវាទំ សប្បនេសត្តា
និប្បនេសសង្ការគ្គហណាត្ថំ “សង្កតសង្ការេស្វ” តិ វុត្តំ។ លោកុត្តរសង្ការាទំ បន
និវត្តនេ ការណំ សយមេវ វក្ខតិ។ ឯតំ ការណំ នត្ថិ សេតុយាតត្តា។
តេជុស្សនត្តាតិ សំកិលេសវិធមនតេជស្ស អធិកភាវតោ។ តថា ហិ តេ
គម្ពីរភាវេន ទុទ្ទសា។ អកុសលាទំ អារម្មណំ ន ហោន្តិ ឥទំ បករណាវសេន
វុត្តំ។ អប្បហិរិបល្លាសាទំ សត្តាទំ កុសលធម្មានម្បិ តេ អារម្មណំ ន ហោន្តិ។

អសុខេ “សុខ” ន្តិវិបល្លាសោ ច ឥធ សុខតោ ឧបគមនស្ស វាជន្តិ
អធិប្បេតន្តិ ទស្សន្តោ, “ឯកន្ត... បេ.... វុត្ត” ន្តិ។ អត្តទិដ្ឋិវសេនាតិ
បធានទិដ្ឋិមាហា។ ទិដ្ឋិយា និព្ពានស្ស អរិសយភាវោ ហោជ្ជា វុត្តោ ឯវាតិ
“កសិណាទិបណ្ណាតិសង្កហត្ថ” ន្តិ វុត្តំ។ បរិច្ឆេនោតិ សង្ការាទំ បរិច្ឆេនោ
សង្ការាទំ បរិច្ឆេនគហណំ។ ស្វាយំ យេសំ និច្ឆាទិតោ ឧបគមនំ ភវតិ តេសំយេវ
វសេន កាតញ្ញោតិ ទស្សន្តោ “សញ្ញាវេស្វ” តិអាទិមាហា។ សញ្ញាវេស្វតិ
និច្ឆាទិសញ្ញាវេស្វ។ បុព្វជ្ជនោ ហិ តិ ហិ-សន្តោ ហេតុអត្តោ។ យស្មា យំ យំ សង្ការំ
និច្ឆាទិវសេន បុព្វជ្ជនកាលេ ឧបគមនតិ, តំ តំ អរិយមគ្គាធិកមេន
អនិច្ឆាទិវសេន គណ្ណាត្តោ យាថាវតោ ជានន្តោ តំ គាហំ តំ ទិដ្ឋិវិនិវេបេតិ

វិស្សន្ទ្រតិ។ តស្មា យត្ថ គាហោ តត្ថ វិស្សន្ទ្រនាតិ ចតុត្ថភូមកសង្ខារា វេទ
សង្ខារគ្គហណោន ន គយ្ហតីតិ អត្ថោ។

១២៨. បុត្តសម្ពុទ្ធន មាតាបិតុសមញ្ញា, ធន្តកិត្តិមាទិវសេនបិ
បុត្តវេហារោ លោកេ ទិស្សតិ, សោ ច ខោ បរិយាយតោ និប្បរិយាយសិទ្ធីំ តំ
ទស្សេតុំ, “ជនិកាវ មាតា ជនកោ បិតា” តិ វុត្ថំ។ តថា អានន្តរិយកម្មស្ស
អធិប្បតត្តា “មនុស្សភូតោវ វិណាសវោ អរហតិ អធិប្បតោ” តិ វុត្ថំ។
“អជ្ឈានមេត” ភិណ្ឌុនា មាតុអាទិនំយេវ ជីវិតា វោរោបនេ អរិយសាវកស្ស
អភព្ភភាវទស្សនតោ តទញ្ញំ អរិយសាវកោ ជីវិតា វោរោបេតីតិ វេទំ អត្ថតោ
អាបន្នមេវាតិ មញ្ញមាធាវទតិ - “កី បន អរិយសាវកោ អញ្ញំ ជីវិតា
វោរោបេយ្យា” តិ? “អជ្ឈានមេតំ, ភិក្ខុវេ, អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ
សញ្ញិច្ច ចាលំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី” តិ វេទនតោ, “ឯតម្បិ
អជ្ឈាន” ភិ វុត្ថំ។ តេនាហ “សចេបិ ហិ” តិ អាទិ។ ពលទីបនត្ថន្តិ
សទ្ធាទិពលសមន្មាគមទីបនត្ថំ។ អរិយមគ្គនាគតសទ្ធាទិពលវសេន ហិ
អរិយសាវកោ តាទិសំ សាវដ្ឋំ ន ករោតិ។

បញ្ចហិ ការណេហិ តិ វេទំ អត្ថនិច្ឆាទកានិ តេសំ បុព្ភភាគិយានិ ច
ការណានិ ការណភាវសាមញ្ញេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា វុត្ថំ, ន បន សព្វេសំ
បញ្ចន្នំ សហយោគក្ខមតោ។ អាការេហិ តិ ការណេហិ។ អនុស្សាវនេនាតិ
អនុរូបំ សាវនេន។ ភេទស្ស អនុរូបំ យថា ភេទោ ហោតិ, ឯវំ ភិទ្ធិតព្ពានំ ភិក្ខុនំ
អត្ថនោ វេទនស្ស សាវនេន វិញ្ញាបនេន។ តេនាហ “ននុ តុម្ពេ” តិ អាទិ។
កណ្ណាមូលេ វេទិភេទំ កត្វាតិ ឯតេន “ចាកជំ កត្វា ភេទការវត្ថុទីបនំ វេហារោ,
តត្ថ អត្ថនោ និច្ឆិតមត្ថំ រហស្សវសេន វិញ្ញាបនំ អនុស្សាវន” ភិ ទស្សេតិ។

កម្មមេវ ឧទ្ទេសោ វា បមាណន្តិ តេហិ សង្ឃកេទសិទ្ធិតោ វុត្ថំ, ឥតវេ បន
តេសំ បុព្ពភាគភូតា។ តេនាហា “វោហារា” តិអាទិ។ តត្ថាតិ វោហារេ។
ចុតិអនន្តរំ ជលំ អនន្តរំ នាម, តស្មី អនន្តវេ និយុត្តានិ តន្តិព្ពត្តនេន
អនន្តរករណាសីលានិ, អនន្តរប្បយោជនានិ ចាតិ អានន្តរិយានិ, តានិ វេ
“អានន្តរិយកម្មានិ” តិ វុត្តានិ។

កម្មតោតិ “វេ អានន្តរិយកម្មំ ហោតិ, វេ អានន្តរិយកម្មសទិស” ត្ថិ វេ
កម្មវិភាគតោ។ ធារតោតិ កាយាទិធារតោ។ កប្បជ្ជិតិយតោតិ “ឥទំ
កប្បជ្ជិតិកវិចាកំ, ឥទំ ន កប្បជ្ជិតិកវិចាក” ត្ថិ វេ កប្បជ្ជិតិយវិភាគតោ។
ចាកាតិ “ឥទមេត្ថ វិបច្ឆតិ, ឥទំ ន វិបច្ឆតិ” តិ វិបច្ឆនវិភាគតោ។
សាធារណាទិហិតិ គហជ្ឈបព្ពជិតានំ សាធារណាសាធារណតោ, អាទិ-សទ្ទេន
វេទនាទិវិភាគតោ ច។

យស្មា មនុស្សត្ថភាវេ បិតស្សេវ ច កុសលធម្មានំ តិក្ខុវិសទស្សរភាវាបត្តិ,
យថា តំ តិណ្ណាម្យិ ពោធិសត្តានំ ពោធិត្តយនិព្ពត្តិយំ, វេ មនុស្សភាវេ បិតស្សេវ
អកុសលធម្មានម្យិ តិក្ខុវិសទស្សរភាវាបត្តិ អាហា “មនុស្សភូតស្សេវា” តិ។
ចាកតិកមនុស្សានម្យិ ច កុសលធម្មានំ វិសេសប្បត្តិ វិមានវត្ថុអដ្ឋកថាយំ (វិ.
វ. អដ្ឋ. ៣) វុត្ថនយេន វេទិតញ្ចា។ យថា វុត្តោ ច អត្ថោ សមានជាតិយស្ស
វិកោបនេ កម្មំ គរុតរំ, ន តថាវិជាតិយស្សាតិ វុត្ថំ - “មនុស្សភូតំ មាតរំ វា
បិតរំ វា” តិ។ លិដ្ឋេ បរិវត្តេ ច សោ វេ ឯកកម្មនិព្ពត្តោ ភវន្តប្បពន្លោ,
ជីវិតិទ្រិយប្បពន្លោ ច, ន អញ្ញោតិ អាហា “អបិ បរិវត្តលិដ្ឋ” ត្ថិ។ អរហន្តេបិ
ឯសេវ នយោ។ តស្សវិចាកន្តិអាទិ កម្មស្ស អានន្តរិយការសមត្ថនំ,
ចតុកោដិកញ្ចោត្ត សម្ភវតិ។ តត្ថ បឋមា កោដិទស្សិតា, ឥតរាសុ វិសង្កេតំ
ទស្សតុំ, “យោ បនា” តិអាទិ វុត្ថំ។ យទិបិ តត្ថ វិសង្កេតោ, កម្មំ បន គរុតរំ

អានន្តរិយសធិសំ ភាយិតត្ថន្តិ អាហា - “អានន្តរិយំ អាហាច្ឆេវ វត្ថុតី” តិ។ អយំ
បញ្ចោតិ ញាបនិច្ឆានិត្តត្ថា កថា។

អានន្តរិយំ ជុសតិ មរណាធិប្បាយេនេវ អានន្តរិយវត្ថុនោវិកោបិតត្ថា។
អានន្តរិយំ ន ជុសតិ អានន្តរិយវត្ថុអភាវតោ។ សព្ពត្ថ ហិ បុរិមំ អភិសន្និច្ចត្ថំ
អប្បមាណំ, វេទកចិត្តំ បន តទាវម្ពណំ ជីវិតិន្ទ្រិយញ្ច
អានន្តរិយនានន្តរិយភាវេ បមាណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សង្គាមចតុក្កំ សម្បត្តវសេន
យោជេតព្ពំ។

តេនេវាតិ តេនេវ បយោគេន។ អវហន្តយាតោ ហោតិយេវ អវហតោ
មារិតត្ថា។ បុព្វជ្ជនស្សេវ ទិន្នំ ហោតីតិ យស្មា យថា វេទកចិត្តំ
បច្ចុប្បន្នាវម្ពណម្បិ បពន្ធវិច្ឆេនវសេន ច ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ កត្វា បវត្ថតិ, ន
ឯវំ ចាគចេតនា, សា ហិ ចជិតព្ពវត្ថុំ អារម្មណំ កត្វា ចជនមត្តមេវ ហោតិ,
អញ្ញាសន្តកភាវករណញ្ច តស្ស ចជនំ, តស្មា យស្ស តំ សន្តកំ កតំ។ តស្សេវ
ទិន្នំ ហោតីតិ។

លោហិតំ សមោសវតីតិ អភិយាតេន បកុប្បមាណំ សញ្ញាតំ ហោតិ។
មហន្តតរន្តិ គរុតរំ។ សរីរបដិជគ្គនេវិយាតិ សត្តរូបកាយបដិជគ្គនេវិយ។

អសន្និបតិភេតិ ឥទំ សាមគ្គិយធិបនំ។ ភេនោ ច ហោតីតិ សង្ឃស្ស ភេនោ
ហោតិ។ វដ្តតីតិ សញ្ញាយាតិ ព្រៀនិសករណំ សង្ឃស្ស ភេនាយ ន ហោតីតិ
សញ្ញាយ។ នវតោ ឧបសាយំ ករោន្តស្ស តថាតិ យោជេតព្ពំ, តថាតិ ឥមិនា
“ន អានន្តរិយកម្មន្តិ” ឥមំ អាកឡតិ, ន បន “ភេនោ ហោតី” តិ ឥទំ។ ហេដ្ឋិមន្តេន
ហិ នវន្តមេវ វសេន សង្ឃភេនោ។ ធម្មវាទិនោ អនវដ្ឋា យថាធម្មំ អវដ្ឋានតោ។
សង្ឃភេនស្ស បុព្វភាគោ សង្ឃរាជិ។

កាយទ្វារមេ ឬវេន្ត កាយកម្មភារេនេវ លក្ខិតត្ថតោ។

“សណ្ឋាហន្តេ ហិ... បេ... មុច្ចតិ” តិ ឥទំ កប្បជ្ជកថាយំ ន សមេតិ។ តថា ហិ
កប្បជ្ជកថាយំ (កថា. អដ្ឋ. ៦៥៤-៦៥៧) វុត្ថំ - “អាចាយិកោតិ ឥទំ សុត្ថំ យំ សោ
ឯកំ កប្បំ អសីតិភាគេ កត្វា តតោ ឯកភាគមត្ថំ កាលំ តិដ្ឋយ្យ, តំ
អាយុកប្បំ សន្ធាយ វុត្ថំ” តិ។ កប្បវិទាសេយេវាតិ បន
អាយុកប្បវិទាសេយេវាតិ អត្ថេ សតិ នត្ថិ វិរោធា។ ឯត្ថ ច សណ្ឋាហន្តេតិ
ឥទម្បិ “ស្មេវវិនិស្ស័ស្សតិ” តិ វិយ អក្ខតបរិកប្បវសេន វុត្ថំ។ ឯកទិវសមេវ
និរយេ បច្ចតិ តតោ បរំ កប្បភារេ អាយុកប្បស្សបិ អភាវតោតិ អវិរោធាតោ
អត្ថយោជនា ធន្តញ្ញ។ សេសានីតិ សង្ឃភេទតោ អញ្ញានិ អានន្តិយកម្មានិ។

អហោសិកម្មំ... បេ... សង្ឃំ កច្ឆន្តិ, ឯវំ សតិ កថំ នេសំ អានន្តិយតា
ចុតិអនន្តំ វិចាកនាគារាវតោ។ អថ សតិ ជលនានេ ចុតិអនន្តរោ ឯវំ ឯតេសំ
ជលកាលោ, ន អញ្ញាតិ ជលកាលនិយមេន និយតតា និច្ឆតា, ន
ជលនាននិយមេន, ឯវម្បិ និយតជលកាលានំ អញ្ញេសម្បិ ឧបបន្នវេទនីយានំ
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយានញ្ច និយតតា អាបន្នេយ្យ។ តស្មា វិចាកធម្មធម្មានំ
បច្ចយន្តវិកលតាធិហិ អវិបច្ចមាណម្បិ អត្ថនោ សភាវេន វិចាកធម្មតា
វិយ ពលវតា អានន្តិយេន វិចាកេ ទិន្នេ អវិបច្ចមាណម្បិ អានន្តិយានំ
ជលនានេ និយតសភាវា អានន្តិយសភាវា ច បវត្ថីតិ អត្ថនោ សភាវេន
ជលនាននិយមេនេវ និយតតា អានន្តិយតា ច វេទិតញ្ញ។ អវស្សញ្ញ
អានន្តិយសភាវា តតោ ឯវំ និយតសភាវា ច តេសំ បវត្ថីតិ សម្បជិច្ឆិតត្ថមេតំ
អញ្ញស្ស ពលវតោ អានន្តិយស្ស អភាវេ ចុតិអនន្តំ ឯកន្តេន ជលនានតោ។

ននុ ឯវំ អញ្ញេសម្បិ ឧបបន្នវេទនីយានំ អញ្ញស្មី វិចាកនាយកេ អសតិ
ចុតិអនន្តរមេកន្តេន ជលនានតោ និយតសភាវា អានន្តិយសភាវា ច បវត្ថី

អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ។ អសមាណជាតិកេន ចេតោបណ្ឌិធិវសេន ឧបយាតកេន
ច និវត្តេតព្ភវិចាកត្តា អនន្តរេ ឯកន្តជលនាយកត្តាភាវា។ ន បន
អានន្តរិយកានំ បឋមជ្ឈានាធិនំ ទុតិយជ្ឈានាធិនិវិយ អសមាណជាតិកំ
ជលនិវត្តកំ អត្ថិ សញ្ញានន្តរិយានំ អវីចិជលត្តា។ ន ច ហេដ្ឋបបត្ថី ឥច្ឆតោ
សីលវតោ ចេតោបណ្ឌិធិវិយ ឧបរូបបត្ថិជនកកម្មជលំ អានន្តរិយជលំ
និវត្តតុំ សមត្ថោ ចេតោបណ្ឌិធិ អត្ថិ អនិច្ឆន្តស្សេវ អវីចិតានតោ, ន ច
អានន្តរិយោបយាតកំ កិញ្ចំ កម្មំ អត្ថិ, តស្មា តេសំយេវ អនន្តរេ
ឯកន្តវិចាកជនកសភាវា បរត្ថីតិ។ អនេកានិ ច អានន្តរិយានិ កតានិ
ឯកន្តេនេវវិចាកេ និយតសភាវត្តា ឧបរតាវិបច្ឆនសភាវាសង្កត្តា និច្ចតានិ
សភាវតោ និយតានេវ។ តេសុ បន សមាណសភាវេសុ ឯកេនវិចាកេ ទិន្នេ
ឥតរាជិ អត្តនា កាតព្វកិច្ចស្ស តេនេវ កតត្តា ន ទុតិយំ តតិយំ វា បដិសន្ធិ
ករោន្តិ។ ន សមត្ថតាវិយាតត្តាតិ នត្ថិ តេសំ អានន្តរិយកតា និវត្ថិ;
គរុតរភាវោ បន តេសុ លព្ភតេវាតិ សង្ឃភេទស្ស សិយា គរុតរភាវោតិ,
“យេន... បេ... វិបច្ឆតី” តិ អាហា។ ឯកស្ស បន អញ្ញានិ ឧបត្ថម្ភកានិ ហោត្តិ
ទដ្ឋព្ភានិ។ បដិសន្ធិវសេនវិបច្ឆតីតិ វេចនេន ឥតវេសំ បរត្ថិវិចាកនាយិតា
អនុញ្ញាតាវិយ ទិស្សតិ។ នោ វា តថា សីលវតីតិ យថា បិតា សីលវា, តថា
សីលវតី នោ វា ហោតីតិ យោជនា។ សចេ មាតា សីលវតី, មាតុយាតោ
បដិសន្ធិវសេនវិបច្ឆតីតិ យោជនា។

បកតត្តាតិ អនុត្តត្តា។ សមាណសំវាសកោតិ អចារាជិកោ។
សមាណសីមាយន្តិ ឯកសីមាយំ។

សត្តកិច្ចំ កាតុំ អសមត្ថោតិ យំ សត្តារា កាតព្វកិច្ចំ អនុសាសនាធិ, តំ
កាតុំ អសមត្ថោតិ ភគវន្តំ បច្ឆក្ខាយ។ អញ្ញំ តិត្តករន្តិ អញ្ញំ សត្តារំ។

១២៩. អភិជាតិអាទិស្ត (អ. និ. ជី. ១.១.២៧៧) បកប្បនេន
 នេវតូបសង្គមនាទិណ ជាតចក្កវាឡេន សមាណយោគក្ខេមំ
 ទសសហស្សបរិមាណំ ឋានំ ជាតិខេត្តំ, សរសេនេវ អាណាបវត្តិដ្ឋានំ
 អាណាខេត្តំ, វិសយភូតំ ឋានំ វិសយខេត្តំ។ ទសសហស្សំ លោកធាតុតិ
 ឥមាយ លោកធាតុយា សទ្ធិ ឥមំ លោកធាតុំ បរិវាវេត្វា បីតា ទសសហស្សំ
 លោកធាតុ។ តត្ថកានំយេវ ជាតិខេត្តភារោ ធម្មតាវសេន វេទិតញ្ចោ។
 “បរិគ្គហវសេនា”តិ កេចិ។ “សព្វេសម្បិ ពុទ្ធានំ តត្ថកំ ឯវ ជាតិខេត្តំ
 តន្តិវាសីនំយេវ ច នេវតានំ ធម្មាភិសមយោ”តិ ច វទន្តិ។
 មាតុកុច្ឆិធិក្កមនកាលាធិនំ ធន្នំ ឯវ គហណំ និទស្សនមត្ថំ
 មហាភិនិហារាទិកាលេបិ តស្ស បកម្បនស្ស លព្ពមានតោ។ អាណាខេត្តំ
 នាម យំ ឯកជ្ឈំ សំវដ្តតិ ច វិវដ្តតិ ច។ អាណាវត្តតិ អាណាយ តន្តិវាសីនំ
 នេវតានំ សិរសា សម្បជិច្ឆនេន, តញ្ច ខោ កេវលំ ពុទ្ធានំ អានុភារេនេវ, ន
 អធិប្បាយវសេន, អធិប្បាយវសេន បន “យាវតា វា បន អាកង្ខេយ្យា”តិ (អ. និ.
 ៣.៨១) វចនតោ តតោ បរម្មិ អាណា បវត្តេយ្យ។

ន ឧប្បជ្ឈន្តិតិ បន អត្ថិតិ, “ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន
 វិជ្ជតិ”តិ អាទិ (ម. និ. ១.២៨៥; ២.៣៤១; មហាវ. ១១; កថា. ៤០៥; មិ. ប. ៤.៥.១១)
 ឥមិស្សំ លោកធាតុយំ វេត្វា វទន្តេន ភគវតា, “កី បនាវុសោ សារិបុត្ត,
 អត្ថតរហិ អញ្ញោ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា ភគវតា សមសមា សម្ពោធិយន្តិ,
 ឯវំ បុជ្ជា អហំ, ភន្តេ, នោតិ វទេយ្យ”ន្តិ (ជី. និ. ៣.១៦១), វេត្វា តស្ស ការណំ
 ទស្សេតុំ, “អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ
 សម្មាសម្ពុទ្ធា”តិ ឥមំ សុត្ថំ (ជី. និ. ៣.១៦១; មិ. ប. ៥.១.១) ទស្សេន្តេន
 ធម្មសេនាបតិនា ច ពុទ្ធខេត្តភូតំ ឥមំ លោកធាតុំ វេបេត្វា អញ្ញាត្ថ អនុប្បត្តិ
 វុត្តា ហោតិ តិ អធិប្បាយោ។

ឯកតោតិ សហ, ឯកស្មី កាលេតិ អត្តោ។ សោ បន កាលោ កថំ
បរិច្ឆេទ្ទាតិ ចរិមភវេ បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ យាវ ធាតុបរិពិព្ពានាតិ
នស្សេន្តោ “តត្ថា” តិអាទិមាហ។ និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយាតិ បដិលោមក្កមេន
វេទតិ។ បរិពិព្ពានតោ បដ្ឋាយាតិ អនុចាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា
បរិពិព្ពានតោ បដ្ឋាយ។ ឯត្ថន្តវេតិ ចរិមភវេ ពោធិសត្តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណំ
ធាតុបរិពិព្ពានន្តិ ឯតេសំ អន្តវេ។

អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ ន និវាវិតា, តត្ថ ការណំ នស្សេតុំ “តីណិ
ហី” តិអាទិ វុត្តំ។ បដិបត្តិអន្តរធានេន ហិ សាសនស្ស ឌីសក្កិតត្ថា អបរស្ស
ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ លទ្ធាវសរា ហោតិ។ បដិបទាតិ បដិវេជារហា
បុព្វភាគបដិបទា។ “បរិយត្តិ បមាណ” ន្តិ វត្ថា តមត្តំ ពោធិសត្តំ និទស្សនំ កត្វា
នស្សេតុំ, “យថា” តិអាទិ វុត្តំ តយិទំ ហីនំ កតត្តិ ទដ្ឋត្ថំ។ និយ្យានិកធម្មស្ស
វិចិត្តោ នស្សេន្តោ អនិយ្យានិកធម្មំ និទស្សេតិ។

មាតិកាយ អន្តរហិតាយាតិ, “យោ បន ភិក្ខុ” តិអាទិនយប្បត្តា
សិក្ខាបទចាឡិ មាតិកា, តាយ អន្តរហិតាយ និទានុទ្ទេសសម្ព័ន្ធតោ
ចាតិមោក្ខទ្ទេសេ បព្ពដ្ឋាយុបសម្បទាកម្មេសុ ច សាសនំ តិជ្ជតីតិ អត្តោ។ អថ
វា ចាតិមោក្ខេ ធរន្តេយេវ បព្ពដ្ឋា ឧបសម្បទា ច, ឯវំ សតិ តទុកយំ ចាតិមោក្ខេ
អន្តោគធំ តទុកយាភាវេ ចាតិមោក្ខាភាវតោ, តស្មា តយិទំ តយំ សាសនស្ស
វិចិត្តហេតុតិ អាហា - “ចាតិមោក្ខបព្ពដ្ឋាឧបសម្បទាសុ វិចិត្តាសុ សាសនំ
តិជ្ជតី” តិ។ យស្មា វា ឧបសម្បទាធំ ចាតិមោក្ខំ, ឧបសម្បទា ច បព្ពដ្ឋាជីវា,
តស្មា ចាតិមោក្ខេ សិទ្ធិ, សិទ្ធាសុ បព្ពដ្ឋាឧបសម្បទាសុ ច សាសនំ តិជ្ជតិ។
បដិបទាបដិវេជតោ ហិ បរំ បដិវេជសាសនំ, បដិបទាសីលតោ ច បរំ បដិបត្តិសាសនំ

វិន័យនាម ហោតិ។ ឱសក្កតំ នាមាតិ បច្ឆិមកបដិវេជសីលភេទទ្វយំ ឯកតោ
កត្វា តតោ បរំវិន័យនាម ហោតីតិ អត្ថោ។

តេន កាមំ “សាសនដ្ឋិតិយា បរិយត្តិ បមាណា”ន្តិ វុត្ថំ, បរិយត្តិ បន
បដិបត្តិហេតុកាតិ បដិបត្តិយា អសតិ អប្បតិជ្ជា ហោតិ, តស្មា
បដិបត្តិអន្តរធានំ សាសនោសក្កនស្ស វិសេសការណាន្តិ ទស្សេត្វា តយិទំ
សាសនោសក្កនំ ធាតុបរិទិព្ភានោសានន្តិ ទស្សេត្ថំ, “តីណិ បរិទិព្ភាធានី”តិ វុត្ថំ។

ការុញ្ញន្តិ បរិទេវនការុញ្ញំ។ ជម្ពុដីបេ ដីបន្តវេសុ ទេវនាគព្រហ្មលោកេសុ ច
វិប្បកិរិក្វា បីតានំ ធាតុនំ មហាពោធិបល្លង្កេ ឯកជ្ឈំ សន្និបតនំ, វស្សិវិស្សជ្ឈនំ,
តត្ថ តេជោធាតុយា ឧដ្ឋានំ, ឯកជាលីភារោ ចាតិ សព្ពមេតំ សត្ថ
អធិដ្ឋានវសេនេវ វេទិតព្ពំ។

អនច្ឆរិយត្តាតិ ទ្វីសុបិ ឧប្បជ្ឈមាទេសុ អច្ឆរិយត្តាការំទោសតោតិ អត្ថោ។
ពុទ្ធា នាម មជ្ឈេ ភិទ្ធិ សុវណ្ណំ វិយ ឯកសធិសាតិ តេសំ ទេសនាបិ ឯកវសា
ឯវាតិ អាហា - “ទេសនាយ ច វិសេសាការំតោ”តិ។ ឯតេនបិ អនច្ឆរិយត្តមេវ
សាដេតិ។ វិវាទការំតោតិ ឯតេន វិវាទាការំត្ថំ ទ្វេ ឯកតោ ន ឧប្បជ្ឈន្តីតិ
ទស្សេតិ។

តត្ថាតិ មិលិន្ទបញ្ចោ។ ឯកំ ពុទ្ធិ ជារេតីតិ ឯកពុទ្ធជារណី។ ឯតេន ឯវំ
សភាវា ឯតេ ពុទ្ធកុណា, យេន ធុតិយពុទ្ធកុណោ ជារេតុំ អសមត្តា អយំ
លោកធាតូតិ ទស្សេតិ។ បច្ឆយវិសេសនិប្បន្នានញ្ញំ គុណធម្មានំ ការិយោ
វិសេសោ នសក្កា ជារេតុន្តិ, “ន ជារេយ្យា”តិ វត្វា តមេវ អធារណំ
បរិយាយន្តវេនបិ បកាសេន្តោ “ចលេយ្យា”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ ចលេយ្យាតិ
បរិប្បន្នេយ្យ។ កម្មេយ្យាតិ បវេជេយ្យ។ នមេយ្យាតិ ឯកបស្សេន នមេយ្យ។

ឱនមេយ្យាតិ ឱសីនេយ្យាវិនមេយ្យាតិ វិវិដំ ឥតោចិតោ ច នមេយ្យា។
វិកិរេយ្យាតិ វាតេន ធុសមុជ្ជិវិយ វិប្បកិរេយ្យាវិធមេយ្យាតិ វិនសេយ្យា។
វិទ្ធំសេយ្យាតិ សព្ពសោវិទ្ធស្ថា ភវេយ្យា។ តថាភូតា ច កត្តចិន តិដ្ឋេយ្យាតិ
អាហា “ន ហំនមុបកន្នេយ្យា” តិ។

ឥនានិ តត្ថ និទស្សនំ ទស្សន្តោ, “យថា, មហារាជា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
សមុចាទិកាតិ សមំ ឧទ្ធំ បដ្ឋតិ បវត្តតីតិ សមុចាទិកា, ឧទកស្ស ឧបវិ សមំ
គាមិនីតិ អត្តោ។ វណ្ណានាតិ សណ្ឋានេន។ បមាណេនាតិ អាហោហេន។
កិសដ្ឋលេនាតិ កិសដ្ឋលភាវេន, បរិណាហេនាតិ អត្តោ។

នាទេន្តន្តិ រោចន្តំ រុចី ឧប្បាទេន្តំ។ តន្តិកតោតិ តេន ភោជនេន តន្តិភូតោ។
អនោនមិតទណ្ឌជាតោតិ យាវទត្តំ ភោជនេន ឱនមិតុំ អសក្កុណោយ្យតាយ
អនោនមិតទណ្ឌាវិយ ជាតោ។ សកីភុត្តោវមេយ្យាតិ ឯកម្មិ អាហោបំ
អដ្ឋោហវិទ្ធាវមេយ្យាតិ អត្តោ។

អតិធម្មការេន បថវី ចលតីតិ ធម្មេន នាម បថវី តិដ្ឋេយ្យា។ សា កី តេនេវ
ចលតិវិនស្សតីតិ អធិប្បាយេន បុច្ឆតិ។ បុន ថេរោ “រតនំ នាម លោកេ កុដុម្ពំ
សន្ធាវេន្តំ អភិមតញ្ច លោកេន អត្តនោ គរុសភាវតាយ សកជភជ្ជស្ស
ការណំ អតិការភូតំ ទិដ្ឋំ។ ឯវំធម្មោ ច ហិតសុខវិសេសេហិ តំសមដ្ឋិនំ
ធាវេន្តោ អភិមតោ ច វិញ្ញនំ គម្ពីរប្បមេយ្យភាវេន គរុសភាវត្តា អតិការភូតោ
បថវីចលនស្ស ការណំ ហោតី” តិ ទស្សន្តោ, “ឥធម, មហារាជ, ទេ
សកជា” តិអាទិមាហា។ ឯតេនេវ តថាគតស្ស មាតុកុច្ឆិឱក្កមនាទិកាលេ
បថវីកម្មនការណំ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯកសកជតោ រតនន្តិ ឯកស្មា,
ឯកស្ស វា សកជស្ស រតនំ, តស្មា សកជតោ គហេត្វាតិ អត្តោ។

ឱសារិតន្តិ ឧទ្ទារិតំ, វុត្តន្តិ អត្ថោ។ អត្ថោតិ សព្វសត្តេហិ អត្ថោ។

សភាវបកតីតិ សភាវភូតា អកិត្តិមា បកតិ។ ការណេមហន្តតាយាតិ
មហាន្តេហិ ពុទ្ធការកធម្មេហិ ចារមិតាសម្ព័ន្ធតេហិ ការណេហិ ពុទ្ធកុណានំ
និព្ពត្តិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ បថវិអាធិនិ មហន្តានិ វុត្តនិ, មហន្តា ច
សក្កភាវាធម្មោ អត្ថនោ អត្ថនោ វិសយេ ឯកេកា ឯវ, សម្មាសម្ពុទ្ធវេហិ
មហាន្តោ អត្ថនោ វិសយេ ឯកោវ, កោ ច តស្ស វិសយោ? ពុទ្ធកូមិ, យាវតកំ វា
ព្រោយ្យំ។ ឯវ “អាគាសោ វិយ អនន្តវិសយោ ភគវា ឯកោវ ហោតិ” តិ វនន្តោ
បរចក្កវាឡេសុ ទុតិយស្ស ពុទ្ធស្ស អភាវំ ទស្សេតិ។

ឥមំនាវ បទេនាតិ “ឯកិស្សា លោកធាតុយា” តិ ឥមំនា ឯវ បទេន។
ទសចក្កវាឡេសហស្សនិ គហិតានិ ជាតិទេត្តត្តា។ ឯកចក្កវាឡេនេវាតិ ឥមំនា
ឯកចក្កវាឡេនេវ។ យថា - “ឥមស្មីយេវ ចក្កវាឡេ ឧប្បជ្ឈន្តិ” តិ វុត្តេ ឥមស្មីម្បី
ចក្កវាឡេ ជម្ពុធិបេយេវ, តត្ថបិ មជ្ឈិមបទេសេ ឯវាតិ បរិច្ឆិន្ទិតុំ វុត្តតិ; ឯវ
“ឯកិស្សា លោកធាតុយា” តិ ជាតិទេត្តេ អធិប្បតេបិ ឥមំនាវ ចក្កវាឡេន
បរិច្ឆិន្ទិតុំ វុត្តតិ។

វិវាទុបច្ឆេទតោតិ វិវាទុបច្ឆេទការណា។ ជ្វីសុ ឧប្បន្នេសុ យោវិវាទោ
ភវេយ្យ, តស្ស អនុប្បន្នោយេវេត្ត វិវាទុបច្ឆេទោ។ ឯកស្មី ធិបេតិអាធិនា
ធិបន្តេវេបិ ឯកជ្ឈំ ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, បកេវ ឯកធិបេតិ ទស្សេតិ។ សោ បរិហាយេថាតិ
ចក្កវាឡេស្ស បទេសេ ឯវ វុត្តិតត្តត្តា បរិហាយេយ្យ។

១៣០. មនុស្សត្តន្តិ មនុស្សភាវោ តស្សេវ បព្ពដ្ឋាធិគុណាសម្បត្តិអាធិនំ
យោគ្កភាវតោ។ លិង្គសម្បត្តិ បុរិសភាវោ។ ហេតុតិ
មនោវចីបណិធានបុត្តិកា ហេតុសម្បទា។ សត្តារទស្សនន្តិ សត្តសម្មាភាវោ។

បព្ពដ្ឋាតិ កម្មកិរិយវាទីសុ តាបសេសុ, ភិក្ខុសុ វា បព្ពដ្ឋា។ គុណសម្បត្តិ
អភិញ្ញាទិគុណសម្បទា។ អធិកាវេទិ ពុទ្ធី ឧទ្ទិស្ស អធិកោ សក្ការោ។ ធនុតាតិ
សម្មាសម្ពោធិ ឧទ្ទិស្ស សាតិសយោ កត្តកម្មតាកុសលច្ននោ។
អដ្ឋង្គសមាធានាតិ ឯតេសំ អដ្ឋង្គំ ធម្មានំ សមាយោគេន។ អភិនិហារោតិ
កាយបណ្ឌិតានំ។ សមិជ្ឈតីតិ និប្បជ្ឈតីតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្តារោ បន
បរមត្ថធិបនិយា ចរិយាបិដកវណ្ណានាយ (ចរិយា. អដ្ឋ. បកិណ្ណាកកថា)
វុត្ថនយេនេវ វេទិតញោ។

សព្វាការបរិបូរមេវាតិ បរិបុណ្ណលក្ខណតាយ សត្តស្សទាទីហិ
សព្វាការេហិ សម្បន្នមេវ។ ន ហិ ឥត្ថិយោ កោសោហិតវត្ថុតុយ្ហតា សម្ពវតិ,
ទុតិយបកតិ ច នាម បឋមបកតិតោ និហិតា ឯវា ឯវា ឯវា អនន្តរវាវ
“យស្មា”តិអាទិ។

ឥធ បុរិសស្ស តត្ថ និព្វត្តនតោតិ ឥមស្មី មនុស្សលោកេ បុរិសភូតស្ស តត្ថ
ព្រហ្មលោកេ ព្រហ្មត្ថភាវេន និព្វត្តនតោ។ តេន អសតិបិ បុរិសលិដ្ឋេ
បុរិសាការា ព្រហ្មានោ ហោរាឡិច្ចិ ធស្សេតិ។ តំយេវ ហិ បុរិសាការំ សន្ធាយ វុត្ថំ
- “យំ បុរិសោ ព្រហ្មត្ថំ ករេយ្យ”តិ។ តេនេវាហ “សមាធនី”តិអាទិ។ យទិ ឯវំ
ឥត្ថិយោ ព្រហ្មលោកេ ន ឧប្បជ្ឈន្តិ អាហ “ព្រហ្មត្ថ”ន្តិអាទិ។

១៣១. កាយទុច្ឆរិតស្សតិអាទិចាឡិយា កម្មនិយាមោ នាម កថិតោ។
សមញ្ញនំ សមដ្ឋោ, សោ ឯតស្ស អត្ថិតិ សមដ្ឋី, សមន្នាគតោ។ សមញ្ញនសីលោ
វា សមដ្ឋី។ បុព្វភាគេ អាយុបាទសមដ្ឋិតា, សន្និដ្ឋាបកចេតនាវសេន
ចេតនាសមដ្ឋិតា។ ចេតនាសន្តតិវសេន វា អាយុបាទសមដ្ឋិតា,
តំតំចេតនាខណាវសេន ចេតនាសមដ្ឋិតា។ កត្វបចិតស្ស អរិបក្កវិចាកស្ស
កម្មស្ស វសេន កម្មសមដ្ឋិតា, កម្មេ បនរិបច្ឆិតុំ អារទ្ធវិចាកប្បវត្តិវសេន

វិចារកសមដ្ឋិតា។ កម្មាជីនំ ឧបជ្ជានកាលវសេន ឧបជ្ជានសមដ្ឋិតា។
កុសលាកុសលកម្មាយូហនក្ខណោតិ កុសលកម្មស្ស ច អកុសលកម្មស្ស ច
សមីហនក្ខណោ។ តថាតិ ឥមិនា កុសលាកុសលកម្មបទំ អាកឡតិ។ យថា
កតំ កម្មំ ជលនានសមត្ថំ ហោតិ, តថា កតំ ឧបចិតំ។ វិចារការហន្តិ
ទុតិយភវាទីសុ វិបច្ឆនារហំ។ ឧប្បជ្ជមានានំ ឧបបត្តិនិមិត្តំ ឧបជ្ជាតិ
យោជនា។ ចលតិ បរិវត្តតិ។ ឯកេន ហិ កម្មនា តន្ត្រេ និមិត្តេ ឧបជ្ជាបិតេ
បច្ចយវិសេសវសេន តតោ អញ្ញេន កម្មនា អញ្ញស្ស និមិត្តស្ស ឧបជ្ជានំ
បរិវត្តនំ។

សុនខជីវិកោតិ សុនខេហិ ជីវនសីលោ។ តលសន្តរណាបូជន្តិ ភូមិតលស្ស
បុប្ផហិ សន្តរណាបូជំ។ អាយូហនចេតនាកម្មសមដ្ឋិតាវសេនាតិ
កាយទុច្ចរិតស្ស អបរាបរំ អាយូហនេន សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ តស្សេវ
បកប្បនេ កម្មក្ខយករញ្ញាលោន អខេបិតត្ថា យថូបចិតកម្មនា ច
សមដ្ឋិតាវស្ស វសេន។

១៣២. ឯវំ សស្សិកន្តិ វុត្តប្បការេន អនេកធាតុវិភជនាទិនា
នាណយវិចិត្តតាយ បរមនិបុណកម្មីរតាយ ច អត្ថតោ ព្យញ្ញនតោ ច
សសោភំ កត្វា។

នំ ធារេហិតិ ឯត្ថ នន្តិ និចាតមត្តំ។ ធាតុអាទិវសេន បរិវដ្តិយន្តិ អត្ថា
ឯតេហិតិ បរិវដ្តា, ទេសនាភេទា។ ចត្តារោ បរិវដ្តា ឯតស្ស, ឯតស្មី វាតិ
ចតុបរិវដ្តោ, ធម្មបរិយាយោ។ ធម្មោ ច សោ បរិយត្តិការតោ យថាវុត្តនត្តេន
អាទាសោតិ ធម្មាទាសោ។ ឧបជ្ជានដ្ឋេន យថាធម្មានំ អាទាសោតិបិ
ធម្មាទាសោ។ យថា ហិ អាទាសេន សត្តានំ មុខេ មលនោសហរណំ, ឯវំ
ឥមិនាបិ សុត្តេន យោគីនំ មុខេ មលនោសហរណំ។ តស្មាតិ យស្មា ឥមិនា

សុត្តន្ត កិលេសេ មទ្គិក្ខា សមថាធិគមេន យោគិនោ ជយប្បត្តា; តស្មា
អមតបុរេប្បវេសនេ ឧគ្សាសនមហាកេរិតាយ ច អមតទុក្ខិ។ ឥធម៌ត្ថន្តិ
ឥមស្មី សុត្ត វុត្ថំ។ អនុត្តរោ សង្គាមវិជយោតិ អនុត្តរការតោ
កិលេសសង្គាមវិជយោ, “វិជេតិ ឯតេនា” តិ កត្វា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ពហុធាតុកសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. ឥសិគិលីសុត្តវណ្ណោនា

១៣៣. សមញ្ញាយតិ ឯតាយាតិ សមញ្ញា, នាមន្តិ អត្ថោ។ អយមយំ
នាមាតិ បញ្ញាបេន្តិ ឯតាយ, តថាបញ្ញាបនមត្ថន្តិ វា បញ្ញត្តិ, នាមមេវ។
តេនាហ “បុរិមបទស្សេវ វេវចន” ន្តិ។ សេសេសុប្បិ តិ “បណ្ណាវស្ស
បព្ពតស្ស” តិ អាធិសុ តិសុ វាវេសុប្បិ។

សមុដ្ឋានំ តាវ សុត្តស្ស កថេត្វា អត្តសំវណ្ណានំ កាតុំ “តទា កិរា” តិ អាធិ
វុត្ថំ។ ន បព្ពតេហិ អត្ថោតិ ន ភគវតោ បព្ពតេហិ កថិតេហិ អត្ថោ អត្ថិ។
ឥសិគិលីភារោតិ ឥសិគិលីនាមតា។ ឥតីតិ ឥមិនា ការណោន, ឥមំ អដ្ឋប្បត្តិ
អវេក្ខន្តោតិ អត្ថោ។

ចេតិយកព្កេតិ ចេតិយយវេ ចេតិយស្ស អព្ពន្ធវេ។ យមកមហាធាវន្តិ
យមកកវាជយុត្តំ មហន្តំ ធាវំ។ ទ្វេធា កត្វាតិ បព្ពតស្ស អព្ពន្ធវេ
មណ្ឌាបសង្ខេបេន លេណំ និម្មិនិត្វា ទ្វេធា កត្វា តទា តេ តត្ថ វសីសុ។

វសីតកាលញ្ច កថេន្តោ តេសំ មាតុយា យាវ តតិយភវតោ បដ្ឋាយ
សមុទាគមំ ធស្សេតុំ, “អតីតេ កិរា” តិ អាធិ វុត្ថំ។ បត្ថេសីតិ តស្ស កិរ
ខេត្តកុដិយា វីហាយោ ភជ្ជន្តិយា តត្ថ មហាករញ្ញបុប្ផប្បមាណា មហាត្តា

មនោហរា បញ្ចសតមត្តាលាជា ជាយីសុ។ សា តា គហេត្វា មហាន្តេ
បទុមិនិបត្តេ វេបេសិ។ តស្មីញ្ច សមយេ ឯកោ បច្ឆេកពុទ្ធា តស្ស អនុគ្គហត្ថំ
អវិទូរេ ខេត្តចាឡិយា កច្ឆតិ។ សា តំ ទិស្វា បសន្នមាណសា សុបុប្ផិតំ មហាន្តំ ឯកំ
បទុមំ គហេត្វា តត្ថ លាដេ បក្ខិបិទ្វា បច្ឆេកពុទ្ធិំ ឧបសង្កមិទ្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន
វន្តិទ្វា, “ឥមស្ស, ភន្តេ, បុញ្ញស្ស អាណុភាវេន អាណុភាវសម្បន្នេ បញ្ចសតបុត្ត
លភេយ្យ”ន្តិ បញ្ច បុត្តសតានិ បត្តេសិ។ តស្មីយេវ ខណោតិ យទា សាយថាវុត្ថំ
បត្តនំ បដ្ឋបេសិ; តស្មីយេវ ខណោ បញ្ចសតា មិគលុទ្ធកា សម្មតសម្ភារា
បរិបក្កបច្ឆេកពោធិញ្ញាណា តស្សេវ បច្ឆេកពុទ្ធស្ស មធុរមំសំ ទត្វា, “ឯតិស្ស
បុត្តា ភវេយ្យមា”តិ បត្តយីសុ។ អតីតាសុ អនេកជាតីសុ តស្ស បុត្តភាវេន
អាគតត្តា តថា តេសំ អហោសីតិ វន្តិ។ ចាទុទ្ធាវេតិ ចាទុទ្ធាវេ ចាទុទ្ធាវេ។
ចាទុទ្ធាវេសីសេន ចេត្ត និក្ខិបនំ អាហា។

គត្តមលំ និស្សយាតិ ពហិ និក្ខន្តំ គត្តមលំ និស្សយំ កត្វា សំសេននជភាវេន
និព្ពត្តា។ ឱបចាតិកភាវេនាតិ កេចិ។ ខយវយំ បដ្ឋបេត្វាតិ វិបស្សនំ អារភិទ្វា។
វិបស្សនាតិ អនិច្ចានុបស្សនាបុព្វិកា សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនបុព្វិកា ច,
សម្ពារេ សម្មសន្តស្ស អនិច្ចលក្ខណោ ទិដ្ឋេ, “យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ
តទនត្តា”តិ សេសលក្ខណានិ សុវិញ្ញេយ្យនេវ ហោន្តិ។ បច្ឆេកពោធិញ្ញាណំ
និព្ពត្តយីសូតិ ទ្វេ អសង្ខេប្យនិ កប្បានំ សតសហស្សញ្ច
បច្ឆេកពោធិចារមិតាយ បរិនិប្បន្នត្តា ញ្ញាណស្ស បរិចាកត្តា វុត្តនយេន
សយមេវ វិបស្សនំ បវត្តេត្វា មត្តកំ ចាបេត្វា បច្ឆេកពោធិញ្ញាណំ អធិកច្ឆិសុ។
សព្វេបិ តេ តំយេវ កាចំ អភាសីសូតិ អាហា - “អយំ តេសំ ព្យាករណាតាថា
អហោសី”តិ។

សរោហន្តិសរសិ ជាតំ។ បទុមបលាសបត្តជន្តិ ខុទ្ទកមហាន្តេហិ
កមលធនេហិ សហជាតំ។ ខុទ្ទកមហាន្តកមលធនសម្ពាតានិ វា
បទុមបលាសបត្តានិ ឯត្ថ សន្តិទិ បទុមបលាសបត្តំ, បទុមគង្គំ។ តត្ថ ជាតន្តិ
បទុមបលាសបត្តជំ។ សុបុប្ផិតន្តិ សុដ្ឋុ បុប្ផិតំ សម្មាវិកសិតំ។
ភមរគណានុចិណ្ឌាន្តិ ភមរគណេហិ អនុកុលញ្ជោរ អនុបរិព្ពមិតញ្ចា។
អនិច្ចតាយុបគតន្តិ ខណោ ខណោ វណ្ណភេទានិវសេន អនិច្ចតាយ ឧបគតំ។
វិទិត្វាតិ វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ ជានិត្វា។ ឯកោ ចរេតិ តស្មា
អញ្ញោបិ មាធិសោ ហោតុកាមោ ឯវំ បដិបទ្ធិត្វា ឯកោ ចរេ
ខត្តវិសាណាកប្បាតិ។

១៣៥. សតិសារសីលសារាទិសមន្នាគមនេន សត្តេសុ សារក្ខតា។ សព្វសោ
វដ្ឋុក្ខស្ស វិគតត្តា និទ្ទក្ខា។ សមុច្ឆិន្ទតណ្ហាតាយ និត្តណ្ហា។ មានច្នៃទោតិ
ជុតិវចនំ។

ឯតេសំ ឯកនាមកាយេវាតិ ឯតេសំ អាគតានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ ចាឡិយំ
អនាគតា អញ្ញោ បច្ចេកពុទ្ធា សមាធនាមកា ឯវំ។ វុត្តមេវត្ថំ ចាកដីករណាត្ថំ
“ឥមេសុ ហី”តិអាទិ វុត្ថំ។ វិសុំវិសុំ អវត្វាតិ បច្ចេកំ សរូបតោ អវត្វា។ អញ្ញោ
ចាតិ អសាធារណាត្តា អាហា។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឥសិគិលិសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. មហាចត្តាវិសកសុត្តវណ្ណោនា

១៣៦. ទោសេហិ អារកាតិ អរិយំ។ តេនាហ “និទ្ទោស”ន្តិ។ សា បន
និទ្ទោសតា លោកុត្តរភាវេន សវិសេសាតិ អាហា “លោកុត្តរ”ន្តិ។ សម្មា សុន្ទរោ
បសត្តោ និយ្យានិកោ សមាធិ សម្មាសមាធិតិ អាហា - “សម្មាសមាធិន្តិ

មគ្គសមាធិ"ន្តិ។ ឧបនិស័ទតិ ឯត្ថ ដល់ តប្បដិពទ្ធុត្តិតាយាតិ ឧបនិសំ,
ការណាន្តិ អាហា - "សឧបនិសន្តិសប្បច្ចយ"ន្តិ។ បរិករោតិ បរិវារេតីតិ
បរិក្ខារោតិ អាហា - "សបរិក្ខារន្តិសបរិវារ"ន្តិ។

បរិវារិតាតិ សហជាតាធិបច្ចយភាវេន បរិវារន្តេហិវិយ ឧបគតា។
បុរេចារិកាតិ វុដ្ឋានកាមិនិការវនា សហជាតាធិបច្ចយវសេន បច្ចយត្តា
បុរស្សរា។ តេនាហា - "វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិចា"តិ។ ឥនានិ តានិ កិច្ចតោ
ទស្សេតុំ, "វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បរិវិមំសគ្គហណំ តត្ថ តត្ថ
ចិត្តប្បាទេ វិមំសាធិបតេយ្យេន បវត្តិយា សម្មាទិដ្ឋិយា បុព្វជ្ជមការទស្សនត្ថំ។
តេនស្ស មគ្គសមាធិស្ស នាធាខណិកំ បុព្វជ្ជមការំ ទស្សេតិ។
វិមំសនបរិយោសានេតិ តថាបវត្តអនុលោមញ្ញាណស្ស ឱសានេ។ ភូមិលទ្ធុវដ្តំ
សមុគ្គាជយមាធាតិ អត្តនោ សន្តានេ ធិយរត្តំ អនុសយីតំ កិលេសវដ្តំ
សមុច្ឆិន្តិ។ វូបសមយមាធាតិ តស្សេវ វេវចនំ។ វូបសមយមាធាតិ វា តតោ
ឯវ អវសិដ្ឋម្យី វដ្តំ អប្បវត្តិករណាវសេន វូបសមេន្តិ។ តេនេវាហា -
"មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ...បេ.... ឧប្បជ្ជតី"តិ។ សាតិ សម្មាទិដ្ឋិ។ ធុរិធាបីតិ យថាវុត្តា
ធុរិធាបិ។ ឥធម អធិប្បតាវិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ កិច្ចស្ស
ទស្សិតត្តា។

លក្ខណោ បដិវិជ្ឈមាទេ លក្ខណិកោ ធម្មោ បដិវិទ្ធោ ហោតីតិ អាហា -
"មិច្ឆាទិដ្ឋិ...បេ.... អារម្មណតោ បជាធាតី"តិ។ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិយម្យី ឯសេវ
នយោ។ កិច្ចតោតិ ការវនាកិច្ចតោ។ សម្មាទិដ្ឋិយំ តទទិកតអសម្មោហតាយ
អសម្មោហតោ បជាធាតិ។ កិច្ចតោតិ បដិវេធកិច្ចតោ។ តំ បន សព្វថា
អសម្មុយ្ហនមេវាតិ អាហា "អសម្មោហតោ"តិ។ ឯវំ បជាធាតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ
មិច្ឆាទិដ្ឋិតិ យាថាវតោ អវពោធា។ អស្សាតិ តំសមន្តិនោ បុគ្គលស្ស។

ឆ្ងាយន្តិ-ការពេជ្ជីយំ កត្វា វុត្តោ។ តេនាហ “ឆ្ងាយំ វេទាមី” តិ។ ទ្វេ អវយវា
ឯតស្សតិ ឆ្ងាយំ។ តេនាហ “ធុរិធកោដ្ឋាសំ វេទាមី” តិ។ បុញ្ញស្ស ឯកោ ភាគោ
សោ ឯវ បុញ្ញភាគិកោ, ក-ការស្ស យ-ការំ កត្វា ឥត្តិលីដ្ឋវសេន
“បុញ្ញភាគិយា” តិ វុត្តំ។ ឧបទិសដ្ឋាតស្សតិ ខន្ធបពន្ធសដ្ឋាតស្ស។

អមតទ្វារន្តិ អវិយមគ្គំ។ បញ្ញបេតិ តិ និយ្យនាទិបការតោ បញ្ញបេតិ។
តេនាហ “វិភជិត្វា ធនេស្សតិ” តិ។ តត្ថ សម្មាហស្ស វិទូសនេន អសម្មាហតោ
ធនេស្សតិ។ តស្មី អត្ថតិ អមតទ្វារបញ្ញាបនេ អត្ថេ។ ពោជ្ឈង្គប្បត្តាតិ
ពោជ្ឈង្គការប្បត្តា។ មគ្គភាវេន និយ្យនភាវេន បវត្តិយា មគ្គបញ្ញាយ អដ្ឋន្ទម្ប
សាធារណត្តា សមុទាយស្ស ច អវយវោ អដ្ឋន្តិ កត្វា សេសធម្ម អដ្ឋិកភាវេន
ធនេស្សតោ “អវិយមគ្គស្ស អដ្ឋ” តិ អាហា។ សោ ភិក្ខុតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ “មិច្ឆាទិដ្ឋិ” តិ
សម្មាទិដ្ឋិ “សម្មាទិដ្ឋិ” តិ ជានន្តោ ភិក្ខុ។ បដហនត្តាយាតិ សមុច្ឆេទវសេន
បដហនាយ។ បដិលាភត្តាយាតិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា អធិគមាយ។
កុសលវាយាមោតិ វិបស្សនាសម្មយុត្តោវ កោសល្លសម្ពុតោ វាយាមោ។
សវតីតិ សតោ, តំ បនស្ស សវណំ សតិសមដ្ឋិតាយាតិ អាហ “សតិយា
សមន្មាគតោ” តិ។ កាមព្យោត្ត វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិយថាភូតា
សម្មាវាយាមសតិយោ សហជាតា ច បុរេជាតា ច ហុត្វា បរិវារេន្តិ, “ឥតិយិមេ
តយោ ធម្មា សម្មាទិដ្ឋិ អនុបរិដាវន្តិ អនុបរិវត្តន្តិ” តិ បន វចនតោ, “ឯត្ត
ហី” តិអាទិនា មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា ឯវ សេសធម្មានំ យថាវហំ សហចរណភាវេន
បរិវារណំ យោជិតំ។ សម្មាសង្កប្បាទិនន្តិ អាទិ-សន្តេន សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវានំ
គហណំ ឥតវេសំ បរិវារភាវេន គហិតត្តា។ ន ហិ សក្កា តេ ឯវ បរិវារេ
បរិវារវន្តេ ច កត្វា វុត្តំ សង្ករតោ សម្មាហជននតោ ច។ តយោតិ
សម្មាទិដ្ឋិវាយាមសតិយោ សហជាតបរិវារវ ហោន្តិ មគ្គកូណិកានំ តេសំ
អធិប្បតត្តា វិបស្សនាខណ្ឌវិវតីនំ អសម្ពុតោ។

១៣៧. តក្កនវសេន លោកសិទ្ធតាតិ អធិប្បាយោ។ “ឯវព្រោវព្វា ភវិតត្ថ”ន្តិ
 វិវិដំ តក្កនំ កូបេ វិយ ឧទកស្ស អារម្មណស្ស អាកឡនំវិតក្កនំវិតក្កោ។
 សង្កប្បនវសេនាតិ តំ តំ អារម្មណំ គហេត្វា កប្បនវសេន។ តក្កនំ កប្បនន្តិ ច
 អតំសហជាតានមេវាតិ ឧដ្ឋព្ពំ។ ឯកក្កោតិ ឥមិនា សមាធិនា លទ្ធិបការស្សេវ
 វិតក្កស្ស អប្បនាបរិយាយោ ហោតីតិ ឧស្សេតិ។ វិសេសេន វា អប្បនា
 វិតក្កស្ស វសេន ចិត្តំ អារម្មណំ អភិរោបេតិ, វិតក្ក អសតិ កថន្តិ អាហា
 “វិតក្ក បនា”តិអាទិ។ អត្ថនោយេវ ធម្មតាយ ចិត្តំ អារម្មណំ អភិរុហតីតិ,
 ឯតេន អារម្មណធម្មានំ គហណំ នាម សភាវសិទ្ធិ, ន ធម្មន្តរមបេក្ខតិ, វិតក្កោ
 បន បវត្តមាណោ អារម្មណាភិទិរោបនវសេនេវ បវត្តតីតិ ឧស្សេតិ។ ឯវំ សន្តេបិ
 សភាវវិតក្កចិត្តប្បាទតោ សវិតក្កចិត្តប្បាទស្ស អារម្មណគ្គហណាវិសេសោ
 វិតក្កេន ជាតោតិ កត្វាវិតក្កោ ចិត្តស្ស អារម្មណគ្គហណាវិសេសបច្ឆយោតិ
 ចាកដោយមត្តោ។ អបរេ បន ភណ្ឌន្តិ - យថា កោចិ រាជវល្លកំ, តំសម្ពុទ្ធិនំ មិត្តំ
 វា និស្សយ រាជគេហំ អាហោតិ អនុបវិសតិ, ឯវំវិតក្កំ និស្សយ ចិត្តំ
 អារម្មណំ អាហោតិ វិតក្កស្ស អារម្មណាភិទិរោបនសភាវត្តា, អញ្ញេសំ
 ធម្មានព្វា អវិតក្កសភាវតោ។ តេនាហា ភគវា - “ចេតសោ អភិទិរោបនា”តិ (ធរ. ស. ៧)។

យទិ ឯវំ កថំ អវិតក្កចិត្តំ អារម្មណំ អាហោតីតិ? វិតក្កតាលេនេវ។ យថា
 ហិ សោ បុរិសោ បរិចយេន តេនវិជាបិ និរាសន្តោ រាជគេហំ បវិសតិ, ឯវំ
 បរិចយេនវិតក្កេនវិជាបិ អវិតក្កំ ចិត្តំ អារម្មណំ អាហោតិ។ បរិចយេនាតិ ច
 សន្តានេ បវត្តវិតក្កភាវនាសន្តោតេន បរិចយេនវិតក្កស្ស ហិ សន្តានេ
 អភិណ្ឌំ បវត្តស្ស វសេន ចិត្តស្ស អារម្មណាភិរុហនំ ចិរបិចិតំ; តេន តំ កថាចិ
 វិតក្កេនវិជាបិ តត្ថ បវត្តតេវ; យថា ញាណាសហគតំ ចិត្តំ សម្មសនវសេន
 ចិរបិចិតំ កថាចិ ញាណាហិតម្បិ សម្មសនវសេន បវត្តតិ; យថា វា

កិលេសសហិតំ ហុត្វា បវត្តំ សព្ពសោ កិលេសវហិតម្បិ បរិចយេន
កិលេសវាសនាវសេន បវត្តតិ, ឯវំ សម្មទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។

វាចំ សង្ខារោតីតិ វាចំ ឧប្បាទេតិ, វេទីយោសុប្បត្តិយាវិសេសបច្ចយោ
ហោតីតិ អត្ថោ។ លោកិយវិតក្កោ ទុត្តិសចិត្តសហគតោ វាចំ សង្ខារោតិ
វេទីវិញ្ញត្តិជននតោ។ វេទីសង្ខារោត្វេវ បនស្ស ឆាមំ ហោតិ វុឡ្ហិតោ,
តំសមត្ថតាធិរោធតោ វា សម្ភវតោ បន សង្ខារោតិ។ “លោកុត្តរសម្មាសង្កប្បំ
បរិវារេន្តី”តិ វត្វា តិវិជេ សម្មាសង្កប្បេ កធាចិ កតមំ បរិវារេន្តីតិ? ចោទនំ
សន្ធាយាហ “ឯត្ថា”តិអាទិ។ ឆាឆាចិត្តេសុ លព្ពន្ធិ ឆាឆាសមន្នាហារហេតុកត្តា,
បុព្ពភាគេយេវ ច តេ ឧប្បជ្ឈន្តីតិ។ តីណិ ឆាមាធិលភតិ តិវិជស្សបិ បដិបក្ខស្ស
សមុច្ឆន្ននេន សាតិសយំ តិណ្ឌាម្បិ កិច្ចករណតោ។ ឯស នយោ
សម្មាវាចាធិសុបិ។

១៣៨. វិរមតិ ឯតាយាតិ វេរមណីវិរតិ វុច្ឆតិ។ សា មុសាវាទតោ
វិរមណស្ស ការណភាវតោ ចេតនាបិ វេរស្ស មណានតោវិឆាសនតោ
វិរតិបីតិ អាហា - “វិរតិបិ ចេតនាបិ វុច្ឆតិ”តិ។ អារកា រមតីតិ សមុច្ឆន្នេហិ
ទ្វរតោ សមុស្សរេតិ។ វិឆា តេហិ រមតីតិ អច្ចន្តមេវ តេហិ វិឆា ភវតិ។ តតោ
តតោតិ ធិជ្ឈេ អធិជ្ឈវាធាធិតោ មុសាវាទា។ វិសេសតោ អនុប្បត្តិធម្មត្ថា
បដិនិវត្តា ហុត្វា។

១៤០. តិវិជេន កុហានវត្ថុនាតិ បច្ចយបដិសេវន-សាមន្តជប្បន-
តិរិយាបថបវត្តនសង្ខារេន ចាបិច្ឆតា និព្ពត្តេន តិវិជេន កុហានវត្ថុនា។ ឯតាយ
កុហានាយ ករណភូតាយ បច្ចយុប្បាទនត្ថំ និមិត្តំ សីលំ ឯតេសន្តិយោជនា។
អត្តវិសយលាភហេតុ អក្កោសនខុសនវម្ពនាធិវសេន បិសនំ យដ្ឋនំ វិហាបនំ
និហ្សេសោ។ តតោលទ្ធិ អញ្ញស្ស, តតោលទ្ធិ បរស្ស ទត្វា ឯវំ លាភេនលាភំ

និងគឺសតិចិត្ត លាភេនលាភំ និងគឺសនា។ ចាឡើយ អាគតោ កុហនាទិវសេន
មិច្ឆាអាជីវោ។ កោ បន សោតិ អាហ “អាជីវហេតុ” តិអាទិ។ តាសំយេវាតិ
អវជារណំ, “អាជីវោ កុប្បមាណោ កាយវេទិទ្វារេសុ ឯវ កុប្បតី” តិ កត្វា វុត្តំ។

១៤១. សម្មា បសត្តា សោភនា និយ្យានិកា ទិដ្ឋិ ឯតស្សាតិ សម្មាទិដ្ឋិ,
បុគ្គលោ។ តស្ស បន យស្មា សម្មាទិដ្ឋិ សទ្ធាភិសមយស្ស និព្វានសង្ខតិវិយាយ
អវស្សយោ, តស្មា វុត្តំ - “មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយំ បីតស្សា” តិ។ បហោតិ ភវតិ តាយ
សហោវ ឧប្បជ្ជតិ បវត្តតិ។ បច្ចវេក្ខណាញាណំ យាថាវតោ ជាននដ្ឋេន
សម្មាញាណាន្តិ ឥធាធិប្បតំ, តញ្ច ខោ មគ្គសមាធិម្ហិ បីតេ ឯវ ហោតីតិ
ឥមមត្តំ ទស្សេតុំ អាហ - “មគ្គសម្មាសមាធិម្ហិ... បេ... សម្មាញាណំ
បហោតី” តិអាទិ។ ឥមីនា កី ទស្សេតីតិ? យថា មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយំ បីតោ បុគ្គលោ,
“សម្មាទិដ្ឋិ” តិ វុត្តោ, ឯវ មគ្គជលបច្ចវេក្ខណាញាណោ បីតោ,
“សម្មាញាណោ” តិ វុត្តោ, តស្ស ច មគ្គជលសម្មាសមាធិបវត្តិយា បហោតិ
សម្មាញាណាស្ស សម្មាវិមុត្តិយា បហោតីតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។ ជលសមាធិ
តាវ បវត្តតុ, មគ្គសមាធិ បន កថន្តិ? តម្បី អកុប្បការតាយ
អច្ចន្តសមាធិការតោ កិច្ចនិប្បត្តិយា បវត្តតេវាតិ វត្តព្ពតំ លភតិ។ ឋបេត្វា
អដ្ឋជលផ្កានីតិ ជលភូតានិ សម្មាទិដ្ឋិអាទិនិ អដ្ឋផ្កានិ, “សម្មាទិដ្ឋិស្ស
សម្មាសង្គ្គេយ្យោ បហោតី” តិអាទិនា វិសុំ គហិតត្តា ឋបេត្វា។ សម្មាញាណំ
បច្ចវេក្ខណំ កត្វាតិ បច្ចវេក្ខណាញាណំ សម្មាញាណំ កត្វា។ ដលំ កាតុន្តិ
ជលធម្មសហចរិតតាយ វិចាកសភាវតាយ ច “ជល” ន្តិ លទ្ធិនាមេ
ជលសម្បយុត្តធម្មេ សម្មាវិមុត្តិ កាតុំ វដ្តតីតិ វុត្តំ។ តថា ច វុត្តំ
សល្លេខសុត្តវណ្ណនាយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.៨៣) “ជលសម្បយុត្តានិ បន
សម្មាទិដ្ឋិអាទិនិ អដ្ឋផ្កានិ ឋបេត្វា សេសធម្មា សម្មាវិមុត្តិ វេទិតញ្ចា” តិ។

១៤២. ឆិដ្ឋិណ្ណាតិ ឆិដ្ឋិវតា, វិទូស្តាវិនាសិតាតិ អត្ថោ។ ផលំ កថិតន្តិ
“សម្មាធិដ្ឋិស្ស, ភិក្ខុវេ, មិច្ឆាធិដ្ឋិ ឆិដ្ឋិណ្ណា ហោតី” តិ ឥមំនា វារេន សាមញ្ញផលំ
កថិតន្តិ វេទន្តិ, ឆិដ្ឋិវណំ បដិប្បស្សម្ពនន្តិ អធិប្បាយោ។ ឆិដ្ឋិវណំ បន សមុច្ឆន្តនន្តិ
កត្វា, មជ្ឈិមភាណាគា... បេ... មគ្គោ កថិតោតិ វេទន្តិ។ ទស្សនដ្ឋេនាតិ
បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន ចតុន្នំ សច្ចានំ បច្ចក្ខតោ ទស្សនដ្ឋេន។
វិទិតករណដ្ឋេនាតិ បច្ចក្ខេន យថាធិដ្ឋានំ មគ្គដលានំ ចាកដករណដ្ឋេន។
តទទិមុត្តដ្ឋេនាតិ តស្មី យថាសច្ចិកតេ និព្វានេ អធិមុច្ឆនភាវេន។

កុសលបក្ខាតិ អនវដ្ឋកោដ្ឋាសា។ មហាវិចាកនាទេនាតិ មហាតោ
វិបុលស្ស លោកុត្តរស្ស សុខវិចាកស្ស ចេវ កាយិកាធិទុក្ខវិចាកស្ស ច
នាទេន។

យថា មហាវិចាកស្ស នាទេន មហាចត្តាវីសកំ, តថា ពហុតាយបិ
មហាចត្តាវីសកោតិ ទស្សេតុំ, “ឥមស្មីញា បន សុត្ថេ បញ្ច សម្មាធិដ្ឋិយោ
កថិតា” តិ អាទិ វុត្តំ។ ពហុអត្ថោបិ ហិ មហា-សន្នោ ហោតិ
“មហាជនោ” តិ អាទិសុ (ម. និ. ២. ៦៥)។ ឯត្ថ ច “នត្ថិ ទិន្ទ” ត្ថិ អាទិនា វុត្តុកេនេន
ទស មិច្ឆាធិដ្ឋិធម្មា កថិតា, វុត្តុកេនេនេវ, “អត្ថិ ទិន្ទ” ត្ថិ អាទិនា ទស
សម្មាធិដ្ឋិធម្មាតិ វីសតិ ហោតិ។ យថា “សម្មាធិដ្ឋិស្ស, ភិក្ខុវេ, សម្មាសង្កប្បោ
បហោតី” តិ អាទិនា មគ្គវសេន ទស សម្មត្តធម្មា, តប្បជិបក្ខក្ខតា “មិច្ឆាធិដ្ឋិស្ស
មិច្ឆាសង្កប្បោ បហោតី” តិ អាទិនា អត្ថតោ ទស មិច្ឆត្តធម្មាតិ វីសតិ, តថា
ផលវសេន តេសុ ឯវំវីសតិ។ កថំ វារេបិ សម្មាធិដ្ឋិអាទយោ ទសាតិ វីសតិ?
ឯវមេតេ ទ្វេ ចត្តាវីសកានិ បុរិមេន សទ្ធិ តយោ ចត្តាវីសកាវិភាវិតាតិ
វេទិតញ្ច។

១៤៣. បសំសិយស្ស ឧប្បិបទ្ធនីកំ និទ្ទិយំ បសំសន្តោបិ អត្តតោ បសំសិយំ
និទ្ទន្តោ នាម ហោតិ។ បសំសិយស្ស គុណាបរិធិសនមុខេនេវ ហិ និទ្ទិយស្ស
បសំសាយ បវត្តនតោតិ អាហា - “មិច្ឆាទិដ្ឋិជាមាយំ សោភនាតិ វនន្តោបិ
សម្មាទិដ្ឋិ ករហតិ នាមា”តិអាទិ។ ឯវមាទិទិ អាទិសទ្ទេន “នត្ថិ ហេតុ នត្ថិ
បច្ចយោ សត្តានំ សំកិលេសាយា”តិ (ធិ. និ. ១.១៦៨; ម. និ. ២.២២៧) ឯវមាទិ
សង្កណ្ហាតិ; តស្មា ឯវំវាទិនោតិ ឯវំ ហេតុ បដិក្ខេបវាទិនោតិ អត្តោ។
ឡិក្ខន្ធនិយាមាតិ ឡិក្ខន្ធមិច្ឆត្តនិយាមា។ ឯវុបំ លទ្ធិ គហេត្វាតិអាទិសុ យំ
វត្តព្ពំ, តំ ចូឡបុណ្ណាមសុត្តវណ្ណនាយំ វុត្តនយមេវ តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។ ឯទិសោ ហិ “ពុទ្ធានម្បិ អតេកិច្ឆោ”តិអាទិ វុត្តសទិសោ។

អត្តនោ និទ្ធាកយេនាតិ “សម្មាទិដ្ឋិញ នាមេតេ ករហន្តិ”អាទិនា ឧបរិ
បរេហិ វត្តព្ពំនិទ្ធាកយេន។ យដ្ឋនកយេនាតិ តថា បរេសំ អាសាទនាកយេន។
សហធម្មេន បរេន អត្តនោ ឧបរិ កាតព្វនិក្ខហោ ឧចារម្ពោ, ករហតោ
បរិក្ខាសោ ឧចារម្ពកយំ, តំ បន អត្តតោ ឧបវាទកយំ ហោតិទិ អាហា
“ឧបវាទកយេនា”តិ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

មហាចត្តារីសកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. អាណាចានស្សតិសុត្តវណ្ណនា

១៤៤. បុព្វេនាតិ និស្សក្កេ ករណាវចនំ។ “អបរំវិសេស”ន្តិ វុត្តត្តា
វិសេសវិសយោ ច បុព្វសន្នោតិ អាហា - “សីលបរិបូរណាទិតោ
បុព្វវិសេសតោ”តិ។

១៤៥. អារទ្ធោយថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិយា អារាធិតោ។ យទត្តាយ សាសនេ
បព្ពដ្ឋា, វិសេសាបត្តិ ច, តទេវេត្ថ អប្បត្តន្តិ អធិប្បតំ, តំ

ឈានវិបស្សនានិមិត្តន្តិ អាហា - “អប្បត្ថស្ស អរហត្ថស្ស” តិ។ កោមុទីតិ
កុមុទរតី។ តទា កិរ កុមុទានិ សុបុប្ផតានិ ហោន្តិ។ តេនាហា - “កុមុទានំ
អត្ថិតាយ កោមុទី” តិ។ កុមុទានំ សមូហោ, កុមុទានិ ឯវ វា កោមុទា, តេ ឯត្ថ
អត្ថិតិ កោមុទីតិ។ បវារណាសង្កហន្តិ មហាបវារណំ អកត្វា
អាគមនីយសង្កហណំ។

អារទ្ធវិបស្សកស្សាតិ អារភិតវិបស្សនស្ស, វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា
ឧស្សក្កាបេត្វា វិបស្សិស្ស។ ភិក្ខុ ឥធម៌ ឱសវិស្សន្តិ វុត្ថវស្សា បវារិតបវារណា
“ភក្កវន្តំ វន្តិស្សាម, កម្មជ្ឈានំ សោធនស្សាម, យថាលទ្ធិ វិសេសញ្ច
បវេទិស្សាមា” តិ អជ្ឈាសយេន។ ឥមេ ភិក្ខុតិ ឥមេ តរុណាសមថវិបស្សនា
ភិក្ខុ។ វិសេសំ និព្ពេត្តតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ សេនាសនសប្បយាទិអលាភេន។
អបលិពុទ្ធន្តិ អញ្ជេហិ អនុបទ្កតំ។ សេនាសនំ គហេតុំ ន លកន្តិ
អន្តោវស្សការតោ។ ឯកស្ស ទិដ្ឋោបិ សព្វេសំ ទិដ្ឋោយេវ ហោតិ, តស្មា
សុតសុតជ្ឈានេយេវ ឯកមាសំ វសិត្វា ឱសវីសុ។

១៤៦. អលន្តិយុត្តំ, ឱចាយិកន្តិ អត្តោ, “អលមេវ និព្ពេទ្ធតុ” តិ អាទីសុ (ធី. និ.
២.២៧២; សំ. និ. ២.១២៤, ១២៨, ១៣៤, ១៤៣) វិយ។ បុជពាទ្ធិ បរិហរិត្វា អសិតំ
បុដោសំ អ-ការស្ស ឱ-ការំ កត្វា។ តេនាហា “ចាថយ្យ” តិ។

១៤៧. វិបស្សនា កថិតាតិ អនិច្ចសញ្ញាមុខេនេវ វិបស្សនាការតា កថិតា។
ន ហិ កេវលាយ អនិច្ចានុបស្សនាយ វិបស្សនាកិច្ចំ សមិជ្ឈតិ។ ពហូ ភិក្ខុ តេ
ច វិត្តារុចិកាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា “តស្មា” តិ អាទី។

១៤៨. សព្ពត្តាតិ សព្ពវាវេសុ។ “តស្មា តិហ, ភិក្ខុវេ,
វេទនានុបស្សី” តិ អាទីសុបិ បីតិបដិសំវេទិតាទិវសេនេវ វេទនានុបស្សនាយ

វុត្តត្តា, “សុខវេទនំ សន្ធាយេតំ វុត្ត”ន្តិ អាហា។

សតិបដ្ឋានការវនាមនសិការតាយ វុត្តំ - “សាធុកំ មនសិការ”ន្តិ។

សញ្ញាធាមេន បញ្ញា វុត្តា តេសំ បយោគត្តា។ មនសិការធាមេន វេទនា វុត្តា,
ការវនាយ បរិចិត្តត្តា អារម្មណស្ស មនសិការន្តិ កត្វា។ វិតក្កវិចារេ វេបេត្វាតិ
វុត្តំ វេសិស្ត្រាត្តា តេសំ។

ឯវំ សន្តេប័តិ យទិបិ មនសិការបរិយាបន្នតាយ “មនសិការោ”តិ វុត្តំ, ឯវំ
សន្តេ វេទនានុបស្សនាការោ ន យុដ្ឋតិ, អស្សាសបស្សសា ហិស្ស អារម្មណំ។
វុត្តន្តិ សុខាធិនំ វេទនានំ បវត្តិដ្ឋានភូតំ វុត្តំ អារម្មណំ កត្វា វេទនាវ វេទិយតិ,
វេទនាយ ឯកន្តការទស្សនេន តស្ស វេទនានុបស្សនាការោ យុដ្ឋតិ ឯវាតិ
ឥមមត្តំ ទស្សេតិ។ ឯតស្ស អនុយោគស្ស។

ធូហាការេហិតិ យេ សន្ធាយ វុត្តំ, តេ ទស្សេន្តោ “អារម្មណតោ
អសម្មោហតោ ចា”តិ អាហា។ សប្បីតិកេ ទ្វេល្លានេតិ បីតិសហគតានិ
បឋមទុតិយជ្ឈានានិ បដិចាជិយា សមាបជ្ជតិ។ សមាបត្តិក្ខណេតិ
សមាបជ្ជនក្ខណេ។ ល្លានបដិលាភេនាតិ ល្លានេន សមដ្ឋីការេន។
អារម្មណតោ អារម្មណមុខេន តទារម្មណល្លានបរិយាបន្នា បីតិ បដិសំវិទិតា
ហោតិ អារម្មណស្ស បដិសំវិទិតត្តា។ យថា នាម សប្បបរិយេសនំ ចរន្តេន
តស្ស អាសយេ បដិសំវិទិតេ សោបិ បដិសំវិទិតោវ ហោតិ មន្តាគទពលេន
តស្ស គហណាស្ស សុករត្តា; ឯវំ បីតិយា អាសយភូតេ អារម្មណេ បដិសំវិទិតេ
សា បីតិ បដិសំវិទិតា ឯវំ ហោតិ សលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ ច
តស្ស គហណាស្ស សុករត្តា។ វិបស្សនាក្ខណេតិ វិបស្សនាបញ្ញាបុព្វដ្ឋមាយ
មគ្គបញ្ញាយ វិសេសតោ ទស្សនក្ខណេ។ លក្ខណបដិវេធាតិ បីតិយា
សលក្ខណស្ស សាមញ្ញលក្ខណស្ស ច បដិវិជ្ឈនេន។ យញ្ញំ បីតិយា

វិសេសតោ សាមញ្ញតោ ច លក្ខណំ, តស្មី វិទិតេ សា យាថាវតោ វិទិតា
ហោតិ។ តេនាហ - “អសម្មាហតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ” តិ។

ឥទានិ តមត្ថំ ចាឡិយា វិភាវេតុំ, “វុត្តម្បិ ចេត” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ធីយំ
អស្សាសវសេនាតិ ធីយស្ស អស្សាសស្ស អារម្មណភូតស្ស វសេន។ ចិត្តស្ស
ឯកគ្គតំ អវិក្ខេបំ បដានតោតិ ឈានបរិយាបន្នំ អវិក្ខេបោតិ លទ្ធនាមំ
ចិត្តស្ស កគ្គតំ តំសម្បយុត្តាយ បញ្ញាយ បដានតោ។ យថេវ ហិ
អារម្មណមុខេន បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ, ឯវំ តំសម្បយុត្តធម្មាបិ
អារម្មណមុខេន បដិសំវិទិតា ឯវ ហោតិ។ សតិ ឧបជ្ជិតា ហោតិ ធីយំ
អស្សាសវសេន ឈានសម្បយុត្តា សតិ តស្មី អារម្មណ ឧបជ្ជិតេ
អារម្មណមុខេន ឈានេបិ ឧបជ្ជិតា ឯវ នាម ហោតិ។ តាយ សតិយាតិ ឯវំ
ឧបជ្ជិតាយ តាយ សតិយា យថាវុត្តន តេន ញ្ញាណេន សុប្បជីវិតត្តា
អារម្មណស្ស តស្ស វសេន តទារម្មណា សា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ។
អវសេសបទានិបីតិ “ធីយំ បស្សាសវសេនា” តិអាទិបទានិបិ។

ឯវំ បដិសម្ពិទានត្ថេ វុត្តមត្ថំ ឥមស្មី សុត្តេ យោជេត្វា ទស្សេតុំ, “ឥតិ” តិអាទិ
វុត្តំ។ ឥមិនាបិ យោគិនា មនសិកាវេន បដិលភិតត្ថតោ បដិលាកោតិ វុត្តំ -
“ឈានសម្បយុត្តេ វេទនាសម្ពាទមនសិការបដិលាកេនា” តិ។

អស្សាសបស្សាសនិមិត្តន្តិ អស្សាសបស្សាសេ និស្សាយ
បដិលទ្ធិបដិភាគនិមិត្តំ អារម្មណំ កិញ្ញាបិ ករោតិ; សតិញ្ញា សម្បជញ្ញញ្ញា
ឧបជ្ជបេត្វា បវត្តនតោ អារម្មណមុខេន តទារម្មណស្ស បដិសំវិទិតត្តា ចិត្តេ
ចិត្តានុបស្សិយេវ នាមេស ហោតិ។ ឯវំ ចិត្តានុបស្សនាបិ
សតិសម្បជញ្ញាពលេនេវ ហោតិ តិ អាហ “ន ហិ” តិអាទិ។ បដហតិ ឯតេន, សយំ
វា បដហតិ តិ បហានំ, ញ្ញាណំ។ ទោមនស្សវសេន ព្យាចាទនីវរណំ ទស្សិតំ

តទេកដ្ឋការតោ។ តស្សតិ នីវរណបព្ពស្ស។ បហានករញ្ញាណន្តិ
បដហានញ្ញាណំ។ វិបស្សនាបរម្មវន្តិ បដិចាជិយាវិបស្សនមាហ។
សមថបដិបន្នន្តិ មជ្ឈិមសមថនិមិត្តំ បដិបន្នចិត្តំ អដ្ឋបេក្ខតិ។ ឯកតោ
ឧបជ្ជានន្តិ បដិបក្ខវិគមេន ឯកភាវេន ឧបជ្ជានំ។ សហជាតានំ អដ្ឋបេក្ខតា
ហោតីតិ បគ្គហនិគ្គហសម្មហំសនេសុ ព្យាចារស្ស អនាបដ្ឋិតត្ថា
អារម្មណានំ អដ្ឋបេក្ខតា, “យទត្ថិ យំ ភូតំ តំ បដហតិ ឧបេក្ខំ បដិលភតិ”តិ,
ឯវំ វុត្តអដ្ឋបេក្ខតា បវត្ថាតិ បដិបន្នា។ កេវលំ នីវរណាទិធម្មតិ
នីវរណាទិធម្ម ឯវំ បហីនេ ទិស្វា, អថ ខោ តេសំ បដហានញ្ញាណម្យិ
យាថាវតោ បញ្ញាយ ទិស្វា អដ្ឋបេក្ខិតា ហោតិ។ វុត្តញ្ញោតំ ភគវតា “ធម្មាបិ
ខោ, ភិក្ខុវេ, បហាតញ្ញា, បគេវ អធម្មា”តិ (ម. និ. ១.២៤០)។

១៥០. អនិច្ចាទិវសេន បរិចិនតីតិ អនិច្ចាទិប្បកាវេហិ វិចិនតិ បស្សតិ។
និរាមិសាតិ កិលេសាមិសវហិតា។ កាយិកចេតសិកទរបបដិប្បស្សទ្ធិយាតិ
កាយចិត្តានំ សាធុការ្យបគមនេន វិក្ខម្ហិតត្ថា។ សហជាតធម្មានំ ឯកសភាវេន
បវត្ថិយា សហជាតអដ្ឋបេក្ខនាយ អដ្ឋបេក្ខិតា ហោតិ។

តស្មី កាយេ បវត្ថា កាយារម្មណា សតិ, បុព្ពភាគិយោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ។
ឯស នយោ សេសេសុបិ។ សោមនស្សសហគតចិត្តប្បាទវសេន ចេតំ ឱក្កមនំ
ឱលិយនំ កោសជ្ឈំ, តតោ អតិវត្ថនំ អតិដាវនំ ឧទ្ធច្ចំ, តទុកយវិជុរា
ពោជ្ឈង្គបេក្ខាភូតា អនោសក្កនអនតិវត្ថនសម្ពាតា មជ្ឈត្តាការតា។ ឥនានិ
យថេវ ហិតិអាទិនា តមេវ មជ្ឈត្តាការំ ឧបមាយ វិភាវេតិ។ តុទនំ វា
បតោទេន។ អាកខ្មនំ វា រស្មីនា។ នត្ថិ ន កាតព្វំ អត្ថិ។ ឯកចិត្តក្ខណ៍កាតិ
ឯកេកស្មី ចិត្តវិបស្សនាវសេន សហ ឧប្បជ្ឈនកា។ នាធារសលក្ខណាតិ
នាធាកិច្ចា ចេវ នាធាសភាវា ច។

១៥២. វុត្តត្ថានេវ សព្វាសវសុត្តវណ្ណនាយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ២៧)

អាណាថាណាម្ពណា អបរាបរំ បវុត្តសតិយោ អារម្មណាសីសេន តទារម្ពណា
ធម្មា គហិតា, តា បនេកសន្តានេ លោកិយចិត្តសម្បយុត្តាតិ លោកិយា, តា
វុឡ្យមាណា លោកិយំ ចតុត្ថិធម្មិ សតិបដ្ឋានំ បរិបូរេន្តិវិជ្ជាវិមុត្តិជលនិព្វានន្តិ
វិមុត្តិនំ ជលកូតំ តេហិយេវ វេទិតព្ពំ កិលេសនិព្វានំ, អមតមហានិព្វានមេវ
វិជ្ជាវិមុត្តិនំ អធិគមេន អធិគន្តព្ពតាយ តថា វុត្តំ។ បរិបូរណញ្ចស្ស អារម្មណំ
កត្វា អមតស្សនុភវនមេវ។ ឥធសុត្ត លោកិយាបិ ពោជ្ឈង្គា កថិតា
លោកុត្តរាបីតិ ឯត្តកំ គហិតា, “ឥតិ លោកិយស្ស អាគតដ្ឋានេ លោកិយំ
កថិត”ន្តិ ច អត្តវណ្ណនាវសេន អដ្ឋកថាយំ កថិតំ។ ថេរោតិ
មហាធម្មវត្ថុតត្ថេរោ។ អញ្ញត្ថ ឯវំ ហោតិ តិ អញ្ញស្មី លោកិយលោកុត្តរធម្មានំ
តត្ថ តត្ថ វេមិស្សកនយេន អាគតសុត្ត ឯវំ លោកិយំ អាគតំ, ឥធសុត្ត លោកុត្តរំ
អាគតន្តិ កថេតព្ពំ ហោតិ។ លោកុត្តរំ ឧបរិ អាគតន្តិវិជ្ជាវិមុត្តិ បរិបូរេន្តិវិ ឯវំ
លោកុត្តរំ ឧបរិ ទេសនាយំ អាគតំ; តស្មា លោកិយា ឯវំ ពោជ្ឈង្គាវិជ្ជាវិមុត្តិ
បរិបូរិកា កថេតព្ពា លោកុត្តរានំ ពោជ្ឈង្គានំវិជ្ជាគហណេន គហិតត្ថា, តស្មា
ថេរេន វុត្តោយេវេត្ថ អត្ថោ គហិតត្ថោ។ សេសំ វុត្តនយត្ថា សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អាណាថានស្សតិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៩. កាយគតាសតិសុត្តវណ្ណនា

១៥៣-២. តប្បដិសរណានំ កាមាវចរសត្តានំ បដិសរណាដ្ឋេន គេហា
កាមគុណា, គេហេ សិតា អារព្ព បវុត្តិយា អលីនាតិ គេហសុវ្យាតា។ សវន្តិតិ
វេគសា បវុត្តន្តិ។ វេគេន ហិ បវុត្តិ ធាវតីតិ វុច្ឆតិ។ សង្កប្បាតិ យេ កេចិ
មិច្ឆាសង្កប្បា, ព្យាថាធិហីសាសង្កប្បាធយោបិ កាមគុណាសិតា ឯវាតិ។
គោចរជ្ឈត្តស្មីយេវាតិ បរិគ្គហិតេ កម្មដ្ឋានេ ឯវំ វុត្តន្តិ។ តព្វា ធម្មវសេន

ឧបដ្ឋិតាយ ភាវនាយ គោចរភាវនោ “គោចរជ្ឈត្ត”ន្តិ វុត្ថំ។
អស្សសបស្សនកាយេ គតា បវត្តាតិ កាយគតា, តំ កាយគតាសតី។
សតិសីសេន តំសហគតេ ភាវនាធម្មេ វេទតិ អស្សសបស្សនកាយាធិកេ
តំតំកោដ្ឋាសេ សមថវត្ថុភាវេន បរិគ្គហេត្វា សតិយា បរិគ្គហិតត្វា;
តថាបរិគ្គហិតេ វា តេ អារត្ត អនិច្ចាធិមនសិការវសេន បវត្តា កាយាម្ពណា
សតិ សតិភាវេន វត្វា ឯកជ្ឈំ ធស្សេន្តោ “កាយបរិគ្គហិត”ន្តិ អាធិមាហ។

សតិបដ្ឋានេតិ មហាសតិបដ្ឋានសុត្ត (ធិ. និ. ២.៣៧៨; ម. និ. ១.១១១),
ចុទ្ធសវិធន កាយានុបស្សនា កថិតា, ចុណ្ណាកជាតានិ អដ្ឋិកានិ បរិយោសានំ
កត្វា កាយានុបស្សនា និទ្ធិដ្ឋា, ឥធម បន កេសាធិសុ វណ្ណកសិណាវសេន
និព្ពត្តិតានំ ចតុន្នំ ឈានានំ វសេន ឧបរិទេសនាយ វឡិកតត្វា អដ្ឋាសវិធន
កាយគតាសតិភាវនា។

១៥៦. តស្ស ភិក្ខុនោតិ យោ កាយគតាសតិភាវនាយ វសីភូតោ, តស្ស
ភិក្ខុនោ។ សម្មយោគវសេនវិជ្ជំ ភជន្តិតិ សហជាត-អញ្ញមញ្ញ-និស្សយ-
សម្មយុត្ត-អត្ថិ-អវិគតបច្ចយវសេនវិជ្ជំ ភជន្តិ, តាយ សហ ឯកីភាវមិវ
គច្ឆន្តិតិ អត្ថោ។ វិជ្ជាភាគេ វិជ្ជាកោដ្ឋាសេ វត្ថុន្តិតិ វិជ្ជាសភាគតាយ
តទេកទេសេ វិជ្ជាកោដ្ឋាសេ វត្ថុន្តិ។ តាហិ សម្មយុត្តធម្មា ជស្សនយោ។ ននុ
ចេត្ត វិជ្ជានំ វិជ្ជាភាគិយតា ន សម្ពវតីតិ? នោ ន សម្ពវតី។ យាយ ហិ វិជ្ជាយ
វិជ្ជាសម្មយុត្តានំ វិជ្ជាភាគិយតា, សា តំនិមិត្តាយ វិជ្ជាយ ឧបចរីយតីតិ។ ឯកា
វិជ្ជាវិជ្ជា, សេសា វិជ្ជាភាគិយាតិ អដ្ឋសុ វិជ្ជាសុ ឯកំ “វិជ្ជា”តិ គហេត្វា ឥតរា
តស្ស ភាគតាយ “វិជ្ជាភាគិយា”តិ វេទិតញ្ចា។ សន្ធិ បវត្តនសភាវាសុ អយមេវ
វិជ្ជាតិ វត្ថុញ្ចាតិ និយមស្ស អភាវតោ វិជ្ជាភាគោវិយ វិជ្ជាភាគិយាបិ បវត្ថតិ
ឯវាតិ វត្ថុញ្ចំ។ អាចោដរណាន្តិ បដិភាគនិមិត្តភូតេន អាចោកសិណោន សព្ពសោ

មហាសមុទ្រដរណំ អាចោដរណំ នាម។ ទិព្វចក្ខុញ្ញាណស្ស កិច្ចំ ដរណាន្តិ
កត្វា, ទិព្វចក្ខុអត្ថំ វា អាណេកដរណំ ទិព្វចក្ខុដរណាន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧភយស្មិម្បិ
បក្ខេ សមុទ្ធដ្តំមានំ កុន្ធទីនំ សមុទ្ធន្តោគធន្តា តេសំ ចេតសា ដុជតា វេទិតញ្ញា។
កុន្ធទិគ្គហណាញោត្ថ កញ្ចិមេវ កាលំ សន្និទ្ធា តាសំ ឧទកស្ស
សមុទ្ធបរិយាបន្នការ្យបគមនត្តា, ន ពហិ មហានទិយោវិយ
បរិត្តកាលដ្ឋិតិកាតិ។

ឡតារន្តិ កិលេសុប្បត្តិយា អវសរំ, តំ បនវិវំ ទិព្វន្តិ ច វុត្តំ។ អារម្មណាន្តិ
កិលេសុប្បត្តិយា ឡលម្ពនំ។ យាវ បរិយោសាធាតិ មត្តិកាបុញ្ញស្ស យាវ
បរិយោសាធា។

១៥៨. អភិញ្ញាយាតិ ឥទ្ធិវិធាទិអភិញ្ញាយ។ សន្និកាតព្វស្សាតិ បច្ចក្ខតោ
កាតព្វស្ស អធិដ្ឋានវិកុព្វនាទិធម្មស្ស។ អភិញ្ញាវ ការណាន្តិ អាហា -
“សន្និកិរិយាបក្ខាយ, អភិញ្ញាការណស្ស បន សិទ្ធិយា ចាកជា”តិ។
មរិយាទពន្ធាតិ ឧទកមាតិកាមុខេ កតា។

យុត្តយានំវិយ កតាយ ឥច្ឆិតិច្ឆិតេ កាលេ សុខេន បច្ចវេក្ខិតព្ពត្តា។
បតិជ្ជាកតាយាតិ សម្បត្តិនំ បតិជ្ជាការំ ចាបិតាយ។ អនុប្បវត្តិតាយាតិ
ភាវនាពហុលីកាវេហិ អនុប្បវត្តិតាយ។ បរិចយកតាយាតិ
អាសេវនទដ្ឋតាយ សុចរំ បរិចយាយ។ សុសម្បគ្គហិតាយាតិ សព្ពសោ ឧក្កំសំ
ចាបិតាយ។ សុសមារទ្ធាយាតិ អតិវិយ សម្មនេវ ទិព្វត្តិកតាយ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

កាយគតាសតិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. សម្ពាវុបបត្តិសុត្តវណ្ណនា

១៦០. សង្ខារុបបត្តិន្តិវិចារកក្ខន្ធសញ្ញាតានំ សង្ខារានំ ឧប្បត្តិ, និព្វត្តិន្តិ
អត្ថោ។ យស្មា អវធារណំ ឯតស្មី បទេ ឥច្ឆិតព្ពន្ធនិ, “សង្ខារានំយេវ ឧបបត្តិ”ន្តិ
វត្វា តេន និវត្តិតំ ទស្សន្តោ, “ន សត្តស្ស”តិ អាហា។ តេន សត្តោ ជីវោ
ឧប្បជ្ជតីតិ មិច្ឆាវាទំ បដិក្ខិបតិ។ ឯវំ ឧប្បជ្ជនកធម្មវសេន ឧប្បត្តិ ទស្សត្វា
ឥនានិ ឧប្បត្តិជនកធម្មវសេនបិ តំ ទស្សតុំ, “បុញ្ញាភិសង្ខារេន វា”តិ អាទិ វុត្តំ។
តត្ថ កាមេសុ បុញ្ញាភិសង្ខារេនបិ ឧបបត្តិ ហោតិ, សា បន ឥមស្មី សុត្ថ
គហិតាតិ។ បុញ្ញាភិសង្ខារេន វាតិ វា-សន្នោ អវុត្តត្តាបេក្ខណវិកប្បត្តោ,
អវុត្តត្តាបេក្ខាយ បន ន អាគតោ “អាទេញ្ញាភិសង្ខារេនា”តិ។ អថ វា ឧបបត្តិ
អាគតា, ឯវំ កិច្ចំ អាគតំ, អាទេញ្ញាភិសង្ខារោ បទេត្ថ សរុបេន អនាគតោបិ
បុញ្ញាភិសង្ខារគ្គហណេនវ គហិតាតិ ទដ្ឋព្ភំ។ កេចិ បន
“បុញ្ញានេញ្ញាភិសង្ខារេនា”តិ បឋន្តិ។ ក្សបកក្ខន្ធនន្តិ សុគតិក្សបគានំ
ឧបាទានក្ខន្ធនំ។

១៦១. លោកិកាវដ្ឋន្តិ កម្មវដ្ឋស្ស គហណាតោ។ ក្សបបត្តិហេតុភូតា
ឱកប្បន័យសន្ធា ចតុចារិសុទ្ធិសីលំ តាទិសំ ពុទ្ធវចនពាហុសធំ
អាមិសបរិច្ចាគោ កម្មស្សកតាញ្ញាណំ កម្មជលទិដ្ឋិ ច ឥមេ សន្ធាទយោ
វេទិតញ្ញា។ វេបេតីតិ បណិទហនវសេន វេបេតិ។ បណិទហតីតិ ហិ អយមេត្ត
អត្ថោ។ បតិជ្ជាបេតីតិ តត្ថ សុប្បតិដ្ឋិតំ កត្វា វេបេតិ។ សហបត្តនាយាតិ,
“អហោ វតាហំ...បេ... ឧបបន្លេយ្យ”ន្តិ ឯវំ បវត្តបត្តនាយ សហា។
សន្ធាទយោវាតិ យថាវុត្តា សន្ធាទយោ ឯវ បញ្ច ធម្មា ឧបបត្តិយា សង្ខរណាដ្ឋន
សង្ខារ, តស្មា ឯវ អញ្ញេហិវិសិដ្ឋក្សបហារណាដ្ឋនវិហារា នាមាតិ។ តស្មី
ហនេតិ តស្មី ឧបបត្តិជ្ជានេ។

បញ្ចេញនូវ តំសមដ្ឋីបុគ្គលោ ឧបបត្តិ មគ្គតិ គវេសតិ ឯតេនាតិ មគ្គោ។
 បដិបន្នតិ ឯតាយាតិ បដិបទា។ ចេតនា បនេត្ត សុទ្ធសង្ខារតាយ
 សទ្ធាទិគ្គហណោនេវ គហិតា, តស្មា អវជារណំ កតំ។
 ឧបបត្តិបកប្បនវសេនេវ បវត្តិយា បត្តនាគហណោនេវ តស្ស គហណាន្តិ
 កេចិ។ ចិត្តករយុត្តកតិទិព្ពត្តនធម្មវសេន អវជារណាស្ស កតត្តា។ ចេតនា ហិ
 នាម កម្មំ, តស្ស ឧបបត្តិទិព្ពត្តនេវ ត្ថព្វមេវ នត្ថិ, តស្ស បន កិច្ចករណា
 សទ្ធាធម្មោ បត្តនា ចាតិ ឥមេ ធម្មា សហការិនោ ភវ្ហបបត្តិយា និយាមកា
 ហោន្តិ តត្រូបបត្តិយា បវត្តន្តិ តេសំ មគ្គាទិការោ វុត្តោ។ តេនាហា “យស្ស
 ហី” តិអាទិ។ តេន សទ្ធា បត្តនា ចាតិ ឧភយេ ធម្មា សហិតា ហុត្វា កម្មំ
 វិសេសេន្តា គតី និយមេន្តិ ទស្សេតិ, បដិសន្ធិគ្គហណំ អនិយតំ កេវលស្ស
 កម្មស្ស វសេនាតិ អធិប្បាយោ។ កាមព្យោត្ត “កម្មំ កត្វា” តិ វុត្តំ,
 កម្មាយូហនតោ បន បគេវ បត្តនំ ឋបេតុម្បី វដ្តតិយេវ។ កម្មំ កត្វាតិ ចេត្ត
 “តាបេត្វា ភុញ្ញាតិ, ភុត្វា សយតី” តិអាទិសុ វិយ ន កាលនិយមោ, កម្មំ កត្វា
 យទា កទាចិ បត្តនំ កាតុំ វដ្តតិ ច ឥទំ ចារិត្តទស្សនំ វិយ វុត្តំ។ យថា ហិ
 ភវ្ហបត្តនា យាវ មគ្គេន ន សមុច្ឆិដ្ឋតិ, តាវ អនុប្បន្នាភិនវ កត្វបចិតស្ស
 កម្មស្ស បច្ចយោ ហោតិយេវ។ បុន តថាវិសេសបច្ចយោ, យថា និយមេត្វា
 ឧប្បាទិតា។ តេន វុត្តំ - “យស្ស បញ្ច ធម្មា អត្ថិ, ន បត្តនា តស្ស គតិ
 អនិពទ្វា” តិ។

១៦៥. សព្ពសោវាតិ “ឥទំ កាឡកំ សាមំ សេតំ ហរិតំ មណ្ឌលំ
 អបរិមណ្ឌលំ ចតុរិសំ បរិបុណ្ណំ ឧទ្ធកំ មហន្ត” តិអាទិនា សព្ពសោវ ចាកដំ
 ហោតិ។

១៦៧. សុទ្ធកោតិ កាឡ កាឡិទោសវហិតតាយ សោកនោ។ អាករសម្បត្តោ
សម្បត្តិអាករុប្បត្តិយា។ ធារណធិបាតិ ធារណតាបនមជ្ឈនាធិបា។

១៦៨. លោកធាតុនំ សតសហស្សំ អត្តនោ វសេ វត្តនតោ
សតសហស្សោ។ តស្ស បន តត្ថ ឱកាសករណំ ចាកជន្មិ អាហា
“អាលោកជរណាព្រហ្មា”តិ។ អយមេវ នយោ ហេជ្ជា “សហស្សោ
ព្រហ្មា”តិអាធិសុបិ។ និក្ខេន កតន្ត្រី និក្ខេបរិមាណេន ជម្ពេននេន កតំ។ និក្ខេ
បន វិសតិសុវណ្ណាន្តិ កេចិ។ បញ្ចវិសតិសុវណ្ណាន្តិ អបរេ។ សុវណ្ណំ នាម
ចតុជរណាន្តិ វន្តន្តិ។ យជ្ជនមជ្ជនក្ខមំ ន ហោតិ បរិត្តការតោ។ អតិរេកេនាតិ
បញ្ចសុវណ្ណាអតិរេកេន និក្ខេប្បមាណំ អសម្បត្តេន។ វណ្ណាវន្តំ បន ន ហោតិ
អវិបុលតាយ ឧឡារំ ហុត្វា អនុបជ្ជានតោ។ អវណ្ណាវន្តតាយ ឯវ ជរុសធាតុកំ
ខាយតិ។ តាស្វតិ តាសុ ភូមីសុ, យត្ថ សាខា វឡិក្ខា វិតា។ តេតិ សុវណ្ណាដ្ឋរា។
បចិត្វាតិ តាបេត្វា។ សម្បហជ្ជន្តិ សមុជ្ជលីកតន្ត្រី អាហា -
“ធាតយដ្ឋិតបមជ្ជិត”ន្តិ, តម្កមត្តិកលេបំ កត្វា ធាតព្វេវ ចាសាណាធិនា
យដ្ឋិតព្វា ឯឡ កលោមាធិនា បមជ្ជិតព្វាតិ អត្តោ។

ឯតទេវាតិ អាលោកំ វឡេត្វា ឯត្ថ អាលោកជរណាមេវ។ អថ វា យំ
ទិព្ពចក្ខុជរណំ, អាលោកជរណាម្យី ឯតទេវ។ យត្ថកញ្ញិ ឋានំ យោគី
កសិណាលោកេន ជរតិ; តត្ថកំ ឋានំ ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណំ ដុសតីតិ
ទិព្ពចក្ខុជរណេន ធស្សិតេ អាលោកជរណំ ធស្សិតមេវាតិ អត្តោ។ សព្ពត្តាតិ
សព្ពស្មី “ជរិត្វា”តិ អាគតជ្ជានេ។ អវិនាសេន្តេនាតិ អសម្ពិន្តេន។

កសិណាជរណំ វិយាតិ កសិណោភាសេន ជរណំ វិយ ទិស្សតិ ឧបជ្ជាតិ,
មណិបភាជរណាស្ស វិយ ព្រហ្មលោកេ ធាតុជរណាស្ស ធស្សិតត្តាតិ
អធិប្បាយោ។ សរីរមភា បន និក្ខេបភាសទិសាតិ, “និក្ខេបម្មេ សរីរជរណំ វិយ

ទិស្សតី"តិ វុត្ថំ។ អដ្ឋកថា នាម នត្ថីតិ ចាឡិបទស្ស អត្ថវណ្ណនាយ នាម
និច្ឆិតាយ ភវិតព្ពំ, អវិនិច្ឆិតាយ បទ នត្ថិ វិយាតិ អកថនំ នាម អដ្ឋកថាយ
អនាចិណ្ឌានិ តស្ស វាទំ បដិក្ខិបិត្វា។ យថា ហិ វុត្ថព្ពំ, តថា អវត្ថា "វិយា"តិ វចនំ
កិមត្ថិយន្តិ អធិប្បាយោ។ ពុទ្ធានំ ព្យាមប្បភា ព្យាមប្បទេសេ សព្ពកាលំ
អធិដ្ឋាតិ វិយ តស្ស ព្រហ្មនោ សរីរជរណំ សរីរកាយ បត្តរណំ សព្ពកាលិកំ។
ចត្តារិមាទិ ឥតរាទិ ជរណាទិ អវិនាសេត្វា អញ្ញមញ្ញមភិន្និត្វា កថេតព្ពំ។
ជរណាបទស្សេវ វេវចនំ "អធិមុច្ចនេនេវ ជរណា"ន្តិ។ បត្តរតីតិ យថាវុត្ថំ
ជរណាវសេន បត្តរតិ។ ជាតាតីតិ អធិមុច្ចនវសេន ជាតាតិ។

១៦៩. អាទិយោតិ អាទិ-សន្នេន សុភេ សន្និណ្ឌាតិ។ អាភាតិ
ទុតិយជ្ឈានភូមិកេ ទេវេ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា សាធារណតោ វុត្ថំ។ តតោ សុភាតិ
តតិយជ្ឈានភូមិកេ។ តេនាហា - "ចាដិយេក្កា ទេវា នត្ថី"តិអាទិ។
សាធារណតោ កតាយបិ បត្តនាយ ឈានន្តំ បរិត្តំ ភាវិតញោ, បរិត្តាកេសុ
ឧបបត្តិ ហោតិ, មជ្ឈិមញោ, អប្បមាណាកេសុ, បណ្ឌិតញោ, អាភស្សរេសុ
ឧបបត្តិ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សុភាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ហេដ្ឋា វុត្ថនយេនេវ
សុវិញ្ញយេ្យាតិ អាហា - "វេហប្បលាទិវាវា ចាកជាយេវា"តិ។

កាមាវចរេសុ និព្ពត្តត្វតិអាទិនា សទ្ធាទីនំ អជ្ឈានវិបស្សនានំ កថំ
តទទិដ្ឋានំ ហោតីតិ អាសន្តីតិ។ ឥតរោ សទ្ធាទីនំ អជ្ឈានសភាវត្ថេបិ
ឈានវិបស្សនានំ អធិដ្ឋានំ និស្សយបច្ចយាទិវសេន សប្បច្ចយត្វា
ព្រហ្មលោកូបបត្តិ និព្ពានញោ អាវហន្តីតិ ទស្សេន្តោ, "ឥមេ បញ្ច
ធម្មា"តិអាទិមាហា។ តត្ថ សីលន្តិ សម្មារសីលំ។ អនាគាមិ
សមុច្ឆិន្ទឡិម្ពាគិយសំយោជនោ សមាទោ សចេ សព្ពសោ ឧបបត្តិយោ
អតិក្កមិតុំ ន សក្កោតិ, អរិយភូមិសុ ឯវ និព្ពត្តតិ យច្ចបចិតឈានកម្មនាតិ

អាហា - “អនាគាមិ...បេ... ធិត្ថត្ថតិ” តិ។ ឧបរិមគ្គន្តិ អគ្គមគ្គំ ភាវេត្វា។
អាសវក្ខយន្តិ សត្តសោ អាសវានំ ខយំ បហានំ ចាបុណាតិ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

សម្ពាសបបត្តិសុត្តន្តបិដកនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

និដ្ឋិតា ច អនុបទវគ្គវណ្ណនា។

៣. សុញ្ញតវគ្គោ

១. ចូឡសុញ្ញតសុត្តវណ្ណនា

១៧៦. កាលបរិច្ឆេទំ កត្វាតិ សមាបជ្ជន្តេហិ នាម កាលបរិច្ឆេទោ
កាតត្តោ។ បេរោ បន ភគវតោ វត្តករណត្ថំ កាលបរិច្ឆេទំ ករោតិ, “ឯត្ថកេ
កាលេ វីតិវត្តេ ឥទំ នាម ភគវតោ កាតត្ថ” ត្ថិ។ សោ តត្ថកំយេវ សមាបត្តិ
សមាបជ្ជិត្វា វុជ្ជាតិ, តំ សន្ធាយ វុត្ថំ “កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា” តិ។
សុញ្ញតាជលសមាបត្តិ អប្បេត្វាតិ ឯតេន ឥតេវ, “ន សោតាបន្នសកទាគាមី
ជលសមាបត្តិ សមាបជ្ជន្តិ” តិ វទន្តិ, តំ វាទំ បដិសេធនិ។ សុញ្ញតោតិ
អត្តសុញ្ញតោ ច និច្ចសុញ្ញតោ ច សម្ពាស ឧបជ្ជហីសុ។ សេក្ខានញ្ចិ
សុញ្ញតាបដិវេទោ ចាទេសិកោ សុភសុខសញ្ញានំ អប្បហីនត្តា, តស្មា សោ
បេរោ សុញ្ញតាកចំ សោតុកាមោ ជាតោ។ ធុរេន ធុរំ បហារន្តេន វិយាតិ រថធុរេន
រថធុរំ បហារន្តេន វិយ កត្វា ឧដុកមេវ សុញ្ញតា...បេ... វុត្ថំ ន សក្កាតិ
យោជនា។ ឯកំ បទន្តិ ឯកំ សុញ្ញតាបទំ។

បុព្វេចាហន្តិអាទិនា ភគវា បឋមពោធិយម្បិ អត្តនោ
សុញ្ញតាវិហារពាហុល្លំ បកាសេតីតិ ទស្សន្តោ “បឋមពោធិយម្បិ” តិ អាហា។

ឯកោតិអាទិ ថេរស្ស សុញ្ញតាកថាយ ភាជនការៈទស្សនត្ថំ។ សោតុន្តិ អដ្ឋិ
កត្វា មនសិ កត្វា សត្តបេតសា សមន្មាហរិត្វា សោតុម្បិ។ ឧគ្គហេតុម្បិទិ
យថាភូតំ ធម្មំ ធារណាបរិបុច្ឆាបរិចយវសេន ហនយេន ឧគ្គហិតំ
សុវណ្ណភាជនេ បក្ខិត្តសីហវសារិយ អវិនដ្ឋេ កាតុម្បិ។ កថេតុម្បិទិ វិត្តារេន
បរេសំ ទស្សេតុម្បិ សក្កា។ តត្ថាតិ មិការមាតុចាសានេ។
កជ្ឈបចោត្តករូបចិត្តរូបវសេន កតាតិ ថម្ពាទីសុ ឧត្តិវិត្វា កតានំ កជ្ឈចានំ,
និយ្យហាទីសុ បដិមាវសេន រចិតានំ ចោត្តករូចានំ, សិត្តិបស្សេ ចិត្តកម្មវសេន
វិរចិតានំ ចិត្តរូចានញ្ច កតា និដ្ឋបិតា។ វេស្សវណាមន្ទាតាទីនន្តិ បដិមារូបេន
កតានំ វេស្សវណាមន្ទាតុសក្កាទីនំ។ ចិត្តកម្មវសេនាតិ
អាវាមាទិចិត្តកម្មវសេន។ សណ្ឋិតម្បិទិ អវយវភាវេន សណ្ឋិតំ ហុត្វា
បិតម្បិ។ ជិណ្ឌាបដិសន្ធិវណាត្ថន្តិ ជិណ្ឌានំ និយ្យហាភូជាភាវចាសាទាវយវានំ
អភិសន្ធិវណាត្ថាយ តស្មី តស្មី ហ្វានេ វហស្សសញ្ញាលោន បបិតំ។
“បរិភុញ្ញេស្សមី”តិ តស្មី តស្មី កិច្ចេ វិនិយុញ្ញនវសេន បរិភុញ្ញេតព្ពស្ស។ ឯតំ
វុត្ថន្តិ, “អយំ មិការមាតុចាសានោ សុញ្ញោ”តិអាទិកំ វុត្ថំ។

និច្ចន្តិ សត្តកាលំ រត្តិញ្ច ទិវា ច។ ឯកភាវំ ឯកំ អសុញ្ញតន្តិ បច្ចុត្ត
ឧបយោគវចនំ, ឯកត្ថំ ឯកោ អសុញ្ញតោតិ អត្ថោ។ គាមោតិ បវត្តនវសេនាតិ
គេហសន្និវេសវីចិច្ចរសិជ្ឈាជកាទិកេ ឧចាទាយ គាមោតិ
លោកុប្បត្តិវសេន។ កិលេសវសេនាតិ តត្ថ អនុនយបដិយវសេន។ ឯសេវ
នយោតិ ឥមិនា “បវត្តវសេន វា កិលេសវសេន វា ឧប្បន្នំ មនុស្សសញ្ញ”ន្តិ
ឥមមត្តំ អតិទិសតិ។ ឯត្ថ ច យថា គាមគ្គហលោន យវាទិសញ្ញា សន្តិហិតា,
ឯវំ មនុស្សគ្គហលោន ឥត្តិបុរិសាទិសញ្ញា សន្តិហិតា។ យស្មា វុត្តាទិកេ បដិច្ច
អរញ្ញសញ្ញា តត្ថ បព្ពតវនសណ្ឋាទយោ អន្តោគធា, តស្មា តត្ថ វិជ្ជមានម្បិ តំ
វិភាគំ អគ្គហេត្វា ឯកំ អរញ្ញាយេវ បដិច្ច អរញ្ញសញ្ញំ មនសិ ករោតិ។ ឧត្តរតីតិ

អនុប្បវិសតិ។ អធិប្បវត្តិតិ និច្ចតោតិ។ បរត្ថទរថាតិ តថាវុចាយ បស្សន្តិយា
អភារតោ ធុណ្ហិកធម្មប្បវត្តិសិទ្ធា ទរថា។ កិលេសទរថាតិ
អនុនយបដិយសម្ភវា កិលេសទរថា។ ទុតិយបទេតិ “យេ អស្ស ទរថា
មនុស្សសញ្ញា បដិច្ចា”តិ ឥមស្មី បទេ។ មនសិការសន្តតាយ, - “នាយំ បុព្វេវិយ
ធុណ្ហិកា, ធម្មប្បវត្តិ”តិ សង្ខារទស្សនទរថានំ សុខុមតា សល្លហុកតា ច
ចរិតត្ថាតិ អាហា “បរត្ថទរថមត្ថា អត្ថិ”តិ។

យំ កិលេសទរថជាតំ, តំ ឥមស្ស ទរថសញ្ញាយ ន ហោតីតិ យោជនា។
បរត្ថទរថមត្ថំ អវសិជ្ឈំ ហោតិ, វិជ្ជមានមេវ អត្ថិ ឥទ្ធិ បដាណាតីតិ យោជនា។
សុញ្ញតា និព្វត្តិតិ សុញ្ញតន្តិ បរត្ថិ។ សុញ្ញតា សហចរិតញ្ញំ សុញ្ញំ, ឥធ
សុញ្ញតាតិ វុត្ថា។

១៧៧. អស្សតិ ភកវតោ ឯវំ ឥទានិ វុច្ឆមានាការេន ចិត្តប្បវត្តិ អហោសិ។
អច្ចន្តសុញ្ញតន្តិ “បរមាទុត្តរ”ន្តិ វុត្ថំ អរហត្តំ ទេសេស្សមីតិ។ អរញ្ញសញ្ញាយ
វិសេសានធិកមនតោតិ, “អរញ្ញំ អរញ្ញ”ន្តិ មនសិការេន ឈានាទិវិសេសស្ស
អធិកមាភារតោ, “បជីវី”តិ មនសិការេន វិសេសានធិកមនតោ។ ឥទានិ តមេវត្ថំ
ឧបមាយ វិភារេតុំ “យថា បី”តិ អាទិ វុត្ថំ។ ឯវំ សន្តេតិ ឯវំ វចិតេ
សាលិអាទយោ សម្មជ្ជន្តិ។ ធុវសេវនន្តិ និយតសេវនំ ចារិហារិយកម្មដ្ឋានំ។
បដិច្ចាតិ ឯត្ថ “សម្មត”ន្តិ វចនសេសោ ឥច្ឆិតោតិ អាហា “បដិច្ច សម្មត”ន្តិ។ បជីវី
បដិច្ច សម្មតា ហិ សញ្ញាតិ។

បជីវីកសិណោ សោ បជីវីសញ្ញា ហោតិ, ន បកតិបជីវីយំ។ តស្សតិ
បជីវីកសិណស្ស។ តេហិតិ គណ្ណាទិហិ។ សុដ្ឋវិហតន្តិ យថា វលីនំ លេសោបិ
ន ហោតិ, ឯវំ សម្មទេវ អាគោជិតំ។ នធិតទ្យាកាទិនំ តិវប្បទេសោ ឧទកស្ស
អាករដ្ឋេន ក្ខលំ, ឧន្ទតភារតោ ឧត្តតំ ក្ខលំ វិយាតិ ឧត្តលំ, ភូមិយា ឧច្ឆដ្ឋានំ។

វិភក្តិ កូលន្តិវិក្កលំ, និបដ្ឋានំ។ តេនាហា “ឧច្ឆនិច”ន្តិ។ ឯកំ សញ្ញន្តិ ឯកំ
បដិវតិសញ្ញាយេវ។

១៨២. សតិបិ សម្ពោរនិមិត្តវិរហោ យាទិសានំ និមិត្តានំ អភារេន “អនិមិត្ត”ន្តិ
វុច្ឆតិ, តានិ ទស្សេតុំ, “និច្ឆនិមិត្តាទិវិហិតោ”តិ វុត្តំ។ ចតុមហាក្ខតិកំ
ចតុមហាក្ខតនិស្សិតំ។ សឡាយតនបដិសំយុត្តំ
ចក្ខាយតនាទិសឡាយតនសហិតំ។

១៨៣. វិបស្សនាយ បដិវិបស្សនន្តិ ធម្មានព្វា បុនវិបស្សនំ។ ឥធាតិ អត្តនោ
បច្ចក្ខត្វតយថាធិកតមគ្គជលំ វេទតិ អាហា - “អរិយមគ្គេ ចេវ អរិយជលេ
ចា”តិ។ ឧទាទិសេសទរថទស្សនត្ថន្តិ សព្វសោ កិលេសុបដិយា បហីនាយ
ខន្ធបដិ អវិសិដ្ឋា, តប្បច្ចយា ទរថា ឧទាទិសេសទរថា, តំ ទស្សនត្ថំ។ យស្មា
វិសយតោ កាមសញ្ញា ឌីឡារិកា, មនុស្សសញ្ញា សុខុមា, តស្មា
មនុស្សសញ្ញាយ កាមសញ្ញំ និវត្តត្វា។ យស្មា បន មនុស្សសញ្ញាបិ
សភាគវត្ថុបរិគ្គហតោ ឌីឡារិកា, សភាគវត្ថុតោ អរញ្ញសញ្ញា សុខុមា, តស្មា
អរញ្ញសញ្ញាយ មនុស្សសញ្ញំ និវត្តត្វា។ បដិវិសញ្ញាទិនិវត្តនេ ការណំ ហេដ្ឋា
សុត្តន្តរេសុ ច វុត្តមេវ។ អនុបុព្វេនាតិ មគ្គប្បដិចាជិយា។ និច្ឆសារាទិនំ សព្វសោ
អវត្ថុតាយ អច្ឆន្តមេវ សុញ្ញត្តា អច្ឆន្តសុញ្ញតា។

១៨៤. សុញ្ញតជលសមាបត្តិន្តិ សុញ្ញតវិមោក្ខស្ស ជលភូតត្តា,
សុញ្ញតានុបស្សនាយ វសេន សមាបត្តិតព្ពត្តា ច សុញ្ញតជលសមាបត្តិន្តិ
លទ្ធានមំ អរហត្តជលសមាបត្តិ។ យស្មា អតីតេ បច្ឆេកសម្ពុទ្ធា អហេសុំ,
អនាគតេ ភវិស្សន្តិ, ឥទានិ បន ពុទ្ធសាសនស្ស ធរមានត្តា បច្ឆេកពុទ្ធា ន វត្តន្តិ,
តស្មា បច្ឆេកពុទ្ធក្កហណំ អកត្វា, “ឯតវហិបិ ពុទ្ធពុទ្ធសាវកសម្ពាតា”ឥច្ឆេវ
វុត្តំ។ ន ហិ ពុទ្ធសាសនេ ធរន្តេ បច្ឆេកពុទ្ធា ភវន្តិ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ចូឡី សុញ្ញតសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

២. មហាសុញ្ញតសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. ឆរិវណ្ណន សោ កាឡោ, ន នាមេន។ បលាលសន្តារោតិ អាទីនីតិ
អាទិ-សន្តេន កោច្ឆចិមិលីកាកជសារាទីនំ គហាលំ។ គណភិក្ខុនន្តិ
គណពន្ធនវសេន ភិក្ខុនំ។

យទិ សំសយោ នាម នត្ថិ, “សម្ពហុលា នុខោ” តិ ឥទំ កថន្តិ អាហា
“វិតក្កបុព្ភភាគា” តិ អាទិ។ តត្ថ វិតក្កោ បុព្ភភាគោ ឯតិស្សាតិ វិតក្កបុព្ភភាគា,
បុច្ឆា។ សា “សម្ពហុលា នោ ឯត្ថ ភិក្ខុវិហារន្តិ” តិ វចនំ, វិតក្កោ បន “សម្ពហុលា
នុខោ ឥទ ភិក្ខុវិហារន្តិ” តិ ឥមីនា អាការេន តទា ភគវតោ ឧប្បន្នោ
ចិត្តសង្គេហោ, តស្ស បរិវិតក្កស្ស តញ្ញាវជោតនោយំ នុ-កាពោ វុត្តោតិ
ធស្សេន្តោ អាហា - “វិតក្កបុព្ភភាគោ ចាយំ នុ-កាពោ និហាតមត្តោ” តិ។ កិញ្ចាបិ
គច្ឆន្តោ ទិស្វា, “សម្ពហុលា នោ ឯត្ថ ភិក្ខុវិហារន្តិ” តិ បុច្ឆាវសេន ភគវតោ វុត្តោ,
អថ ខោ “ន ខោ, អាណន្ទ, ភិក្ខុ សោភតិ សង្គណិការាមោ” តិ អាទិ (ម. និ. ៣. ១៨៥)
ឧបរិទេសនាវសេន មត្តកំ គច្ឆន្តោ អវិនិច្ឆិតោ នាមេន ហោតិ, អថ ខោ វិសុំ
វិនិច្ឆិតោ ឯវ ហោតិ, ទិស្វា និច្ឆិនិត្យាវ កថាសមុជ្ឈាបនត្ថំ តថា បុច្ឆតិ។ តថា ហិ
វុត្ថំ - “ជាណត្ថាបិ តថាគតា បុច្ឆន្តិ” តិ (ចារា. ១៦)។ តេនាហា “ឥតោ កិរា” តិ អាទិ។

យថា នទីឌីតិណ្ណំ ឧទកំ យថាទិទ្ធិ បក្ខន្ធាតិ, ឯវំ សត្តា ធាតុសោ សំសន្តន្តិ,
តស្មា “គណវាសោ នទីឌីតិណ្ណឧទកសទិសោ” តិ វុត្ថំ។ ឥទានិ តមត្ថំ វិត្តារតោ
ធស្សេតុ - “និរយតិវច្ឆានយោនី” តិ អាទិ វុត្ថំ។ កុរុវិទ្យាទិទ្ធិនិយចុណ្ណានិ
សណ្តាសុខុមការតោ នាឡិយំ បក្ខិត្តានិ និវន្តរានេវ តិជ្ជន្តិ អាហា -
“ចុណ្ណាភិវតា នាឡិវិយា” តិ។ សត្តបណ្ណាស កុលសតសហស្សនីតិ

សត្វសតសហស្សធិកានិ បញ្ញាស កុលានំយេវ សតសហស្សនិ, មនុស្សនំ
បនវសេន សត្វ កោជិយោ តទា តត្ថ វសីសុ។

តតោ ចិន្តេសិ, កថំ? កាមញ្ញាយំ លោកបកតិ, មយ្ហំ បន សាសនេ
អយុត្តោវ សោតិ អាហា - “មយា”តិអាទិ។ ធម្មន្តិ សភាវសិទ្ធិ។ សំវេកោតិ
សហោត្ថប្បញ្ញាណំ វុច្ចតិ។ ន ខោ បនេតំ សក្កា
គិលានុបជ្ជានឡិវាទានុសាសនិអាទិវសេន សមាគមស្ស ឥច្ឆិតព្ពត្តា។
គណាកេទនន្តិ គណាសន្តណិកាយ វិវេចនំ។

១៨៦. កតបរិកណ្ណន្តិ បុព្វេ កតសិរិធានស្ស ចីវរស្ស វុត្តាការេន
បដិសន្ធិវណំ។ នោតិ អម្ពាភំ។ អនត្ថមនោតិ អនាវាធិតចិត្តោ។

សកគណោន សហភាវតោ សន្តណិកាតិ អាហា
“សកបរិសសមោធាន”ន្តិ។ គណោតិ បន ឥធ ជនសមូហោតិ វុត្តំ
“នាវាជនសមោធាន”ន្តិ។ សោភតិ យថានុសិដ្ឋំ បដិបន្នមានតោ។ កាមតោ
និក្ខមតីតិ និក្ខមោ, វរំ និក្ខមវសេន ឧប្បន្នំ សុខំ។
គណាសន្តណិកាកិលេសសន្តណិកាហិ បរិវិត្តិ បរិវេកោ។ បរិវេកវសេន
ឧប្បន្នំ សុខំ។ រាគាធិនំ ឧបសមាវហំ សុខំ ឧបសមសុខំ។ មគ្គសម្ពោធាវហំ សុខំ
សម្ពោធិសុខំ។ និកាមេតព្ពស្ស, និកាមំ វា លាភី និកាមលាភី។ និទុក្ខំ សុខេនេវ
លភតីតិ អនុក្ខលាភី។ កសិរំ វុច្ចតិ អប្បកន្តិ អាហា - “អកសិរលាភីតិ
វិបុលលាភី”តិ។

សាមាយិកន្តិ សមយេ កិលេសវិមុច្ចនំ អច្ចន្តមេវាតិ សាមាយិកំ ម-ការេ
អ-ការស្ស ធីយំ កត្វា។ តេនាហា - “អប្បិទប្បិទសមយេ កិលេសេហិ

វិមុត្ត”ន្តិ។ កន្តន្តិ អង្គសន្តតាយ អារម្មណសន្តតាយ ច កមនីយំ មនោរម្មំ។
អសាមាយិកំ អច្ចន្តវិមុត្តំ។

ឯត្តារតិភាទិណ សង្កណិកាវមស្ស វិសេសាធិគមស្ស អន្តរាយិកការំ
អន្ទយតោ ព្យតិវេកតោ ច សហ និទស្សនេន ទស្សេតិ។ តត្ថ សា ធុរិដា
អន្តរាយិកតា វោទានធម្មានំ អនុប្បត្តិហេតុកា, សំកិលេសធម្មានំ
ឧប្បត្តិហេតុកា ច។

តេ បឋមំ “សង្កណិកាវមោ”តិភាទិណ វិភាវេត្វា ឥតរំ វិភាវេតុំ, “ឥទានិ
ទោសុប្បត្តិ ទស្សន្តោ”តិភាទិ វុត្តំ។ “អដ្ឋិញ្ច បដិច្ច ញ្ញារុញ្ច បដិច្ច ចម្ពុញ្ច បដិច្ច
មំសញ្ច បដិច្ច អាគាសោ បរិវារិតោ រូបន្ទេវ សង្ខំ គដ្ឋតិ”តិភាទិសុ (ម. និ.
១.៣០៦) វិយ ឥធរូបសន្តោ ករណកាយបរិយាយោតិ “រូបន្តិ សរីរ”ន្តិ អាហា។
“នាហំ, អានន្ត... បេ... ទោមនស្សចាយាសា”តិ កស្មា វុត្តំ? ននុ កាយេ ច ជីវិតេ
ច អនបេក្ខិច្ចត្តានំ អារទ្ធិវិបស្សកានម្មិ អសប្បាយវដ្ឋនសប្បាយសេវនវសេន
កាយស្ស បរិហារណំ ហោតិ តិ? សច្ចំ, តំ បន យោ កល្លសរីរំ និស្សាយ
ធម្មសាធនាយ អនុយុញ្ជិតុកាមោ ហោតិ, តស្សេវ ធម្មសាធនតាវសេន។
ធម្មសាធនការញ្ចំ អបេក្ខិត្វា អសប្បាយំ វដ្ឋេត្វា សប្បាយវសេន ទោសេត្វា
សុដ្ឋតរំ ហុត្វា អនុយុញ្ជនតោ កាយស្ស បរិហារណំ, ន សោ កាយេ អភិវតោ
នាម ហោតិ បច្ចវេក្ខណាយ តត្ថា អបេក្ខាយ វិនោទិតញ្ចោ តាទិសោតិ។
ឧបាលិកបាបតិនោតិ ឯត្តាបិ “ទសពលសាវកត្ថបគមនសម្ព័ន្ធតេនា”តិ
អានេត្វា យោជេតព្ពំ។

១៨៧. មហាករុណាវសេន បរិវុត្ថាយ បរិសាយ មជ្ឈេ និសិដ្ឋោបិ
ឯកន្តវិវេកជ្ឈាសយត្តា ឯកកោវ។ ឯតេន សត្តនោ បរិវិត្តស្ស បរិវេកត្តេន
វិវិត្តតំ ទស្សេតិ។ រូចារូបបដិភាគនិមិត្តេហិ និវត្តនត្ថំ “រូចាធិនំ

សង្ខតនិមិត្តាន"ន្ត វុត្តំ។ អតិវិយ សន្តតរបណីតតមការេនវិសេសតោ
សិនោតិ ពន្ធនីតិវិសយោ, សោ ឯវ សសន្តតិបរិយាបន្នតាយ អដ្ឋត្ថំ។ កី បន
តន្តិ អាហា - "សុញ្ញតន្តិ សុញ្ញតជលសមាបត្តិ"ន្ត។ ឧបដិវិវេកតាយ អសង្ខតា
ធាតុ ឥធិវិវេកោតិ អធិប្បតោតិ អាហា - "វិវេកនិទ្ទេនា"តិអាទិ។ ភដ្ឋមត្តម្បិ
អសេសេត្វា អាសវជ្ជានិយានញា ធម្មានំ តត្ថ វិភតត្តា តេសំ វសេនវិភតត្ថេន,
ឯវភ្នំ តេសំ ព្យន្តិការំ បត្តន្តិ ចាឡិយំ "ព្យន្តិភូតេនា"តិ វុត្តំ។ ឧយ្យោជនំ
វិស្សជ្ជនំ, តំ ឯតស្ស អត្ថិ, ឧយ្យោជេតិ វិស្សជ្ជេតិ វា ឧយ្យោជនិកំ។ យស្មា ន
សត្តកថា ឧយ្យោជនវសេនេវ បវត្តតិ, តស្មា វុត្តំ "ឧយ្យោជនិកបដិសំយុត្ត"ន្ត។

តេលចាកំ គណ្ណោន្តោវិយាតិ យថា តេលចាកោ នាម បរិច្ឆិទ្ធកាលោ ន
អតិក្កមិតត្ថោ, ឯវ អត្ថនោ សមាបត្តិកាលំ អនតិក្កមិត្វា។ យថា ហិ កុសលោ
វេជ្ជោ តេលំ បចន្តោ តំ តំ តេលកិច្ចំ ចិន្តេត្វា យទិ វា បត្តិន្ទចាកោ, យទិ វា
មជ្ឈិមចាកោ, យទិ វា ខរចាកោ ឥន្ទ្រតត្ថោ, តស្ស កាលំ ឧបដាវេត្វា បចតិ,
ឯវភ្នំ ធម្មំ ទេសេន្តោ វេនេយ្យនំ ញ្ញាណាបរិចាកំ ឧបដាវេត្វា តំ តំ កាលំ
អនតិក្កមិត្វា ធម្មំ ទេសេត្វា បរិសំ ឧយ្យោជេន្តោ ច វិវេកនិទ្ទេនេវ ចិត្តេន
ឧយ្យោជេតិ។ ទ្វេ បញ្ចវិញ្ញាណានិបិ តទភិនិហតមនោវិញ្ញាណាវសេន
និព្វាននិទ្ទានេវ។ ពុទ្ធានញ្ញិ សង្ខារានំ សុដ្ឋ បរិញ្ញាតតាយ បណីតានម្បិ រូចានីនំ
អាចាថគមនេ បគេវ ឥតវេសំ បដិកូលតាវ សុចាកជា ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ, តស្មា
យម្មាភិតត្ថស្ស វិយ សីតជលដ្ឋាននិទ្ទតា និព្វាននិទ្ទមេវ ចិត្តំ ហោតិ, តស្ស
អតិវិយ សន្តបណីតការតោ។

១៨៨. អដ្ឋត្ថមេវាតិ ឥធិឈាណាម្ពណំ អធិប្បតន្តិ អាហា
"គោចរដ្ឋត្ថមេវា"តិ។ ឥធិ និយកដ្ឋត្ថំ សុញ្ញតំ។ អបគុណាចាទកដ្ឋានញ្ញិ ឯត្ថ
"និយកដ្ឋត្ថ"ន្ត អធិប្បតំ វិបស្សនាវិសេសស្ស អធិប្បតត្តា, និយកដ្ឋត្ថំ

និដ្ឋវនិស្សត្តតំ, អនត្តតន្តិ អត្តោ។ អសម្មជ្ជនការ្យជាននេនាតិ ឥនាទិ មេ
កម្មជ្ជានំវិចិបជិបន្នំ នហោតិ, ឧប្បមេវ បវត្តតីតិ ជាននេន។

កស្មា បនេត្ត ភកវតា វិបស្សនាយ ឯវ ចានកេ ឈានេ អវត្វា ចានកជ្ជានំ
គហិតន្តិ អាហា - “អប្បគុណាចានកជ្ជានតោ”តិអាទិ។ ន បក្ខន្ធាតិ សម្មា ន
សមាហិតត្តា។ សោ បន “អជ្ឈត្តធម្មា មយ្ហំ និដ្ឋជា និគុម្ពា ហុត្វា ន ឧបជ្ឈហន្តិ,
ហន្តាហំ ពហិទ្ធាធម្មេ មនសិ ករេយ្យំ ឯកេច្ឆេសុ សម្ព័រេសុ ឧបជ្ឈិតេសុ ឥតរេបិ
ឧបជ្ឈហេយ្យមេវា”តិ បវស្ស...បេ.... មនសិ ករោតិ។ ចានកជ្ជានវសេនវិយ
សម្មសិតជ្ជានវសេនបិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ហោតិយេវាតិ អាហា -
“អរូបសមាបត្តិយំ នុ ខោ កថន្តិ អានេញំ មនសិ ករោតិ”តិ។ ន មេ ចិត្តំ
បក្ខន្ធាតិ មយ្ហំ វិបស្សនាចិត្តំ វិចិបជិបន្នំ ហុត្វា ន វហតីតិ។
ចានកជ្ជានមេវាតិ វិបស្សនាយ ចានកក្ខតមេវ ឈានំ។ បុនប្បនំ មនសិ
កាតព្វន្តិ បុនប្បនំ សមាបជ្ជិតព្វំ វិបស្សនាយ តិក្ខុវិសធាចាននាយ។
អវហន្តេ និបុណ្ហភាវេន ធនេនកិរិយាយ អប្បវត្តន្តេ។ សមាបជ្ជិត្វា
វិបស្សនាយ តិក្ខុកម្មករណំ សមថវិបស្សនាវិហារេនាតិ អាហា - “កម្មជ្ជានេ
មនសិការោ វហតី”តិ។

១៨៩. សម្មជ្ជតិ មេតិ វិចិបជិបត្តិយា បុព្វេនាបរំ វិសេសាភារតោ សម្មជ្ជតិ
មេ កម្មជ្ជានន្តិ ជាននេន។ ឥរិយាបថំ អហាបេត្វាតិ យថា បរិស្សមោ នាគច្ឆតិ,
ឯវំ អត្តនោ ពលានុរូបំ តស្ស កាលំ នេត្វា បមាណមេវ បវត្តនេន ឥរិយាបថំ
អហោបេត្វា។ សព្វវាវេស្វតិ វាននិសម្ពាសយនវាវេសុ។ កថាវាវេសុ បន
វិសេសំ តត្ថ តត្ថ វនន្តិ។ ឥទំ វុត្តន្តិ ឥទំ, “ឥមិនាវិហារេនា”តិអាទិវចនំ វុត្តំ។

១៩០. កាមវិតក្កាធមោ ឱឡារិកកាមរាគព្យាចានសភាគាតិ អាហា -
“វិតក្កបហានេន ទ្វេ មគ្គេ កថេត្វា”តិ។ កាមគុណាស្វតិ និទ្ធារណេ ភុម្មំ។

កិស្សញ្ចិទេវ កិលេសុប្បត្តិការណេតិ តស្ស បុគ្គលស្ស កិលេសុប្បត្តិការណំ
សន្ធាយ វុត្ថំ, អញ្ញថា សព្វេបិ បញ្ច កាមគុណា កិលេសុប្បត្តិការណមេវ។
សមុទាចរតីតិ សមុទាចារោតិ អាហ “សមុទាចរណតោ” តិ។ សោ បន យស្មា
ចិត្តស្ស, ន សត្តស្ស, តស្មា វុត្ថំ ចាឡិយំ “ចេតសោ” តិ។ ម-កាពោ បទសន្ធិកពោ
ឯ-ការស្ស ច អកាពោ កតោតិ អាហ “ឯវំ សន្តេ ឯតន្តិ។

១៩១. អនុសយោតិ មាណុសយោ ភវរាគានុសយោ អវិជ្ជានុសយោតិ
តិវិជោបិ អនុសយោ បហិយតិ អរហត្តមគ្គេន។ វុត្ថនយេនេវាតិ, “តតោ
មគ្គានន្តរំ ជលំ, ជលតោ វុជ្ជាយ បច្ឆវេក្ខមាណោ បហិនភារំ ជាតិ, តស្ស
ជាននេន សម្មជាណោ ហោតិ” តិ វុត្ថនយេន។

កុសលតោ អាយាតីតិ អាយតោ, សោ ឯតេសន្តិ កុសលាយតិកា។
តេនាហ “កុសលតោ អាគតា” តិ។ តំ បន នេសំ កុសលាយតិកត្ថំ
ឧបនិស្សយវសេន ហោតិ សហជាតវសេនបីតិ តទុកយំ ទស្សេតុំ,
“សេយ្យដិទ” តិ អាទិ វុត្ថំ។

យស្មា បន យថាវុត្ថធម្មេសុ កេចិ លោកិយា, កេចិ លោកុត្តរា; អថ កស្មា
វិសេសេន “លោកុត្តរា” តិ វុត្ថន្តិ អាហ - “លោកេ ឧត្តរាវិសិដ្ឋា” តិ។ តេន
លោកិយធម្មេសុ ឧត្តមភាវេន ឈានាទយោ លោកុត្តរា វុត្ថា, ន លោកស្ស
ឧត្តរណតោតិ ទស្សេតិ។ យំ កិញ្ច មហាគ្គតចិត្តំ មាស្ស អវិសយោ
អកាមាវចរត្ថា, បកេវ តំ វិបស្សនាយ ចាទកក្ខតំ សុវិក្ខាលិតមលន្តិ អាហ -
“ជានិគំ ន សក្កោតិ” តិ។ ឯកោ អាទិសំសោ អត្ថិ ភាវនានុយោគស្ស
សប្បាយធម្មកថាបដិលោកោ។

១៩២. ឯតទត្តន្តិ កេវលស្ស សុតស្ស អត្ថាយ។

សប្បាយាសប្បាយវសេនាតិ កស្មា វុត្តំ? ននុ សប្បាយវសេន ទសកថាវត្ថុនិ
អាគតានីតិ? សច្ចមេតំ, អសប្បាយ កថាវដ្ឋនបុត្តិកាយ សប្បាយ កថាយ
វសេន អាគតត្ថា “សប្បាយាសប្បាយវសេន អាគតានី”តិ វុត្តំ។

សុតបរិយត្តិវសេនាតិ សរុបេន តត្ថ អនាគតានិបិ ទសកថាវត្ថុនិ
សុត្តកេយ្យាធិអន្តោគធាត្ថា, “សុតបរិយត្តិវសេន អាគតានី”តិ វុត្តំ។

បរិបូរណវសេន សរុបតោ អាគតត្ថា ឥមស្មី ឋានេ វេត្វា កថេតព្វានិ។ អន្តោតិ
សាមញ្ញត្ថោ។

១៩៣. អនុអារវត្តន្តិ តិ អនុអនុ អភិមុខា ហុត្វា វត្តន្តិ, បយិរុចាសនាធិវសេន
អនុកូលយន្តិ។ មុច្ឆនតណ្ហាន្តិ បច្ចយេសុ មុច្ឆនាការំ។ តណ្ហាយ បត្តនា នាម
តេនាការេន បវត្តតិ អាហា - “បត្តតិ បវត្តតិ”តិ។ កិលេសូបទ្កវេនាតិ
កិលេសសង្ខារេន ឧបទ្កវេន។ កិលេសា ហិ សត្តានំ មហានត្ត ករណតោ
“ឧបទ្កវេ”តិ វុច្ឆន្តិ។ អត្តនោ អព្ពន្ធវេ ឧប្បន្នេន កិលេសូបទ្កវេន អន្តោវាសិនោ,
ឧបទ្កវេ អន្តោវាសូបទ្កវេ, ព្រហ្មចរិយស្ស ឧបទ្កវេ ព្រហ្មចារុបទ្កវេតិ ឥមមត្តំ
“សេសុបទ្កវេសុបិ ឯសេវ នយោ”តិ ឥមិនា អតិទិសតិ។ គុណាមរណំ កថិតំ, ន
ជីវិតមរណំ។

អប្បលាភាតិ អប្បមត្តកលាភី វិសេសានំ។ ឯវំ វុត្តោតិ
យថាវុត្តព្រហ្មចារុបទ្កវេ ទុក្ខវិចាកតរោ ចេវ កដុកវិចាកតរោ ចាតិ ឯវំ
វុត្តោ។ អាចរិយន្តោវាសិកូបទ្កវេ ហិ ពាហិរកសមយវសេន វុត្តោ,
ព្រហ្មចារុបទ្កវេ បន សាសនវសេន។ ទុរក្ខាតេ ហិ ធម្មវិនយេ ទុប្បជិបត្តិ ន
មហាសាវជ្ជា មិច្ឆាភិនិវេសស្ស សិចិលវាយាមការតោ; ស្វាឡាតេ បន

ធម្មវិន័យ ធុរ្យជីវិត មហាសាវ្វ័រ មហាតោ អត្ថស្ស ពាហិរការករណតោ។
តេជោហ “សាសនេ បដា” តិអាធិ។

១៩៦. តស្មាតិ ឥទំ បុព្វបរាបេក្ខំ បុរិមស្ស ច អត្ថស្ស ការណាការេន
បច្ឆាមសនន្តិ អាហា “យស្មា” តិអាធិ។ មិត្តំ ឯតស្ស អត្ថីតិ មិត្តវា, តស្ស ភារោ
មិត្តវតា, តាយ។ មិត្តវសេន បដិបជ្ជនន្តិ អាហា “មិត្តបដិបត្តិយា” តិ។
សបត្តវតាយាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។

ទុក្ខជទុក្ខាសិតមត្តម្យីតិ ឥមីនា បកេវ ឥតរំវីតិក្កមន្តោតិ ទស្សេតិ។
សាវកេសុ ហិតបរក្កមនំ ឱវាទានុសាសនីហិ បដិបជ្ជនន្តិ អាហា - “តថា ន
បដិបជ្ជិស្សាមី” តិ។ អាមកមត្តន្តិ កុលាលភាជនំ វុច្ចតិ។ នាហំ តុម្ពេសុ តថា
បដិបជ្ជិស្សាមីតិ កុម្មកាវេរិយ អាមកភាជនេសុ អហំ តុម្ពេសុ កេវលំ
ជាតាបេន្តោ ន បដិបជ្ជិស្សាមី។ និគ្គល្លាត្វាតិ និហរិត្វា។ លោកិយគុណាបិ ឥធន
សារោត្រូវ អធិប្បតា លោកុត្តរគុណានំ អធិជ្ជានភាវតោ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

មហាសុញ្ញតសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. អដ្ឋវិយត្ថុតសុត្តវណ្ណនា

១៩៧. វិភត្តិបតិរូបកា ច និចាតា ហោន្តិតិ យថាវហំ តំតំវិភត្តិអត្ថធិបកា,
ឥធន បច្ចត្តវចនោ យត្រសន្នោ, ហិសន្នោ ហេតុអត្ថោ, នាមសន្នោ អដ្ឋវិយត្ថោ,
បទត្តយស្ស បន អដ្ឋវិយត្ថនិទ្ទិដ្ឋតាយ “អដ្ឋវិយត្ថេ និចាតោ” តិ វុត្តំ។
ឯកំសតោ បនេតំ បទត្តយំ។ តថា ហិ វក្ខតិ, “យត្រាតិ និចាតវសេន
អនាគតវចន” តិ។ បបញ្ចសន្នោ ហេដ្ឋា វុត្តោ។ ជិន្នវដ្តមេតិ ឥមីនា
សត្តកិលេសវដ្តស្ស អកុសលកម្មវដ្តស្ស ច និន្ទត្តាវិចារកវដ្តស្ស ច ឧបរិ

វត្តមានត្តា អាហា - “វដ្តមន្តិ កុសលាកុសលកម្មវដ្តវដ្ត” តិ។ និហិតវសេន
យត្រសន្តយោគេន។ អនាគតវចនន្តិ ឥទំ អនាគតវចនសនិសត្តា វុត្តំ។
អនាគតត្តវាចី ហិ អនាគតវចនំ, អត្ថោ ចេត្ត អតីតោតិ។ អនុស្សវីតិ ឥទំ
អនុស្សវិតការី សន្ធាយ វុត្តំ - “ន អនុស្សវិស្សតិ” តិ សន្តបយោគស្ស
អតីតវិសយត្តា។ យនា បន តេហិ ភិក្ខុហិ យា កថា បវត្តិតា, តតោ បច្ឆាបិ
ភគវតោ តេសំ ពុទ្ធានំ អនុស្សវណំ ហោតិយេវ។

ខត្តិយជន្មាតិអាទិកាលតោ បដ្ឋាយ អសម្ពិជ្ជាយ ខត្តិយជាតិយា
ឧទិតោទិតាយ។ ព្រហ្មជន្មាតិ ព្រាហ្មណជន្មា។ ឯវំគោត្តេបិ ឯសេវ នយោ។
លោកិយលោកុត្តវសីលេនាតិ ចារមិតាសម្ពុតេន ពុទ្ធវេណិកត្តា
អនញ្ញសាធារណេន លោកិយេន លោកុត្តវេន ច សីលេន។ ឯវំសីលាតិ
អនវសេសសីលានំ វិសុំ បច្ចវេក្ខណាករណេន ឯវំសីលាតិ អនុស្សវិស្សតិ។
ឯស នយោ សេសេសុ។ យថា វិជ្ជាភាគិយា វិជ្ជាសម្បយុត្តធម្មា, ឯវំ
សមាធិបក្ខា សមាធិសម្បយុត្តធម្មាបិ សតីវិយាទយោតិ អាហា - “ហេដ្ឋា
សមាធិបក្ខានំ ធម្មានំ គហិតត្តាវិហារោ គហិតោវា” តិ។ តស្មា
សមាធិបក្ខធម្មវិនិមុត្តោ ឯវំ ឥទំ វិហារោ អធិប្បតោតិ វុត្តំ “ឥទំ ហិ” តិអាទិ។

យថា វា អជ្ជសមាបត្តិវិបស្សនាមគ្គជលសង្កហិតា លោកិយលោកុត្តរា
សមាធិបញ្ញា “ឯវំធម្មា ឯវំបញ្ញា” តិ បទេហិ ហេដ្ឋា គហិតាបិ យថាសកំ
បដិបក្ខតោ មុច្ចនស្ស បវត្តិវិសេសំ ឧបាទាយ “ឯវំវិមុត្តា” តិ ឯត្ថ បុន គហិតា,
តថា “ឯវំធម្មា” តិ ឯត្ថ គហិតាបិ សមាធិបក្ខធម្មា
ធិត្តព្រហ្មអានញ្ញអរិយវិហារសង្ខាតំ អត្តនោ បវត្តិវិសេសំ ឧបាទាយ,
“ឯវំវិហារី” តិ ឯត្ថ បុន គហិតាតិ វុច្ចមានេ ន កោចិ វិរោដោ។ ជលធម្មានំ
បវត្តិកាលេបិ កិលេសានំ បដិប្បស្សន្តិ ន តំអានុការីជាតា, អថ ខោ

អរិយមគ្គន កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទត្តាតិ អាហា - “មគ្គានុភាវេន កិលេសានំ
បដិបស្សន្ធទ្កន្តេ ឧប្បន្ទត្តា” តិ។ យោ យំ បដហតិ, សោ បហាយកោ
បហាតព្ពតោ វិមុត្តាតិ វុច្ចតិ វិសំសជ្ជការតោតិ បហានវិភាគេន វុច្ចមានេ
អបហាយកស្ស និព្វានស្ស កថំ វិមុត្តតា? វិសំសជ្ជការតោ ឯវ។ តញ្ចិ
បកតិយាវ សព្ពសោ កិលេសេហិ វិសំសជ្ជំ វិនិស្សជំ សុវិទូវិទូរេ ឋិតំ, តស្មាស្ស
តតោ និស្សជត្តា និស្សរណាវិមុត្តិ និស្សរណាបហានន្តិ វុច្ចតិ តិ អាហា
“និព្វាន” និព្វានិ។

១៩៩. ឥមេ តថាគតស្ស អច្ឆរិយអព្ពតធម្មា, ន សាវកវិសយា, មម បន
ទេសនា តយា សុតា ឯវាតិ តេ ថេរស្សេវ ភាវំ ករោន្តោ, “តំ ភិយ្យោសោមត្តាយ
បដិកន្ធុ” តិ អាហា។ សតោ សម្មជាតោតិ ឯត្ថ កាលភេទវសេន លត្តមានម្បិ
សម្មជាតភាវំ អនាមសិទ្ធា គតិវិភាគេន តំ ទស្សេតុំ, “ទេ
សម្មជញ្ញានី” តិ អាទិ វុត្ថំ - អជ្ជវរេ គណ្ណាន្តោតិ ឯត្ថ កថំ វំ ទេវតាទេតិ,
បរស្ស ធិយមានព្វា តំ កថំ បរស្ស សមិជ្ឈីតិ? កម្មពលេនេវ។ យទិ ហិ តំ
កម្មំ កតោកាសំ យស្ស តទបទេសេន ជលំ វិបច្ចតិ, ឯវំ ទេវតាយ តស្ស វំ
ទិន្នំ, ឥតវេន ច លទ្ធន្តិ វោហារោ ហោតិ តិ។ អបិច បរស្ស បត្តិតវរាទិ នាម
វិបច្ចមានស្ស កម្មស្ស បច្ចយភូតោ បយោគវិសេសោតិ ទជ្ជត្តំ។ តានិ វិបច្ចនេ
ឯកន្តិកានិបិ អប្បេសក្ខា ទេវតា - “អយមស្ស បត្តនា សមិជ្ឈីស្សតិ, នោ” តិ ន
ជាទន្តិ, សក្កោ បន បញ្ញាវា តានិ ឯកច្ចំ ជាតាតិយេវ។ តេន វុត្ថំ - “សក្កេន
បសីទិត្វា ទិន្នេ អជ្ជវរេ គណ្ណាន្តោ” តិ អាទិ។

បឋមជវនវារេតិ ឧប្បន្ទស្ស សព្ពបឋមជវនវារេ។ សោ ហិ បដិសន្ធិយា
អាសន្នការតោ អវិសទោ ហោតិ, ទេវភាវេ និកន្តិវសេន ឧប្បន្ទនតោ ន

ជាតាតិ។ អញ្ញាហិ ទេវតាហិ អសាធារណជានំ ហោតិ នុតិយជវនវារតោ
បដ្ឋាយ បវត្តនតោ។

អញ្ញាបិ ទេវាតិអាទិនា ពោធិសត្តស្ស តត្ថ សម្មជញ្ញេនេវ បិតការំ
ព្យតិរេកមុខេនវិការេតិ។ អាហារូបច្ឆេទេន កាលង្គរោន្តិ ៩ធំ
ទិដ្ឋាបទោសិកវសេន វុត្តំ។ ឥតវេសម្បិ ទិព្វភោគេហិ មុច្ឆិតតំ អដ្ឋាបន្នានំ
តិដ្ឋន្តានំ សម្មជញ្ញាការោ ហោតិយេវ។ កី តថារូបំ អារម្មណំ នត្ថិ យថារូបំ
ឧឡារំ បណីតញ្ច អារម្មណំ បដិច្ច តេ ទេវា សំមុច្ឆិតា អាហារូបច្ឆេទម្បិ ករោន្តិ,
កី តថារូបំ ឧឡារំ បណីតញ្ច អារម្មណំ ពោធិសត្តស្ស នត្ថិ ពោធិសត្តស្ស
សម្មជញ្ញានុការំ វិការេតុំ ចោទនំ សមុដ្ឋាបេតិ? ពោធិសត្តោ ហិ យត្ថ យត្ថ
និព្វត្ថតិ, តត្ថ តត្ថ អញ្ញោ សត្តេ ទសហិ វិសេសេហិ អធិគ្គណាតិ, បកេវ តត្ថ
ទេវភូតោ, តថាបិ “សតោ សម្មជាតោ” តិ អយមេត្ថ អច្ឆរិយធម្មោ វុត្តោ។

២០០. សម្មត្ថិភវេ ទីយាយុកតា នាម បញ្ញាពាលេន ហោតិ, ពោធិសត្តោ ច
មហាបញ្ញោ, តស្មា តត្ថ តត្ថ ភវេ តេន ទីយាយុកេន ភវិតព្ពន្ធិ អធិប្បាយេន,
“សេសត្តភាវេសុ កី យាវតាយុកំ ន តិដ្ឋតិ” តិ ចោទេតិ។ ឥតរោ “អាម ន
តិដ្ឋតិ” តិ បដិជាតិ, “អញ្ញាហិ” តិអាទិនា តត្ថ ការណាមាហា។ “ឥធ ន
ភវិស្សមី” តិ អធិមុច្ឆនវសេន កាលកិរិយា អធិមុត្តិកាលកិរិយា។
ចារមិធម្មានញ្ច ឧក្កំសប្បត្តិយា តស្មី តស្មី អត្តភាវេ អភិញ្ញាសមាបត្តិហិ
សន្តានស្ស វិសេសិតត្តា អត្តសិនេហាស្ស តនុភាវេន សត្តេសុ ច
មហាករុណាយ ឧឡារភាវេន អធិដ្ឋានស្ស តិក្ខវិសទភាវាបត្តិយា
ពោធិសត្តានំ អធិប្បាយា សមិជ្ឈន្តិ, ចិត្តវិយ កម្មេសុ ច តេសំ វសិភារោ, តស្មា
យត្ថបបន្នានំ ចារមិយោ សម្មទេវ បរិត្រហេន្តិ, វុត្តនយេន កាលំ កត្វា តត្ថ
ឧបបជ្ឈន្តិ។ តថា ហិ អយំ មហាសត្តោ ឥមស្មីយេវ កប្បេ នាណាជាតិសុ

អបរិហ័នដ្ឋានោ កាលំ កត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្វត្តោ អប្បកមេវ កាលំ តត្ថ
ឋត្វា តតោ ចរិត្វា ឥធនិព្វត្តោ។ តេនាហ - “អយំ កាលកិរិយា អញ្ញេសំ ន
ហោតិ” តិ។ សព្វថាវមីនំ បូរិតត្តាតិ ឥមិនា បយោជនាការតោ តត្ថ ឋត្វា
អធិមុត្តិកាលកិរិយា នាម ន ហោតិ តិ ធស្សេតិ។ អបិច ចរិមភវេ
ចតុមហានិធិសមុជ្ឈានបុព្វិកាយ ធិព្វសម្បត្តិសធិសាយ មហាសម្បត្តិយា
និព្វត្តិ វិយ ពុទ្ធកូតស្ស អសធិសធានាធិវសេន អនញ្ញសាធារណលាភុប្បត្តិ
វិយ ច ឥតោ បរំ មហាបុរិសស្ស ធិព្វសម្បត្តិអនុភវនំ នាម នត្ថិ តិ
យាវតាយុកជ្ជានំ ឧស្សហជាតស្ស បុញ្ញសម្ភារស្ស វសេនាតិ ធន្ទំ។
អយញ្ញេត្ថ ធម្មតា។

មនុស្សគណនាវសេន, ន ទេវគណនាវសេន។ បុព្វនិមិត្តានិ តិ ចុតិយា
បុព្វនិមិត្តានិ។ អមិលាយិត្វាតិ ឯត្ថ អមិលាតគ្គហណេវ តាសំ មាលានំ
វណ្ណសម្បទាបិ គន្ធសម្បទាបិ សោភាសម្បទាបិ ធស្សិតាតិ ធន្ទំ។
ពាហិរព្ពន្ធរានំ រជោជល្លានំ លេសស្សបិ អភាវតោ ទេវានំ សរីរគតានិ វត្តានិ
សព្វកាលំ បរិសុទ្ធបកស្សរានេវ ហុត្វា តិជ្ជន្តិ អាហ “វត្ថុសុបិ ឯសេវ
នយោ” តិ។ នេវ សីតំ ន ឧណ្ហាន្តិ យស្ស សីតស្ស បតីការវសេន អធិកំ
សេវិយមាទំ ឧណ្ហំ, សយមេវ វា ខរតំ ហុត្វា អធិកវន្តំ សរីរេ សេទំ ឧប្បាទេយ្យ,
តាទិសំ នេវ សីតំ ន ឧណ្ហំ ហោតិ។ តស្មី កាលេតិ យថារុត្ថ
មរណាសន្នកាលេ។ ពិន្ទុពិន្ទុវសេនាតិ មុត្តគុឡិកា វិយ ពិន្ទុ ពិន្ទុ ហុត្វា សេនា
មុច្ឆន្តិ។ ធន្ទានំ ខណ្ឌិតភារោ ខណ្ឌិច្ចំ។ កេសានំ បលិតភារោ ចាលិច្ចំ។ អាទិ-
សទ្ទេន វលិត្តចតំ សង្គណ្ហាតិ។ កិលន្តរោ អត្តភារោ ហោតិ, ន បន
ខណ្ឌិច្ចចាលិច្ចាទិហីតិ អធិប្បាយោ។ ឧក្កណ្ឌិតាតិ អនភិរតិ, សា នត្ថិ ឧប្បបរិ
ឧឡារុឡារានមេវ ភោគានំ វិសេសតោ រុចិជនកានំ ឧបតិជ្ជនតោ។

បណ្ឌិតា ឯវាតិ ពុទ្ធិសម្បជ្ជា ឯវ ទេវតា។ យថា ទេវតា “សម្បតិ ជាតា
កើតិសេន បុញ្ញកម្មេន ឥធនិព្ពត្តា” តិ ចិន្តេត្វា, “ឥមិនា នាម បុញ្ញកម្មេន ឥធនិ
ព្ពត្តា” តិ ជានន្តិ, ឯវំ អតីតភវេ អត្តនា កតំ ឯកច្ចំ អញ្ញាម្បិ បុញ្ញំ ជានន្តិយេវ
មហាបុញ្ញាតិ អាហា - “យេ មហាបុញ្ញា” តិ អាទិ។

ន បញ្ញាយន្តិ ចិរតរកាលត្តា បរមាយុនោ។ អនិយ្យានិកន្តិ ន និយ្យានាវហំ
សត្តានំ អភាជនការតោ។ សត្តា ន បរមាយុនោ ហោន្តិ នាម
ចាបុស្សន្នតាយាតិ អាហា - “តទា ហិ សត្តា ឧស្សន្នកិលេសា ហោន្តិ” តិ។
ឯត្ថាហា - “កស្មា សម្ពុទ្ធា មនុស្សលោកេ ឯវ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន
ទេវព្រហ្មលោកេសូ” តិ។ ទេវលោកេ តាវ នុប្បជ្ឈន្តិ ព្រហ្មចរិយវាសស្ស
អនោកាសភាវតោ តថា អនច្ឆរិយភាវតោ។ អច្ឆរិយធម្មា ហិ ពុទ្ធា ភកវន្តោ,
តេសំ សា អច្ឆរិយធម្មតា ទេវត្តភាវេ បីតានំ ន ចាកជា ហោតិ យថា
មនុស្សភូតានំ។ ទេវភូតេ ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធិ ទិស្សមាណំ ពុទ្ធានុការំ
ទេវានុការតោវ លោកេ ធម្មាតិ, ន ពុទ្ធានុការតោ, តថា សតិ សម្មាសម្ពុទ្ធិ
នាធិមុច្ចតិ ន សម្បសីធនិ ឥស្សរកុត្តក្កាហំ ន វិស្សជ្ឈន្តិ, ទេវត្តភាវស្ស ច
ចិរកាលបវត្តនតោ ឯកច្ចសស្សតវាទតោ ន បរិមុច្ចតិ។ “ព្រហ្មលោកេ
នុប្បជ្ឈន្តិ” តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សត្តានំ តាទិសកាហិវិមោចនត្តញ្ញិ ពុទ្ធា
ភកវន្តោ មនុស្សសុគតិយំយេវ ឧប្បជ្ឈន្តិ; ន ទេវសុគតិយំ, មនុស្សសុគតិយំ
ឧប្បជ្ឈន្តាបិ ឱបចាតិកា ន ហោន្តិ, សតិ ច ឱបចាតិកូបបត្តិយំ
វុត្តនោសានតិវត្តនតោ។ ធម្មវេនេយ្យានំ អត្ថាយ ធម្មតន្តិយា វេបនស្ស រិយ
ធាតុវេនេយ្យានំ អត្ថាយ ធាតុនំ វេបនស្ស ឥន្ទ្រតព្ពត្តា ច។ ន ហិ ឱបចាតិកានំ
បរិនិព្វានតោ ឧទ្ធចំ សរីរធាតុយោ តិជ្ឈន្តិ, តស្មា ន ឱបចាតិកា ហោន្តិ, ចរិមភវេ
ច មហាពោធិសត្តា, មនុស្សភាវស្ស ចាកជករណាយ ទាវបរិគ្គហម្បិ
ករោន្តា យាវ បុត្តមុខទស្សនា អគារមជ្ឈេ តិជ្ឈន្តិ។

បរិចារកតសីលនេក្ខម្មបញ្ញាធិបារមីកាបិ ន អភិធិក្ខមន្តិ, ក៏ វា ឯតាយ
ការណាចិន្តាយ? សព្វពុទ្ធមហិ អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌា, យទិទំ មនុស្សក្ខតានំយេវ
អភិសម្ពុជ្ឈនា, ន ទេវក្ខតានន្តិ អយមេត្ថ ធម្មតា។ តថា ហិ តទត្ថោ
មហាភិធិហារោបិ មនុស្សក្ខតានំយេវ ឥជ្ឈតិ, ន ឥតវេសំ។

កស្មា បន សម្មាសម្ពុទ្ធា ជម្ពុទីបេយេវ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន សេសធិបេសុតិ? កេចិ
តាវ អាហុ - “យស្មា បថវិយា នាភិក្ខតា ពុទ្ធានុភាវសហិតា អបលដ្ឋានក្ខតា
ពោធិមណ្ឌក្ខមិ ជម្ពុទីបេយេវ ឧប្បជ្ឈន្តិ, តស្មា ជម្ពុទីបេយេវ ឧប្បជ្ឈន្តិ”តិ; “តថា
ឥតវេសម្បិ អវិជហិតដ្ឋានានំ តត្ថេវ លព្ពមានតោ”តិ។ អយំ បនេត្ថ អម្ពា កំ
ខន្តិ - យស្មា បុរិមពុទ្ធានំ មហាពោធិសត្តានំ បច្ឆេកពុទ្ធានញ្ច និព្ពត្តិយា
សាវកពោធិសត្តានំ សាវកពោធិយា អភិធិហារោ សាវកបារមីនំ សម្ពុរណំ
បរិចាបនញ្ច ពុទ្ធខេត្តក្ខតេ ឥមស្មី ចក្កវាឡេ ជម្ពុទីបេយេវ ឥជ្ឈតិ, ន អញ្ញត្ថ។
វេនេយ្យានំ វិនយនត្ថោ ច ពុទ្ធប្យាទោតិ
អគ្គសាវកាធិវេនេយ្យវិសេសាបេក្ខាយ ឯកស្មី ជម្ពុទីបេយេវ ពុទ្ធា និព្ពត្តន្តិ, ន
សេសធិបេសុ។ អយញ្ច នយោ សព្វពុទ្ធានំ អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌាតិ តេសំ
ឧត្តមបុរិសានំ តត្ថេវ ឧប្បត្តិ សម្បត្តិចក្កានំ វិយ អញ្ញមញ្ញបនិស្សយតោ
អបរាបរំ វត្តតីតិ ទដ្ឋព្វំ។ តេនាហ - “ឥសុ ធិបេសុ ពុទ្ធា ន និព្ពត្តន្តិ,
ជម្ពុទីបេយេវ និព្ពត្តន្តិ ធិបំ បស្សតិ”តិ។ ឥមីនា នយេន ទេសនិយមេបិ
ការណំ វត្តព្វំ។

ឥនានិ ច ខត្តិយកុលំ លោកសម្មតំ ព្រាហ្មណានម្បិ បូជនីយភាវតោ។
រាជា មេ បិតា ភរិស្សតីតិ កុលំ បស្សិ បិតុវសេន កុលស្ស និទ្ទិសិតព្ពតោ។
ទសន្តំ មាសានំ ឧបរិ សត្ត ទិវសានីតិ បស្សិ តេន អត្ថនោ អន្តរាយាភាវំ
អញ្ញាសិ, តស្សា ច តុសិតកវេ ទិព្ពសម្បត្តិបច្ឆនុភវនំ។

តា ទេវតាតិ ធនសសហស្ស័យក្នុងវង្សទេវតា។ កថំ បន តា ពោធិសត្តស្ស
បូរិតចារមីការំ ភារីនញ្ច សម្ពុទ្ធការំ ជានន្តិទិ? មហេសក្ខានំ ទេវតានំ វសេន,
យេភុយ្យេន ច តា ទេវតា អភិសមយភាគិនោ។ តថា ហិ ភគវតោ ច
ធម្មធានសិរីភាគេ អនេកវារំ ធនសសហស្ស័យក្នុងវង្សវាសិទេវតាសន្និចារតោ
អហោសិ។

ចវាមីតិ បជាធាតិ បុតិអាសន្នជវនេហិ ញ្ញាណាសហិតេហិ បុតិយា
ឧបជ្ជិតការស្ស បដិសិរិទិតត្តា។ បុតិចិត្តំ ន ជាធាតិ បុតិចិត្តក្ខណាស្ស
តត្ថវការតោ។ តថា ហិ តំ បុត្តបចាតញ្ញាណាស្សបិ អវិសយោ ឯវ។
បដិសន្ធិចិត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ អារជ្ជនបរិយាយោតិ អារជ្ជនក្កមោ។ យស្មា
ឯកវារំ អារជ្ជិតមត្តេន អារម្មណំ និច្ឆិទិតុំ ន សក្កា, តស្មា តមេវារម្មណំ ទុតិយំ
តតិយញ្ច អារជ្ជិត្វា និច្ឆិយតិ, អារជ្ជនសីសេន ចេត្ត ជវនវារោ គហិតោ។
តេធាហ - “ទុតិយតតិយចិត្តវារយេវ ជានិស្សតិ” តិ។ បុតិយា បុរេតវំ
កតិបយចិត្តវារតោ បដ្ឋាយ មរណំ មេ អាសន្នន្តិ ជាននតោ, “បុតិក្ខណាបិ
ចវាមីតិ បជាធាតិ” តិ វុត្តំ។ បដិសន្ធិយា បន អបុព្វការតោ បដិសន្ធិចិត្តំ ន
ជាធាតិ។ និកន្តិយា ឧប្បត្តិតោ បរតោ អសុកស្មី ហនេ មយា បដិសន្ធិ
គហិតាតិ បជាធាតិ, ទុតិយជវនតោ បដ្ឋាយ ជាធាតីតិ វុត្តោវាយមត្តោ។ តស្មី
កាលេតិ បដិសន្ធិគ្គហណាកាលេ។ ធនសសហស្ស័យ កម្មតីតិ ឯត្ថ
កម្មនការណំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ មហាការុណិកា ពុទ្ធា ភគវត្តោ សត្តានំ
ហិតសុខិធានតប្បរតាយ ពហុលំ សោមនស្សិការ ហោន្តិទិ តេសំ
បឋមមហាវិចាកចិត្តេន បដិសន្ធិគ្គហណំ អដ្ឋកថាយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.១៧; ធន.
ស. ៤៩៨; ម. និ. អដ្ឋ. ៣.១៩៩) វុត្តំ។ មហាសីវត្តោ បន យទិបិ
មហាការុណិកា ពុទ្ធា ភគវត្តោ សត្តានំ ហិតសុខិធានតប្បរា,

វិវេកជ្ឈាសយា បនវិសដ្ឋាននិដ្ឋា សត្តសដ្ឋានេសុ អដ្ឋបេក្ខណាពហុលាតិ
បញ្ចមេន មហាវិថាកចិត្តេន បដិសន្ធិគ្គហណាមាហ។

បុរេ បុណ្ណមាយ សត្តមទិវសតោ បដ្ឋាយាតិ បុណ្ណមាយ បុរេ
សត្តមទិវសតោ បដ្ឋាយ, សុក្កបក្ខេ នវមិតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ សត្តមេ
ទិវសេតិ អាសាជ្ឈីបុណ្ណមាយ។ ឥទំ សុបិនន្តិ ឥនាទិ វុច្ចមានាការំ សុបិនំ។ នេសំ
ទេវិយោតិ មហារាជ្ជនំ ទេវិយោ។

សោ ច ខោ បុរិសគព្ពោ, ន ឥត្តិគព្ពោ, បុត្តោ តេ ភវិស្សតីតិ ឯត្តកមេវ តេ
ព្រាហ្មណា អត្តនោ សុបិនសត្តនយេន កថេសុំ។ សច អការំ
អដ្ឋាវសិស្សតីតិអាទិ បន ទេវតាវិគ្គហេន ភាវិនមត្តំ យាថាវតោ បវេទេសុំ។

គព្ពាវក្កន្តិយោតិ ឯត្ត គព្ពោ វុច្ចតិ មាតុកុច្ឆិ, តត្ថ ឧប្បត្តិ អវក្កន្តិ, តាវ
គព្ពាវក្កន្តិ, យាវ ន និក្ខមតិ។ ឋិតការំ និក្ខមន្តិ ធម្មាសនតោ ឌីតរន្តោ
ធម្មកថិកោវិយ។

២០០. វត្តមានសមីបេ វត្តមានេវិយ វោហរីយតីតិ ឌីក្កមតីតិ វុត្តន្តិ អាហ -
“ឌីក្កន្តោ ហោតីតិ អត្ថោ”តិ។ ឯវំ ហោតីតិ ឯវំ វុត្តប្បកាវេនស្ស សម្មជាននា
ហោតិ។ ន ឌីក្កមមានេ បដិសន្ធិក្ខណាស្ស ទុរិញ្ញេយ្យត្តា។ តថា ច វុត្តំ -
“បដិសន្ធិចិត្តំ ន ជានាតី”តិ។ ទសសហស្សចក្កវាឡបត្តរណេន វា
អប្បមាលោ។ អតិវិយ សមុជ្ឈលភាវេន ឧឡារោ។ ទេវានុភាវន្តិ ទេវានំ
បភានុភាវំ។ ទេវានញ្ចំ បភំសោ ឌីភាសោ អធិកវតិ, ន តេសំ អាធិបច្ចំ។ តេនាហ
“ទេវាន”ន្តិអាទិ។

វុត្តគច្ឆាទិនា កេនចិ ន ហញ្ញតីតិ អយា, អពាធា។ តេនាហ “និច្ចវិវដា”តិ។
អសំវុតាតិ ហេដ្ឋា ឧបរិ ច កេន ចិ ន បិហិតា។ តេនាហ “ហេដ្ឋាបិ

អប្បតិជ្ជា"តិ។ តត្ថ បិ-សន្តេន យថា ហេតុឧទកស្ស បិដាយិកា បថី នត្ថិតិ
អសំវុតា លោកន្តរិកា, ឯវំ ឧបវិបិ ចក្កវាឡេសុ វិយ ទេវវិមាណំ អភាវតោ
អសំវុតា អប្បតិជ្ជាតិ ទស្សតិ។ អន្ធការោ ឯត្ថ អត្ថិតិ អន្ធការា។
ចក្កវិញ្ញាណំ ន ជាយតិ អាសោកស្សភាវតោ, ន ចក្កនោ។ តថា បិ "តេន
ឱកាសេន អញ្ញាមញ្ញំ សញ្ញានន្តិ"តិ វុត្ថំ។ ជម្ពុទីបេ បិតមជ្ឈន្តិកវេលាយំ
បុព្វវិទេហវាសីនំ អត្ថផ្កមនវសេន ឧបឡំ ស្វរិយមណ្ឌលំ បញ្ញាយតិ,
អបរតោយានវាសីនំ ឧត្តមនវសេន, ឯវំ សេសទីបេសុប័តិ អាហា -
"ឯកប្បហារេនេវ តិសុ ទីបេសុ បញ្ញាយន្តិ"តិ។ ឥតោ អញ្ញថា បន ទិសុ ឯវំ
ទីបេសុ ឯកប្បហារេនេវ បញ្ញាយតិ។ ឯកកាយ ទិសាយ នវ នវ
យោជនសតសហស្សនិ អន្ធការវិធមនម្យំ ឥមិនា នយេន ទដ្ឋព្វំ។ បកាយ
នប្បហោន្តិ អត្ថនោ បកាយ ឱកាសិតុំ ន អភិសម្ពុណាន្តិ។
យុគនូវបព្វតមត្ថកប្បមាលោ អាគាសេ វិចរណតោ, "ចក្កវាឡបព្វតស្ស
វេមជ្ឈេន ចរន្តិ"តិ វុត្ថំ។

វាវជាតិ ខាទនត្ថំ គណ្ហិតុំ ឧបក្កមន្តា។ វិបរវត្ថិតាតិ វិវដ្តិតា។ ជិដ្ឋិតាតិ
មុច្ឆាបត្តិយា បិតជ្ជានតោ មុច្ឆិតា, អដ្ឋបច្ឆដ្ឋេននវសេន វា ជិដ្ឋិតា។
អច្ឆន្ទខារេតិ អាតបសន្តាចាកាវេន អតិសីតភាវំ សន្ធាយ អច្ឆន្ទខារតា វុត្ថា
សិយា។ ន បិ តំ កប្បសណ្ឋានឧទកំ សម្បត្តិករមហាមេយវុដ្ឋំ បថីសន្ធារកំ
កប្បវិទាសកឧទកំ វិយ ខារំ ភវិតុមហតិ។ តថា បិ សតិ បថីបិ
វិលីយេយ្យ។ តេសំ វា ចាបកម្មពលេន បេតានំ បកតិឧទកស្ស
បុព្វទេឡភាវាបត្តិ វិយ តស្ស ឧទកស្ស តទា ខារភាវាបត្តិ ហោតិ វុត្ថំ
"អច្ឆន្ទខារេ ឧទកេ"តិ។ សមន្តតោតិ សព្វភាគតោ ធម្មការម្យំ។

២០២. ចតុន្ទ្រមហារាជ្យនំវសេនាតិ
វេស្សវណាធិចតុមហារាជការសាមញ្ញេន។

២០៣. សភាវេនេវាតិ បរស្សសន្តិកេ គហណោនវិនា អត្តនោ សភាវេនេវ
សយមេវ អធិជ្ឈហិត្វា សីលសម្បជ្ជា។

មនុស្សស្ងួតិ ឥទំ បកតិចារិត្តវសេន វុត្ថំ - “មនុស្សិតិយា នាម
មនុស្សបុរិសេសុ បុរិសាធិប្បាយចិត្តំ ឧប្បជ្ឈេយ្យា”តិ, ពោធិសត្តមាតុ បន
ទេវេស្វបិ តាធិសំ ចិត្តំ ធុប្បជ្ឈេតវ។ យថា ពោធិសត្តស្ស អានុភាវេន
ពោធិសត្តស្ស មាតុ បុរិសាធិប្បាយចិត្តំ ធុប្បជ្ឈតិ, ឯវំ តស្ស អានុភាវេនេវ សា
កេនចិ បុរិសេន អនតិក្កមនីយាតិ អាហា - “ចាទា នវហន្តិ, ទិព្វសន្ធិលីការិយ
ពជ្ឈន្តិ”តិ។

បុព្វេ “កាមគុណាបសំហិតំ ចិត្តំ ធុប្បជ្ឈតិ”តិ វុត្ថំ, បុន “បញ្ចហិ
កាមគុណាហិ សមប្បិតា សមជ្ឈិតា បរិចារេតិ”តិ វុត្ថំ, កថមិទំ អញ្ញមញ្ញំ ន
វិវុជ្ឈតិ អាហា “បុព្វេ”តិអាធិ។ វត្ថុបដិក្ខេទោតិ អព្រហ្មចរិយវត្ថុបដិសេដោ។
តេនាហា “បុរិសាធិប្បាយវសេនា”តិ។ អារម្មណាបដិលាភោតិ
រូបាធិបញ្ចកាមគុណារម្មណស្សេវ បដិលាភោ។

២០៤. កិលមថោតិ ខេនោ។ កាយស្ស ហិ គរុភាវកបិនភាវាធយោបិ
តស្ស តទា នហោន្តិ ឯវ។ “តិរោគុច្ឆិគតំ បស្សតិ”តិ វុត្ថំ, កថា បដ្ឋាយ
បស្សតិ អាហា - “កលលាធិកាលំ អតិក្កមិត្វា”តិអាធិ។ ធស្សនេ បយោជនំ
សយមេវ វេទតិ, តស្ស អភាវតោ កលលាធិកាលេ ន បស្សតិ។ បុត្តេនាតិ
ធម្មារេន មន្តេន ឧត្តានសេយ្យកេន។ យំ តំ មាតូតិអាធិ បកតិចារិត្តវសេន
វុត្ថំ។ ចក្កវត្តិគព្ពតោបិ ហិ សរិសេសំ ពោធិសត្តគព្ពោ បរិហារំ លភតិ

បុញ្ញសម្ភារស្ស សាតិសយត្តា, តស្មា ពោធិសត្តមាតា អតិវិយ
សប្បាយាហារាចារា ច ហុត្វា សក្កជ្ជំ បរិហារតិ។ បុរត្តាភិមុខោតិ មាតុ
បុរត្តាភិមុខោ។ ឥនាទិ តិរោកុច្ឆិគតស្ស ទិស្សមានតាយ អព្ពន្ធរំ ពាហិរព្វា
ការណំ ធនេស្សតុំ, “បុព្វេ កតកម្ម”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អស្សាតិ ទេវិយា។ វុត្តន្តិ កុច្ឆិ។
ផលិកអព្ពបដលាទិនោ វិយ ពោធិសត្តមាតុកុច្ឆិគតស្ស បដលភាវេន
អាឡោកស្ស វិពន្ធាភាវតោ យថា ពោធិសត្តមាតា កុច្ឆិគតំ ពោធិសត្តំ
បស្សតិ, កិមេវំ ពោធិសត្តោបិ មាតរំ អញ្ញញ្ច បុរតោ រូបគតំ បស្សតិ, នោតិ
អាហា, “ពោធិសត្តោ បនា”តិអាទិ។ កស្មា បន សតិ ចក្កម្ហិ អាឡោកេ ច ន
បស្សតីតិ អាហា - “ន ហិ អន្តោកុច្ឆិយំ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ”តិ។
អស្សាសបស្សាសាវិយ ហិ តត្ថ ចក្កវិញ្ញាណាម្មិ ន ឧប្បជ្ជតិ
តជ្ជាសមន្មាហារស្សាភាវតោ។

២០៥. យថា អញ្ញា ឥត្តិយោវិជាតបច្ចយា តាទិសេន រោគេន អភិភូតាបិ
ហុត្វា មរន្តិ, ពោធិសត្តមាតុ បន ពោធិសត្តេ កុច្ឆិគតេ ន កោចិ រោគោ
ឧប្បជ្ជតិ; កេវលំ អាយុបរិក្ខយេនេវ កាលំ ករោតិ, ស្វាយមត្តោ ហេដ្ឋា
វុត្តោយេវ។ ពោធិសត្តេន វសិតជ្ជានំ ហីតិអាទិនា តត្ថ ការណាមាហា។
អបនេត្វាតិ អគ្គមហេសិដ្ឋានតោ នីហិរិច្ចា។ អនុវត្តតុំ ន សក្កោតីតិ សម្មា
គព្ពបរិហារំ នានុយុញ្ញតិ, តេន គព្ពោ ពហ្វាពាដោ ហោតិ។ វុត្តវិសទំ ហោតីតិ
គព្ពាសយោ បរិសុទ្ធោ ហោតិ។ មាតុ មជ្ឈិមវយស្ស តតិយកោដ្ឋាសេ
ពោធិសត្តស្ស គព្ពោក្កមនម្មិ តស្សា អាយុបរិមាណាវិលោកនេនេវ សង្កហិតំ
វយោវសេន ឧប្បជ្ជនករិការស្ស បរិវជ្ជនតោ, ឥត្តិសភាវេន ឧប្បជ្ជនករិការោ
បន ពោធិសត្តស្ស អានុភាវេនេវ រូបសម្មតិ។

សត្វមានជាតិតោតិ បដិសន្ធិគ្គហធាតោ សត្វមេ មាសេ ជាតោ។ សោ
សីតុណ្ហាភូមោ ន ហោតិ អតិរិយ សុខុមាលតាយ។ អដ្ឋមានជាតោ កាមំ
សត្វមានជាតតោ ពុទ្ធិអវយវោ, ឯកេច្ឆេ បន ចម្មបទេសា ពុទ្ធិ ចាបុណ្ណា
យដ្ឋនំ ន សហន្តិ, តេន សោ ន ជីវតិ។ សត្វមានជាតស្ស បន ន តាវ តេ
ជាតាតិ វន្តិ។

បីតាវ ហុត្វាតិ និទុក្ខតាយ បីតា ឯវ ហុត្វា។ ទុក្ខស្ស ហិ ពលវការតោ តំ
ទុក្ខំ អសហមាណា អញ្ញា ឥត្តិយោ និសិន្នា វា និបន្នា វា វិជាយន្តិ។ ឧបវិជញ្ញាតិ
ឧបគតិវិជាយនកាលា។ សកលនគរវាសិនោតិ កបិលវត្ថុំ បរិវារេត្វា បិតេសុ
នេវទហាទិសុ ធនុ នគរេសុ វសន្តា។

នេវា នំ បឋមំ បដិគ្គណ្ហាន្តិ លោកនាថំ មហាបុរិសំ មយមេវ បឋមំ
បដិគ្គណ្ហាមាតិ សញ្ញាតការវេហុមាណា អត្ថនោ បីតី បវេទេន្តា ជីណាសវា
សុទ្ធាវាសព្រហ្មនោ អាទិតោ បដិគ្គណ្ហាន្តិ។ សូតិវេសន្តិ សូតិជគ្គននាតិវេសំ។
ឯកេតិ ឧត្តរិហារវាសិនោ។ មច្ឆក្ខិសទិសំ ធរិវសេន។

២០៦. អជិនប្បវេណីយាតិ អជិនចម្មេហិ សិព្ពេត្វា កតបវេណីយា។
មហាតេជោតិ មហានុកាវោ។ មហាយសោតិ មហាបរិវារោ
វិបុលកិត្តិយោសោ ច។

ភគ្គិភគ្គាតិ សម្ពាធជ្ជានតោ និក្ខមនេនវិភាវិតត្តា ភគ្គាវិភគ្គាវិយ ច
ហុត្វា។ តេន នេសំ អវិសនការមេវ ទស្សេតិ។ អលគ្គោ ហុត្វាតិ គព្ពាសយេ
យោនិបទេសេ ច កត្តចិ អលគ្គោ អសត្តោ ហុត្វា។ ឧទកេនាតិ
គព្ពាសយគតេន ឧទកេន អមក្ខិតោ និក្ខមតិ សម្មក្ខិតស្ស តាទិសស្ស
ឧទកសេម្ពាទិកស្សេវ តត្ថ អភាវតោ។ ពោធិសត្វស្ស ហិ បុញ្ញានុកាវេន

បដិសន្ធិគ្គហណោតោ បដ្ឋាយ តំ ហំនំវិសុទ្ធិំ បរមសុគន្ធកុដិវិយ ចន្ទនកន្ធ�ំ
វាយន្តំ តិដ្ឋតិ។ ឧទកវដ្តិយោតិ ឧទកក្ខន្ធា។

២០៧. មុហុត្ថជាតោតិ មុហុត្ថន ជាតោ ហុត្វា មុហុត្ថមត្តោវ។
អនុធារិយមាណេតិ អនុកូលវសេន និយមាណេ។ អាគតានេវាតិ តំ ហំនំ
ឧបគតានិ វ។

អនេកសាខន្តិ វតនមយានេកសតបតិជ្ជានហិរកំ។ សហស្សមណ្ឌលន្តិ
តេសំ ឧបរិ បតិដ្ឋិតំ អនេកសហស្សមណ្ឌលហិរកំ។ មរុតិ ទេវា។

ន ខោ បនេវំ ឧដ្ឋព្ភន្តិ សត្វបទវីតិហារតោ បគេវ ធិសារិលោកនស្ស
កតត្តា។ តេនាហ “មហាសត្តោ ហី” តិអាទិ។ ឯកផ្ក្កណានីតិ វិវជកាវេន
វិហារផ្ក្កណាបរិវេណផ្ក្កណានិវិយ ឯកផ្ក្កណាសធិសានិ អហោសុំ។ សធិសោមិ
នត្ថិតិ តុម្ពា កំ ឥទំ វិលោកនំ វិសិដ្ឋេ បស្សិតុំ ឥធ តុម្ពេហិ សធិសោមិ នត្ថិ,
កុតោ ឧត្តរិករោតិ អាហំសុ។ សព្វបឋមោតិ សព្វប្បធានោ។ បធានបរិយាយោ
ហិ ឥធ បឋមសន្នោ។ តេនាហ “ឥតរាជី” តិអាទិ។ ឯត្ថ ច មហោសក្ខា តាវ ទេវា
តថា វឧត្តិ, ឥតរេ បន កថន្តិ? មហាសត្តស្ស អានុភាវឧស្សនេនេវ។
មហោសក្ខានញ្ចិ ទេវានំ មហាសត្តស្ស អានុភាវោវិយ តេន សធិសានម្មិ
អានុភាវោ បច្ឆក្ខោ អហោសិ។ ឥតរេ បន តេសំ វចនំ សុត្វា សទ្ធិហន្តា
អនុមិនន្តា តថា អាហំសុ។

ជាតមត្ថស្សេវ ពោធិសត្តស្ស ហំនាធិនិ យេសំ វិសេសាធិកមានំ
បុព្វនិមិត្តក្ខតានីតិ តេ និទ្ធាវេត្វា ឧស្សេន្តោ, “ឯត្ថ ចា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
បតិជ្ជានំ ចតុឥទ្ធិចាឧបដិលាភស្ស បុព្វនិមិត្តំ ឥទ្ធិចាឧវសេន លោកុត្តរធម្មេសុ
សុប្បតិដ្ឋិតភាវសមិជ្ឈនតោ។ ឧត្តរាភិមុខភាវោ លោកស្ស ឧត្តរណាវសេន

គមនស្ស បុព្វនិមិត្តំ។ សត្តបទគមនំ សត្តពោជ្ឈន្ត្រាទិគមនស្ស បុព្វនិមិត្តំ,
វិសុទ្ធនត្តជារណំ សុវិសុទ្ធវិមុត្តិនត្តជារណស្ស បុព្វនិមិត្តំ,
បញ្ចារជកកុដភណ្ឌានិ បញ្ចវិធីវិមុត្តិគុណបរិវារតាយ បុព្វនិមិត្តំ,
អនាវជទិសានុវិលោកនំ អនាវជញ្ញាណតាយ បុព្វនិមិត្តំ,
“អក្កោហមស្មី”តិអាទិវចនំ អប្បជីវត្តិយធម្មចក្កបវត្តនស្ស បុព្វនិមិត្តំ;
អយមន្តិមា ជាតិតិ អាយតី ជាតិយា អភាវកិត្តនា អនុចាទិ...បេ.... បុព្វនិមិត្តន្តិ
វេទិតព្គំ; តស្ស តស្ស អនាគតេ លទ្ធព្វិសេសស្ស តំ តំ និមិត្តំ
អព្យកិចារីនិមិត្តន្តិ ទដ្ឋព្គំ។ ន អាគតោតិ ឥមស្មី សុត្តេ អញ្ញត្ត ច វក្ខមាឆាយ
អនុបុព្វិយា អនាគតតំ សឆាយ វុត្តំ។ អាហរិទ្ធាតិ តស្មី តស្មី សុត្តេ អដ្ឋកថាសុ
ច អាគតនយេន អាហរិទ្ធា ធិបេតព្ពោ។

ធនសសហស្សិលោកធាតុ កម្មីតិ បន ឥទំ សតិបិ ឥធ ចាឡិយំ អាគតត្ថ
វក្ខមាឆានមច្ឆរិយានំ មូលភូតំ ទស្សេតុ វុត្តំ, ឯវំ អញ្ញម្បីទិសំ ទដ្ឋព្គំ។ តន្តិ ពទ្ធា
វីណា, ចម្មពទ្ធា ភេរិយោតិ បញ្ចន្តិកត្វិយស្ស និទស្សនមត្តំ, ច-សន្ថេន វា
ឥតវេសម្បិ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។ ភិក្ខីសូតិ ចាទេសុ ពទ្ធជ្ជានេសុយេវ ភិក្ខីសុ។
វិភក្ខីសូតិ វុបសមីសុ។ សកតេជោភាសិតានិ អតិវិយ សមុជ្ឈលាយ អត្តនោ
បកាយ ឱភាសិតានិ អហេសុំ។ ន បវត្តិតិ ន សន្និ។ វាតោ ន វាយីតិ ខរោ វាតោ
ន វាយី, មុទុសុខោ បន សត្តានំ សុខាវហោ វាយី។ បថវិគតា អហេសុំ ឧច្ឆជ្ជានេ
ហាតុំ អវិសហន្តា។ ឧតុសម្បន្នោតិ អនុណ្ហាសីតតាសម្ព័ន្ធតេន ឧតុនា
សម្បន្នោ។ វាមហត្ថំ ឧវេ វេបេត្វា ទក្ខិណេន បុព្វចាណីនា ហត្ថតាឡិទេន
សទ្ធករណំ អន្តោជនំ។ មុខេន ឧស្សេឡិទំ សទ្ធមុញ្ញានំ សេឡិទំ។ ឯកទ្ធជមាលា
អហោសីតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្ថោ អាទិអត្ថោ។ តេន វិចិត្តបុប្ផសុគន្ធបុប្ផវស្សនេវា
វស្សីសុ, សូរិយេ ទិព្ពមាទេ ឯវ តាវកា ឱភាសីសុ, អច្ឆវិប្បសន្នំ ឧទកំ បថវិតោ
ឧត្តិដ្ឋិ, ពិលាសយា ទិវសយា តិវច្ឆានា អាសយតោ និក្ខមីសុ;

រាគនោសមោហាបិ តនុភវីសុ, បថវិយំ រដោរូបសមិ, អនិជ្ជគន្លោវិត្តិ,
ទិព្ពគន្លោវាយិ, រូបិនោទេវាសរូបេនេវ មនុស្សានំ អាចាថមគមំសុ, សត្តានំ
ចុតុបចាតា នាហេសុន្តិ ឥមេសំ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។ យានិ
មហាភិនិហារសមយេ ឧប្បន្នានិ ទូត្តិស បុព្វនិមិត្តានិ, តានិ អនវសេសានិ តទា
អហេសុន្តិ។

តត្រាបីតិ តេសុបិ បថវិកម្យាទីសុ ឯវំ បុព្វនិមិត្តភារោ វេទិតព្ពោ, ន
កេវលំ សម្មតិជាតស្ស ឋានាទីសុ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។
សព្ពញ្ញតព្ពាណាបដិលាភស្ស បុព្វនិមិត្តំ សព្ពស្ស ព្រាយ្យស្ស តិត្តករមតស្ស
ច ចាលនតោ។ កេនចិ អនុស្សហិតានំយេវ ឥមស្មីយេវ ឯកចក្កវាឡេ
សន្និចាតោ, កេនចិ អនុស្សហិតានំយេវ ឯកប្បហារេនេវ សន្និបតិទ្វា
ធម្មបដិគ្គណ្ឌានស្ស បុព្វនិមិត្តំ, បឋមំ នេវតានំ បដិគ្គហណំ
ទិព្វវិហារបដិលាភស្ស, បច្ឆា មនុស្សានំ បដិគ្គហណំ តត្ថេវ ឋានស្ស
និច្ចលសភាវតោ អានេញ្ញវិហារបដិលាភស្ស បុព្វនិមិត្តំ។ វីណានំ សយំ វជ្ជនំ
បរូបនេសេនវិនា សយមេវ អនុបុព្វវិហារបដិលាភស្ស បុព្វនិមិត្តំ។ ភេវីនំ វជ្ជនំ
ចក្កវាឡបរិយន្តាយ បរិសាយ បវេទនសមត្ថស្ស ធម្មភេវិយា អនុសាវនស្ស
អមតទុន្ទភិយោសនស្ស បុព្វនិមិត្តំ។ អន្តពន្ធនាទីនំ ធនោ មានវិនិពន្ធនេទនស្ស
បុព្វនិមិត្តំ; សុបដ្ឋនសម្មាបុណានំ អត្តាទិ អនុរូបំ អត្តាទីសុ ព្រាណស្ស
ភេទាធិកមស្ស បុព្វនិមិត្តំ។

និព្ពានវសេនាតិ កិលេសានំ និព្ពាយនវសេន។ ឯករសភាវស្សាតិ
សាសនស្ស សព្ពត្ថ ឯករសភាវស្ស។ វាតស្ស អវាយនំ កិស្ស បុព្វនិមិត្តន្តិ
អាហា “ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិតតភិទ្ទនស្ស” តិ។ អាកាសាទិអប្បតិដ្ឋវិសមចញ្ចាលដ្ឋានំ
បហាយ សកុណានំ បថវិកមនំ តាទិសំ មិច្ឆាគាហំ បហាយ សត្តានំ

ចាលោហិ រតនត្ថយសរណគមនស្ស បុព្វនិមិត្តំ។ ទេវតានំ អន្តោជនាធិហិ
កិឡនំ បមោទនុប្បត្តិឧទានស្ស ភវវន្តគមនេន ធម្មសភាវពោធនេន ច
បមោទិការ្យនស្ស បុព្វនិមិត្តំ។ ធម្មវេកវស្សនស្សាទិ ទេសនាញ្ញាណវេគេន
ធម្មាមតស្ស វស្សនស្ស បុព្វនិមិត្តំ។ កាយគតាសតិវសេន លទ្ធផ្សានំ ចាទកំ
កត្វា ឧប្បាទិតមគ្គជលសុខានុភវោ កាយគតាសតិអមតបដិលាភោ, តស្ស
បន កាយស្សបិ អតប្បកសុខាវហត្ថា ឧទាបិចាសាបិឡនាភាវោ បុព្វនិមិត្ត
វុត្តោ។ អរិយទ្ធជមាលាមាលិតាយាទិ សទេវកស្ស លោកស្ស
អរិយមគ្គពោជ្ឈន្តធជមាលាហិ មាលិតភាវស្ស បុព្វនិមិត្តំ។ យំ បនេត្ត អនុទ្ធី,
តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឯត្ថាទិ “សម្មតិជាតោ” ទិអាទិនា អាគតេ ឥមស្មី ហ្នានេ។ វិស្សន្ធិតោវ,
តស្មា អម្ពេហិ ឥធ អបុព្វំ វត្ថព្វំ នត្ថិតិ អធិប្បាយោ។ តទា បថវិយំ គច្ឆន្តោបិ
មហាសត្តោ អាគាសេន គច្ឆន្តោ វិយ មហាជនស្ស ឧបជ្ជាសីតិ អយមេត្ត
និយតិ ធម្មនិយាមោ ពោធិសត្តានំ ធម្មតាទិ ឥទំ និយតិវាទវសេន កថនំ។ “បុព្វ
បុរិមជាតីសុ តាទិសស្ស បុញ្ញសម្ភារកម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា មហាជនស្ស
តថា ឧបជ្ជាសី” ទិ ឥទំ បុព្វេកតកម្មវាទវសេន កថនំ។ ឥមេសំ សត្តានំ ឧបរិ
ព្ម័សនសីលតាយ យថាសកំ កម្មមេវ ឥស្សរោ នាម, តស្ស និម្មានំ អត្តនោ
ជលស្ស និព្វត្តនំ, មហាបុរិសោបិ សទេវកំ លោកំ អភិភវិតុំ សមត្ថេន ឧឡារេន
បុញ្ញកម្មនា និព្វត្តិតោ តេន ឥស្សរេន និម្មិតោ នាម, តស្ស ចាយំ
និម្មានវិសេសោ, យទិទំ មហានុភាវតា។ យាយ មហាជនស្ស តថា ឧបជ្ជាសីតិ
ឥទំ ឥស្សរនិម្មានវាទវសេន កថនំ។ ឯវំ តំ តំ ពហុំ វត្វា កី ឥមាយ
បរិយាយកថាយាទិ អវសានេ ឧដុកមេវ ឯវំ ព្យាកាសិ។ សម្មតិជាតោ
បថវិយំ កថំ បទសា គច្ឆតិ, ឯវំ មហានុភាវោ អាគាសេន មញ្ញោ គច្ឆតិទិ
បរិកប្បនស្ស វសេន អាគាសេន គច្ឆន្តោ វិយ អហោសិ។ សីយតំ បន

សត្វបដិវត្តិហារេន គតត្តា ទិស្សមានរូបោបិ មហាជនស្ស អទិស្សមានោវិយ
អហោសិ។ អចេលកកាវោ ឧទ្ធកសរីរតា ច តាទិសស្ស វិយាបថស្ស
អនុច្ឆរិកាតិ កម្មានុការសញ្ញានិច្ចាទិហារិយវសេន អលត្ត្រាបជិយត្តោ
វិយ; សោឡសវស្សទ្កេសិកោវិយ ច មហាជនស្ស ឧបជ្ជាសីតិ វេទិតព្ពំ;
ពុទ្ធកាវាទុច្ឆរិកស្ស ពោធិសត្តានុការស្ស យាថាវតោ បវេទិតត្តា ពុទ្ធន
វិយ...បេ.... អត្ថមនា អហោសិ។

ចាកជា ហុត្វាតិ វិភូតា ហុត្វា។ ពុទ្ធានំ យេ យេ សម្ពាវេ វវត្ថុបេតុកាមា,
តេ តេ ឧប្បាទក្ខណោបិ សព្វសោ សុប្បជីវិទិតា សុចាកជា ហត្ថតលេ
អាមលកំ វិយ សុដ្ឋវិភូតា វេ ហុត្វា ឧបជ្ជហន្តិ។ តេនាហ “យថា បី” តិអាទិ។
អនោកាសគតេតិ បរិគ្គហស្ស អនោកាសកាលេ បវត្តេ។ និប្បទេសេតិ
និវសេសេ។ ឱកាសប្បត្តតិ ហ៊ានគមនាទិកាលេ ឧប្បន្នេ, តេ ហិ សម្មសនស្ស
យោគ្យកាលេ ឧប្បត្តិយា ឱកាសប្បត្តតិ អធិប្បាយោ។ សត្វទិវសព្វន្តវេតិ វេទំ
ពុទ្ធានំ ចាកតិកសម្មសនវសេន វុត្ថំ, អាកម្ពត្តា បនតេ យនា កនាចិ
ឧប្បន្នសម្ពាវេ សម្មសន្តិយេវ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

អច្ឆរិយព្ពុតសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. ពាក្យសុត្តវណ្ណោ

២០៩. យថា “ទូត្តិសា” តិ វត្ថុព្ពេ ទិវសទ្ធស្ស ពា-អាទេសំ កត្វា ពាត្តិសាតិ
វុច្ឆតិ, វេ វត្ថុ ពា-កាវាទេសំ កត្វា ពាក្យលោតិ សមញ្ញា អហោសិ, សាយំ
តស្ស អនុត្តសញ្ញាតិ ទស្សេតុំ, “តស្ស បី” តិអាទិ វុត្ថំ។ សីសំ ញាបេត្វាតិ
មជ្ឈិមត្ថំ មហាគត្តាយ សីសំ ញាបេត្វា។ និមុជ្ជនវសេនាតិ ជណ្ឌបមាលោ
ឧទកេ ថោកំយេវ និមុជ្ជនវសេន។ ធម្មត្វា បលាតា មរណភយតជ្ជិតា។

បហរិយមាណ មរត្តិ, ន ជាលេន ពង្ខិតមត្តេន។ ធារកស្ស តេជេនាតិ ធារកស្ស
បុញ្ញតេជេន។ និហជមត្តោវ មតោ, តស្ស មរណត្ថំ ឧបក្កមោ ន កតោ, យេន
ឧបក្កមេន ធារកស្ស ពាធា សិយា។ តន្តិ មច្ចំ។ សកលមេវាតិ
បរិបុណ្ណារយវមេវ។

ន កេលាយតីតិ ន មមាយតិ កិស្មិញ្ចំ ន មញ្ញតិ។ ធារកស្ស បុញ្ញតេជេន
បិដ្ឋិតោ ជាលេន្តិ។ ធារកំលភតីតិ ឧក្យាសនវសេន ភេរី ចរាបេត្វា។ បវត្តិ
អាចិត្តិ, អត្តនោ បុត្តភាវំ កថេសិ។ កុច្ឆិយា ធារិតត្តា អមាតា កាតុំ ន សក្កា
ជននីការតោ។ មច្ចំ គណ្ណាត្តាបីតិ មច្ចំ កិណិច្ឆា គណ្ណាត្តាបី។ តថា គណ្ណាត្តា ច
តប្បិយាបន្នំ សត្តំ គណ្ណាតិ នាមាតិ អាហា - “វក្កយកនាធិនិពហិ កត្វា
គណ្ណាត្តា នាម នត្ថិ”តិ។ អយម្បិ អមាតា កាតុំ ន សក្កា សាមិកការតោ។
ធារកោ ឧភិទ្ធម្បិ កុលានំ ធាយាធា ហោតុ ទ្ធិន្នំ បុត្តភាវតោ។

អសីតិមេតិ ជាតិយា អសីតិមេ វស្សេ។ បព្ពដ្ឋាមត្តេន កិលេសានំ
អសមុច្ឆិដ្ឋនតោវីតិក្កមិតុំ កាមសញ្ញា ឧប្បន្នបុព្វាតិ បុច្ឆា បន បុច្ឆិតព្វា។
តេនាហា - “ឯវញ្ច ខោ មំ, អាវុសោ កស្សប, បុច្ឆិតព្វ”ន្តិ។

២០០. និយមេត្វាតិ តំ តំវាវេ សេសវាវេន និយមេត្វា។ កម្មបថភេទកោតិ
កម្មបថវិសេសករោ។ តត្ថ កាមវិតក្កោ យថា កាយវិចីទ្វាវេសុ
ចោបនប្បត្តោ កម្មបថប្បត្តោ នាម ហោតិ; មនោទ្វាវេ បរកណ្ណាស្ស អត្តនោ
បរិណាមនវសេន បវត្តអភិជ្ឈាសហគតោ; ឯវំ កាមសញ្ញាតិ, តថា
ព្យាចាធិវិហីសាវិតក្កសញ្ញាតិ ថេរោ, “ឧភយម្បេតំ កម្មបថភេទកមេវា”តិ
អាហា។ កម្មបថំ អប្បត្តំ សញ្ញំ សន្ធាយ, “សញ្ញា ឧប្បន្នមត្តាវា”តិ វុច្ឆមាទេ
វិតក្កិតម្បិ សមាទំ កម្មបថំ អប្បត្តមេវ, ឧភយស្ស បន វសេន សុត្តបទំ បវត្តន្តិ
ថេវស្ស អធិប្បាយោ។

២០០. អាយុបាណកម្មន្តិ អត្តនា អាយុហិតត្ថកម្មំ។ លោមកិលិដ្ឋានីតិ
កិលិដ្ឋលោមាណិ, កិលិដ្ឋស្វនីតិ អត្តោ។ កិមេវំ ភោគេសុ បរិនិម្មិតភវេ
វសវត្តិនេវានំវិយ សត្តសោ អាយុបាណកម្មេនវិនា អញ្ញាស្សបិ បព្វជិតស្ស
បច្ចយលាភោ ធិដ្ឋបុញ្ញោ សុតបុញ្ញោតិ អាហា “អនច្ឆិយញោត”ន្តិ។
កុល្យបកថេវានមេតំ កម្មំ, ថេរោ បន កធាចិបិ កុល្យបកោ នាហោសិ។

គុដ្ឋបាណមត្តន្តិ កោដ្ឋបាណមត្តកាលំ។ ឥធម បន សកលោ កោដ្ឋបាណោ
អធិប្បតោតិ ធស្សេន្តោ, “ការី...បេ.... កាលមត្តម្បី”តិ អាហា។ និពន្ធិតិ
និពន្ធនាតត្ថំ កត្វា បេសិ។

សកិលេសបុគ្គលស្ស អសេវិការីករណោន រណោន សទិសតាយ រណោ,
សំកិលេសោ។ អញ្ញា ឧទទាធិតិ បនាហ, តស្មា អរហត្តំ ន បដិញ្ញាតន្តិ
ធស្សេតិ។ ននុ តថា វចនំ បដិជាននំវិយ ហោតិ អាហា “អបិចា”តិអាធិ។

២០២. អវាបុរតិ ធូរំ ឯតេនាតិ អវាបុរណំ។ បឋមសង្កហតោ បច្ឆា
ទេសិតត្តា ធុតិយសង្កហោ សង្កិតំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ពាកុលសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ទន្ធក្ខមិសុត្តវណ្ណោនា

២០៣. ដុសេយ្យាតិ ញាណដុសនា នាម អធិប្បតា, តស្មា លកេយ្យាតិ
អធិគច្ឆេយ្យ។ ឯវំ បដិបន្នោតិ, “អប្បមត្តោ អាតាបិ បហិតត្តោ”តិ
វុត្តប្បកាវេន បដិបន្នោ។ អជាននកោដ្ឋាសេយេវាតិ អវធារណោ អត្តនិ កតំ
នោសារោបនំ និវត្តេតិ។

២០៤. អប្បនាឧបចារន្តិ អប្បនព្វោវ ឧបចារព្វា ចាបេត្វា កថេសីតិ អត្ថំ
វេទន្តិ, អប្បនាសហិតោ បន ឧបចារោ អប្បនាឧបចារោ, តំ ចាបេត្វា កថេសីតិ
អត្ថោ។

និក្ខមតីតិ និក្ខមោ, អវគ្គាហកាមតោ និក្ខមនំ និក្ខមោ ឯវ នេក្ខមោ,
បឋមជ្ឈានាទិ។ សតិ កិលេសកាមេ អត្តនោ ឧបហារំ ឧបចារេត្វា អស្សនេត្វា
បរិភុញ្ញតិ នាមាតិ អាហា - “ធុរិយេបិ កាមេ បរិភុញ្ញមាណោ”តិ។ ធុរិយេបីតិ
ហីនបណ្ឌិតាទិវសេន ធុរិយេ។

២០៥. ក្ខណៈការន្តិ កាឡិសាបេយ្យំ អប្បតិរូបេ ហីនេ ខន្ធកតចាតនាទិ។
ឧន្ធកមនន្តិ ឧន្តេហិ និព្វិសេវនេហិ កន្ធាតី។ បត្តព្វំ ភូមិន្តិ សម្មាភិរិយាយ
លទ្ធព្វសម្បត្តិ។

២០៦. ព្យតិហរណាវសេន លង្កកំ វិលង្កកំ, អញ្ញមញ្ញហត្ថគ្គហណំ។
តេនាហា - “ហត្ថេន ហត្ថំ គហេត្វា”តិ។

២០៧. គហេតុំ សមត្ថោតិ គណិការហត្ថិនីហិ ឧបលាបេត្វា អរញ្ញហត្ថិ
វេននវសេន គហេតុំ សមត្ថោ។ អតិបស្សិត្វា អតិជ្ជានវសេន បស្សិត្វា។
ឯត្ថគេធាតិ ឯតស្មី អរញ្ញោ នាគវនេ បវត្តគេធា។ សុខាយតីតិ សុខំ អយតិ
បវត្តេតិ, “សុខំ ហរតី”តិ វា ចាហោ។ ឱណ្ឌិមោ អានកោ។
និហិតសព្វវដ្តនោសោតិ អបគតសព្វសាបេយ្យនោសោ។ អបនីតកសាវោតិ
អបេតសាវម្ពកសាវោ។

២០៨. បញ្ចកាមគុណានិស្សិតសីលានន្តិ អកុសលានំ។
គេហស្សិតសីលានន្តិ វា វដ្តសន្និស្សិតសីលានំ។

២២២. ឯស នយោ សត្តត្តាតិ, “មជ្ឈិមោ, ធម្មារោ”តិ អាគតេសុ
ឧបមាវារេសុ, “ថេរោ”តិ អាទិនា អាគតេសុ ឧបមេយ្យវារេសូតិ បញ្ចសុ
សំកិលេសបក្ខិយេសុ វារេសុ ឯស យថាវុត្តោវ នយោតិ វេទិតញ្ញោ។ សេសំ
សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទន្តភូមិសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. ភូមិជសុត្តន្តវណ្ណនា

២២៣. អាសព្វោបិ ករិទ្ធាតិ, “ឥមិនាហំ ព្រហ្មចរិយេន ទេវោ វា ភវេយ្យំ
ទេវញ្ញតោ វា, ទុក្ខតោ វា មុទ្ធម្យ”ន្តិ បត្តនំ កត្វា ចេបិ ចរន្តិ, អភព្ពា ជលស្ស
អធិគមាយ តណ្ហាយ ព្រហ្មចរិយស្ស វិទូសិតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ អនាសព្វោបិ
ករិទ្ធាតិ វុត្តនយេន បត្តនំ អកត្វា។ អភព្ពា ជលស្ស អធិគមាយ
អនិយមិតការតោ។ បណិជានវសេន ហិ បុញ្ញជលំ និយតំ នាម ហោតិ,
តទការតោ កតំ បុញ្ញំ នលភតីតិ អធិប្បាយោ។ តតិយបក្ខេ ឧភយដ្ឋានេហិ
វុត្តំ, ចតុត្ថបក្ខោ សម្មាវតារោ ឥតិ ចតុកោដិកោ បញ្ញោ ជាលវសេន
អាហរេជា, តត្ថ អាសា នាម បត្តនា, មិច្ឆាកាហស្មី សតិ នវិបច្ឆតិ,
សម្មាកាហស្មី សតិ វិបច្ឆតិ, ឧភយថាបិ ឧភយាបេក្ខានាម, យោ មិច្ឆត្ថធម្មេ
បុរក្ខត្វា ព្រហ្មចរិយំ ចរតិ, តស្ស យថាធិប្បាយជលំ សមិជ្ឈតីតិ ន វុត្តត្ថំ
អយោនិសោ ព្រហ្មចរិយស្ស ចិន្តាត្តា; យោ បន សម្មត្ថំ បុរក្ខត្វា ព្រហ្មចរិយំ
ចរតិ, តស្ស យថាធិប្បាយំ ព្រហ្មចរិយជលំ ន សមិជ្ឈតីតិ ន វុត្តត្ថំ យោនិសោ
ព្រហ្មចរិយស្ស ចិន្តាត្តា។ តេន វុត្តំ - “អាសព្វោបិ ករិទ្ធា អយោនិសោ
ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តិ”តិ អាទិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ភូមិជសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. អនុវត្តសុត្តន្តបិដក

២៣០. ឧបសម្ព័ន្ធមិត្តា ឯវមាហំសូតិ វុត្តំ ឧបសម្ព័ន្ធមនការណំ ទស្សន្តោ,
“តស្ស ឧចាសកស្ស អដាសុកកាលោ អហោសី”តិ អាហា។ អវិរាជិតន្តិ
អវិរជ្ឈនកំ។ យទិ វា តេ ធម្មា នាទត្តា, យទិ វា ឯកត្តា, យំ តត្ថ អវិរជ្ឈនកំ, តំ
តំយេវ បដិភាតូតិ យោជនា។ ឈានមេវាតិ អប្បមាណជ្ឈានមេវ,
“ចេតោវិមុត្តិ”តិ បន វុត្តត្តា ចិត្តកក្កតាយេវ ឯវំ វុច្ចតីតិ ឧចាសកស្ស
អធិប្បាយោ។

២៣១. យាវតា មជ្ឈន្តិកេ កាលោ នាយា ជវតិ, និវាតេ បណ្ណានិ បតន្តិ,
ឯត្តាវតា “វុក្ខមូល”ន្តិ វុច្ចតីតិ ឯវំ វុត្តំ ឯកវុក្ខមូលប្បមាណដ្ឋានំ។
កសិណានិមិត្តន ឌីត្តវិទ្យាតិ កសិណារម្មណំ ឈានំ សមាបជ្ជន្តោ តស្មី
កសិណា... បេ... វិហរតីតិ វុត្តោ។ អាភោគោ នត្តិ ឈានក្ខណោ។ កាមំ
សមាបត្តិក្ខណោ អាភោគោ នត្តិ តតោ បន បុព្វេ វា សិយា សោ អាភោគោ,
តម្បី សន្ធាយ មហាគ្គតន្តិកេចិ។ ឥនានិ តាសំ ចេតោវិមុត្តិនំ សតិបិ កេនចិ
វិសេសេន អភេទេ វិសយាទិតោ លព្ភមានភេទំ ទស្សតុំ, “ឯត្តា”តិ អាទិ វុត្តំ។
និមិត្តំ នវឌ្ឍតិ វឌ្ឍេតព្ភស្ស ជិមិត្តស្សេវ អភាវតោ។ បថវិកសិណាទីនំ វិយ
អាភាសភាវនាយ ឧក្សាជនំ ន ជាយតិ។ តានិ ឈានានីតិ ព្រាហ្មវិហារជ្ឈានានិ។
ចុទ្ទសវិជេន បរិទមនាភាវតោ អភិញ្ញានំ ចាទកានិ ន ហោន្តិ។
និមិត្តក្សាជស្សេវ អភាវតោ អរូបជ្ឈានានំ អនិច្ចាតាយ និរោធស្ស
ចាទកានិ ន ហោន្តិតិ។ កម្មវដ្តភាវេន កិលេសវដ្តវិចាកវដ្តានំ តិណ្ណំ វដ្តានំ
បច្ចយភាវេ វដ្តចាទកតា។ ឧបបជ្ជនវសេនេវ តំ តំ ភវំ ឌីក្កមតិ ឯតេហីតិ
ភវេក្កមនានិ។ ទុតិយនយស្ស វុត្តវិបរិយាយេន អត្តោ វេទិតព្ភោ។ ឧក្សាជនស្ស
លព្ភនតោ អរូបជ្ឈានោបរិ សមតិក្កមោ ហោតីតិ អយមេវ វិសេសោ។ ឯវន្តិ

យថាវុត្តន និមិត្តាវុត្តននិមិត្តវុត្តនាទិប្បការេន។ នានត្ថាតិ នាសភាវា។
ឯវុត្តិ អប្បមាណាមហគ្គតសន្តវចនីយតាយ នាពាព្វញ្ញនា។ កាមព្រោត
អប្បមាណាសមាបត្តិតោបិ នីហិវិទ្យាវក្ខមានក្សបបត្តិការណំ ទស្សេតុ
សក្កា, អដ្ឋកថាយំ បន កសិណាយានតោវ នីហិវិទ្យា យោជនា កតាតិ តថា
វុត្តំ។ អថ វា មហគ្គតគហណេត្ត អប្បមាណាតិ វុត្តព្រហ្មវិហារានម្យ
សង្កហោ វេទិតព្រោ តស្សា សមញ្ញាយ ឧភយេសម្មិ សាធារណភាវតោ។

២៣២. ឯវុត្តាតិ អសតិបិ តថាវុបេ អាគោគេ “បរិត្តាភាតិ ជីវិត្វា
អធិមុច្ឆិត្វាវិហរតី”តិ វុត្តោ។ អប្បមាណំ កត្វា កសិណំ វុត្តេន្តស្ស
កសិណាវុត្តនវសេន ពហុលីការសម្ពុតោ សិយា ឈានស្ស ពលវត្ថតា,
តទកាវេ ច ទុព្ពលតា, អាចិណ្ឌាវសិតាយ បន បច្ចនីកធម្មានំ សម្មា
អបរិសោធនេ វុត្តព្ពមេវ នត្ថិតិ បញ្ចហាការេហិ ឈានស្ស អប្បគុណាតំ
ទស្សេន្តោ, “សុប្បមត្តេ វា”តិ អាទិមាហា។ ឈានស្ស អប្បានុភាវតាយ ឯវ
តន្តិមិត្តា បភាបិ អប្បតរា អបរិសុទ្ធាវ ហោតីតិ អាហា - “វុត្តោ...បេ....
សំកិលីដ្ឋោ ចា”តិ។ ទុតិយនយោ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្រោ។ តត្ថាបិ
កសិណាស្ស បរិត្តភាវេន វុត្តោស្ស បរិត្តតា, បរិត្តារម្មណាយ អនុបតាយ វា
និមិត្តំ បភាមណ្ឌលកម្មិ បរិត្តមេវ សិយាតិ អធិប្បាយោ។ វិបុលបរិកម្មន្តិ
វិបុលភាវេន បរិកម្មំ។ សេសំ តតិយចតុត្ថនយេសុ វុត្តព្ពំ បឋមទុតិយនយេសុ
វុត្តសទិសមេវ។

វុត្តោនានត្ថន្តិ យទិ បីតំ យទិ លោហិតំ យទិ វា ឌីនាតន្តិ សរីរវុត្តោនានត្ថំ។
អាភាវានត្ថន្តិ បរិត្តវិបុលតាវសេន បកាយ នានត្ថំ។ អច្ចិនានត្ថន្តិ
តេជោធាតុស្ស ធិយាទិវសេន វេមត្តតា។ អភិនិវិសន្តិតិ អភិវតិវសេន និវិសន្តិ
និសីទន្តិ តិដ្ឋន្តិ។ តេនាហា “វុសន្តិ”តិ។

២៣៤. អាកន្តិ ទិព្វន្តិភិ អាកាតិ អាហា “អាកាសម្បជ្ជា”តិ។ តទង្គេនាតិ វា
តស្ស បរិត្តតាយ អប្បមាណតាយ ច អាកាការណំ, តំ បន អត្ថតោ
ក្ស័បបត្តិការណមេវាតិ អាហា - “តស្ស ក្ស័បបត្តិយា អង្គេនា”តិ។
កាយាលសិយភារោ តន្តិអាទិនំ ហេតុភូតា កាយស្ស វិត្តាយិតតា។

២៣៥. ចារមិយោតិ មហាសាវកសំវត្តនិកា សាវកចារមិយោ បូរេន្តោ។
ព្រហ្មលោកេតិ ព្រហ្មត្ថភារេ, ព្រហ្មលោកេ វា ឧប្បត្តិ បដិលភិ, វុត្តម្បិ ចេតំ
ថេរតាថាសុ។ អវោកិណ្ណាន្តិ អញ្ញេហិ អសម្មិស្សន្តិ អត្ថោ។ បុព្វេ សញ្ជាវិតន្តិ
អតីតភវេសុ ជាតិវសេន សញ្ជាវណំ មម, សញ្ជាវិតន្តិ តំ មមស្សាតិ អត្ថោ។
សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

អនុវុទ្ធសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. ឧបក្កិលេសសុត្តវណ្ណនា

២៣៦. តស្មាតិ អត្ថកាមត្តា ឯវមាហា, ន ភគវតោ វចនំ អនាទិយន្តោ។ យេ
បន តទា សត្តវចនំ ន គណ្ហីសុ, តេ កិញ្ចិ អវត្វា តុណ្ហីភូតា មជ្ឈភូតា អដ្ឋសុ,
តស្មា ឧភយេសម្បិ សត្តិ អការវបដិបត្តិ នាហោសិ។

យេនបិ ជនេន ន ទិដ្ឋាតិ យេន ឧភយជនេន អញ្ជាវិហិតតាយ
កុឡកវាជាទិអន្តរកតាយ វា ន ទិដ្ឋោ។ ទមនត្ថន្តិ តេហិ ឧចាសកេហិ និម្មទការំ
អាចាទិតានំ តេសំ ភិក្ខុនំ ទមនត្ថំ។ ឋបយីស្សតិ យោ ឥមេសំ ភិក្ខុនំ ទេតិ, តស្ស
សតំ ទណ្ឌាតិ, សហស្សន្តិ ច វទន្តិ។

២៣៧. វគ្គភារេនេវ (សាវត្ថ. ដី. មហាវគ្គោ ៣.៤៦៤) នាធាសន្នោ អស្សាតិ
បុដ្ឋសន្នោ។ សមជនោតិ ភណ្ឌានេ សមជ្ឈាសយោ ជនោ។ ពាលលក្ខណោ

ថ្វីតោបិ “អបំ ពាលោ”តិ ន មញ្ញតិ។ ភិយ្យោ ចាតិ អត្ថនោ ពាលភាវស្ស
អជាននតោបិ ភិយ្យោ ច ភណ្ឌានស្ស ឧបរិ ដោដាវិយ សង្ឃភេទស្ស អត្ថនោ
ការណភាវម្បិ ឧប្បជ្ឈមាណំ ន មញ្ញំ នញ្ញាសិ។

កលហវសេន បវត្តវាចាយេវ គោចរោ ឯតេសន្តិ វាចាគោចរា ហុត្វា។
មុខាយាមន្តិ វិវាទវសេន មុខំ អាយមេត្វា ភាណិនោ។ ន តំ ជានន្តិ តំ កលហំ
ន ជានន្តិ។ កលហំ ករោន្តោ ច តំ ន ជានន្តោ នាម នត្ថិ។ យថា បន ន ជានន្តិ, តំ
ទស្សតុំ អាហ - “ឯវំ សាទីនវោ អយ”ន្តិ។ អយំ កលហោ នាម អត្ថនោ
បរេសញ្ច អត្ថជាបនតោ អនត្ថប្បាទនតោ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ សម្បរាយេ ច សាទីនវោ,
សនោសោតិ អត្តោ។

ឧបនយ្ហន្តិ ឧបនាហវសេន អនុពន្ធន្តិ។ ទោរណោតិ បុរិមេហិ ពុទ្ធាទិហិ
អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌាតាយ បុរាតនោ។

ន ជានន្តិ អនិច្ចសញ្ញំ ន បច្ចុបដ្ឋាបេន្តិ។

តថា បវត្តវេរានន្តិ អដ្ឋិទិន្នាទិការំ និស្សាយ ឧបនយវសេន ចិរកាលំ
បវត្តវេរាណំ។

ពាលសហាយតាយ ឥមេ ភិក្ខុ កលហបសុតា, បណ្ឌិតសហាយាណំ បន
ឥទំ ន សិយាតិ បណ្ឌិតសហាយស្ស ពាលសហាយស្ស ច វណ្ណាវណ្ណទីបនតុំ
វុត្តា។ សីហព្យគ្សាទិកេ ចាកជបរិស្សយេ រាគនោសាទិកេ បដិច្ចន្ទបរិស្សយេ ច
អភិកវិត្វា។

មាតង្គោ អរញ្ញោ មាតង្គវញ្ញោតិ សរលោបេន សន្ធិ។ មាតង្គសន្តេនេវ
ហត្ថិភាវស្ស វុត្តត្តា នាគវចនំ តស្ស មហត្ថវិភាវនត្ថន្តិ អាហ - “នាគោតិ

មហន្តាធិបតីមេត"ន្តិ។ មហន្តបរិយាយោបិ ហិ នាគ-សន្តោ ហោតិ “ឯវំ
នាគស្ស នាគេន, ព្យាសានន្តស្ស ហត្ថិនោ”តិអាទីសុ (ឧទា. ២៥; មហាវ. ៤៦៧)។

២៣៨. កិរសន្តោ អនុស្សវស្វបនត្ថោ និចាតោ។ តេន អយមេត្ត
សុតិបរម្បរាតិ ទស្សេតិ។ ភកវតា ហិ សោ អាទីនេវោ បកេវ បរិញ្ញាតោ, ន តេន
សត្តា និព្វិល្លោក ហោតិ; តស្មី បន អន្តោវស្សេ កេចិ ពុទ្ធវេនេយ្យា នាហេសុំ;
តេន អញ្ញត្ថ គមនំ តេសំ ភិក្ខុនំ ទមនុចាយោតិ ចាលិលេយ្យកំ ឧទ្ទិស្ស គប្បន្តោ
ឯកវិហារី អាយស្មន្តំ ភក្កំ, សមគ្គវាសំ វសន្តេ ច អនុវុទ្ធត្ថោ រាជិកេ
សម្បហំសេតុំ អនុវុទ្ធត្ថោវស្ស ច។ ឥមំ ឧបក្កិលេសោវាទំ ទាតុំ តត្ថ គតោ, តស្មា
កលហការកេ កិរស្សតិ ឯត្ថាបិ កិរសទ្ធក្កហលោ ឯសេវ នយោ។
វុត្ថនយមេវ គោសិដ្ឋសាលសុត្ថេ (ម. និ. ១.៣២៥ អាទយោ)។

២៤១. “យថា កថំ បដា”តិ វុត្ថបុច្ឆានំ បច្ឆិមភាវតោ “អត្ថិ បន វោតិ
បច្ឆិមបុច្ឆាយា”តិ វុត្ថំ, ន បុន “អត្ថិ បន វោ”តិ បវត្ថនស្ស បុច្ឆនស្ស
អត្ថិភាវតោ។ សោ បន លោកុត្តរធម្មោ។ វេរាទន្តិ អនុវុទ្ធត្ថោ រាជិនំ នត្ថិ។
បរិកម្មោភាសំ បុច្ឆតីតិ ទិព្វចក្កញ្ញាលោ កតាធិការត្ថា តស្ស ឧប្បាទនត្ថំ
បរិកម្មោភាសំ បុច្ឆតិ។ បរិកម្មោភាសន្តិ បរិកម្មសមាធិទិព្វត្ថំ ឱភាសំ,
ឧបចារជ្ឈានសញ្ញានិទំ ឱភាសន្តិ អត្ថោ។ ចតុត្ថជ្ឈានលាភី ហិ ទិព្វចក្កបរិកម្មត្ថំ
ឱភាសកសិលំ ភាវេត្វា ឧបចារេ វេបិតោ សមាធិ បរិកម្មសមាធិ, តត្ថ
ឱភាសោ បរិកម្មោភាសោតិ វុត្ថោ។ តំ សន្ធាយាហា - “ឱភាសញ្ជោវ
សញ្ញាធាមាតិ បរិកម្មោភាសំ សញ្ញាធាមា”តិ។ យត្ថកេ ហិ ថានេ ទិព្វចក្កនា
រូបគតំ ទដ្ឋកាមោ, តត្ថកំ ថានំ ឱភាសកសិលំ ជីវិត្វា វិតោ។ តំ ឱភាសំ តត្ថ
ច រូបគតំ ទិព្វចក្កញ្ញាលោន បស្សតិ, វេរា ច តថា បដិបដ្ឋិសុ។ តេន វុត្ថំ -
“ឱភាសញ្ជោវ សញ្ញាធាម ទស្សនញ្ជា រូចាន”ន្តិ។ យស្មា បន តេសំ រូបគតំ

បស្សន្ទានំ បរិកម្មវារោ អតិក្កមិ, តតោ ឌីកាសោ អន្តរឆាយិ, តស្មី អន្តរហិតេ
រូបគតម្មិ ន បញ្ញាយតិ។ បរិកម្មន្តិ ហិ យថាវុត្តកសិណារម្មណំ ឧបចារជ្ឈានំ,
រូបគតំ បស្សន្ទានំ កសិណោភាសវសេន រូបគតទស្សនំ, កសិណោភាសោ ច
បរិកម្មវសេនាតិ តទុកយម្មិ បរិកម្មស្ស អប្បវត្តិយា នាហោសិ, តយិធំ
ការណំ អាទិកម្មិកការតោ យេវ ន មញ្ញីសុ, តស្មា វុត្តំ “នប្បជីវិជ្ឈាមា”តិ។

និមិត្តំ បដិវដ្ឋិតព្ពន្ធិ ការណំ បច្ចក្ខតោ ទស្សេត្វា សុវិសុទ្ធិព្ពន្ធិក្ខត្វាណោ
យេវ បតិជ្ជាបេតុកាមោ សត្តា វេទតិ។ កី ន អាឡុលេស្សន្តិកិ កី ន
ព្យាមោហេស្សន្តិ, ព្យាមោហេស្សន្តិ ឯវាតិ អត្តោ វិចិកិច្ឆា ឧទចាទីតិ
ទិព្ពន្ធិក្ខតោ យថាឧបជ្ជិតេសុ រូបគតេសុ អបុព្វតាយ, “ឥទំ នុ ខោ រូបគតំ កី,
ឥទំ នុ ខោ កី”ន្តិ មគ្គេន អសមុច្ឆន្ទត្តា វិចិកិច្ឆា សំសយោ ឧប្បជ្ជិ។ សមាធិ ចរិកិ
វិចិកិច្ឆាយ ឧប្បន្ទត្តា បរិកម្មសមាធិវិគច្ឆិ។ តតោ ឯវ ហិ បរិកម្មោភាសោបិ
អន្តរឆាយិ, ទិព្ពន្ធិក្ខតោបិ រូបំ ន បស្សិ។ ន មនសិ ករិស្សាមីតិ មនសិការវសេន
មេ រូចានិ ឧបជ្ជហីសុ, រូចានិ បស្សតោ វិចិកិច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ឥទានិ កិញ្ចំ ន
មនសិ ករិស្សាមីតិ តុណ្ហី អហោសិ តំ បន តុណ្ហីការវប្បត្តិ សន្ទាយាហ
“អមនសិការោ ឧទចាទី”តិ។

តថាភូតស្ស អមនសិការស្ស អភាវំ អាគម្ម ឧប្បិលំ ឧទចាទិ។ វិរិយំ កាឡំ
បគ្គហិតន្តិ ជិនមិទ្ធជម្ពិតត្តានំ រូបសមនត្ថំ អច្ឆារទ្ធវិរិយំ អហោសិ, តេន ចិត្ត
សមាធិទ្ធីសិកា គេហស្សិតា ពលវបីតិ ឧប្បន្ទា។ តេនាហ “ឧប្បិលំ ឧប្បន្ទ”ន្តិ។
តតោតិ សិលីលវិរិយត្តា។ បតមេយ្យាតិ អតិរិយ ទិដ្ឋំ ភវេយ្យ។ តំ មមាតិ
បត្តនាអភិកវនីយមនសីសេន ជប្បេតីតិ អភិជប្បា, តណ្ហា។ នានត្តា
នាសភាវា សញ្ញា នានត្តសញ្ញា។ អតិរិយ ឧបរិ កត្វា និជ្ឈានំ បេក្ខនំ
អតិនិជ្ឈាយិតត្ថំ។

២៤៣. បរិកម្មភាសាមេរៀន បរិកម្មសមុជ្ជិតំ ឱកាសមេរៀន ចរូចានិ
បស្សមីតិ ឱកាសមនសិការបសុតតាយ ទិព្វចក្ខុនា រូចានិ ច បស្សមិ។
វិសយរូបមេរៀន តេន ជីវិតា បិតជ្ជានេវ ទិព្វចក្ខុនា វិសយភូតំ រូបគតមេរៀន
មនសិ ករោមិ។

កសិណរូចានំ វសេនេត្ថ ឱកាសស្ស បរិត្តតាតិ អាហា “បរិត្តជ្ជានេ
ឱកាស”ន្តិ។ បរិត្តានិ រូចានីតិ កតិបយានិ, សា ច នេសំ បរិត្តតា ឋានវសេនេវាតិ
អាហា “បរិត្តកជ្ជានេ រូចានី”តិ។ “អប្បមាណាញោវា”តិ អាទិនា វុត្តោ
ទុតិយវារោ។ ឱកាសបរិត្តតំ សន្ធាយ បរិកម្មសមាធិ “បរិត្តោ”តិ វុត្តោ តស្សេវ
ឱកាសស្ស អប្បមាណាតាយ អប្បមាណាសមាធិតិ វចនតោ។ តស្មី សមយេតិ
តស្មី បរិត្តសមាធិនោ ឧប្បន្នសមយេ។ ទិព្វចក្ខុបិ បរិត្តកំ ហោតិ
បរិត្តរូបគតទស្សនតោ។

២៤៥. ទុកតិកជ្ឈានសមាធិន្តិ ចតុក្កនយេ ទុកជ្ឈានសមាធិ, បញ្ចកនយេ
តិកជ្ឈានសមាធិន្តិ យោជនា។ ទុកជ្ឈានសមាធិន្តិ ចតុក្កនយេ
តតិយចតុត្ថវសេន ទុកជ្ឈានសមាធិ, បញ្ចកនយេ ចតុត្ថបញ្ចមវសេន
ទុកជ្ឈានសមាធិ។ តិកចតុក្កជ្ឈានសមាធិន្តិ ចតុក្កនយេ តិកជ្ឈានសមាធិ,
បញ្ចកនយេ ចតុក្កជ្ឈានសមាធិន្តិ យោជនា។

តិវិជន្តិ សប្បីតិកវសេន តិប្បការំ សមាធិ។ តទន្តោគធាតិ
សប្បីតិកាទិសភាវា។ កាមំ ភគវា បុរិមយាមេ បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណំ,
បច្ឆិមយាមេ ទិព្វចក្ខុញ្ញាណំ ទិព្វត្ថេន្តោបិ ឥមាទិ ញ្ញាណានិ ភាវេសិយេវ។
វិបស្សនាចាកានិ បន ញ្ញាណានិ សន្ធាយ, “បច្ឆិមយាមេ”តិ វុត្តំ, តេនាហា
“ភគវតោ ហិ”តិ អាទិ។ បញ្ចមជ្ឈានស្សាតិ បញ្ចមជ្ឈានិកស្ស វសេន
បឋមជ្ឈានិកោ មគ្គោ នត្ថិ។ សោតិ បញ្ចកនយោ ភគវតោ លោកិយោ

អហោសិ។ ឯតន្ត្រី ឯតំ, “សវិតក្កម្បិ សវិចារំ សមាធិ ភាវេមី” តិអាធិវចនំ។
លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ សន្ទាយ វុត្តំ, ន “លោកិយំ វា លោកុត្តរមេវ វា” តិ។
សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

ឧបក្កិលេសសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. ពាលបណ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា

២៤៦. ឯតេហិតិ ទុច្ឆិទានីហិ។ ឯតេនលក្ខណាសទ្ធស្ស
ករណត្ថតមាហ។ តានេវាតិ លក្ខណានិ ឯវ។ តស្សាតិ ពាលស្ស។ “អយំ
ពាលោ” តិ និមីយតិ សញ្ញានិយតិ ឯតេហិតិ ពាលនិមិត្តានិ។ អបទានំ វុច្ចតិ
វិឡាតំ កម្មំ។ ទុច្ឆិទានីនិ ច ពាលេ វិឡាតានិ, អវចារណភាវេ វា, តស្មា
ពាលស្ស អបទានានីតិ ពាលាបទានានិ។ អភិជ្ឈានីហិ ទុដ្ឋំ ទូសិតំ ចិន្តេតីតិ
ទុច្ឆិទានីនិ។ លោភានីហិ ទុដ្ឋំ ភាសិតំ មុសាវាទានី ភាសិតីតិ ទុញ្ញាសិតភាសី។
តេសំ តេសំយេវ វសេន កត្តត្ថតោ ទុក្កជកម្មំ ចាលាតិចាតានី ករេតីតិ
ទុក្កជកម្មការី។ តេនាហ “ចិន្តយន្តោ” តិអាធិ។ តានិ ឧបនិស្សាយ ជាតន្ត្រី តន្ត្រី
តតោ ឯវ តេសំ សារុប្បំ អនុបន្តិ តស្សារុប្បំ។ តេនាហ “តជ្ជាតិក” តិអាធិ។
កច្ចមាណាយាតិ កថិយមាណាយ។

២៤៨. យស្មា សត្តានំ យច្ចបចិតានិ កម្មានិ កតោកាសានិ តទុបដ្ឋាបិតានិ
កម្មនិមិត្តគតិនិមិត្តានិ មរណស្ស អាសន្នកាលេ ចិត្តស្ស អាចាបំ អាគច្ចន្តានិ,
តទា ឱលម្ពន្តានិ វិយ អភិកវន្តានិ វិយ អដ្ឋោត្តរន្តានិ វិយ ឧបដ្ឋហន្តិ, តស្មា វុត្តំ
- “ឱលម្ពនាធិអាការេន ហិ តានិ ឧបដ្ឋហន្តិ” តិ។ ឧបដ្ឋានាការេ ឯវ តទា
ចិត្តស្ស គោចរការំ គច្ចតីតិ អាហា - “តស្មី ឧបដ្ឋានាការេ អាចាបតតេ” តិ។

២៤៩. នសក្កាតិ នវទតីតិ ឯតេន ទ្វេបិ បដិសេធា បកតិអត្ថាតិ
អយមត្ថោ វុត្ថោ ហោតិ។ នសុករាតិ បន ឥមិនា ទុក្ករភារោ ធិបិតោ, ទុក្ករញ្ច
តាវ ឧបាយេន សក្កា កាតុន្តិ ធស្សន្តោ អាហា - “នសុករំ បនា”តិអាទិ។
តេនាតិ វិនិវ្យាតា គមនេន អញ្ញមញ្ញំ សំវិជ្ជនេន។ អស្សាតិ ចោរស្ស។ ឥតោ
ឧត្តរិបីតិ មជ្ឈន្តិកសមយំ សាយន្តសមយញ្ច សត្តិសតេន។

២៥០. សង្ខម្បិ នឧបេតីតិ ឥមិនា សង្ខាតព្ពមត្ថំ នត្ថិតិ ធិបិតំ ហោតីតិ អាហា
- “គណនាមត្តម្បិ ន គច្ឆតី”តិ។ ឧបនិក្ខេបនមត្តម្បិតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។
កលភាគន្តិ កលានំ សង្កណនកោដ្ឋាសំ។ តេនាហា “សតិមំ កល”ន្តិអាទិ។
ឱលោកិតមត្តម្បិតិ ឧបនិក្ខេបនវសេន ឱលោកនមត្តកម្បិ។ តំ កម្មការណាន្តិ
តំ បញ្ចវិធសន្តនកម្មការណំ ចតុន្ទម្បិ បស្សនំ វសេន សម្បវិវត្តតា
ករោន្តិយេវ, ចាឡិយំ បន ឯកបស្សវសេន អាគតា។ គេហស្សាតិ មហាតោ
គេហស្ស។ សព្ពតោតិ សញ្ញាវយវតោ។ សម្បជ្ឈលីតេ ឯកជាលីកូតេ។
សុបក្កចិត្តាយាតិ សុដ្ឋនិបក្កាយ។

វិភត្តោតិ តត្ថ និព្ពត្តកសត្តានំ សាធារណកម្មនា វិភត្តោ វិយ និព្ពត្តោ។
អយោចាការេន បរិតោ អត្តោ គហិតោតិ អយោចាការបរិយត្តោ បរិក្ខិត្តោ។

យមកកោឡកាតិ ធារកានំ កីឡនយុគឡា។ ឯវម្បិ ទុក្ខោតិ
យថាវុត្តុឡស្សននិវយវសេនបិ សោត-យាន-ជីវ្ហា-កាយ-មនោ-
កោចរតាវសេនបិ ឥមិនា អាការេន ទុក្ខោតិ។

២៥១. ទន្តេហិ ឧល្លេហិតាតិ ឧត្តរទន្តេហិ អញ្ជិតា។ រសវសេន អតិត្តោ
អស្សាជោ រសាជោ។ តេនាហា “រសគេជេន បរិកុត្តរសោ”តិ។

២៥២. ធុរ្យោតិ វិរូបោ។ ធុរ្យសោតិ តេនេវ វិរូបភាវេន អនិជ្ជទស្សនោ។
លកុណ្ណាកោតិ រស្សោ។ បរិដ្ឋតីវោតិ ខន្ធន្តរំ អនុបរិដ្ឋតីវោ។ មហោទរោតិ
វិបុលកុដ្ឋិ។ យេតុយ្យេន ហិ លកុណ្ណាកា សត្តា រស្សតីវា បុប្ផលកុដ្ឋិការ
ហោន្តីតិ តថា វុត្ថំ។ កាលោ ឆាម ចក្កវិកលោតិ វុត្ថំ - “ឯកក្ខិកាលោ វា
ឧភយក្ខិកាលោ វា”តិ។ កុណីតិ ហត្ថវិកលោ វុដ្ឋតីតិ អាហា -
“ឯកហត្ថកុណី វា ឧភយហត្ថកុណី វា”តិ។ វាតាធិនា ឧបហតកាយបក្ខោ
នេន បក្ខហតោតិ អធិប្បតោ, ន បក្ខហតោតិ អាហា - “បក្ខហតោតិ
បីវសប្បី”តិ។ ធុត្តានុបពន្ធនិស្សន្តត្ថន្តិ អបរាបរជាតិសុ វិចាកធុត្តស្ស
អនុបពន្ធរសេន បរត្ថិនិស្សន្តត្ថំ។

កលីយតិ ខលីយតិ អប្បហិយតិ សាសនំ ឯតេនាតិ កលិ, ដុតបរាជយោ។
សោ ឯវ គហសទិសតាយ “កលិគ្គហោ”តិ វុត្ថោ។ អធិពន្ធន្តិ កុដ្ឋម្ពស្ស
អធិវុត្ថស្ស មូលភូតស្ស អត្តនោ ពន្ធិតព្ពតំ។ តេនាហា “អត្តនាបិ ពន្ធ
និគន្ធម្ម”តិ។ ពាលភូមិយា ពាលភាវស្ស មត្តកប្បត្តិ
និរយកាមិកម្មការីតាតិ “និរយេ និព្ពត្តតិ”ច្នេវ វុត្ថំ។ តគ្គហលោនេវ បន តតោ
មុទុមុទុតរាទិកម្មរសេន សេសាចាយេសុ អបរាបរនិព្ពត្តាធិពាលភូមិ វិការីតា
ហោតីតិ។

២៥៣. វុត្តានុសារេនាតិ “ពាលោ អយ”ន្តិអាធិនា វុត្តស្ស អត្តវចនស្ស
“បណ្ឌិតោ អយ”ន្តិ ឯតេហិ លក្ខិយតីតិអាធិនា អនុសារេន។ មនោសុចរិតាធិនំ
រសេនាតិ ចិន្តេន្តោ អនិច្ច្យា-អព្យាចាទ-សម្មាទស្សនំ សុចិន្តិតមេវ
ចិន្តេតីតិអាធិនា មនោសុចរិតានំ តិណ្ណំ សុចរិតានំ រសេន យោជេតញ្ញានិ។

ចក្ករតនវណ្ណានា

២៥៦. ឧទេសន៍ (ជី. និង. ជី. ២.២៤៣) វុច្ចតិ អដ្ឋង្គសមន្មាគតំ សព្វទិវសេសុ
គហដ្ឋេហិ រក្ខិតត្ថសីលំ, សមាធានវសេន តំ ឯតស្ស អត្ថិតិ ឧទេសន៍កោ,
តស្ស។ តេនាហ “សមាទិន្នឧទេសន៍ឥន្ទ្រ” តិ។ តទាតិ តស្មី កាលេ, យស្មី បន
កាលេ ចក្កវត្តិការវសំវត្ថនិយ-ធាន-សីលាទិ-បុញ្ញសម្ភារសមុទាគមសម្បទ្នោ
បូរិតចក្កវត្តវត្តោ កាធិបទេសវិសេសបទ្វាជាតិយា ចេវ
កុលរូបភោគាធិបតេយ្យទិគុណាវិសេសសម្បត្តិយា ច តទន្ធរេ អត្តការេ
វិតោ ហោតិ, តស្មី កាលេ។ តាទិសេ ហិ កាលេ ចក្កវត្តិការី បុរិសុត្តមោ
យថាវុត្តគុណសមន្មាគតោ រាជា ខត្តិយោ ហុត្វា មុទ្ធាវសិត្តោ វិសុទ្ធសីលោ
អនុទេសន៍ សតសហស្សវិស្សជ្ជនាទិនា សម្មាបដិបត្តិ បដិបទ្ធិតិ, ន យទា
ចក្កវត្ថនំ ឧប្បទ្ធិតិ, តទា ឯវ។ តេនាហ - “ចាតោ... បេ... ធម្មតា” តិ។ (តត្ថ ទមោ
ឥន្ទ្រិយសំវរោ, សំយមោ សីលសំវរោ។)

វុត្តប្បការបុញ្ញកម្មបច្ចយន្តិ
ចក្កវត្តិការីវហធានទមសំយមាទិបុញ្ញកម្មហេតុកំ។
នីលមណីសង្ឃាជសទិសន្តិ ឥន្ទនីលមណីសញ្ញយសមាទំ។
ទិញ្ញានុការីយុត្តត្តាតិ ទស្សនីយតា មនុញ្ញយោសតា អាកាសគាមិតា
ឱកាសវិស្សជ្ជនា អប្បជិយាតតា រញ្ជោ ឥន្ទិតត្ថនិប្បត្តិ ការណតាតិ ឯវមាទីហិ
ទិញ្ញសទិសេហិ អនុការីហិ សមន្មាគតត្តា។ សព្វេហិ អាការេហិតិ សព្វេហិ
សុន្តរេហិ អាការេហិ។ បរិបូរន្តិ បរិបុណ្ណំ។ សា ចស្ស ចារិបូរិ ឥន្ទានេវ
វិត្តារីយតិ។

បនាឡិក ធិន្ទំ។ សុទ្ធសិទ្ធិទន្ធបន្តិយា ធិត្តវរាយាតិ អធិប្បាយោ។
នាភិបនាឡិ បរិក្ខេបបដ្ឋេស្ទតិ នាភិបរិក្ខេបបដ្ឋេ ចេវ នាភិយា

បនាឡិបរិក្ខេបបង្កេច ។ សុរិកត្តាវាតិ អញ្ញមញ្ញំ អសំកិណ្ណត្តា សុដ្ឋុរិកត្តា។
បរិច្ឆេទលេខនួនរេសុ មណីកា សុរិកត្តា ហុត្វា បញ្ញាយន្តីតិ វេទន្តិ។

បរិច្ឆេទលេខាធិនីតិ អាទិ-សន្តេន មាលាកម្មាធិ សង្កណ្ណាតិ។
សុរត្តាតិអាទិសុ សុរត្តគ្គហឈាន មហាឆាមវណ្ណាតំ បដិក្ខិបតិ,
សុទ្ធក្គហឈាន សំកិលីដ្ឋតំ, សិនិទ្ធក្គហឈាន លូខតំ។ កាមំ តស្ស
ចក្ករតនស្ស នេមិមណ្ឌលំ អសន្ធិកំវ ធិព្ពត្តំ, សព្ពត្តកមេវ បន កេវលំ
បវាឡ្យវណ្ណាវ ន សោភតីតិ បកតិចក្កស្ស សន្ធិយុត្តសុ ហានេសុ
រត្តជម្ពូនធម៌ក្ខតំ អហោសិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “សន្ធិសុ បនស្ស” តិអាទិ។

នេមិមណ្ឌលបិដ្ឋិយន្ត នេមិមណ្ឌលស្ស បិដ្ឋិបទេសេ។ ទសន្នំ ទសន្នំ
អរាធមន្តវេតិ ទសន្នំ ទសន្នំ អរាធិ អន្តរសមីបេ បទេសេ។ ធិទ្ធមណ្ឌលចិត្តោតិ
មណ្ឌលសណ្ឋានធិទ្ធិចិត្តោ។ សុកុសលសមន្មាហតស្សាតិ សុដ្ឋុ កុសលេន
សិប្បិធា បហតស្ស, វាទិតស្សាតិ អត្តោ។ វុត្តតិ មនោរមោ វជនីយោតិ
សុណាឆ្ឆានំ វាគុប្បាទកោ។ កមជីយោតិ កត្តោ។ សមោសវិតកុសុមធាមាតិ
ឡិលម្ហិតសុគន្ធកុសុមធាមា។ នេមិបរិក្ខេបស្សាតិ នេមិបរិយន្តបរិក្ខេបស្ស។
នាភិបនាឡិយា ទិដ្ឋំ បស្សនំ វសេន “ទិដ្ឋម្បិ នាភិបនាឡីន” ន្តិ វុត្តំ។ ឯកា ឯវ
ហិ សា បនាឡិ។ យេហីតិ យេហិ ទិហិ សីហមុខេហិ។ បុន យេហីតិ
មុត្តាកលាបេហិ។

ឌីឆាបយមាធន្តិ សោតុំ អវហិតានិ កុរុមាធិ។ ចន្ទោ បុរតោ, ចក្ករតនំ
បច្ឆាតិ ឯវ បុញ្ញបរិយេន បុញ្ញបរកាគេន។

អន្តេ បុរស្សាតិ អនុរាជបុរេ រញ្ជោ អន្តេបុរស្ស ឧត្តរសីហបញ្ញាអាសន្តេ
តទា រញ្ជោ ចាសាទេ តាទិសស្ស ឧត្តរទិសាយ សីហបញ្ញាស្ស លព្ពមាធន្តា

វុត្តំ។ សុខេន សក្កាតិ កិញ្ចិ អនាវហិត្វា សរីរញ្ច អនុល្លដ្ឋិត្វា យថាបិតេនេវ
ហត្ថេន បុប្ផមុដ្ឋិយោ ឱបិត្វា សុខេន សក្កា ហោតិ បូជេតុំ។

នាណវិរាគរតនប្បភាសមុដ្ឋលន្តិ នាណវិជចិត្តវណ្ណាតនោភាសបកស្សវំ។
អាភាសំ អពុគ្គន្ធា បវត្តេតិ។ អាគន្ធា បិតជ្ជានតោ ឧបរិ អាភាសំ អពុគ្គន្ធា
បវត្តេ។

សន្និវេសក្ខមោតិ ខន្ធហាសន្និវេសយោគ្យា។ សុលភាហារូបករណោតិ
សុខេនេវ លទ្ធព្ពធម្មាគោរសនាវុតិណាធិគោជនសាជនោ។ បរចក្កន្តិ បរស្ស
រញ្ជោ សេនា, អាណា វា។

អាគតនន្ទនោតិ អាគតោ ហុត្វា នន្ទិជននោ។ អាគតំ វា អាគមនំ, តេន
នន្ទតីតិ អាគតនន្ទនោ។ គមនេន សោចតីតិ គមនសោចនោ។ ឧបកប្ប្បថាតិ
ឧបរូបរិ កប្ប្បថ សំវិទហថ, ឧបនេថាតិ អត្ថោ។ ឧបបរិក្ខិត្វាតិ ហេតុតោបិ
សភាវតោបិ ជលតោបិ ធិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកអាធិនវតោបិ វីមសិត្វា។

វិភាវេន្តិ បញ្ញាយ អត្ថំ វិភូតំ ករោន្តិវិភាវិនោ, បញ្ញាវន្តោ។ អនុយន្តាតិ
អនុវត្តកា។ ឱគច្ឆមានន្តិ ឱសីនន្តំ។ យោជនមត្តន្តិ វិត្តារតោ យោជនមត្តំ
បទេសំ។ គម្ពីរភាវេន បន យថា ភូមិ ធិស្សតិ, វរំ ឱគច្ឆតិ។ តេនាហ
“មហាសមុទ្ទតល”ន្តិអាធិ។ អន្តេ ចក្ករតនំ ឧទកេន សេនាយ
អនន្ទ្យាត្តរណាត្ថំ។

២៥៧. បុរត្ថិមោ សមុទ្ទោ បរិយន្តោ អស្សាតិ បុរត្ថិមសមុទ្ទបរិយន្តោ,
បុរត្ថិមសមុទ្ទំ បរិយន្តំ កត្វា។ ចាតុរន្តាយាតិ ចាតុសមុទ្ទន្តាយ
បុព្វវិទេហាធិចតុកោដ្ឋាសន្តាយ។

ហត្ថិតនវល្លាសា

២៥៨. ហរិចន្ទនាធិបាតិ អាធិ-សន្ទេន ចតុជ្ជាតិយកន្ទាធិ សង្គ័ណ្ណាតិ។
អាគមនំ ចិន្ទេថាតិ វេទន្តិ ចក្កវត្តិវត្តស្ស បូរិតតាយ បរិចិតត្តា។
ភូមិដុសនកេហិ វាលធិ, វេទ្គំ ហត្ថាតិ ឥមេហិ ច តិហិ, ចតុហិ ចាទេហិ ចាតិ
សត្តហិ អវយវេហិ បិតត្តា សត្តបតិដ្ឋោ។ ឥតវេសំ អមច្ចាធិនំ ចិន្ទយន្តានំ ន
អាគច្ឆតិ។ អបនេត្វាតិ អត្តនោ អានុការេន អបនេត្វា។ កន្ទមេវ ហិ តស្ស
ឥតវេ ហត្ថិនោ ន សហន្តិ។

អស្សវតនវល្លាសា

សិទ្ធព្រកុលតោតិ សិទ្ធព្រស្សជាតិយកុលតោ។

មណីវតនវល្លាសា

សកជនាភិសមប្បមាណន្តិ បរិណាហតោ មហាសកជស្ស នាភិយា
សមប្បមាណំ។ ឧភោសុ អន្តេស្វតិ ហេជ្ជា ឧបរិ ចាតិ ធ្វិសុ អន្តេសុ។
កណ្តិកបរិយន្តតោតិ ធ្វិទ្ធី កញ្ចនបទុមាទំ កណ្តិកាយ បរិយន្តតោ។
មុត្តាជាលកេ វេបេត្វាតិ សុរិសុទ្ធេ មុត្តាមយេ ជាលកេ បតិដ្ឋបេត្វា។

ឥត្ថិតនវល្លាសា

“ឥត្ថិតនំ ចាតុភវតី”តិ វត្វា អស្ស ចាតុភវនាការំ ទស្សេតុំ,
“មទ្ធភជកុលតោវា”តិអាធិ វុត្តំ។ មទ្ធព្រដ្ឋំ កិវ អភិរូចានំ ឥត្ថិនំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ។
សណ្ឋានទារិប្បរិយាតិ ហត្ថចាទាធិសរីរាវយវានំ សុសណ្ឌិតតាយ។
អវយវទារិប្បរិយា ហិ សមុទាយទារិប្បរិសិទ្ធិ។ រូបន្តិ សរីរំ។ ទស្សនីយាតិ
សុរូបការេន បស្សិតព្ពយុត្តា។ សោមនស្សវសេន ចិត្តំ បសាទេតិ យោនិសោ

ចិន្តាផ្តាច់ កម្មជលសម្ពាយ វសេន។ បសាទាវហត្ថាតិ ការណាវចនេន យថា
ចាសាទិកតាយ វណ្ណាចោក្ខរតាសិទ្ធិ វុត្តា, ឯវំ ទស្សនីយតាយ
ចាសាទិកតាសិទ្ធិ, អភិរូបតាយ ច ទស្សនីយតាសិទ្ធិ វុត្តញ្ញាតិ នយំ ទស្សេតិ។
បដិលោមតោ វា វណ្ណាចោក្ខរតាយ ចាសាទិកតាសិទ្ធិ, ចាសាទិកតាយ
ទស្សនីយតាសិទ្ធិ, ទស្សនីយតាយ អភិរូបតាសិទ្ធិ យោជេតញ្ញា។ ឯវំ
សរីរសម្បត្តិវសេន អភិរូបតាទិកេ ទស្សេត្វា ឥនានិ សរីរេ ទោសាការវសេនបិ
តេ ទស្សេតុំ, “អភិរូបា វា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យថា បមាណយុត្តា, ឯវំ
អាហោបរិណាហយោគតោ ច ចាសាទិកា នាតិធិយតាធម្មោ។ ឯវំ មនុស្សានំ
ទិព្វរូបតាសម្បត្តិបីតិ “អប្បត្តា ទិព្វវណ្ណា” ន្តិ វុត្តំ។ កាយវិបត្តិយាតិ
សរីរទោសស្ស។ អភាវោតិ អច្ឆន្ទមេវ ទ្វីភាវោ។

សតវិហាតស្សាតិ សតក្ខត្តំ វិហាតស្ស។ សតវិហាតស្សាតិ ច ឥទំ
កប្បាសបិច្ចវសេន វុត្តំ, តូលបិច្ចនោ បន វិហាននមេវ នត្តិ។
កុដ្ឋមតគរតុរុក្ខយវនបុច្ឆានិ ចតុដ្ឋាតិ។ តមាលតគរតុរុក្ខយវនបុច្ឆានិ តិ
អបរេ។

អគ្គិទឡាវិយាតិ អាសនគតេន អគ្គិនា ទឡាវិយ។ បឋមមេវាតិ
អញ្ញាកិច្ចតោ បឋមមេវ, ទស្សនសមកាលមេវាតិ អត្ថោ។ តំ តំ អត្ថនា រញ្ជោ
កាតព្វកិច្ចំ កី ករោមីតិ បុច្ឆិតព្វតាយ កី ករណាន្តិ បដិស្សវេតីតិ
កិដ្ឋារបដិស្សវិនី។

មាតុកាមោ នាម យេតុយ្យេន សឋជាតិកោ, ឥត្តិវតនស្ស បន តំ នត្តីតិ
ទស្សេតុំ, “ស្វាស្សា” តិអាទិ វុត្តំ។ គុណាតិ រូបគុណា ចេវ អាចារគុណា ច។
បុរិមកម្មានុកាវេនាតិ តស្ស បុរិមកម្មានុកាវេន។ ឥត្តិវតនស្ស
តញ្ញាវសំវត្ថនិយបុរិមកម្មស្ស អានុកាវេន, ចក្កវត្តិនោបិ បរិវាវសំវត្ថនិយំ

បុញ្ញកម្ម តាទិសស្ស ជលវិសេសស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិយេវ។ តេនាហ
“ចក្កវត្ថុនោ បុញ្ញំ ឧបនិស្សយា”តិ។ ឯតេន សេសរតនេសុបិ តេសំវិសេសានំ
តធុបនិស្សយតា វិការីតា ឯវាតិ ទដ្ឋព្វំ។ បុព្វេ ឯកេទេសវសេន លព្ពមានចារិប្បវ
រញ្ញោ ចក្កវត្ថុភារូបគមនតោ បដ្ឋាយ សព្វាការចារិប្បរា ជាតា។

គហបតិវតនវណ្ណានា

បកតិយាវាតិ សភាវេនេវ, ចក្កវតនចាតុភាវតោ បុព្វេបិ។

បរិណាយករតនវណ្ណានា

និស្សយាតិ ឧបនិស្សយ។

២៦០. កដគ្គហោ វុច្ចតិ ជយគ្គហោ សកានំ បណានំ កដភាវេន
អត្ថសិទ្ធិវសេន សង្កណ្ឌានន្តិ កត្វា។ តេនាហ “ជយគ្គាហោនា”តិ។
ឯកប្បហារេនេវាតិ ឯកប្បយោគេនេវ សតសហស្សានិ អធិគន្ធូយ្យាតិ
យោជនា។ សេសំ វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

ពាលបណ្ឌិតសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. ទេវទូតសុត្តវណ្ណានា

២៦១. ទេ អគារាតិអាទិទិ អាទិ-សទ្ទេន “សទ្ធារា...បេ... អនុវិចរន្តេបី”តិ
ឯតមត្ថំ សង្កណ្ឌាតិ។ ឯត្ថកមេវ ហិ អស្សបុរសុត្តេ (ម. និ. ១.៤៣២; ម. និ. អដ្ឋ.
១.៤៣២) វិត្ថាវតំ វេទិតព្វំ។ “ទិព្វេន ចក្កុនា”តិអាទិ បនវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ.
២.៣៩៧) តថាវិត្ថាវតម្បី សុត្តសំវណ្ណានា ហោតិទិ កត្វា, “អស្សបុរសុត្តេ
វិត្ថាវតមេវា”តិ វុត្តំ។

២២២. និរយតោ បដ្ឋាយ ទេសនំ នេវលោកេន ឱសាបេតីតិ
សំកិលេសធម្មេហិ សំវេជេត្វា វោធានធម្មេហិ និដ្ឋាបេន្តោ។ ទុតិយំ បន
វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពំ, តទិនំ វេនេយ្យជ្ឈាសយវិសិដ្ឋន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥនាទិ
សន្និបិទ្វា វុត្តមត្តំ វិវិវត្តំ, “សចេ”តិអាទិ វុត្តំ។ សោតិ ភគវា។

ឯកច្ឆេទេវាតិ (កថា. អនុជី. ៨៦៦-៨៦៨; អ. និ. ជី. ២.៣.៣៦) អនុកាធិកេ,
វិញ្ញាណវាទិនោ ច សន្ធាយ វទតិ។ នេវយិកេ និរយេ ចាលេន្តិ តតោ
និក្កន្តមប្បធានវសេន វក្ខន្តីតិ និរយចាលា។ នេវយិកានំ នវកុក្កេន
បរិយោនន្ធាយ អលំ សមត្ថាតិ វា និរយចាលា។ តន្តិ “នត្ថិ និរយចាលា”តិវចនំ។
បដិសេធិតមេវាតិ “អត្ថិ និរយេ និរយចាលា, អត្ថិ ច ការណីកា”តិអាទិនា
នយេន អភិធម្មេ (កថា. ៨៦៦) បដិសេធិតមេវ។ យទិ និរយចាលា នាម ន សិយុំ,
កម្មការណាបិ ន ភវេយ្យ។ សតិ ហិ ការណីកេ កម្មការណាយ ភវិតព្ពន្តិ
អធិប្បាយោ។ តេនាហ “យថា ហិ”តិអាទិ។ ឯត្ថាហ - “កី បនេតេ និរយចាលា
នេវយិកា, ឧទាហុ អនេវយិកា”តិ។ កិញ្ចេត្ថ - យទិ តាវ នេវយិកា, ឥមេ
និរយសំវត្ថនិយេន កម្មនា និព្ពត្តាតិ សយម្បិ និរយទុក្ខំ អនុភវេយ្យំ, តថា
សតិ អញ្ញេសំ នេវយិកានំ យាតនាយ អសមត្ថា សិយុំ, “ឥមេ នេវយិកា, ឥមេ
និរយចាលា”តិ វវត្ថានព្វា ន សិយា, យេ ច យេ យាតេន្តិ, តេហិ
សមាទ្យបពលប្បមាណេហិ ឥតវេសំ ភយសន្តាសា ន សិយុំ។ អថ អនេវយិកា,
នេសំ តត្ថ កថំ សម្ពវោតិ វុច្ឆតេ - អនេវយិកា និរយចាលា
អនិរយភតិសំវត្ថនិយកម្មនិព្ពត្តិតោ។ និរយូបបត្តិសំវត្ថនិយកម្មតោ ហិ
អញ្ញេនេវ កម្មនា តេ និព្ពត្តន្តិ វក្ខសជាតិកត្តា។ តថា ហិ វទន្តិ សព្ពត្តិវាទិនោ -

“កោធនា កុរុវកម្មន្តា, ចាចាភិវុច្ឆិនោ សទា;

ទុក្ខតេសុ ច នន្តន្តិ, ជាយន្តិ យមរក្ខសា”តិ។ (កថា. អនុជី. ៨៦៦-៨៦៨;
អ. និ. ជី. ២.៣.៣៦);

តត្ថ យទេកេ វទន្តិ “យាតនាទុក្ខំ បដិសំវេទេយ្យំ, អថ វា អញ្ញមញ្ញំ
យាតេយ្យ”ន្តិអាទិ, តយិទំ អសារំ និរយចាលានំ នេរយិកការស្សេវ អការតោ។
យទិបិ អនេរយិកា និរយចាលា, អយោមយាយ បន អាទិត្តាយ
សម្បជ្ឈលីតាយ សដោតិក្ខតាយ និរយភូមិយា បរិក្កមមាណ កថំ ធាហទុក្ខំ
នាទុក្ខវន្តិទិ? កម្មានុការតោ។ យថា ហិ ឥទ្ធិមន្តោ ចេតោវសិប្បត្តា
មហាមោគ្គល្លាណធម្មោ នេរយិកេ អនុកម្មន្តា ឥទ្ធិពលេន និរយភូមី ឧបកតា
ធាហទុក្ខេន ន ពាជីយន្តិ, វរំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ភំ។

ឥទ្ធិវិសយស្ស អចិន្តេយ្យការតោតិ ចេ? ឥទម្បី តំសមាទំ កម្មវិចាកស្ស
អចិន្តេយ្យការតោ។ តថារូបេន ហិ កម្មនា តេ និព្ពត្តា។ យថា និរយទុក្ខេន
អពាធិតា វរំ ហុត្វា នេរយិកេ យាតេន្តិ, ន ចត្តកេន ពាហិរវិសយាភារោ
យុជ្ឈតិ ឥដ្ឋានិដ្ឋតាយ បច្ចេកំ ធារហិរិសេសុ វិភត្តសភាវត្តា។ តថា ហិ
ឯកច្ចស្ស ធារស្ស ហិរិសស្ស ច ឥដ្ឋឯកច្ចស្ស អនិដ្ឋំ, ឯកច្ចស្ស ច អនិដ្ឋំ
ឯកច្ចស្ស ឥដ្ឋំហោតិ។ វរំញា កត្វា យទេកេ វទន្តិ - “នត្ថិ កម្មវសេន តេជសា
បរុបតាបន”ន្តិអាទិ, តទទាហាតំ ហោតិ។ យំ បន វទន្តិ - “អនេរយិកានំ នេសំ
កថំ តត្ថ សម្ពវោ”តិ និរយេ នេរយិកានំ យាតនាសត្តារតោ។
នេរយិកសត្តយាតនាយោគ្យញ្ញំ អត្តការំ និព្ពត្តេន្តំ កម្មំ តាទិសនិកន្តិវិនាមិតំ
និរយដ្ឋានេយេវ និព្ពត្តតិ។ តេ ច នេរយិកេហិ អធិកតរពលារោហបរិណាហា
អតិរិយ ភយានកទស្សនា កុរុរតរបយោគា ច ហោន្តិ។ ឯតេនេវ តត្ថ
នេរយិកានំ វិពាធកកាកសុនខាទីនម្បី និព្ពត្តិ សំវណ្ណិតាតិ ទដ្ឋព្ភំ។

ក៏ដូចជា អញ្ញាតិកេហ៍ អញ្ញាតិកេហ៍ ជន្ម ច ឬ វត្ថុ អញ្ញាតិ តថា
ធម្មតា។ យំ បន្ត វត្ថុ - “អសត្តសភាវា ឯវ និរយចាលា
និរយសុនខាធម្មោ ចា” តិ តម្បី តេសំ មតិមត្តំ អញ្ញាត្ត តថា អធម្មតា។ ធម្ម
ហិ កាចិ អត្ថិ តាធិសី ធម្មប្បវត្តិ, យា អសត្តសភាវា, សម្បតិសត្តហិ
អប្បយោជិតា ច សត្តកិច្ចំ សាធម្មិ ធម្មបុព្វា។ បេតានំ ចានីយនិវាវកានំ
ធម្មាធិបាត្តបុរិសានម្បិ សព្វាវេ, អសត្តភាវេ ច វិសេសការណំ នត្ថិ។
សុបិនោបយាតោបិ អត្ថិ, កិច្ចសមត្ថតា បន អប្បមាណំ ធម្មនាធិមត្តនបិ
តទត្ថសិទ្ធិតោ។ តថា ហិ សុបិនេ អាហារូបភោគាធិនា ន អត្ថសិទ្ធិ,
ឥទ្ធិនិម្មានុបំ បនេត្ត លទ្ធិបរិហារំ ឥទ្ធិវិសយស្ស អចិន្តេយ្យភាវតោ។ ឥធាបិ
កម្មវិចាកស្ស អចិន្តេយ្យភាវតោតិ ចេ? តំ ន, អសិទ្ធិត្ថា។ នេយិកានំ
កម្មវិចាកតោ និរយចាលាតិ អសិទ្ធិមេតំ, វត្ថុនយេន បន ចាធិតោ ច តេសំ
សត្តភាវា ឯវ សិទ្ធិតិ។ សក្កា ហិ វត្ថុ, “សត្តសម្ពាតា និរយចាលសញ្ញតា
ធម្មប្បវត្តិ សាភិសន្តិកប្បបយាតិ អត្ថិ កិច្ចសព្វាវតោ
ឱជាហារាធិវត្ថុសសន្តិវិយា” តិ។ អភិសន្តិបុព្វកតា ចេត្ត ន សក្កា បដិក្ខិបិតុំ
តថា តថា អភិសន្តិយា យាតនតោ, តតោ ឯវ ន សម្ពាតបព្វតាធិហិ
អនេកត្ថិកតា។ យេ បន វត្ថុ - “ភូតវិសេសា ឯវ ឯតេ
វណ្ណាសណ្ឋានាធិវិសេសវណ្ណោ ភេរវាការា ‘នរកចាលា’ តិ សមញ្ញំ លកត្ថិ” តិ។
តទសិទ្ធិ ឧដុកមេវ ចាធិយំ, - “អត្ថិ និរយេសុ និរយចាលា” តិ (កថា. ៨៦៦)
វាធម្ម បតិជ្ជាបិតត្ថា។

អបិច យថា អរិយវិទយេ នរកចាលានំ ភូតមត្តតា អសិទ្ធិ, តថា
បញ្ញត្តិមត្តវាធិនោបិ តេសំ ភូតមត្តតា អសិទ្ធិវ សព្វសោ រូបធម្មានំ អត្ថិ
ភាវស្សេវ អប្បជីជាននតោ។ ន ហិ តស្ស ភូតានិ នាម បរមត្ថតោ សន្តិ។ យធិ
បរមត្ថំ គហេត្វា វាហារតិ, អថ កស្មា ចក្ករូចានិ បដិក្ខិបិតិ? តិជ្ជតេសា

អនុវិជ្ជិតតក្កានំ អប្បហ័នសម្មោហាវិបល្លាសានំ វាទីមំសា, ឯវំ, “អត្ថេវ និរយេ
និរយថាលា”តិ និដ្ឋមេត្ត គន្ធាតំ។ សតិ ច នេសំ សញ្ញវេ, អសតិបិ ពាហិវេ
វិសយេ នរកេវិយ ទេសាទិនិយមោ ហោតីតិ វាទោ ន សិដ្ឋតិ, សតិ ឯវ បន
ពាហិវេ វិសយេ ទេសាទិនិយមោតិ ទដ្ឋតំ។

ទេវទូតសរាបនវសេន សត្តេ យជ្ជបចិតេ បុញ្ញកម្មេ យមេតិ និយមេតីតិ
យមោ, តស្ស យមស្ស វេមាទិកបេតានំ រាជការតោ រញ្ជោ។ តេនាហ -
“យមរាជា នាម វេមាទិកបេតរាជា”តិ។ កម្មវិចារកន្តិ អកុសលកម្មវិចារកំ។
វេមាទិកបេតាតិ កណ្តាសុក្កវសេន មិស្សកកម្មំ កត្វាវិនិចារិតិកទេវតាវិយ
សុក្កេន កម្មនា បដិសន្ធិ គណ្តាតិ។ តថា ហិ តេ មគ្គដលភាគិនោបិ ហោតិ,
បវត្តិយំ បន កម្មានុបំ កទាចិ បុញ្ញដលំ, កទាចិ អបុញ្ញដលំ បច្ចនុភវន្តិ។
យេសំ បន អរិយមគ្គោ ឧប្បជ្ជតិ, តេសំ មគ្គាធិគមតោ បដ្ឋាយ បុញ្ញដលមេវ
ឧប្បជ្ជតីតិ ទដ្ឋតំ។ អបុញ្ញដលំ បុត្តេវិយ កដុកំ ន ហោតិ។ មនុស្សត្ថភាវេ
បិតានំ មុនុកមេវ ហោតីតិ អបវេ។ ធម្មិកោ រាជាតិ ឯត្ថ តស្ស ធម្មិកភាវោ
ធម្មទេវបុត្តស្សវិយ ឧប្បត្តិនិយមិតធម្មវសេនេវ វេទិតញ្ជោ។ ទ្វារេសូតិ
អរិយិមហានកស្ស ចត្វសុ ទ្វារេសុ។

ជាតិធម្មោតិ កម្មកិលេសវសេន ជាតិបកតិកោ។ តេនាហ
“ជាតិសភាវោ”តិ។ សភាវោ ច នាម តេជោធាតុយា ឧណ្ហាតាវិយ ន កទាចិបិ
វិកច្ឆតីតិ អាហ “អបរិមុត្តោ ជាតិយា”តិអាទិ។

២២៣. ឥនាទិ ជាតិយា ទេវទូតភាវំ និទ្វារេត្វា ទស្សេតុំ,
“ទហរកុមារោ”តិអាទិ វុត្តំ។ អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាមាតិ វាចាយ អវទន្តោបិ
អត្ថាបត្តិតោ ឯវំ វទន្តោវិយ ហោតិ វិញ្ញនន្តិ អត្ថោ។ ឯវំ តុម្ហាកម្មិ ជាតិ
អាគមិស្សតីតិ ឯវំ សំកិលិដ្ឋជេតុច្ឆអសមត្ថទហរាវត្ថោ ជាតិ តុម្ហាកំ

អាគមិស្សតិ។ កាមញ្ញាយំ អាគតា ឯវ, សា បន អតីតាណាគតាយ ឧបរិមិ
អាគមនាយ បយោគោ ឥន្ទ្រតញ្ញោ, អនាគតាយ ន ឥន្ទ្រតញ្ញោតិ អាហ “ជាតិ
អាគមិស្សតិ”តិ។ តេនេវាហ - “ឥតិ តស្ស...បេ... ករោថា”តិ។ តេនាតិ តេន
ការណោនវិញ្ញំ វេនវត្ថុកាវេនាតិ អត្ថោ។

ឡុពលន្តិ ឡុពលី។ តេន ធូរេមិ គមនាគមនលជ្ឈនាទិសមត្ថតំ ទស្សតិ,
ពាហុពលន្តិ បន ឥមិនា ហត្ថហិ កាតព្វកិច្ចសមត្ថតំ, ជវគ្គហណោន វេកស្ស
បវត្តិសមត្ថតំ។ អន្តរហិតា នជ្ជា។ សេសំ បឋមនេវធូតេ វុត្តនយមេវ។

វិវិធំ ទុក្ខំ អាទហតីតិ ព្យាធិ, វិសេសេន វា អាជីយតិ ឯតេនាតិ ព្យាធិ, តេន
ព្យាធិនា។ អភិហតោតិ ពាធិតោ, ឧបទ្កតោតិ អត្ថោ។

២៦៥. ការណា នាម “ហត្ថច្ឆេទាទិភេទា អធិកប័ណ្ណ ករិយតិ ឯតាយា”តិ
កត្វា យាតនា, សា ឯវ ការណិកេហិ កាតព្វជ្ជេន កម្មន្តិ កម្មការណា
យាតនាកម្មន្តិ អត្ថោ។

២៦៦. ពហុំ ចាបំ កតន្តិ ពហុសោ ចាបំ កតំ។ តេន ចាបស្ស
ពហុលីករណាមាហ។ ពហុតិ វា មហន្តំ។ មហត្ថាបិ ហិ ពហុសន្នោ ទិស្សតិ,
“ពហុវត កតំ អស្ស”តិអាទិសុ, គរុកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សោតិ គរុកំ ពហុលំ វា
ចាបំ កត្វា ឋិតោ និរយេ និព្វត្តតិយេវ, ន យមបុរិសេហិ យមស្ស សន្តិកំ
នីយតិ។ បរិត្តន្តិ បមាណបរិត្តតាយ កាលបរិត្តតាយ ច បរិត្តំ, បុរិមស្មី បក្ខេ
អគរុន្តិ អត្ថោ, ទុតិយស្មី អពហុលន្តិ។ យថាវុត្តមត្តំ ឧបមាយ វិភាវេតុំ, “យថា
ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ កត្តព្វមេវាតិ ទណ្ឌមេវ។ អនុវិជ្ជិត្វា វិមសិត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានន្តិ
អដ្ឋករណាជ្ជានំ។ បរិត្តចាបកម្មាតិ ទុព្ពលចាបកម្មា។ តេ ហិ ចាបកម្មស្ស

ឧត្តរភាវតោ កត្វបចិតស្ស ច ឱកាសាហកុសលកម្មស្ស ពលវភាវតោ
អត្តនោ ធម្មតាយបិ សវន្តិ។

អាភាសចេតិយន្តិ គិរិសិខរេ វិវជន្តិណោ កតចេតិយំ។ អគ្គិជាលសន្តិ
“បដបដា”តិ បវត្ថុមាណំ អគ្គិជាលាយ សន្តំ សុត្វា, “មយា តទា
អាភាសចេតិយេ បូជិតវត្ថុបដាវិយា”តិ អត្តនោ បូជិតបដំ អនុស្សវិ។
បញ្ចហិបិ ន សវតីតិ ពលវតា ចាបកម្មេន ព្យាមេហិតោ បញ្ច សញ្ញាណានិ ន
គណ្ហាតិ។ តុណ្ហីហោតិ កម្មារហោ អយន្តិ តត្ថ បតីការំ អបស្សន្តោ។

២៦៧. អវិចិមហានិរយោ ឧព្ពេជនបិ យោជនសតមេវាតិ វទន្តិ។
នវនវយោជនិកា ហោតិ បុដុលតោ។ មហានិរយស្ស មហន្តត្តា តថាបិ
ភិក្ខុសតំ យោជនសហស្សំ ហោតីតិ ឧស្សនស្ស សព្ពស្ស បរិក្ខេបតោ
“ធនយោជនសហស្សំ ហោតី”តិ វុត្ថំ។

២៦៨. ឈាយតីតិ បដិចាកតិកំ ហោតិ។ តាទិសមេវាតិ បុរិមសទិសត្តា
“ឧព្ពតំ សទិសមេវ ហោតី”តិ វុត្ថំ។ ពហុសម្បត្តោតិ វា ពហុជ្ជានំ អតិក្កមិត្វា
បុរតិមទ្វារំ សម្បត្តោ ហោតិ។

ធន្នំជាលានន្តិ ចត្វហិ ទិសាហិ ហេដ្ឋា ឧបរិ ច ឧព្ពតានំ ធន្នំ ជាលានំ។ សត្តានំ
និរន្តរតា និរយសំវត្ថុនិយកម្មកតានព្វា ពហុភាវតោ ជាលានំ តាវ សត្តានព្វា
និរន្តរត្តា អវិចិ ហោតុ; ឧក្ខស្ស បន កបំ និរន្តរតាតិ តំ ធស្សេន្តោ,
“កាយទ្វារេ...បេ.... ឯកំ ឧក្ខសហគត”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ អាវជ្ជនំ សម្បជីដ្ឋនំ
សន្តិវណំ វោជ្ជត្ថនំ ទ្វេ តទារម្មណចិត្តានីតិ ធម្មេក្ខាសហគតានិ។ វុត្ថំ
សន្តេបីតិ យទិបិ តត្ថ ឧបេក្ខាសហគតចិត្តានិបិ បវត្ថុន្តិ ឧបេក្ខាវេទនាបិ
លទ្ធាវសរា; ឧក្ខវេទនា បន ពលវតរា និសិតនិសិតេន តិទិណោន សត្តេន

និរន្តរំ សរីរំ ជិន្នន្តរិយ ទុក្ខំ ឧបនេន្តរិយ តា វេទនា អភិក្កវន្តំ អន្លោត្តរន្តំ
ឧប្បជ្ឈន្តំ និរន្តរិយ ហោតិ។ តេនាហ “អនុទហនពលវតាយា” តិអាធិ។
ឧបេក្ខាវេទនាតិ វា តត្ថ អតិរិយ អនិជ្ឈជលតាយ អនិជ្ឈារម្មណា
ឧបេក្ខាវេទនា ទុក្ខាតិ វុច្ចតិ, យថា ឥជ្ឈជលពហុតាយ ឥជ្ឈារម្មណា
ឈានាធិបរិយាបន្នេ ច សុគតិកវេ ច ឧបេក្ខាវេទនា សុខាតិ វុច្ចតិ, ឯវំ ទុក្ខស្ស
និរន្តរតាយ អរិយីតិ វេទិតតំ។

២៦៩. ឯកោ ចាទោ មហានិរយេ ហោតិ, ឯកោ ភូមនិរយេ និបតតិ,
កម្មវេកុក្ខិត្តោ អន្តរា បទមាវហតិ សេសារម្ពតាយ។ ហត្ថិគីវប្បមាណា
បរិណាហោន។ ឯកោធាកនាវាប្បមាណា អាយាមេន។

ចោក្ខវបត្តានីតិ ខុរាណសទិសានិ តិទិណគ្គានិ អយោស្វលមយានេវ
បទុមបត្តានិ។ ហេដ្ឋា ខុរាណតិ ហេដ្ឋាភូមិយំ និក្ខិត្តា, វេត្ថលតាយោ ច
តិទិណធារកណ្តាកា អយោមយា ឯវ។ តេនាហ - “សោ តត្ថ ទុក្ខា” តិអាធិ។
កុសតិណានីតិ កុសតិណាជាតិតាយ តថា វុត្តានិ។ ខរវាលីកាតិ ខរ
តិទិណកោដិកា សិដ្ឋាជកសណ្ឋានា វាលីកា។

២៧០. ទន្លេ សម្មសេតីតិ ហេដ្ឋិមទន្លេ យថា កិញ្ចិ មុខេ បក្ខិបិតុំ ន សក្កា,
ឯវំ សុដុសិតេ ករោតិ។ តម្កលោហចានតោ បដ្ឋាយាតិ វុត្ថការណតោ
បដិលោមតោបិ ឯវំ កម្មការណានំ ការណាមាហ។ ទុតិយេនាតិ កុហីរិហិ
តច្ចនេន។ តតិយេនាតិ វាសីហិ តច្ចនេន។ អរិយិហិតមេវ សំវេគហេតុតាយ
លោកស្ស មហតោ អត្ថស្ស សំវត្ថនតោ។

២៧១. ហីនកាយំ ហីនំ វា អត្ថភាវំ ឧបគតា។ ឧបាទានេតិ ចតុត្ថិដេបិ
ឧបាទានេ។ តំ អត្ថតោ តណ្ហាធិដ្ឋិត្តាហោតិ អាហ “តណ្ហាធិដ្ឋិតហណេ” តិ។

សម្បត្តិ ជរាមរណំ ឯតេនាតិ សម្ពុរោ, ឧបាទានន្តិ អាហា - “ជាតិយា មរណស្ស
ច ការណាភូតេ” តិ។ អនុបាទាតិ អនុបាទាយ។ តេនាហា “អនុបាទិយិត្វា” តិ។

សព្វទុក្ខាតិក្ខន្តា នាមាតិ សកលម្បី វដ្តទុក្ខំ អតិក្ខន្តា ឯវ ហោន្តិ
ចរិមចិត្តនិរោធន វដ្តទុក្ខលេសស្សបិ អសម្ពុរតោ។

ទេវទូតសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

និដ្ឋិតា ច សុញ្ញាតវគ្គវណ្ណោ។

៤. វិភង្គវគ្គោ

១. ភទ្ទេករត្ថសុត្តវណ្ណោ

២៧២. ឯការ វត្តិ ឯករត្តោ, ភទ្ទោ ឯករត្តោ ឯតស្សាតិ ភទ្ទេករត្ថំ, វិបស្សនំ
បរិព្រូហោន្តោ បុគ្គលោ។ តេនាហា - “វិបស្សនានុយោគសមន្នាគតត្តា” តិ។ តំ
ឧទ្ទិស្ស បរត្តិយា បន ភទ្ទេករត្ថសហចរណតោ ភទ្ទេករត្តោ។ តេនាហា ភគវា
- “ភទ្ទេករត្ថស្ស វោ, ភិក្ខុវេ, ឧទ្ទេសញ្ចា វិភង្គញ្ចា ទេសេស្សមី” តិ។ ទេសេតព្ពមត្ថំ
ឧទ្ទិសតិ ឯតេនាតិ ឧទ្ទេសោ, សន្នេបទេសនា ឯវ។ យស្មា បន និទ្ទេសបទានំ
ជននិជ្ជានេ បិតត្តា មាតា វិយាតិ មាតិកាតិ វុច្ចតិ, តស្មាហា “ឧទ្ទេសន្តិ
មាតិកា” តិ។ ឧទ្ទិដ្ឋមត្ថំ វិភជតិ ឯតេនាតិ វិភង្គោ វិត្តារទេសនា, តេនាហា -
“វិត្តារភាជនិយ” តិ “យថាឧទ្ទិដ្ឋមត្ថំ វិត្តារតោ ភាជតិ វិភជតិ ឯតេនា” តិ
កត្វា។

ឧប្បាទាទិខណាត្ថយំ បទ្វា អតិក្ខមំ អតិក្ខន្តំ អតីតំ។ តំ បន អត្ថតោ វិភតំ
ខន្ធបញ្ចកន្តិ អាហា “អតីតេ ខន្ធបញ្ចកេ” តិ។ តណ្ហាទិដ្ឋិហិ នានុកច្ឆេយ្យាតិ

តណ្ហាទិដ្ឋាភិក្ខុនន្ទនាហិ នាមុកវេយ្យ, នាភិក្ខុនន្ទយ្យាតិ អត្ថោ។ យថា
“និច្ច”ន្តិអាទិនាវិបរីតក្តាហវសេន អតីតេសុ រូចាទីសុ មិច្ឆាអភិក្ខិវិសនំ
បរាមាសោ ទិដ្ឋាភិក្ខុនន្ទនា; ឯវំ “និច្ច”ន្តិអាទិនាវិបរីតក្តាហវសេន អនាគតេសុ
រូចាទីសុ មិច្ឆាអភិក្ខិវិសនំ បរាមាសោ ទិដ្ឋ កម្មសមាទានំ ទិដ្ឋបត្តនាតិ តំ
បដិក្ខិបន្តោ អាហា - “តណ្ហាទិដ្ឋិហិ ន បត្តេយ្យ”តិ។ យទតីតន្តិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្តោ
អាទិអត្ថោ។ តេន “អបត្ត”ន្តិ បទំ សង្កណ្ហាតិ។ តម្បី ហិ ការណាវចនំ។ តេនាហា
“យស្មា ចា”តិ។ តត្ថាយមធិប្បាយោ, “អតីតំ តណ្ហាទិវសេន នាភិក្ខុនន្ទតត្ថំ
សត្តសោ អវិជ្ជមានត្តា សសវិសាលំ វិយ, តថា អនាគតម្បី ន បត្តតត្ថំ”ន្តិ។
តត្ថ សិយា - អតីតំ នាភិក្ខុនន្ទតត្ថំ អភិក្ខុនន្ទនាយ និប្បយោជនត្តា,
អនាគតបត្តនា បន សជលាបិ សិយាតិ ន សត្តសោ បដិក្ខិបិតត្តាតិ? ន,
តស្សបិ សវិយាតកាវេន បដិក្ខិបិតត្តតោ។ តេនាហា “យស្មា”តិអាទិ។ តត្ថ
បហីនន្តិ និស្សជ្ជសភាវំ។ និរុទ្ធន្តិ ភក្តំ។ អត្ថផ្ដុតន្តិ វិធាសំ។ អប្បត្តន្តិ សភាវំ
ឧប្បាទាទិកំ អសម្បត្តំ។ អជាតន្តិ ន ជាតំ។ អនិព្វត្តន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។

យត្ថ យត្តាតិ យស្មី យស្មី ខណោ, យស្មី យស្មី វា ធម្មបុព្វេ ឧប្បន្នំ, តំ
សត្តម្បី អសេសេត្វា។ អរញ្ញាទីសុ វាតិ វា-សន្តោ អនិយមត្ថោ។ តេន អរញ្ញោ វា
រុក្ខមូលេ វា បព្វតកន្ធរាទីសុ វាតិ វា និយមាភាវា អនុបស្សនាយ
សាតច្ចការីតំ ទស្សេតិ។ យមកាទិវសេន បរិព្រហ្មិយមាណាវិបស្សនាវិយ
បដិបក្ខេហិ អកោបនិយាវ ហោតីតិ អាហា - “អសំហំ អសំកុប្បន្តិ ឥទំ
វិបស្សនាបដិវិបស្សនាទស្សនត្ថំ វុត្ត”ន្តិ។ កាថាយមយមត្ថោ វិបស្សនាវសេន
យុជ្ជតីតិ អាហា - “វិបស្សនា ហិ”តិអាទិ។ កី ឯតាយ បរិយាយកថាយាតិ
និប្បវិយាយតោវ អសំហំ អសំកុប្បំ ទស្សេតុំ, “អថ វា”តិអាទិ វុត្តំ។ កថំ បន
និច្ចស្ស និព្វានស្ស អនុព្រហ្មនា ហោតីតិ អាហា “បុនប្បន”ន្តិអាទិ។ ឯតេន

តនាម្បុណាធម្មា ព្រូហនាយ, តេសំ អារម្មណម្បី អត្តតោ អនុព្រហ្មិតំ នាម
ហោតិ ពហុលំ មនសិការោតិ ធស្សេតិ។

អាទិតោ តាបនំ អាតាបនំ, តេន អារម្មណតុមាហា។ បរិតោ តាបនំ
បរិតាបនំ, តេន និក្ខមធាតុបរក្ខមធាតុយោ ចាតិ។ តស្ស សេនាតិ តស្ស
មច្ចុនោ សហករណដ្ឋេន សេនាវិយាតិ សេនា។ សង្ករោតិអាទិសុ
មិត្តាការគ្គហឈោន សាមបយោគមាហា។ លញ្ញគ្គហឈោន លញ្ញនាមំ, តេន
នាមប្បយោគំ។ ពលរាសីតិ ហត្ថិអស្សនិពលកាយោ។ តេន ឧណ្ហាកេនានិ
វេទតិ។ កេនោបិ ហិ ពលវតោ ឯវ ឥដ្ឋតិ, ស្វាយំ ចតុត្ថិជោបិ ឧបាយយោគេន
សម្បវត្ថិយតិ។ តត្ថ តត្ថ ច សង្កំ អាសត្តិ អរតិ ទេតីតិ សង្ករោ បុព្វភាគេ វា
សង្ករណាវសេន តស្ស បដិជាននវសេន បវត្តនតោ។

ឧដ្ឋាហកំ ឧដ្ឋានីរិយសម្បន្នំ។ សបរហិតសីវនលក្ខណេន
អសាដុការាបរម្ភុខការាគមនេន វា សន្តោ។

២៧៣. មនុញ្ញបវសេនេវ ឯវុរុចោ អហោសីន្តិ អតីតំ អន្វាគមេតិ តត្ថ
នន្ទិយាសមន្វានយនតោ។ វេទនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។
កុសលសុខសោមនស្សវេទនាវសេនាតិ កុសលវេទនាវសេន
សុខវេទនាវសេន សោមនស្សវេទនាវសេនាតិ បច្ចេកំ វេទនាសន្តោ
យោជេតញ្ចោ។ តណ្ហាភិនន្ទនាយ សតិ ទិដ្ឋាភិនន្ទនា សិទ្ធា ឯវាតិ - “តណ្ហាំ
សមន្វានេតិ”ឥច្ឆេវ វុត្ថំ។ ហីន្ទរោទិ...បេ... ន មញ្ញតិ អមនុញ្ញាបិ សមាណោ
សមនុញ្ញាកាវស្សេវ វសេន មញ្ញនាយ បវត្តនតោ។ នាមុបវត្តយតិ
វិក្ខម្កនវសេន នន្ទិយា ទ្វីកតត្តា។

២៧៤. ឧទ្ទិសសុត្តន្តបិដក មុខនៃ អនាគតេសុបិ រូបាទីសុ តណ្ហាទិដ្ឋិកប្បដា
បវត្តតីតិ អាហា - “ឯវំរូបា...បេ... វេទិតញ្ចា” តិ។

២៧៥. វត្តពុំ សិយាតិ យថា នន្ទិយា អសមន្តានយននោតនំ ព្យតិវេកមុខេន
បតិជ្ឈបេតុំ, “អតីតំ ន ឆ្នាគមេយ្យា” តិ ឧទ្ទេសស្ស, “កថញ្ច, ភិក្ខុវេ, អតីតំ
អន្តាគមេតី” តិ អាទិនា (ម. និ. ៣. ២៧៣) វិភង្គោ វុត្តោ, ឯវំ “បច្ចុប្បន្នញ្ចា យោ
ធម្ម” តិ អាទិកស្ស ឧទ្ទេសស្ស ព្យតិវេកមុខេន វិភង្គោ វុត្តមាទេ
វិបស្សនាបដិក្ខេបវសេន, “កថញ្ច...បេ... វត្តពុំ សិយា” តិ វុត្តំ។ តយិទំ
បរមគម្ពីរំ សត្តទេសនានយំ អនុបដាវេត្វា ចោទិតំ, យស្មា “បច្ចុប្បន្នញ្ចា យោ
ធម្ម” តិ អាទិកស្ស ឧទ្ទេសស្ស ព្យតិវេកមុខេន វិបស្សនាបដិក្ខេបវសេន,
“កថញ្ច, ភិក្ខុវេ, បច្ចុប្បន្នេសូ” តិ វិភង្គទេសនា សម្បវត្តតិ។ តេនាហា “យស្មា
បដា” តិ អាទិ។ តត្ថ តស្ស ឯវាតិ វិបស្សនាយ ឯវ។ អភារំ ទស្សេតុំ សំហីរតីតិ
មាតិកំ ឧទ្ទិវត្វាតិ កថេតុកម្យតាយ មាតិការសេន បទុទ្ធារំ កត្វា, “ឥធន,
ភិក្ខុវេ, អសុតវា សុតវា” តិ ច អាទិនា វិត្តារោ វុត្តោ។ វិបស្សនាយ អភារតោតិ
វិបស្សនាយ អភារិតតាយ អវិក្ខមិតតាយ តណ្ហាទិដ្ឋិហិ សបត្តេហិ វិយ តត្ថ
តត្ថ ឋបនាយ អាកឡិយតិ, តត្ថ តត្ថ វិសយេ តតោ ឯវ អចាយសមុទ្ធំ
សំសារសមុទ្ធំ អាឈិយតិ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតញ្ចា។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

កន្ទេកវត្តសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. អានន្ទកន្ទេកវត្តសុត្តវណ្ណនា

២៧៦. ពហិទ្ធា បុទុត្តារម្ពណតោ និវត្តេត្វា ឯកស្មីយេវ អារម្ពណេ ចិត្តស្ស
សម្មនេវ លយនំ អប្បនំ បដិសល្លានំ, យោ កោចិ សមាបត្តិវិហារោ, ឥធន បន

អរិយវិហារោ អធិប្បតោតិ អាហា - “បដិសល្លាធា វុដ្ឋិតោ” តិអាទិ។ ជានន្តោវ
ភគវា កថាសមុជ្ឈាបនត្ថំ បុច្ឆិ។ វុត្តញ្ញោតំ - “ជានន្តាបិ តថាគតា បុច្ឆន្តិ,
ជានន្តាបិ ន បុច្ឆន្តិ” តិអាទិ (ចារា. ១៦)។

២៧៨. សាធុការមនាសីតិ សាធុសន្តំ សាវេសិ។ តំ បន បសំសា ហោតិ តិ
បសំសត្តោ សាធុសន្តោ។ តេនាហា “នេសនំ បសំសន្តោ” តិ។ វិជ្ជមានេហិ
វណ្ណេហិ គុណវន្តេ ឧទគ្គតាករណំ សម្បហំសនំ, កេវលំ គុណសំកិត្តនវសេន
ថោមនា បសំសាតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។

អាណន្តកទ្កេកវត្ថុសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. មហាកថានកទ្កេកវត្ថុសុត្តវណ្ណោ

២៧៩. ឧណ្ហភាវេន តបនតោ តបំ ឧទកំ ឯតស្សតិ តថោទា, រហទោ។
តេនាហា “តត្ថោទកស្ស រហទស្ស” តិ។ សន្នេបេន វុត្តមត្ថំ វិត្តារតោ ទស្សេត្ថំ,
“វេការបព្ពតស្ស” តិអាទិ វុត្តំ។ តតោ ឧទកវហទតោ, តំ រហទំ ឧបនិស្សយាតិ
អត្តោ។ នាគភវនាគតោបិ ហិ សោ រហទោ តតោ ឧបរិ មនុស្សលោកេ
ជលាសយេន សម្ពុទ្ធា ហោតិ។ តេន វុត្តំ - “តថោទា នាម នទី សន្តតិ” តិ។
ឯទិសាតិ កុចិតា ឧណ្ហា, អន្ធពត្ថនាមវសេន តថោទាតិ ច វុច្ឆតិ តិ អត្តោ។
បេតលោកោតិ បេតានំ វសនជ្ជានំ បច្ចេកនិរយំ សន្ធាយាហា។ ឥមស្ស បន
អាវាមស្សតិ តថោទារាមស្ស។ តតោតិ តថោទាសម្ពាតនទិតោ។
មហាឧទកវហទតិ មហាឧទកភវិតំ បល្លលំ។

២៨០. សមិទ្ធាតិ ឧឡារោ, បរិបុណ្ណោយេវាតិ អត្តោ។ អាទិម្ហិ
ព្រហ្មចរិយមស្សតិ អាទិព្រហ្មចរិយោ, សោ ឯវ អាទិព្រហ្មចរិយកោ។ តេនាហា

“បុព្វភាគប្បដិបត្តិក្ខតោ”តិ។ “អតីតំ អនាគតំ បច្ចុប្បន្ន”ន្តិ អនុភេទមុខេន
សន្និទ្ធគឃ្មោធរាជវចនំ។

២៨២. កាមំ ខន្ធវាសេន វិភជនំ សាធារណំ, បឋមទុតិយចតុត្ថសុត្ថសុ
បន ខន្ធវាសេន វិភជនំ កត្វា ឥធ តថា អកត្វា ឯវំ ទេសនាយ ឋបនំ តតោ
អញ្ញថា អាយតនវាសេន វិភជនត្ថំ។ ឯវំ វិភិជ្ជា ហិ សន្នេបវិត្តារតោ អនវាសេសា
សម្មសនុបកា ធម្មា វិភជិត្វា ទស្សិតា ហោន្តិ; អយំ កិវេត្ថ ភកវតោ
អជ្ឈាសយោ ថេរេន នយតោ គហិតោតិ ទស្សេតុំ, “ឥមស្មី កិរា”តិ អាទិ វុត្ថំ។
តត្ថ ទ្វាទសាយតនវាសេនេវ មាតិកំ ឋបេសីតិ លោកិយានិ ទ្វាទសាយតនានិ
ឯវំ សន្ធាយ មាតិកំ ឋបេសី, យថា ឥសុ សុត្ថសុ ខន្ធវាសេន វិភត្ថំ, ឯវំ យទិ
ភកវតា ឥធាបិ វិភជនំ ឥន្ទ្រតំ សិយា, តថា វិភជេយ្យ, យស្មា បន តថា
អវិភជិត្វាវ គន្ធកុដិ បរិដ្ឋោ, តស្មា ទ្វាទសាយតនវាសេនេវត្ថ វិភជនំ ភកវតា
ច អធិប្បេតន្តិ នយគ្គាហោ ឋត្វា ថេរេវ វិភជិ។ តេនាហ - “នយំ បដិលភិត្វា
ឯវំមាហា”តិ។ ភាវិយំ កតត្ថន្តិ ទុក្ករំ កតំ។ អបទេ បទំ ទស្សិតំ អាកាសេ បទំ
កតំ សាធារណស្ស អត្ថស្ស វិសិដ្ឋវិសយតាយ ទស្សិតត្តា។ និកក្ខិវិញ្ញាណាន្តិ
និកក្ខិតតណ្ហាយ សម្បយុត្តំ វិញ្ញាណំ, “ធន្តរាគប្បដិពទ្ធិ ហោតិ”តិ វចនតោ។
មនោតិ ភវន្តិចិត្តំ មនោទ្វារិកជវនានំ ទ្វារភូតំ។

២៨៣. បត្តនាវាសេន ឋបេសីតិ បត្តនាវាសេន ចិត្តំ បរត្ថេសិ។

មហាកថានុកថេករត្ថសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា

សមត្ថា។

៤. លោមសកកង្គិយកថេករត្ថសុត្តវណ្ណនា

២៨៦. យននិចិត្តលោមោ លោមសោ, អយំ បន អប្បតាយ លោមសកោតិ
អាហា - “ឦសកលោមសាការតាយា”តិ, លោមសកោ អង្គិកោ
លោមសកកង្គិយោ, បឋមោ ក-កាវោ អប្បតោ, ទុតិយំ បន បទវឡនមេវ។
រត្តកម្ពលសិលាយន្តិ រត្តកម្ពលវណ្ណសិលាយំ។ ឡិយ្ហាតិ អាកាសតោ
ឡិវត្ថា។ ចាដិហារិយំ ទិស្វា ទិន្នលាភសក្ការស្ស អសាទិយនតោ មនុស្សបថេ
នវសន្តិ។

ធនហិ ចក្កវាឡសហស្សេហិតិ និស្សក្កវចនតោ អាគន្ធាតិ អធិប្បាយោ។
សន្និបតិភាហិ ទេវតាហិតិ ករណវចនំ។ បញ្ញាបយោគមន្តតាយ បដិវដ្ឋិតុំ
អសក្កោន្តានំ ទេវានំ ញាណស្ស តិក្ខវិសទភាវាចាទនេន សមុត្តដេតុំ
សំវេកជននត្ថំ... បេ... អភាសិ។ តត្រាតិ តស្មី ទេវសន្និចាតេ, តិស្សំ វា
ទេសនាយំ។ ទេវត្តស្សាតិ ទេវការស្ស, ទិព្វសម្បត្តិយាតិ អត្តោ។ ភទ្កេករត្តស្ស
សុត្តស្ស ឯតាតិ ភទ្កេករត្តិយា។

សវនមុខេន ព្យញ្ជនសោ អត្ថសោ ច ឧបដារណំ ឧគ្គណ្ណានន្តិ អាហា -
“តុណ្ហិក្ខតោ និសីទិត្វា សុណន្តោ ឧគ្គណ្ណាតិ នាមា”តិ។ វាចុគ្គតករណំ
បរិយាបុណានន្តិ អាហា - “វាចាយ សជ្ឈាយំ ករោន្តោ បរិយាបុណាតិ នាមា”តិ។
គន្ធស្ស បរិហណំ ធារណំ, តំ បន បរេសុ បតិជ្ជាបនំ ចាកដំ ហោតីតិ អាហា -
“អញ្ញោសំ វាចេន្តោ ធារេតិ នាមា”តិ។ សេសំ ហេជ្ជា វុត្តនយមេវ។

លោមសកកង្គិយភទ្កេករត្តសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា

សមត្ថា។

៥. ចូឡកម្មវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

២៨៩. អង្គសុភតាយាតិ អង្គានំ ហត្ថចានាទិសរីរាវយវានំ សុន្ទរភារេន។ យំ
អបច្ឆំ កុច្ឆិតំ មុច្ឆំ វា, តត្ថ លោកេ មាណាវោហារោ, យេតុយ្យេន សត្តា
ធម្មារកាលេ សុទ្ធាតុកា ហោន្តិតិ វុត្តំ, “តរុណាកាលេ វោហរីសូ”តិ។
អធិបតីត្តាតិ ឥស្សរភារតោ។

សមាហារន្តិ សន្និធម៌។ បណ្ឌិតោ យរមាវសេតិ យស្មា អប្បតរេបិ
ព្យយមាទេ ភោកា ជ័យន្តិ, អប្បតរេបិ សព្វាយមាទេ វឌ្ឍន្តិ, តស្មា វិញ្ញាជាតិកោ
កិញ្ចិ ព្យយំ អកត្វា អយមេវ ឧប្បាទេន្តោ យរាវាសំ អនុតិដ្ឋយ្យាតិ
លោកាទេសិតមត្តំ វេទតិ។

ធនលោកេន... បេ... និព្ពត្តោ។ លោកវសិកស្ស ហិ គតិ និរយោ វា
តិរច្ឆានយោនិ វា។ វុត្តញ្ចេតំ - “និមិត្តស្សនគចិតំ វា, ភិក្ខុវេ, វិញ្ញាណំ តិដ្ឋមាទំ
តិដ្ឋតិ អនុព្យញ្ញនស្សនគចិតំ វា។ តស្មី សមយេ កាលដ្ឋវេយ្យ, ទិដ្ឋំ គតិនំ
អញ្ញាតរំ គតី វេទាមិ - និរយំ វា តិរច្ឆានយោនិ វា”តិ (សំ. និ. ៤.២៣៥)។ និរយេ
និព្ពត្តិស្សតិ កតោកាសស្ស កម្មស្ស បដិពាហិតុំ អសក្កុណោយ្យភារតោ។

បត្តក្ខន្ធអធាមុខការំ សន្ធាយ “ឱនាមេត្វា”តិ វុត្តំ។ ព្រាហ្មណាចារិត្តស្ស
ភារិតតំ សន្ធាយាហ “ព្រាហ្មលោកេ និព្ពត្តោ”តិ។ តំ បវត្តិ បុច្ឆិតិ សុតមេតំ
មយា, “មយ្ហំ បិតា សុនខោ ហុត្វា និព្ពត្តោ”តិ, ឯតំ ភោតា កោតមេន វុត្តន្តិ។
កិមិទំ វុត្តន្តិ ឥមំ បវត្តិ បុច្ឆិ។

តថេវ វត្វាតិ យថា សុនខស្ស វុត្តំ, តថេវ វត្វា។ អវិសំវាទនត្ថន្តិ,
“តោទេយ្យព្រាហ្មណោ សុនខោ ជាតោ”តិ អត្ថនោ វេចនស្ស អវិសំវាទនត្ថំ,
វិសំវាទនាការទស្សនត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។ ញាតោម្ហិ ឥមិនាតិ ឥមិនា មម បុត្តេន
មយ្ហំ បុរិមជាតិយំ បិតាតិ ឯវំ ញាតោ អម្ហិតិ ជានិត្វា។ ពុទ្ធានុភារេន កិរ

សុខខោ តថា ធស្សេតិ, ន ជាតិស្សរតាយ។ ភក្កន្តំ ទិស្វា ភុក្ករណំ បន
បុរិមជាតិសិទ្ធិវាសនាយ។ ភវបដិច្ចន្តន្តិ ភវន្តរការេន បដិច្ចន្តំ។ ឆាម-សធូរ
សម្ភារេន។ បដិសន្ធិអន្តរន្តិ អញ្ញជាតិបដិសន្ធិគ្គហឈាន ហេដ្ឋិមជាតំ គតី។
អង្គវិជ្ជាចាបកោ កិរេស, តេន អប្បាយុកធិយាយុកតាទិវសេន ចុទ្ធស បញ្ញោ
អភិសន្ធិវ; ឯវំ កិរស្ស អហោសិ, “ឥមេសំ សត្តានំ អប្បាយុកតាធម្មោ វិសេសា
អង្គបច្ចន្តវសេន សល្លក្ខិយន្តិ។ ន ខោ បនេតំ យុត្តំ ‘អង្គបច្ចន្តានិ យាវ’ តេសំ
តេសំ ការណា’ន្តិ; តស្មា ភវិតព្ភមេត្ត អញ្ញោនេវ ការណេន។ សមណោ
គោតមោ តំ ការណំ វិភជិត្វា កថេស្សតិ, ឯវាយំ សព្ពញ្ញតិ និច្ចយោ មេ
អបណ្ណាកោ ភវិស្សតី”តិ។ អបរេ បន ភណ្ឌន្តិ, “តិវច្ឆានគតំ មនុស្សំ វា
អាវិសិត្វា ឥច្ឆិតត្ថកសាវនំ ឆាម មហាមន្តវិជ្ជាវសេន ហោតិ; តស្មា ន
ឯត្តាវតា សមណស្ស គោតមស្ស សព្ពញ្ញតា សុនិច្ឆិតា ហោតិ។ យំ នូនាហំ
កម្មជលមស្ស ឱទ្ធិស្ស បញ្ចំ បុន្នេយ្យំ, តត្ថ ច មេ ចិត្តំ អាហាធនោ បញ្ចំ
ព្យាករិស្សតិ។ ឯវាយំ សព្ពញ្ញតិ វិនិច្ឆយោ មេ ភវិស្សតីតិ តេ បញ្ញោ បុច្ឆតី”តិ។

ភណ្ឌកន្តិ សាបតេយ្យំ, សន្តកន្តិ អត្តោ។ កម្មនា ធាតព្វំ អាទិយន្តិតិ
កម្មនាយាធា, អត្តនា កត្វបចិតកម្មជលភាគីតិ អត្តោ។ តំ បន កម្មនាយន្តិ
ការណោបចារេន វេទនោ, “កម្មំ ឯតេសំ នាយន្តិ ភណ្ឌកន្តិ អត្តោ”តិ អាហា -
យថា “កុសលានំ, ភិក្ខុវេ, ធម្មានំ សមាធានហេតុ ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឡតី”តិ (ធិ.
និ. ៣.៨០)។ យវតិ ជលំ សភាវតោ ភិក្ខុម្យិ អភិក្ខុវិយ មិស្សិតំ ហោតិ, ឯតេនាតិ
យោនីតិ អាហា - “កម្មំ ឯតេសំ យោនិ ការណា”ន្តិ។ មមត្តវសេន ពជ្ឈតិ
សំពជ្ឈតីតិ ពន្ធុ, ព្យាតិ សាលោហិតោ ច។ កម្មំ បន ឯកន្តសម្ពន្ធមេវាតិ អាហា -
“កម្មំ ឯតេសំ ពន្ធុ”តិ។ បតិជ្ជាតិ អវស្សយោ។ កម្មសទិសោ ហិ សត្តានំ
អវស្សយោ នត្តិ, អញ្ញោ កោចិ ឥស្សរោ ព្រហ្មា វា ន ករោតិ តាទិសំ កត្តំ
សន្និទ្ធុ អសមត្ថភាវតោ។ យំ បនេត្ត វត្ថុព្វំ, តំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ

វុត្តនយេន វេទិតត្ថំ។ កម្មមេវាតិ កស្មា អវជារិតំ, ននុ កិលេសាបិ សត្តានំ
បីនបណ្ឌិតការការណ៍, ន កេវលន្តិ? សច្ចមេតំ, កិលេសបយោគេន
វិចាកវដ្តំ និព្ពត្តំ កម្មបវត្តិតមេវាតិ កត្វា វុត្តំ។ “កថិតស្ស អត្ថំ ន
សញ្ញាណសី”តិ សង្ខេបតោ វត្វា ននុ ភគវា មហាការុណិកោ បរេសំ
ព្រាហ្មណត្ថមេវ ធម្មំ ទេសេតីតិ អាហា - “មាណសិស្សតោ កិរេសា”តិអាទិ។

២៩០. សមត្ថេនាតិ បរិយត្ថេន, យថា តំ ជលំ ធាតុំ សមត្ថំ ហោតិ, ឯវំ
កតេន, ឧបចិតេនាតិ អត្តោ។ តាទិសំ បន អត្តនោ កិច្ច អន្ធនំ នាម ហោតីតិ
អាហា “បរិបុណ្ណោ”តិ។ សមាទិន្នេនាតិ ឯត្ថ សមាទានំ នាម តណ្ហាទិដ្ឋិហិ
គហាលំ បរាមសនន្តិ អាហា - “គហិតេន បរាមជ្ជេនា”តិ។ បដិបជ្ជតិ ឯតាយ
សុគតិទុគ្គតីតិ បដិបទា, កម្មំ។ តថា ហិ តំ “កម្មបថោ”តិ វុច្ចតិ។

ឯសាតិ បដិបទា។ ទុព្ពលំ ឧបយាតកមេវ សិយាតិ ឧបបីឡ កស្ស វិសយំ
ទស្សេតុំ, “ពលវកម្មេនា”តិអាទិ វុត្តំ។ ពលវកម្មេនាតិ បុញ្ញកម្មេន។ វទតិ
នាមាតិ វទន្តោវិយ ហោតិ។ និព្ពត្តាបេយ្យន្តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ ឧបបីឡ កសភាវំ
កម្មំ ជនកសភាវំ ន ហោតីតិ? សត្ថមេតំ បរិកប្បនវចនំ, យថា មនុស្សា
បច្ចតិកំ បដិបក្ខំ កិញ្ចា កាតុំ អសមត្ថាបិ កេចិ អាលម្ពនវសេន សមត្ថាវិយ
អត្តានំ ទស្សេន្តិ, ឯវំសម្បទមិទន្តិ កេចិ។ អបរេ បន ភណ្ឌន្តិ - យស្សីនំ
កម្មស្សវិចាកំ បីឡេតិ, សចេ តស្មី អនោកាសេ ឯវំ សយំ វិបច្ឆិតុំ ឱកាសំ
លភេយ្យ, អចាយេសុ ឯវំ តំសមន្តិបុគ្គលំ និព្ពត្តាបេយ្យ, យស្មា តំ កម្មំ ពលវំ
ហុត្វា អវសេសបច្ចយសមវាយេន វិបច្ឆិតុំ អារទ្ធិ, តស្មា ឥតវំ តស្ស វិចាកំ
វិពាធន្តំ ឧបបីឡ កំ នាម ជាតំ។ ឯតទត្ថមេវ ចេត្ត “ពលវកម្មេន និព្ពត្ត”ន្តិ
ពលវគ្គហាលំ កតំ។ កិច្ចវសេន ហិ នេសំ កម្មានំ ឯតា សមញ្ញា, យទិទំ
ឧបបីឡ កំ ឧបច្ឆេទកំ ជនកំ ឧបត្ថម្ភកន្តិ, ន កុសលានិវិយ ឧបត្ថម្ភានិ ហោតិ

និព្វត្តត្ថាយ។ បីឡេត្វាតិ វិហេវេត្វា បដិយាជនាទិវសេន ឧច្ឆតេលយន្តាធម្មោ
វិយ ឧច្ឆតិលាទិកេ វិពាធជត្វា។ និរោជន្តិ និត្តជំ។ និយូសន្តិ និវសំ។ កសដន្តិ
និស្សរំ។ បរិស្សយន្តិ ឧបទ្ទរំ។

ឥនាទិ បរិស្សយស្ស ឧបនយនាការំ ទស្សេន្តេន តត្ថ, “នារកស្ស” តិអាទិ
វត្វា ភោគានំ វិធាសនាការំ ទស្សេតុំ, បុន “នារកស្ស” តិអាទិ វុត្តំ។
កុម្មទោហនាតិ កុម្មបូរជំរា។ គោមណ្ឌាលេតិ គោយូថេ។

អដ្ឋសកកមនំ កត្វាតិ អដ្ឋឧសកប្បមាលំ បទេសំ បច្ឆតិកំ ឧទ្ទិស្ស
ធនុគ្គហោ អនុយាយី កត្វា។ តន្តិ សរំ។ អញ្ញោតិ បច្ឆតិកោ។ តត្ថេវ ចាតេយ្យ
អប្បាសន្តំ កត្វា សរស្ស ឱត្តត្ថា។ វាឡមច្ឆោទកន្តិ មករាទិវាឡមច្ឆវន្តំ ឧទកំ។

បដិសន្ធិនិព្វត្តកំ កម្មំ ជនកកម្មំ នាម បរិបុណ្ណវិចាកនាយិការតោ, ន
បរិត្តិវិចាកមត្តនិព្វត្តកំ។ ភោគសម្បទាទិ អាទិ-សទ្ទេន អាហេត្យសម្បទាទិ-
បរិវាសម្បទាទិនិ គណ្ហាតិ។ ន ទីយាយុកតាទិនិ ហិ
អប្បាយុកតាសំវត្តនិកេន កម្មនា និព្វត្តានិ; អញ្ញំ ទីយាយុកតាករណេន
ឧបត្ថម្ភតុំ សក្កោតិ; ន អតិទុព្ពណ្ណំ អប្បេសក្ខំ និចកុលីនំ ឧប្បញ្ញំ វា
វណ្ណាវន្តតាទិវសេន។ តថា ហិ វក្ខតិ, “ឥមស្មី បន បញ្ញាវិស្សជ្ជនេ” តិអាទិ, តំ បន
និទស្សនវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ភំ។

បុរិមានិ ឧបបីឡកោបច្ឆេទកានិ។ ឧបបីឡ កុបយាតា នាម
កុសលវិចាកបដិពាហកាតិ អធិប្បាយេន “ទ្វេ អកុសលានេវ” តិ វុត្តំ។
ឧបត្ថម្ភកំ កុសលមេវាតិ ឯត្ថ យថា ជនកំ ឧភយសភារំ, ឯវំ ឥតរេសម្បិ
ឧភយសភារតាយ វុច្ឆមានាយ ន កោចិ វិរោធា។ ទេវទត្តាទិនញ្ញំ នាតាទិនំ
ឥតោ អនុប្បវច្ឆិតានំ បេតាទិនញ្ញំ នរកាទិនុ អកុសលកម្មវិចាកស្ស

ឧបត្ថម្ភនុបបីឡនុបយាតនាទិ ន ន សម្ពុវន្តិ។ ឯវព្វា កត្វា យា ហេដ្ឋា ពហុសុ
អាណន្តិវិយេសុ ឯកេន កហិតបដិសន្ធិកស្ស ឥតវេសំ តស្ស
អនុពលប្បធាយិតា វុត្តា, សាបិ សមត្តិតា ហោតិ។ យស្មីញ្ញិ កម្មេ កតេ
ជនកនិព្ពត្តំ កុសលជលំ វា អកុសលជលំ វា ព្យាធិធាតុសមតាទិនិមិត្តំ
វិពាជីយតិ, តមុបត្ថម្ភកំ។ យស្មី បន កតេ ជាតិសមត្ថស្ស បដិសន្ធិយំ
បវត្តិយព្វា វិចាកកជត្តារូចានំ ឧប្បត្តិ ហោតិ, តំ ជនកំ។ យស្មី បន កតេ
អញ្ញេន ជនិតស្ស ឥជ្ឈស្ស វា អនិជ្ឈស្ស វា ជលស្ស
វិពាធាវិច្ឆេទបច្ចយានុប្បត្តិយា ឧបព្រហ្មនបច្ចយុប្បត្តិយា ច
ជនកសាមត្តិយានុប្ប បវិវត្តិចិរតរបពន្ធា ហោតិ, ឯតំ ឧបត្ថម្ភកំ។ តថា យស្មី
កតេ ជនកនិព្ពត្តំ កុសលជលំ អកុសលជលំ វា ព្យាធិធាតុសមតាទិនិមិត្តំ
វិពាជីយតិ, តំ ឧបបីឡកំ។ យស្មី បន កតេ ជនកសាមត្តិយវសេន
ចិរតរបពន្ធវា ហម្មិ សមាទំ ជលំ វិច្ឆេទកបច្ចយុប្បត្តិយា វិច្ឆិដ្ឋតិ, តំ
ឧបយាតកន្តិ អយមេត្ថ សារោ។

តត្ថាតិ តេសុ កម្មេសុ។ ឧបច្ឆេទកកម្មេនាតិ អាយុនោ
ឧបយាតកកម្មេន។ ស្វាយមុបយាតកកាវោ ធ្វិធា ឥច្ឆិតញ្ញោតិ តំ ទស្សេតុំ
“ចាលាភិចាតិនា”តិអាទិ វុត្តំ។ ន សក្កោតិ ចាលាភិចាតកម្មនា សន្តានស្ស
តថាភិសម្ពុតត្តា។ យស្មីញ្ញិ សន្តានេ និព្ពត្តំ, តស្ស តេន អភិសម្ពុតតា អវស្សំ
ឥច្ឆិតញ្ញា តត្ថេវ តស្ស វិចាកស្ស វិនិពន្ធនតោ។ ឯតេន កុសលស្ស កម្មស្ស
អាយុបាទក្ខណោយេវ ចាលាភិចាតោ តាទិសំ សាមត្តិយុបយាតំ ករោតីតិ
ទស្សេតិ, តតោ កម្មំ អប្បជលំ ហោតិ។ “ទីយាយុកា”តិអាទិនា
ឧបយាតសាមត្តិយេន ខេត្ត ឧប្បន្នសស្សំ វិយ ឧបបត្តិនិយាមកា ធម្មាតិ
ទស្សេតិ។ ឧបបត្តិ និយតវិសេសេ វិបច្ឆិតុំ ឱកាសេ ករោន្តេ ឯវ កុសលកម្មេ
អាកឡិយមានបដិសន្ធិកំ ចាលាភិចាតកម្មំ អប្បាយុកត្តាយ និយមេតីតិ

អាហា - “បដិសន្ធិមេវ វា និយាមេត្វា អប្បាយុកំ ករោតី” តិ។

ចាណាតិចាតចេតនាយ អច្ឆន្តកដុកវិចាកត្តា សន្និដ្ឋានចេតនាយ និរយេ
និព្ពត្តតិ តស្សា អត្ថស្ស ជីណាភាវតោ; ឥតវេ បន ន តថា ភាវិយាតិ អាហា -

“បុព្វា...បេ... ហោតី” តិ។ ឥធម បន យំ ហោជ្ជា វុត្ថសទិសំ, តំ វុត្ថនយេន វេទិតព្ពំ។

មនុស្សមនុស្សបរិស្សយាតិ មាណុសកា អមាណុសកា ច ឧបទ្ទវា។ បុរតោតិ
បុព្វទ្វារតោ។ បច្ឆតោតិ បច្ឆិមវត្ថុតោ។ បវដ្ឋមាណាតិ បរិជនស្ស, ទេវតានំ វា
ទេសេន បវដ្ឋមាណា។ បរេហិតិ បុរាតនេហិ បរេហិ។ សម្មជីការុន្តិ
សាមិការវសេន បច្ឆក្ខត្ថំ។ អាហារិទ្ធា ទេន្តិ សីលាយិកា។ កម្មន្តាតិ
វណិជ្ជាធិកម្មានិ។ អចាណាតិចាតកម្មន្តិ ចាណាតិចាតស្ស បដិបក្ខក្ខតំ
កម្មំ; ចាណាតិចាតា វិវតិវសេន បវត្ថិតកម្មន្តិ អត្ថោ។ ជីយាយុកសំវត្ថនិកំ
ហោតិ វិចាកស្ស កម្មសិក្ខាការតោ។ ឥមិនា នយេនាតិ ឥមិនា
អប្បាយុកជីយាយុកសំវត្ថនិកេសុ កម្មេសុ យថាវុត្ថន តំ
សំវត្ថនិកវិការវននយេន។

វិហោឋនកម្មាធិនិប័តិ បិ-សទ្ទេន

កោដស្សមនកមច្ឆេវជន្ធអវិទ្ធសុការវសេន បវត្ថិតកម្មានិ សង្កណ្ឌាតិ។
តថេវាតិ យថា ចាណាតិចាតកម្មំ អត្ថតោ ឯវំ វេទតិ នាមាតិ វុត្ថំ, តថេវ
វេទមាណានិវិយ។ “យំ យទេវាតិបត្តេន្តិ, សព្វមេតេនលព្ពតី” តិ (ឧ. ចា. ៨.១០)
វេទនតោ យថា សព្វកុសលំ សព្វាសំ សម្មត្ថិនំ ឧបនិស្សយោ, ឯវំ សព្វំ
អកុសលំ សព្វាសំ វិបត្ថិនំ ឧបនិស្សយោតិ, “ឧបបីឡនេន និព្វោគតំ
អាចាទេត្វា” តិអាធិ វុត្ថំ។ តថា ហិ ចាណាតិចាតកម្មវសេនបិ អយំ នយោ
ទស្សិតោ។ អវិហោឋនាធិនិប័តិ ឯត្ថ អាធិ-សទ្ទេន អក្លោជន-អនិស្សមន-ទាន-
អនតិមាន-វិទ្ធសុការវេន បវត្ថិតកម្មានិ សង្កណ្ឌាតិ។

២៩៣. ឥស្សរា មនោ ឯតស្សតិ ឥស្សរាមនកោតិ អាហា
“ឥស្សរាសម្បយុត្តចិត្តា”តិ។ ឧបក្កោសន្តោតិ អក្កោសវត្ថុហិ អក្កោសន្តោ។
ឥស្សំ ពន្ធទីតិ ឥស្សំ អនុពន្ធទីតិ ឥស្សរាសហិតមេវ ចិត្តំ អនុបវត្តតិ។
អប្បេសក្កោតិ អប្បានុភារោ អប្បញ្ញាតោ។ តេនាហា “ន បញ្ញាយតី”តិ។ សា
បនស្ស អប្បានុភារតា បរិវារភារេន ចាកជា ហោតីតិ អាហា
“អប្បបរិវារោ”តិ។

២៩៤. មជ្ឈិយវសេន ន ធាតា ហោតីតិ សព្វសោ ធម្មេយ្យធម្មស្ស អភារេន ន
ធាតា ន ហោតិ។ អមជ្ឈិ ហិ បុគ្គលោ សតិ ធម្មេយ្យធម្មេ យថាវហំ ទេតិយេវ។

២៩៥. អភិវាទេតព្ពំ ខេត្តវសេន មត្តកប្បត្តំ ទស្សេតុ, “ពុទ្ធា”តិអាទិ វុត្តំ។
អញ្ជេបិ មាតុបិតុដេជ្ជភាតរាទយោ អភិវាទនាទិអរហា សន្តិ, តេសុ
ជន្មាទិវសេន ករណំ នីចកុលសំវត្ថុនិកមេវ។ ន ហិ បវត្តេ សក្កា កាតុន្តិ
សម្ពន្ធា។ តេន បវត្តិវិចាកទាយំនោ កម្មស្ស វិសយោ ឯសោតិ ទស្សេតិ។
តេនាហា “បជិសន្តិមេវ បរា”តិអាទិ។

២៩៦. អបរិបុច្ឆនេនាតិ អបរិបុច្ឆាមត្តេន និរយេ ន និព្ពត្តតិ;
អបរិបុច្ឆាហេតុ បន កត្តញ្ញាករណាទិហិ សិយា និរយនិព្ពត្តីតិ ចាឡិយំ, “ន
បរិបុច្ឆតា ហោតី”តិអាទិ វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ, “អបរិបុច្ឆកោ បរា”តិអាទិមាហា។
យថានុសន្និ ចាបេសីតិ ទេសនំ យថានុសន្និនិជ្ជានំ ចាបេសិ។ សេសំ វុត្តនយត្តា
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ចូឡ កម្មវិភង្គសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. មហាកម្មវិភង្គសុត្តវណ្ណោនា

២៩៨. កម្មស្ស មោឃភារោ នាម ជលេន តុច្ឆតា ជលាភារោតិ អាហា -
 “មោឃន្តិ តុច្ឆំ អជល”ន្តិ។ តថ ភូតន្តិ សច្ចសទ្ធស្ស អត្តមាហា។ បរិញ្ញាជកោ បន
 “សច្ច”ន្តិ ឥមិនា តមេវ សជលន្តិ វេទតិ។ សជលញ្ញិ កម្មំ សត្ថ
 អភិមតមនោកម្មន្តិ អធិប្បាយោ។ ឥធិញ្ញ “មោឃំ កាយកម្ម”ន្តិអាទិវចនំ។ តំ
 គហេត្វាតិ បរម្បរាយ គហេត្វា។ ឯសាតិ ចោតលីបុត្តោ បរិញ្ញាជកោ។
 អភិសញ្ញានិរោធកថំ សន្ធាយ វេទតិ។ សាបិ ហិ តិតិយានំ អន្តរេ ចាកជា
 ជាតាតិ។ ឯរោតិ សមិទ្ធិត្ថេរោ។ យថា ភកវតា វុត្ថំ, តតោ ច អញ្ញាថាវ
 នោសារោបនភយេន គហេត្វា តតោ ភកវត្ថំ ឯរោ វក្ខតីតិ អធិប្បាយេន
 បរិញ្ញាជកោ, “បរិវត្តិតត្ថំ មញ្ញស្សតី”តិ អវោចាតិ អាហា - “បរិវត្តិតត្ថំ
 គហេតោ មោឃនេន វត្តិតត្ថំ”ន្តិ។ សញ្ញេតនា អស្ស អត្ថិតិ សញ្ញេតនិកំ។
 កម្មន្តិ សញ្ញេតនិកស្សបិ កម្មស្ស អត្តនោ សមយេ ឥច្ឆិតត្តា បរិញ្ញាជកេន
 វុត្ថំ។

សង្ខតសង្ខារតាយ រូបមេវ “តិលមត្តម្យិ សង្ខារ”ន្តិ វុត្ថំ។ តេនាហា -
 “មំសចក្កនាវ បស្សតី”តិ។ សមាគមទស្សនំ សន្ធាយាតិ កត្តចិបិ តស្ស
 ទស្សនំ សន្ធាយ, ន បរិញ្ញាទស្សនំ។ តេនាហា ភកវា - “កុតោ បនេវរូបំ
 កថាសល្លាប”ន្តិ។

២៩៩. វដ្តទុក្ខន្តិ សំសារទុក្ខំ។ កិលេសទុក្ខន្តិ
 កិលេសសម្ពុរោកបរិណាហទុក្ខំ។ សង្ខារទុក្ខន្តិ យទនិច្ចំ, តំ ទុក្ខន្តិ ឯវំ វុត្តទុក្ខំ។
 សចេ ភាសិតំ ភវេយ្យាតិ ឥមំ វ្យាទិសំ ទុក្ខំ សន្ធាយ អាយស្មតា សមិទ្ធិនា
 ភាសិតំ សិយា នុ ភកវា, អវិភជិត្វា ព្យាករណំ យុត្តមេវាតិ អធិប្បាយោ។

៣០០. ឧម្ពុជ្ឈន្តិ ឧម្ពុជ្ឈនំ, កថាមុឡេន អន្តរា អញ្ញាណាវិសយបញ្ញា ឧម្ពុជ្ឈំ។
 តេនាហា - “បញ្ញាឧម្ពុជ្ឈ”ន្តិ នេវ ទិព្ពចក្កនាតិ កស្មា វុត្ថំ។ ន ហិ តំ អយោនិសោ

ឧម្ពុជ្ជនំ ទិព្វចក្ខុវិសយន្តិ? កាមព្យោតំ ន ទិព្វចក្ខុវិសយំ,
ទិព្វចក្ខុបរិកណ្ណញ្ញាវិសយំ បន សិយាតិ តថា វុត្ថំ។ អធិប្បាយេនេវាតិ
ឧទាយិត្ថេស្ស អធិប្បាយេនេវ កយ្ហមាណេន តំ អយោនិយោ ឧម្ពុជ្ជនំ អញ្ញាសិ។
សន្និសីទិតុំ បុព្វេ និសិដ្ឋាការេន សន្និសីទិតុំ ន សក្កោតិ។ សមិទ្ធិត្ថេវេន
អនភិសម្ព័ត្ថស្សេវ អត្ថស្ស កចិតត្តា, “យំ អក្ខតំ, តទេវ កថេស្សតិ” តិ វុត្ថំ។
តេនាហ “អយោនិសោ ឧម្ពុជ្ជិស្សតិ” តិ។ តិស្សេវា វេទនា បុច្ឆិតា, “កី សោ
វេទិយតិ” តិ អវិភាគេន វេទិយមាណស្ស ជាតិតត្តា។ សុខាយ វេទនាយ ហិតន្តិ
សុខវេទនិយំ។ តេនាហ - “សុខវេទនាយ បច្ចយក្ខត” តិ។ សេសេស្សតិ,
“ទុក្ខវេទនិយ” តិអាទិសុ។

ហេដ្ឋា តិកជ្ឈានចេតនាតិ ឯត្ថ, “កុសលតោ” តិ អធិការតោ
រូចាវចរកុសលតោ ហេដ្ឋា តិកជ្ឈានចេតនាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថាតិ ឯតេសុ
កាមាវចររូចាវចរសុខវេទនិយ កម្មេសុ។ អទុក្ខមសុខម្បីតិ បិ-សទ្ធន
ឥដ្ឋាវម្ពណោ សុខម្បីតិ ឥមមត្តំ សម្បីណ្ហោតិ។

យទិ កាយទ្វារេ បវត្តតោ អញ្ញត្ថ អទុក្ខមសុខំ ជនេតិ, អថ កស្មា,
“ទុក្ខស្សេវ ជននតោ” តិ វុត្ថន្តិ អាហ - “សា បន វេទនា” តិអាទិ។

ចតុត្ថជ្ឈានចេតនាតិ ឯត្ថ អរូចាវចរកុសលចេតនាតិបិ វុត្ថព្ពំ។ យថា ហិ
“កាយេន វាចាយ មនសា” តិ ឯត្ថ យថាលាភគ្គហណាវសេន មនសា
សុខវេទនិយំ អទុក្ខមសុខវេទនិយន្តិ អយមត្ថោ អរូចាវចរកុសលេបិ លព្ពតិ តិ
សុខម្បី ជនេតិ ឧក្កជ្ជស្ស ញ្ញាណសម្បយុត្តកុសលស្ស
សោឡសរិចាកចិត្តនិព្ពត្តនតោ, អយព្វា នយោ ហេដ្ឋា, “អទុក្ខមសុខម្បី” តិ
ឯត្ថាបិ វុត្ថព្ពោ។ បុព្វេ បរិយាយតោ ទុក្ខវេទនា វុត្ថា, សុត្តន្តសំវណ្ណនា
ហោសាតិ ឥទានិ និប្បរិយាយតោ បុន ទស្សេតុំ, “អបិចា” តិអាទិ វុត្ថំ។ តេន ឯត្ថ

ទុក្ខវេទនិយំ បវត្តិវសេនេវ វដ្តតីតិ។ ឯតស្សាតិ ទុក្ខវេទនិយស្ស បវត្តិវសេនេវ
យុជ្ជមានត្តា ឯតស្ស វសេន សព្វំ សុខវេទនិយំ អទុក្ខមសុខវេទនិយញ្ច
បវត្តិវសេនេវ វត្ថុ វដ្តតិ។

អាលយោតិ អភិរុចិ។ មហាកម្មវិភង្គញ្ញាណន្តិ មហាតិ កម្មវិភង្គនេ
ញ្ញាណំ, មហន្តំ វា កម្មវិភង្គញ្ញាណំ។ ភាជនំ នាម និទ្ទេសោ, អយំ បន
ឧទ្ទេសោតិ កត្វា អាហា - “កតមេ ចត្តារោ...បេ... មាតិកាជ្ជបន”ន្តិ។

៣០០. ចាដិយេក្កោ អនុសន្និយថាឧទ្ទិដ្ឋស្ស មហាកម្មវិភង្គញ្ញាណស្ស
អភាជនភាវតោ, បុច្ឆានុសន្និអដ្ឋាសយានុសន្និសុ ច អនន្តោគធត្តា។ តេនាហា
“ឥទំ បី”តិអាទិ។ ឥទំ អារម្មណំ កត្វាតិ ឥធ, “ចាលោកិចាតី
អទិន្នាទាយិ”ន្តិអាទិនា បុគ្គលាធិដ្ឋានេន វត្ថុ កម្មវិភង្គ អារព្វ។ ឥមំ បច្ចយំ
លភិត្វាតិ តស្សេវ វេវចនំ។ ឥទំ ទស្សនំ គណ្ណាន្តិ ឥទំ, “អត្ថិ កិរ, ភោ,
ចាបកានិ កម្មានិ, នត្ថិ កិរ, ភោ, ចាបកានិ កម្មានិ”តិ ច អាទិនិ
ហត្ថិទស្សកអន្ធាវិយ ទិដ្ឋមត្តេ ឯវ បត្វា អចិត្តកទស្សនញ្ច គណ្ណាន្តិ។ វីរិយំ
កិលេសានំ អាតាបនវសេន អាតប្បំ, តទេវ បទហវសេន បធានំ, បុនប្ប្នំ
យុញ្ញនវសេន អនុយោគោ, តថា ភាវនាយ នប្បមជ្ឈតិ ឯតេនាតិ អប្បមាទោ,
សម្មា យោនិសោ មនសិ ករោតិ ឯតេនាតិ សម្មាមនសិការោតិ វុច្ចតីតិ
អធិប្បាយេន, “បញ្ចបិ វីរិយស្សេវ នាមាធិ”តិ អាហា។ អប្បមាទោ វា សតិយា
អវិប្បវាសោ។ យស្មី មនសិការេ សតិ តស្ស ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណំ ឥដ្ឋតិ, អយមេត្ត
សម្មាមនសិការោតិ ឯត្ថ អត្តោ ទដ្ឋញ្ចោ។ ចេតោសមាធិន្តិ
ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណសហគតំ ចិត្តសមាធិ។ តេនាហា “ទិព្ពចក្ខុសមាធិ”ន្តិ។
អញ្ញថាតិ អកុសលកម្មករណតោ អញ្ញថា, តំ បន កុសលកម្មករណំ
ហោតីតិ អាហា - “យេ ទស្សន្តំ កុសលានំ កម្មបថានំ បូរិតត្តា”តិ

ទិដ្ឋិថាមេនាតិ ទិដ្ឋិវសេន ទិដ្ឋិពលេន។ ទិដ្ឋិបរាមាសេនាតិ ទិដ្ឋិវសេន ធម្មសភាវំ
អតិក្កមិត្វា បរាមាសេន។ អទិដ្ឋហិត្វាតិ, “ឥទមេវ សច្ចំ, មោឃមញ្ញ”ន្តិ
អទិដ្ឋាយ អភិនិវេសិត្វា។ អាទិយិត្វាតិ ទទ្ទុក្កាហំ គហេត្វា។ វោហាវតីតិ
អត្ថនោ គហិតគ្គហណំ បរេសំ ធិបេន្តោ វោហាវតី។

៣០២. តត្រានន្ទាតិ ឯត្ថ ឥតិ-សន្តោ អាទិអត្ថោ។ ឥទម្បីតិ ឥទំ វចនំ។
“តត្រានន្ទា”តិ ឯវមាទិវចនម្បីតិ អត្ថោ។ ន មហាកម្មវិភង្គញ្ញាណស្ស ភាជនំ
តស្ស អនិទ្ទេសភាវតោ។ អស្សាតិ មហាកម្មវិភង្គញ្ញាណស្ស
មាតិកាជ្ជបនមេវ ទិព្ពចក្កកានំ សមណាព្រាហ្មណានំ វសេន អនុញ្ញាតត្ថស្ស
ច ទស្សនវសេន ឧទ្ទេសភាវតោ។ តេនាហ “ឯត្ថ បនា”តិអាទិ។ តត្ថ ឯត្ថ បនាតិ
“តត្រានន្ទា”តិអាទិចាថេ។ ឯតេសំ ទិព្ពចក្កកានន្តិ ឯតេសំ ហេដ្ឋា ចត្វសុបិ
វារេសុ អាគតានំ ទិព្ពចក្កកានំ។ ឯត្ថកាតិ ឯកច្ឆិយា សច្ចគិរា។ អនុញ្ញាតាតិ
អនុជានិតា។ អនុញ្ញាតាតិ បដិក្ខេបិតា។ ឥធ អនុញ្ញាតមុខេន ធិបិតំ
អនុញ្ញាតភាវមត្ថំ។ តត្រានន្ទាតិអាទិកេ តត្រាតិ និទ្ទារណោ ភុម្មន្តិ
ទស្សន្តោ, “តេសុ ចត្វសុ សមណាព្រាហ្មណេស្វ”តិ អាហា។ ឥទំ វចនំ “អត្ថិ កិរ,
កោ...បេ.... វិចាគោ”តិ ឥទំ ឯវំ វុត្ថំ។ អស្សាតិ តថាវាទិនោ
សមណាព្រាហ្មណេស្វ។ អញ្ញោនាការេនាតិ “យោ កិរ, កោ”តិអាទិនា
វុត្ថការណតោ អញ្ញេន ការណេន។ ធូសុ ហានេស្វតិ “អត្ថិ កិរ, កោ...បេ....
វិចាគោ”តិ ច, “អចាយំ...បេ.... និរយំ ឧបបន្ន”ន្តិ ច ឥមេសុ ធូសុ
ចាបបទេសេសុ។ អនុញ្ញាតា តទត្ថស្ស អត្ថិភាវតោ។ ឥសុ ហានេស្វតិ “យោ
កិរ, កោ...បេ.... និរយំ ឧបបន្នតិ”, “យម្បិ សោ...បេ.... តេ សញ្ញានន្តិ”, “យម្បិ សោ
យនេវ...បេ.... មោឃមញ្ញ”ន្តិ ឥមេសុ ឥសុ ចាបបទេសេសុ។ អនុញ្ញាតា
តទត្ថស្សនេកន្តិកត្តា មិច្ឆាភិនិវេសតោ ច។ តេនាហ ភគវា - “អញ្ញថា ហិ,
អានន្ត, តថាគតស្ស មហាកម្មវិភង្គញ្ញាណ”ន្តិ។ យថា តេ អប្បហ័និបល្លាសា

បទេសញ្ញាណសមណព្រាហ្មណ៍ កម្មវិភង្គំ សញ្ញានន្តិ, តតោ អញ្ញាថាវ
សត្តសោ បប្បិនិបល្លាសស្ស តថា អាគមនាធិអត្ថន តថាគតស្ស
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស មហាកម្មវិភង្គញ្ញាណំ ហោតីតិ អត្ថោ។

៣០៣. ឥមិនា ទិព្វចក្កកេន យំ កម្មំ ករោនោ ទិដ្ឋោ, តតោ បុព្វេតិ
យោជនា។ តតោតិ តតោ ករិយមានកម្មតោ បុព្វេ។ ខន្នោតិ កុមារោ។ សិរោតិ
ឥស្សរោ។ បិតាមហោតិ ព្រហ្មា។ ឥស្សរាធិហិតិ ឥស្សរព្រហ្មបជាបតិអាធិហិ។
វិសង្ខោតិ និម្មិតោ។ មិច្ឆាទស្សនេនាតិ មិច្ឆាទស្សនវសេន។ យន្តិ យំ កម្មំ។
តត្ថាតិ តេសុ ចាណាតិចាតាធិវសេន បវត្តកម្មេសុ។ ទិដ្ឋេវ ធម្មេតិ តស្មីយេវ
អត្តភាវេ វិចាកំ បដិសំវេទេតីតិ យោជនា។ ឧបបន្និទ្ធាតិ ទុតិយភវេ និព្វត្តិទ្វា។
អបរស្មី បរិយាយេតិ អញ្ញាស្មី យត្ថ កត្តចិ ភវេ។

ឯកំ កម្មរាសីន្តិ ចាណាតិចាតាធិភេទេន ឯកំ កម្មសមុទាយំ។ ឯកំ
វិចាករាសីន្តិ តស្សេវ អន្នេន ឯកំ វិចាកសមុទាយំ។ ឥមិនាតិ យថាវុត្តន
ទិព្វចក្កកេន សមណោន ព្រាហ្មណោន វា អទិដ្ឋា។ តយោតិ “បុព្វេ វាស្ស តំ កតំ
ហោតី” តិអាធិនា វុត្តា តយោ។ ទ្វេវិចាករាសីតិ ទិដ្ឋធម្មវេទនិយោ
អបរាបរិយាយវេទនិយោតិ ទ្វេវិចាករាសី។ ឧបបន្នវេទនិយំ បន តេន ទិដ្ឋំ,
តស្មា “ទ្វេ” តិ វុត្តំ។ ទិដ្ឋោ ឯកោ, អទិដ្ឋា តយោតិ ទិដ្ឋេ ច អទិដ្ឋេ ច ចត្តារោ
កម្មរាសី, តថា ទិដ្ឋោ ឯកោ, អទិដ្ឋា ទ្វេតិ តយោវិចាករាសី។ ឥមាធិសត្ត
ហំនាធិតិ យថាវុត្តានិ សត្ត ញ្ញាណស្ស បវត្តនជ្ជានាធិ។ “ឥមស្ស នាម កម្មស្ស
ឥទំ ជលំ និព្វត្ត” ន្តិ កម្មស្ស, ជលស្ស វា អទិដ្ឋត្ថា, “ទុតិយវាវេ ទិព្វចក្កកេន
កិញ្ចំ ន ទិដ្ឋ” ន្តិ វុត្តំ។ បឋមំ វុត្តនយេន តយោ កម្មរាសី វេទិតញ្ញា, ឥធន
ទិព្វចក្កកេន ទិដ្ឋស្ស អភាវតោ, “បច្ចត្តជ្ជានាធិ” តិ វុត្តំ។

ភវតិ វឌ្ឍតិ ឯតេនាតិ ភព្ពំ, វឌ្ឍនិមិត្តំ។ ន ភព្ពំ អភព្ពន្តិ អាហា
“ភូតវិហិត”ន្តិ។ អត្ថនោ ជលេ ភាសនំ ទិព្ពនំ អាភាសនន្តិ អាហា - “អាភាសតិ
អភិភវតិ បដិពាហតិ”តិ។ ពលវកម្មន្តិ មហាសាវដ្ឋំ កម្ម
គរុសមាសេវិតាទិភេទំ។ អាសន្នេតិ មរណោ, អភិល្លាំ ឧបជ្ជានេន វា តស្ស
មរណចិត្តស្ស អាសន្នេ។ ពលវកម្មន្តិ គរុសមាសេវិតាទិវសេន ពលវ
កុសលកម្មំ។ ទុព្ពលកម្មស្សាតិ អត្ថនោ ទុព្ពលស្ស។ អាសន្នេ កុសលំ កតន្តិ
ឥធាបិ អាសន្នតា បុព្វេ វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចា។

ឧបជ្ជានាការេនាតិ មរណស្ស អាសន្នកាលេ កម្មស្ស ឧបជ្ជានាការេន។
តស្សាតិ តស្ស បុគ្គលស្ស។ និព្ពត្តិការណាភូតំ ហុត្វា ឧបជ្ជាតិ អកុសលន្តិ
យោជនា។ តិត្តិយា កម្មន្តវិចាកន្តវេសុ អកុសលតាយ យំ កិញ្ចិ កម្មំ យស្ស
កស្សចិ វិចាកស្ស ការណំ កត្វា គល្លាន្តិ ហត្ថិទស្សកអន្ធានយោវិយ
ទិដ្ឋមត្តាភិទិវេសិនោតិ, “អញ្ញតិត្តិយា...ហេ... ឧបជ្ជាតិ”តិ វុត្តំ។ ឥតវស្សិន្តិ
ភព្ពព្យោវ ភព្ពាភាសញ្ច, ភព្ពំ អភព្ពាភាសន្តិ ឥមស្មី ទូយេ។ ឯសេវ នយោ
បឋមទុតិយបុគ្គលវសេន បុរិមានំ ទិដ្ឋំ កម្មានំ យោជនានយោ វុត្តោ
ឧបជ្ជានាការវសេន។ អយមេវ តតិយចតុត្ថបុគ្គលវសេន បច្ឆិមានំ ទិដ្ឋំ កម្មានំ
យោជនានយោ។ តតិយស្ស ហិ កម្មស្ស កុសលត្តា តស្ស ច សគ្គេ និព្ពត្តត្តា
តត្ថ ការណាភូតំ កុសលំ ហុត្វា ឧបជ្ជាតិ; តថា ចតុត្ថស្សចិ កម្មស្ស
កុសលត្តា, តស្ស បន និរយេ និព្ពត្តត្តា តត្ថ និព្ពត្តិការណាភូតំ អញ្ញតិត្តិយានំ
អកុសលំ ហុត្វា ឧបជ្ជាតិតិ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មហាកម្មវិភង្គសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. សឡាយតនវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៣០៤. វេទិតញ្ញានីតិ ឯត្ថ យថាវិទិតានិ ធម៌ អដ្ឋត្ថិកានិ អាយតនានិ
វដ្ឋទុក្ខសមតិក្កមាយ ហោត្ថិ, តថា វេទនំ អធិប្បតត្ថិ អាហា -
“សហវិបស្សនេន មគ្គេន ជានិតញ្ញានី”តិ។ តត្ថ វិបស្សនាយ អារម្មណតោ
មគ្គេន អសម្មាហតោ ជាននំ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ មនោ
សវិសេសំ ឧបវិចរតិ អារម្មណេ បវត្ថតិ ឯតេហីតិ មនោបវិចារា, វិតក្កវិចារា។
អារម្មណេ ហិ អភិនិរោបនានុមដ្ឋនេហិ វិតក្កវិចារេហិ សហា ចិត្តំ បវត្ថតិ, ន
តត្ថិវហិតំ។ តេនាហា “វិតក្កវិចារា”តិ អាទិ។ សត្តា បដ្ឋន្តិ ឯតេហិ យថាវហំ វដ្ឋំ
វិវដ្តញ្ញាតិ សត្តបទា, គេហានិស្សិតា វដ្ឋបទា។ យោគ្គានំ ធម៌ អចរិយា
យោគ្គាចរិយា។ តេនាហា “ឧមេតព្ពទមកាន”ត្ថិ។ សេសន្តិ វុត្តាវសេសំ
ឯកសត្តតិវិជិញ្ញាណំ សជស្សរូបកស្សេវ អធិប្បតត្តា។

៣០៥. ឥធាតិ ឥមិស្សំ ជិញ្ញាណកាយទេសនាយំ។
មនោធាតុត្ថយវិនិមុត្តមេវ មនោវិញ្ញាណធាតុតិ វេទិតព្ពំ។

ចក្កុម្ពី សម្មស្សោតិ ចក្កុំ និស្សាយ ឧប្បន្នោ សម្មស្សោ។ តេនាហា -
“ចក្កុវិញ្ញាណសម្មយុត្តសម្មស្សស្សេតំ អធិវចន”ត្ថិ។

យថា កេវលេន វិញ្ញាណេន រូបទស្សនំ ន ហោតិ, ឯវំ កេវលេន
ចក្កុបសាទេនបីតិ វុត្ថំ “ចក្កុវិញ្ញាណោ”តិ។ តេន ចាឡិយំ ចក្កុនាតិ
និស្សយមុខេន និស្សិតកិច្ចំ វុត្ថន្តិ ទស្សេតិ។ អារម្មណាវសេនាតិ
អារម្មណបច្ចយភាវេន។ “ឧបវិចរតិ”ច្នេវ កស្មា វុត្ថំ, ននុ តត្ថ វិតក្កព្យាចារោបិ
អត្ថិតិ? សច្ចំ អត្ថិ។ សោ បនេត្ត តត្ថតិកោតិ អាហា - “វិតក្កោ តំសម្មយុត្តោ
ចា”តិ។ សម្មយុត្តធម្មានម្បិ ឧបវិចរណំ វិតក្កវិចារានំយេវេត្ថ កិច្ចន្តិ
“វិតក្កវិចារសម្ពាតា មនោបវិចារា”តិ វុត្ថំ។ សោមនស្សយុត្តោ ឧបវិចារោ

សោមនស្សបរិចារោយថា “អាជញ្ញារថា”តិ អាហា “សោមនស្សន
សទ្ធិ”ន្តិអាធិ។

៣០៦. ឧបវិចារានំ ឧបស្សយន្នេន គេហំវិយាតិ គេហំ, រូចានយោតិ អាហា -
“គេហស្សិតានីតិ កាមគុណានិស្សិតានី”តិ។ និច្ចសញ្ញាទិនិក្ខមនតោ នេក្ខម្ពំ
វិបស្សនាតិ, “នេក្ខម្មស្សិតានីតិ វិបស្សនានិស្សិតានី”តិ វុត្ថំ។ ឥដ្ឋានន្តិ
កសិវណិជ្ជាទិវសេន បរិយិដ្ឋានន្តិ អាហា “បរិយេសិតាន”ន្តិ។ បិយភារោ បន
កន្តសន្ថេនេវ កថិតោតិ កាមិតញ្ញានំ មនោ រមេតីតិ មនោរមានំ។ លោកេន
អាមសីយតីតិ លោកាមិសំ, តណ្ហា។ តាយ គហេតព្ភតាយ ឥដ្ឋភាវាចានេន
បដិសន្ធិតតាយ ច បដិសំយុត្តានំ។ អតីតេ កតំ ឧប្បជ្ជតិ
អារម្មណិកអនុភវនស្ស អសម្ភវតោតិ អធិប្បាយោ។ ឯទិសំ អនុស្សវណំ
ទិដ្ឋគ្គហណានុស្សវេន ច ហោតីតិ ទស្សេតុំ, “យថាហ”ន្តិអាធិ វុត្ថំ។

អនិច្ចាការន្តិ ហុត្វា អភាវាការំ។ វិបរិណាមវិរាគនិរោធន្តិ ជរាយ
មរណេន ចាតិ ទ្វេធាវិបរិណាមេតព្ភញ្ចេវ, តតោ ឯវ បលោកិតំ ភដ្ឋញ្ច។
អជ្ជកថាយំ បន យស្មា ឧប្បន្នំ រូបំ តេនេវាការេន ន តិដ្ឋតិ, អថ ខោ
ឧប្បាធាវត្តាសម្ពាតំ បកតី វិជហតិ, វិជហិតញ្ច ជរាវត្តាយ តតោវិគច្ឆតិ,
វិគច្ឆន្តញ្ច ភដ្ឋប្បត្តិយា និវុដ្ឋតីតិ ឥមំវិសេសំ ទស្សេតុំ,
“បកតិវិជហនេនា”តិអាធិ វុត្ថំ។ កាមព្យោត្ត “យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ
បស្សតោ”តិ វុត្ថំ, អនុពោធហ្វាណំ បន អធិប្បេតំ វីចិបដិបន្នាយ វិបស្សនាយ
វសេនាតិ “វិបស្សនាបញ្ញាយា”តិ វុត្ថំ ឧបវិចារនិទ្ទេសភាវតោ។ តថា ហិ វក្ខតិ
- “ធនុទ្ធាវេសុ ឥដ្ឋារម្មណោ អាចាថគតេ”តិអាធិ។ សម្ពារានំ ភេទំ បស្សតោតិ
សព្វេសំ សម្ពារានំ ខណោ ខណោ ភិដ្ឋនសភាវំ វីចិបដិបន្នេន វិបស្សនាញ្ញាណេន
បស្សតោ។ តេនាហា “សម្ពារគតម្ហិ តិក្ខេ”តិអាធិ។ តត្ថ សម្ពារគតម្ហិ

សង្ខារគតេវិសយក្ខតេ។ តិក្ខុតិ ភាវនាពលេន ឥន្ទ្រិយានញ្ច សមតាយ
តិព្តេ។ សូរេតិ បដិបក្ខេហិ អនភិក្ខុតតាយ, តេសញ្ច អភិក្ខវនសមត្ថតាយ
វិសេនេ បដុក្ខតេ បវត្តន្តេ។

កិលេសានំវិក្ខម្ពនវសេន រូបសន្តតាយ សន្តចិត្តស្ស, សំសារេ ភយស្ស
ឥក្ខនតោ ភិក្ខុនោ, ឧត្តរិមនុស្សធម្មសន្និស្សិតត្តា អមាណុសី រតីតិ វិវេករតិ
នេក្ខម្មរតិ។ យតោ យតោតិ យថា យថា នយវិបស្សនាធិសុ យេន យេន
សម្មសនាការេនាតិ អត្តោ។ ខន្ធានំ ឧទយព្ពយន្តិ បញ្ចាថាធានក្ខន្ធានំ ឧប្បាទញ្ច
ភន្តញ្ច។ អមតន្តំវិជានតន្តំវិជានន្តានំវិញ្ញនំ អារទ្ធិវិបស្សនានំ តំ បីតិចារមោជ្ឈំ
អមតាធិគមហេតុតាយ អមតន្តំ វេទិតព្ពំ។

ធនុ ធារេសុ ឥដ្ឋារម្មណោ អាថាជគតេតិ រូថាធិវសេន ធម្មិយេ ឥដ្ឋារម្មណោ
យថាវហំ ធនុ ធារេសុ អាថាជគតេ។ វិសយេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។

៣០៧. បច្ចុប្បន្នន្តិ សន្តតិបច្ចុប្បន្នំ។ អនុត្តរិមោក្ខោ នាម អរហត្តំ ឥធន
អធិប្បេតំ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន។ កថំ បន តត្ថ បិហំ ឧបជ្ឈបេតិ, ន ហិ អធិគតំ
អរហត្តំ អារម្មណំ ហោតិ, ន ច តំ អារព្ព បិហា បវត្តតីតិ? កោ វា ឯវមាហា -
“អរហត្តំ អារម្មណំ កត្វា បិហំ ឧបជ្ឈបេតិ”តិ។ អនុស្សតិលទ្ធិំ បន បរិកប្បសិទ្ធិំ
អរហត្តំ ឧទ្ទិស្ស បត្ថនំ ឋបេតិ, តត្ថ ចិត្តំ បណិទហតិ។ តេនាហា ភគវា -
“កុទាស្ស នាមាហំ តនាយតនំ ឧបសម្បជ្ជំវិហរិស្សមី”តិ។ អាយតនន្តិ
អរហត្តមេវ ធន្យជ្ជ្ជសមន្មាគមាធិការណភាវតោ,
មនាយតនធម្មាយតនភាវតោ ច តថា វុត្តំ, តំ បនេតំ ទោមនស្សំ បត្ថនំ
បជ្ឈបេន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ បត្ថនាយ សហាវត្តនតោ។ ន ហិ លោកនោសានំ សហ
វុត្តិ អត្ថិ។ បត្ថនាមូលកត្តាតិ ឥមិនា ឧបជ្ឈាបយតោ បទស្ស

ហេតុអត្ថជោតកតមាហ។ ឯវន្តិ “កុទាស្សនាមា”តិអាទិនា វុត្តាការេន។
ឧស្សក្កាបេតុន្តិយថា មគ្គន យជេតិ, ឯវំ ឧស្សក្កាបេតុ។

៣០៨. អញ្ញាណុបេក្ខាតិ អញ្ញាណាសហិតា ឧបេក្ខា អសមបេក្ខនបវត្តា។
តេន តេន មគ្គោធិនា តស្ស តស្ស អចាយគមនីយកិលេសោធិស្ស
អនវសេសតោ ជិតត្តា ខីណាសវោ និប្បវិយាយតោ ឌុដិជិនោ នាម;
តទការតោ បុទុដ្ឋនោ និប្បវិយាយតោវ អនោធិជិនោ នាម; សេខោ បនសិយា
បវិយាយតោ ឌុដិជិនោតិ។ តម្បិ និវត្តេន្តោ, “អខីណាសវស្សាតិ អត្តោ”តិ
អាហ។ អាយតីវិចាកំ ជិនិត្វាតិ អប្បវត្តិករណាវសេន សព្ពសោ អាយតី
វិចាកំ ជិនិត្វា បិតត្តា ខីណាសវោវ និប្បវិយាយតោវិចាកជិនោ នាម;
តទការតោ បុទុដ្ឋនោ និប្បវិយាយតោ អវិចាកជិនោ នាម; សេខោ បនសិយា
បវិយាយតោវិចាកជិនោតិ។ តម្បិ និវត្តេន្តោ “អខីណាសវស្សេវាតិ អត្តោ”តិ
អាហ។ អបស្សន្តស្ស រូបន្តិ ចាឡិតោ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ ចាឡិយំ បុព្វ
“បុទុដ្ឋនស្ស”តិ វត្វា បុន “អស្សតវតោ បុទុដ្ឋនស្ស”តិ វចនំ
អន្ធិបុទុដ្ឋនស្សយំ ឧបេក្ខា, ន កល្យាណបុទុដ្ឋនស្សាតិ ទស្សនត្ថំ។ គេហស្សិតា
ឧបេក្ខា ហិ យំ កិញ្ចិ អារម្មណាវត្ថុំ អបេក្ខស្សេវ, ន និវេក្ខស្សាតិ ឥដ្ឋ,
ឥដ្ឋមជ្ឈត្តោ វា អារម្មណោ សិយាតិ វុត្ថំ “ឥដ្ឋារម្មណោ អាចាជគតេ”តិ។
អញ្ញាណោន បន តត្ថ អជ្ឈបេក្ខនាការប្បត្តិ ហោតិ។ តេនាហ
“គុឡបិណ្ឌាកេ”តិអាទិ។

ឥដ្ឋអរជ្ជន្តស្ស អនិដ្ឋអនុស្សន្តស្សាតិ ឥទំ យេតុយ្យេន សត្តានំ ឥដ្ឋ រជ្ជនំ,
អនិដ្ឋ ឧស្សនន្តិ កត្វា វុត្ថំ។ អយោនិយោមនសិការោ ហិ តំតំអារម្មណាវសេន
ន កត្ថចិបិ ជវននិយមំ ករោតីតិ វុត្តវិបរីតេបិ អារម្មណោ រជ្ជនឧស្សនំ សម្ពវតិ,

តថាបិស្សុ រដ្ឋនទុស្សនំ អត្ថតោ បដិក្ខិត្តមេវាតិ ទដ្ឋព្រំ។ អសមបេក្ខនេតិ
អសមំ អយុត្តទស្សនេ អយោនិសោ សម្មោហបុព្វកំ អារម្មណាស្ស គហាលោ។

៣០៩. បវត្ថនវសេនាតិ ឧប្បាទនវសេន ចេវ ពហុលំករណាវសេន ច។
និស្សាយ ចេវ អាគម្ម ចាតិ អាគមនដ្ឋានភូតេ និស្សយបច្ចយភូតេ ច កត្វា។
អតិក្កត្តានិ នាម ហោន្តិវិក្ខម្ពនេន ឧស្សវេន្តា សមុស្សវេន្តា។

សោមនស្សការាសាមញ្ញំ គហេត្វា, “សិក្ខកេនេវ សិក្ខកំ ជហាបេត្វា” តិ
វុត្ថំ។ ឥធាបិ បហាយ កំ នាម បហាតព្ពតោ ពលវមេវ, សំកិលេសធម្មានំ
ពលវការតោ សាតិសយំ បន ពលវការំ សន្ធាយ “ឥធានិ ពលវតា” តិ អាទិ
វុត្ថំ។ ពលវការតោ វោទានធម្មានំ អធិគមស្ស អធិប្បេតត្តា ហេត្ថ
នេក្ខម្ពស្សិតនោមនស្សនម្បិ បហានំ ជោតិតំ។

ឧបេក្ខាយ បហាយ កកាវេន អធិប្បេតត្តា “ឧបេក្ខាកថា វេទិតព្ពា” តិ
វុត្ថំ។ ឈានស្ស អលាភិនោ ច លាភិនោ ច បកិណ្ណាកសម្ព័ន្ធវាសម្មសនំ សន្ធាយ,
“សុទ្ធសម្ព័ន្ធវេ ច ចាទកេ កត្វា” តិ។ ឧបេក្ខាសហគតាតិ ការាធាយ បគុណការំ
អាគម្ម កធានិ អជ្ឈបេក្ខនវសេនបិ ហិ សម្មសនំ ហោតីតិ។
ចាទកជ្ឈនវសេន, សម្មសិតធម្មវសេន វា អាគមនវិបស្សនាយ ពហុលំ
សោមនស្សសហគតការតោ “វុដ្ឋានកាមិនិ បនវិបស្សនា
សោមនស្សសហគតាវា” តិ និយមេត្វា វុត្ថំ។ ឧបេក្ខាសហគតា ហោតីតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ចតុត្ថជ្ឈនាទីនីតិ អាទិ-សន្តេន អរូបជ្ឈនាទិ
សន្តណ្ហាតិ។ បុរិមសទិសាវាតិ បុរិមសទិសា ឯវ, ឧបេក្ខាសហគតា វា ហោតិ
សោមនស្សសហគតា វាតិ អត្ថោ។ ឥទំ សន្ធាយាតិ យំ
ចតុត្ថជ្ឈនាទិចាទកតោ ឯវ ឧបេក្ខាសហគតំ វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនំ និស្សាយ

សោមនស្សសហគតាយ វិបស្សនាយ បហានំ, ឥទំ សន្ធាយ។ បហានន្តិ ចេត្ត
សមតិក្កមលក្ខណំ វេទិតព្ពំ។

ឯតំវិសេសំវិបស្សនាយ អារជ្ជនដ្ឋានភូតំ។ វុដ្ឋានតាមិនិយា អាសន្នេ
សមាបន្នដ្ឋានវិបស្សនា ចាទកដ្ឋានវិបស្សនា, សម្មសីតធម្មោតិ វិបស្សនាយ
អារម្មណភូតា ខន្ធា។ បុគ្គលដ្ឋានសយោតិ ចាទកដ្ឋានស្ស សម្មសីតដ្ឋានស្ស
ច ភេទេ សតិ បដិបជ្ជនកស្ស បុគ្គលស្ស, “អហោ វត មយ្ហំ បញ្ចន្តិកំ ឈានំ
ភវេយ្យ ចតុរន្តិក” តិអាទិនា បុព្វេ បវត្តអដ្ឋានសយោ។ តេសម្មិ វាទេតិ ឯត្ថ
បឋមថេរវាទេ។ អយមេវ... បេ... និយមេតិ តតោ តតោ
ទុតិយាទិចាទកដ្ឋានតោ ឧប្បន្នស្ស សម្ពាវុបេក្ខាញ្ញាណស្ស
ចាទកដ្ឋានតិក្កន្តានំ អន្តានំ អសមាបន្និតុកាមតាវិរាគការៈនាការៈតោ
ឥតរស្ស ច អតញ្ញាវតោ។ ឯតេនេវ ហិ បឋមថេរវាទេ
អចាទកបឋមដ្ឋានចាទកមគ្គា បឋមដ្ឋានិការៈ ហោន្តិ, ឥតវេ ច
ទុតិយដ្ឋានិកាទិមគ្គា ចាទកដ្ឋានវិបស្សនានិយមេហិ តំតំឈានិការៈ។ ឯវំ
សេសវាទេសុបិ វិបស្សនានិយមោ យថាសម្ពុរំ យោជេតញ្ញោ។ តេនាហ -
“តេសម្មិ វាទេ អយមេវ បុព្វភាគេ វុដ្ឋានតាមិនិវិបស្សនាវ និយមេតិ” តិ។
វុត្តាវ, តស្មា ន ឥធ វត្តញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។

៣១០. នាទត្តាទិ កាមាវចរាទិកុសលាទិវិភាគតោ នាវាវិជា។ តេនាហ
“អនេកប្បកាវា” តិ។ នាទត្តសីតាតិ រូបសទ្ធាទិនាវារម្មណានិស្សយោ។ ឯកត្តា
ឯកសភាវា ជាតិភូមិអាទិវិភាគាការៈតោ។ ឯការម្មណានិស្សិតាតិ
ឯកប្បកាវេនេវ អារម្មណេ បវត្តា។ ហេដ្ឋា អញ្ញាណុបេក្ខា វុត្តា “ពាលស្ស
មុន្នស្ស” តិអាទិនា (ម. និ. ៣.៣០៨)។ ឧបវិ ធម្មន្តុបេក្ខា វត្ថុតិ “ឧបេក្ខកោ

វិហារតី"តិអាទិនា(ម. និ. ៣.៣០០)។ ទ្វេ ឧបេក្ខា គហិតា ទ្វិន្ទម្បិ ឯកត្តា, ឯកជ្ឈំ
គហេតព្ភតោ, នាទត្តសីតាយ ឧបេក្ខាយ បកាសិតភាវតោ ច។

អញ្ញាណុបេក្ខា អញ្ញា សទ្ធាធិសុ តត្ថ តត្ថេវ វិជ្ជមានត្តា។ រូបេសូតិ ច
ឥមិនា ន កេវលំ រូបាយតនវិសេសា ឯវ គហិតា, អថ ខោ កសិណរូបាធិបីតិ
អាហា - "រូបេ ឧបេក្ខាភាវញ្ញា អញ្ញា"តិអាទិ។ ឯកត្តសីតភាវោបិ ឥធ
ឯកត្តវិសយសម្បយោគវសេនេវ ឥច្ឆិតោ, ន អារម្មណាវសេន ចាតិ ទស្សេត្តំ,
"យស្មា បនា"តិអាទិ វុត្តំ។ តេនេវាហា "តត្តា"តិអាទិ។ សម្បយុត្តវសេនាតិ
សម្បយោគវសេន។ អាគាសានញ្ញាយ តនំ និស្សយតីតិ
អាគាសានញ្ញាយ តននិស្សិតា, អាគាសានញ្ញាយ តនខន្ធនិស្សិតា។
សេសាសុបីតិ វិញ្ញាណញ្ញាយ តននិស្សិតាធិសុបិ។

អរូចាវចរវិបស្សនុបេក្ខាយាតិ អរូចាវចរធម្មារម្មណាយ
វិបស្សនុបេក្ខាយ។ រូចាវចរវិបស្សនុបេក្ខន្តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ តាយ
កាមរូចារូបភេទាយ តណ្ហាយ និព្ពត្តាតិ តម្មយា, តេភូមកធម្មា, តេសំ ភាវោ
តម្មយតា, តណ្ហាយស្ស គុណស្ស វសេន អត្ថេ សទ្ធិនិវេសោ,
តទភិធានកោតិ អាហា - "តម្មយតា នាម តណ្ហា"តិ។ អតម្មយតា
តម្មយតាយ បដិបក្ខោតិ កត្វា។ វិបស្សនុបេក្ខន្តិ, "យទត្ថិ យំ ភូតំ, តំ បដហាតិ
ឧបេក្ខំ បដិលភតី"តិ (ធិ. និ. ៣.៧០; អ. និ. ៧.៥៥) ឯវ មាគតំ សម្ពាវិចិនេន
មជ្ឈត្តភូតំ ឧបេក្ខំ។

៣០០. យទវិយោតិ ឯត្ត ទ-កាវេ បទសន្ធិកវេ, ឧបយោគបុប្ផវចនេ ច យ-
សន្នោតិ ទស្សេត្តោ, "យេ សតិបដ្ឋានេ អវិយោ"តិ អាហា។ កាមំ "អវិយោ"តិ បទំ
សព្ពេសម្បិ បដិវិទូសច្ចានំ សាធារណំ, វក្ខ្ខមានស្ស បនវិសេសស្ស
ពុទ្ធាវេណិកត្តា, "អវិយោ សម្មាសម្ពុទ្ធា"តិ វុត្តំ។ ន ហិ បច្ឆេកពុទ្ធាធិនំ

អយមាណុកាវោ អត្ថិ។ តិសុ ហ្មឺនេស្វតិ ន សុស្ស្សសន្តិ វា, ឯកេច្ឆេ ន សុស្ស្សសន្តិ
ឯកេច្ឆេ សុស្ស្សសន្តិ វា, សុស្ស្សសន្តិ វា, បដិបន្ទាបដិបន្ទានំ សាវកានំ
បដិបត្តិសម្មាសេសុ តិសុ សតិបដ្ឋានេសុ។ សតី បដ្ឋបេន្តោតិ បដិយានុនយេហិ
អនវស្សុតត្តា តទុកយនិវត្តត្តា សព្វទា សតី ឧបដ្ឋបេន្តោ។ ពុទ្ធានមេវ សា និច្ចំ
ឧបដ្ឋិតសតិភា, ន ឥតវេសំ អាវេណិកធម្មការតោ។ អាទរេន សោតុមិច្ឆា ឥធ
សុស្ស្សសាតិ តទការំ ទស្សេន្តោ, “សទ្ធិហិទ្ធា សោតុំ ន ឥច្ឆន្តិ” តិ អាហា។ ន
អញ្ញាតិ “ន អញ្ញាយា” តិ វត្តព្រៀយ ការលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហា “ន
ជាននត្ថាយា” តិ។ សត្តុ ឱវាទស្ស អនាទិយនមេវ វោក្កមនន្តិ អាហា -
“អតិក្កមិត្វា... បេ... មញ្ញន្តិ” តិ។

កេហស្សិតទោមនស្សវសេនាតិ ឥទំ ឥធ បដិក្ខិបិតព្ពមត្តទស្សនបទំ
ទដ្ឋព្ពំ។ នេក្ខម្មស្សិតទោមនស្សស្សបិ សត្តុ បសង្កវសេន “ន ចេវ អត្តមនោ
ហោតី” តិ អត្តមនបដិក្ខេបេន អនត្តមនតា វុត្តាវិយ ហោតីតិ តំ
បដិសេធន្តោ - “អប្បតីតោ ហោតីតិ ន ឯវមត្តោ ទដ្ឋព្ពោ” តិ។ តស្ស
សេតុយាតោ ហិ តថាគតានំ។ យទិ ឯវំ កស្មា អត្តមនតាបដិក្ខេហោតិ អាហា -
“អប្បដិបន្នកេសុ បន អនត្តមនតាការណាស្ស អភាវេនេតំ វុត្ត” តិ។
បដិយអវស្សវេនាតិ ធម្មា ធារេហិ បដិយវិស្សន្ទនេន, បដិយប្បវត្តិយាតិ
អត្តោ។ ឧប្បិលាវិតោតិ ន ឯវមត្តោ ទដ្ឋព្ពោ ឧប្បិលាវិតត្តស្ស ពោធិមូលេ ឯវ
បហ័នត្តា។ បដិបន្នកេសុតិ ឥទំ អធិការវសេន វុត្តំ, អប្បដិបន្នកេសុបិ
តថាគតស្ស អនត្តមនតាការណំ នត្តវ។ ឯតំ វុត្តន្តិ ឯតំ “អត្តមនោ ចេវ
ហោតី” តិ អាទិវចនំ វុត្តំ សាវកានំ សម្មាបដិបត្តិយា សត្តុ អនវដ្ឋាយ
ចិត្តារាជនាយ សម្ពវតោ។

៣១២. ធម៌តោតិ និព្វិសេវនភាវាចាទទេន សិក្ខាបិតោ។

តិរិយាបថបរិវត្តនវសេន អបរិវត្តិត្វា ឯកទិសាយ ឯវ សត្តទិសាវិជារនស្ស
ឥធាធិប្បតត្តា សារីតានំ ហត្ថិទម្ភាជីនំ ឯកទិសាធាវនម្បិ អនិវត្តនវសេនេវ
យុត្តន្តិ អាហា - “អនិវត្តិត្វា ធាវន្តោ ឯកំយេវ ទិសំ ធាវតី” តិ។ កាយេន
អនិវត្តិត្វាវាតិ កាយេន អបរិវត្តិត្វា ឯវ។ វិមោក្ខវសេន អដ្ឋទិសាវិជារតិ, ន
បុរត្ថិមាទិទិសាវសេន។ ឯកប្បហារេនេវាតិ ឯកនិហារេនេវ, ឯកស្មីយេវ វា
ទិវសេ ឯកភាគេន។ “បហារោ” តិ ហិ ទិវសស្ស តតិយោ ភាគោ វុច្ចតិ។
វិជារនញោត្ថ ឈានសមាបជ្ជនវសេន អកលដ្ឋមប្បតិសាតំ ជវនចិត្តបវត្តន្តិ
អាហា “សមាបជ្ជតិយេវា” តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សឡាយតនវិភង្គសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. ឧទ្ទេសវិភង្គសុត្តវណ្ណោនា

៣១៣. ទេសេតព្ពស្ស អត្ថស្ស ឧទ្ទិសនំ ឧទ្ទេសោ, វិភង្គនំ វិភង្គោតិ អាហា -
“មាតិកញ្ចវិភង្គនញ្ចា” តិ តុលេយ្យាតិអាជីនិ ចត្តារិបិ បទានិ បញ្ញាវេវចនានិ។
អថ វា តុលេយ្យាតិ តុលនក្ខតាយ បញ្ញាយ តស្ស ធម្មស្ស បគ្គហាទិវិធិនា
បរិតុលេយ្យ។ តីរេយ្យាតិ តីរណក្ខតាយ បញ្ញាយ តត្ថ
ញ្ញាណកិរិយាសមាបនវសេន តីរេយ្យ។ បរិគ្គល្លោយ្យាតិ តថាសមាបន្នោ
អាទិសំសេ អស្សាទអាជីនេវេ ច វិចិនេយ្យ។ បរិច្ឆិន្ទេយ្យាតិ បរិច្ឆិន្ទក្ខតេន
ញ្ញាណេន អត្ថំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ជានេយ្យ។ អារម្មណេស្វតិ រូចាទិបុគ្គាវម្មណេសុ។
និកក្ខិវសេនាតិ និកាមនវសេន អបេក្ខាវសេន។ តិដ្ឋមានន្តិ បវត្តមាទំ។
គោចរជ្ឈត្តតិ ឈានាវម្មណក្ខតេ។ តញ្ចា ភាវនាចិត្តនាភិក្ខុយ្យ អវិស្សន្តិត្វា
គយ្ហមាទំ អជ្ឈត្តំ វិយ ហោតីតិ “គោចរជ្ឈត្ត” តិ វុច្ចតិ។ ភាវនំ អារម្មស្ស
ភិក្ខុនោ យទិ ភាវនាវម្មណេ និកក្ខិ ឧប្បជ្ឈេយ្យ, តាយ និកក្ខិយា ឧបរិ ភាវនំ

វិស្សន្ទេត្វា ចិត្តសំកោចវសេន សណ្ឌិតំ នាម, តទកាវេន អសណ្ឌិតំ នាម
ហោតីតិ, “អជ្ឈតំ អសណ្ឌិត”ន្តិ វុត្តន្តិ ទស្សន្តោ, “តោចរជ្ឈតេ និកន្តិវសេន
អសណ្ឌិត”ន្តិ អាហា។ តថា ហិ វក្ខតិ - “និកន្តិវសេន ហិ អតិដ្ឋមាណំ
ហានភាគិយំ ន ហោតិ, វិសេសភាគិយមេវ ហោតិ”តិ។ អគ្គហេត្វាតិ រូបាធិសុ
កិត្យា តណ្ហាធិគ្គាហវសេន អគ្គហេត្វា។ តថា អគ្គហណោនេវ ហិ
តណ្ហាបរិតាសាធិវសេន ន បរិតស្សយ្យ។ អវសេសស្ស ច ទុក្ខស្សាតិ
សោកាធិទុក្ខស្ស។ អវសេសស្ស ច ទុក្ខស្សាតិ វា ជាតិជរាមរណាសីសេន
វិចាកទុក្ខស្ស គហិតត្តា កិលេសទុក្ខស្ស ចេវ សំសារទុក្ខស្ស ចាតិ អត្តោ។

៣១៦. រូបមេវ កិលេសុប្បត្តិយា ការណភាវតោ រូបនិមិត្តំ។ រាគាធិវសេន
តំ អនុធាវតីតិ រូបនិមិត្តានុសារី។

៣១៨. និកន្តិវសេន អសណ្ឌិតន្តិ អបេក្ខាវសេន សណ្ឌិតំ និកន្តី បហាយ
បវត្តមាណំ ឧបរិ វិសេសាវហតោតិ។ តេនាហ “និកន្តិវសេន ហិ”តិអាធិ។

៣២០. អគ្គហេត្វា អបរិតស្សនាតិ បញ្ចាទាធនក្ខន្ធន្តេ, “ឯតំ មមា”តិអាធិនា
តណ្ហាធិគ្គាហវសេន ឧទាធិយិត្វា តណ្ហាបរិតាសាធិវសេន បរិតស្សនា,
វុត្តវិបរិយាយេន អគ្គហេត្វា អបរិតស្សនា វេទិតញ្ចា។ កថំ បនេសា
អនុទាធាបរិតស្សនា ហោតីតិ មហាថេរស្ស អធិប្បាយំ វិវិវតុំ ចោទនំ
សមុដ្ឋបេតិ? ឧទាធាតព្ពស្ស អភាវតោតិ តស្ស អនុទាធាបរិតស្សនាភាវេ
ការណាវចនំ។ យទិ ហីតិអាធិ តស្ស សមត្ថនំ។ ឧទាធាបរិតស្សនាវ អស្ស
តថា ឧទាធាតព្ពស្ស តថេវ ឧទាធិន្ទត្តា។ ឯវន្តិ និព្វាធិអាការេន។ ឧទាធិន្ទាបីតិ
គហិតបរាមជ្ជាបិ។ អនុទាធិន្ទាវ ហោត្តិ អយោនិសោ គហិតត្តា, វិញ្ញសុ
និស្សាយ ជាតិគព្ពត្តា ច។ ធិដ្ឋិវសេនាតិ មិច្ឆាធិដ្ឋិយា គហណាការវសេន,
តស្ស បន អយថាភូតគាហិតាយ បរមត្ថតោ ច អភាវតោ។ អត្ថតោតិ

បរមត្ថតោ។ អនុបាទាបរិតស្សនាយេវ នាម ហោតិ ឧបាទាតញ្ញាការស្ស
អភាវេន តំ អនុបាទិយិត្វា វេ បរិតស្សនាតិ កត្វា។

បរិវត្តតិ ធន តទេវ រូបំ អញ្ញថា បរត្ថំ បរិវត្តតិ, អថ ខោ បកតិជហនេន
សភាវិកមេន នស្សតិ ភិជ្ជតិ។ វិបរិណាតន្តិ អញ្ញថត្ថំ គតំ វិនជ្ជំ។
កម្មវិញ្ញាណន្តិ អភិសង្ការវិញ្ញាណំ។ “រូបំ អត្តា” តិ អាទិ មិច្ឆាគាហាវសេន
វិញ្ញាណស្ស រូបភេទេន វុត្តស្ស ភេទានុបរិវត្តិ ហោតិ។ វិបរិណាមំ អនុគន្ធា
វិបរិវត្តនតំ អារត្ត បរត្ថំ វិបរិណាមាណុបរិវត្តំ; តតោ សមុប្បន្នា បរិតស្សនា
វិបរិណាមាណុបរិវត្តជា បរិតស្សនាតិ ឧស្សេន្តោ អាហា - “វិបរិណាមស្ស... បេ...
បរិតស្សនា” តិ។ អកុសលធម្មសមុប្បាទា ចាតិ, “យំ អហុ វត មេ, តំ វត មេ
នត្ថិ” តិ អាទិនា បរត្តា អកុសលចិត្តប្បាទធម្មា។ ខេបេត្វាតិ បរត្ថិតុំ
អប្បធានវសេន អនុប្បត្តិនិមិត្តតាយ ខេបេត្វា។ ភយតាសេនាតិ
ភាយនវសេនបិ ចិត្តត្រាសេន។ តណ្ហាភាសេនាតិ តស្សនេន។ សវិយាតោតិ
ចិត្តវិយាតនវិយាតេន សវិយាតោ។ តតោ វេ ចេតោទុក្ខេន សទុក្ខោ។
មណិករណ្ណាកសញ្ញាយាតិ វិត្តករណ្ណំយេវ មណិបរិបុណ្ណាករណ្ណាតិ
ឧប្បន្នសញ្ញាយ។ អគ្គហេតុ បរិតស្សនាតិ គហោតព្ពស្ស អភាវេន គហណាម្បិ
អវិជ្ជមានបក្ខិយមេវាតិ អគ្គហេតុ បរិតស្សនា នាម ហោតិ។

៣២០. កម្មវិញ្ញាណមេវ នត្ថិ សតិ កម្មវិញ្ញាណោ រូបភេទានុបរិវត្តិ
សិយាតិ កម្មវិញ្ញាណាការវិនិច្ឆ័យនមុខេន វិណាសវស្ស សព្វសោ
កិលេសាភារំ ឧស្សេតិ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឧទ្ទេសវិកដ្ឋសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. អរណវិកដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

៣២៣. គេហស្សិតវសេនាតិ កិលេសនិស្សិតវសេន អនុរោជវសេន។ នេវ
ឧត្តិបេយ្យាតិ ន អនុគ្គណ្ហោយ្យ។ ន អវត្តិបេយ្យាតិ គេហស្សិតវសេន
វិរោជវសេន ន និគ្គណ្ហោយ្យ។ អនុរោជនវិទា សម្មហំសនវសេន
យថាភូតគុណកថនំ នេវស្សាទនា វជ្ជាការតោ; តថាវិរោជនវិទា
វិវេចនវសេន យថាភូតនោសកថនំ ន អបសាទនំ។ សភាវមេវាតិ
យថាភូតសភាវមេវ កស្សចិ បុគ្គលស្ស អនាទេសករណាវសេន កថេយ្យ,
សេយ្យថាបិ អាយស្មា សុត្វតិត្តោវា។ វិនិច្ឆ័តសុខន្តិ, “អជ្ឈត្តំ អនវជ្ជ”ន្តិអាទិនា
វិសេសតោវិនិច្ឆ័តសុខាយ ហោតិ។ បរម្មុខា អវណ្ណាន្តិ ស្វាយំ រហោវាទោ
បេសុញ្ញបសំហារវសេន បវត្តោ ឥធាធិប្បតោតិ អាហា “បិសុណាវាចន្តិ
អត្តោ”តិ។ ជីណាតីតិ ជីណោ, យោ ភាសតិ, យញ្ច ឧទ្ទិស្ស ភាសតិ, ទ្វេបិ
ហីសតិ វិពាធិតីតិ អត្តោ, តំ ជីណាវាទំ។ ស្វាយំ យស្មា កិលេសេហិ អាកិល្លោ
សំកិលិដ្ឋោ ឯវ ច ហោតិ, តស្មា វុត្តំ - “អាកិល្លំ សំកិលិដ្ឋំ វាច”ន្តិ។ តេន
អវសិដ្ឋំ តិវិធម្មិ វចីទុច្ឆរិតមាហា។ អធិដ្ឋហិត្វាតិ, “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ
អន្លោសាយ។ អាទាយាតិ បគ្គយ្យ។ វោហារេយ្យាតិ សមុទាចរេយ្យ។
លោកសមញ្ញន្តិ លោកសង្កេតំ។

៣២៤. អារម្មណតោ សម្មយោគតោ កាមេហិ បដិសំហិតត្តា
កាមបដិសន្ធិ, កាមសុខំ។ តេនាហា “កាម្មបសំហិតេន សុខេនា”តិ។
សទុក្ខោតិ វិចាកុកុដ្ឋន សំកិលេសទុក្ខេន សទុក្ខោ។ តថា សបរិឡាហោតិ
វិចាកបរិឡាហោន ចេវ កិលេសបរិឡាហោន ច សបរិឡាហោ។

៣២៦. វជ្ជតោ និស្សិតុំ អទត្វា តត្ថវ សីទាបនតោ មិច្ឆាបដិបទាភាវេន
សត្តេ សំយោជេតីតិ សំយោជនំ, វិសេសតោ ភវសំយោជនំ តណ្ហាតិ អាហា
“តណ្ហាយេតំ នាម”ន្តិ។ ន តណ្ហាយេវ មាណនយោបិ សំយោជនត្តំ សាធន្តិ

នាម សត្តសោ សំយោជនតោ សុដ្ឋពន្ធនតោ។ តេន វុត្ថំ - “អវិជ្ជាជីវណានំ,
ភិក្ខុវេ, សត្តានំ តណ្ហាសំយោជនាន”ន្តិ (សំ. និ. ២.១២៥-១២៦)។

ឥមំ ចតុក្កន្តិ, “យេ កាមបជិសន្តិសុខិនោ សោមនស្សនុយោគំ អនុយុត្តា,
យេ អត្តកិលមថានុយោគំ អនុយុត្តា”តិ ឯវមាគតំ ឥមំ ចតុក្កំ និស្សាយ។
“ឯតទគ្គេ ឋបិតោ”តិ, វត្វា តំ និស្សាយ ឋបិតការំ វិត្តារតោ ទស្សេតុ,
“ភគវតោ ហិ”តិ អាទិ វុត្ថំ។ ឧស្សាទនា អបសាទនា បញ្ញាយន្តិ តថាគតេន
វិនេតព្ពបុគ្គលវសេន ធម្មទេសនាយ បវត្តេតព្ពតោ។ អយំ បុគ្គលោ... បេ....
អាចារសម្មន្នោតិ វា នត្តិ បរេសំ អនុទ្ទេសកវសេន ធម្មទេសនាយ
បវត្តនតោ។

៣២៩. បរម្មទា អវណ្ណាន្តិ និទ្ទិយស្ស នោសស្ស និទ្ទនំ។ ន ហិ កធាចិ និទ្ទិយោ
បសំសិយោ ហោតិ, តំ បន កាលំ ញាត្វាវ កថេតព្ពន្តិ អាហា, “យុត្តបត្តកាលំ
ញាត្វាវ”តិ។ ឱណាវាទេបិ ឯសេវ នយោ តស្ស វហោវាទេន
សមាទយោគក្ខមត្តា។

៣៣០. ឃាតិយតីតិ វជ្ជិយតិ។ សន្នោបិ ភិជ្ជតិ នស្សតិ, ភេទោ ហោតីតិ
អត្តោ។ គេលញ្ញប្បត្តោតិ ខេទំ បរិស្សមំ បត្តោ។ អបលិពុទ្ធន្តិ នោសេហិ
អននុបតីតំ។

៣៣១. អភិនិវិស្ស វោហាវតីតិ ឯវមេតំ, ន តតោ អញ្ញាថាតិ តំ ជនបទនិវុត្តិ
អភិនិវិសិទ្ធា សមុទាចរតិ។ អតិដាវនន្តិ សមញ្ញំ នាមេតំ លោកសង្កេតសិទ្ធា
បញ្ញត្តិ បញ្ញត្តិមត្តេ អដ្ឋត្វា បរមត្តតោ ថាមសា បរាមស្ស វោហាវណំ។

៣៣២. អបរាមសន្នោតិ អនភិនិវិសន្នោ សមញ្ញាមត្តតោវ វោហាវតិ។

៣៣៣. មរិយាឧកាជនីយន្តិយ ជាវុត្តសម្មាបដិបទាយ មិច្ឆាបដិបទាយ ច
អញ្ញមញ្ញំ សង្ករការវិភាជនំ។ រណន្តិ សត្តា ឯតេហិ កន្ទន្តិ អកន្ទន្តាបិ
កន្ទនការណាការតោតិ រណា; រាគនោសមោហា, ទសបិ វា កិលេសា, សព្វេបិ
វា ឯកន្តាគុសលា, តេហិ នាឈប្បការទុក្ខនិព្វត្តកេហិ អភិភូតា សត្តា កន្ទន្តិ;
សហ រណេហិតិ សរណោ។ រណសន្តោ វា រាគាធិវេល្លាសុ និរុទ្ទោ។ តេនាហ
“សរដោ សកិលេសោ”តិ។ ចាឡិយំ បន “សទុក្ខោ ឯសោ ធម្មោ”តិអាធិនា
អាគតត្តា កាមសុខានុយោគាធយោបិ “សរណោ”តិ វុត្តាតិ ទុក្ខាធិនំ
រណភារោ តន្តិព្វត្តកសភារាវនំ អគុសលានំ សរណតា ច វេទិតញ្ចា។
អរណោតិអាធិនំ បទានំ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចា។

វត្ថុ សោធនីតិ និរោធសមាបដ្ឋនេន មហាប្បលការករណេន
ទក្ខិណោយ្យវត្ថុភូតំ អត្តានំវិសោធនីតិ; និរោធសមាបត្តិយា វត្ថុវិសោធនំ
និរោធំ សមាបដ្ឋិត្វា វុដ្ឋិតានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ មហាកស្សបត្ថេរាធិនំ
ទិន្នទក្ខិណាវិសុទ្ធិយា ធិបេតព្វំ។ តេនាហ “តថា ហិ”តិអាធិ។ តថេវាតិ ឥមិនា
“បិណ្ឌាយ ចរន្តោ”តិអាធិ ឧបសំហរតិ។ មេត្តាការំនាយ
មុទុក្ខតចិត្តពហុមាធិបុព្វកំ ទេន្តិតិ, “សុភូតិត្ថេរោ ទក្ខិណំវិសោធនីតិ”តិ វុត្ថំ។
តេន ទាយ កតោបិ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិ ទស្សេតិ។ វត្ថុសោធនំ បន បដិភាគតោ។
ឯវំ បន កាតុំ សក្កាតិ សាវកានម្បិ កិមេវំ លហុវុដ្ឋានាធិដ្ឋានំ សាវកេសុ
ចិណ្ឌាវសីភារោ សម្ពរតីតិ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ អគ្គសាវកមហាសាវកេសុ កី វត្ថុព្វំ,
បកតិសាវកេសុបិ វសិប្បត្ថេសុ លព្ពតីតិ តេ ទស្សេន្តោ, “អាម
សក្កា”តិអាធិមាហា។ សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

អរណាវិកដ្ឋុសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

១០. ធាតុវិកដ្ឋុសុត្តវណ្ណោនា

៣២២. អបរិក្ខណាយុកំ បុគ្គសាតិកុលបុត្តំ ឧទ្ទិស្ស គមនន្តិ កត្វា វុត្តំ
“តុរិតគមនចារិក”ន្តិ។ មម វាសុបគមនេន តវ ចិត្តស្ស អជាសុកំ អនិជ្ឈំ សចេ
នត្ថិ។ សោតិ បុព្ពបគតោ។ ទិន្នំ ទិន្នមេវ វដ្ឋតីតិ ឯកវាវំ ទិន្នំ ទិន្នមេវ យុត្តំ, ន បុន
ធាតព្ពន្ធិ អធិប្បាយោ។ កតំ កតមេវាតិ សង្កហត្ថំ កតំ អនុច្ឆរិកកម្មំ
កតមេវ, ន តំ បុន វិបរិវត្តេតព្ពន្ធិ អធិប្បាយោ។

បុគ្គសាតិម្ហិ ឧភយថាបិ កុលបុត្តភារោ បរិបុណ្ណោ ឯវាតិ អាហា -
“ជាតិកុលបុត្តោបិ អាចារកុលបុត្តោបី”តិ។ តត្រាតិ តស្មី តក្កសីលតោ
អាគមនេ។ អង្កេ និបន្នធារកំ វិយ ជនំ តោសេតិ តុដ្ឋិ ចាបេតិ។ រតនាធិ ឧប្បជ្ជន្តិ
បព្ពតសមុទ្ធាទិសន្និស្សិតត្វា បច្ចន្តទេសស្ស។ ទស្សនីយន្តិ ទស្សនេនេវ
សុខាវហំ។ ឯវុបន្តិ ទស្សនីយំ សវនីយញ្ច។

អនក្សកម្ពលេ មហាក្សកម្ពលេ។ សារករណ្ណាកេតិ
ចន្ទនសារាទិសារមយករណ្ណាកេ។ លិខាបេត្វា ឧត្តិរាបេត្វា។ លាខាយ
វដ្ឋាបេត្វាតិ មុខំ បិទហិត្វា លាខាបរិកម្មំ កាវេត្វា។

អន្តោ ទុស្សកណ្ហិកំ អត្ថីតិ អញ្ញាសិ នាតិគរុកភារតោ។ អនក្សា
អហោសុន្តិ វណ្ណាសម្មត្តិជស្សសម្មត្តិបមាណាមហត្ថទុន្ទិម្ហាបិយតាហិ មហាក្សា
អហោសុំ, មហាបុញ្ញោ រាជា តស្ស អត្ថេវាតិ អធិប្បាយោ។

យទិ ឯវំ, “តិន្ទុ ខោ បេសេមី”តិ កស្មា វីមំសំ អាបជ្ជិតិ អាហា - “អបិច ខោ
បនា”តិអាធិ។ សោតិ តិម្ហិសារោ រាជា។ វិចិនិតុំ អារទ្វោ រតនស្ស អនេកវិធកត្តា
ឧត្តរុត្តរិញ្ច បណ្ឌិតតរាទិភារតោ។ សុវណ្ណារជតាធិតិ
សុវណ្ណារជតបវាធិមណិមុត្តារេធិរិយាធិ។ ឥន្ទ្រិយពទ្ធន្តិ
ចក្ខាទិឥន្ទ្រិយបជិតទ្ធា។ បទេសន្តិ គុណាវសេន ឯកទេសំ ន ចាបុណាតិ។

សាមី សច្ចានំ អភិសម្ពុទ្ធតាសាមញ្ញេន, “ពុទ្ធវតនម្យិ ធុរិយ”ន្តិ វុត្តំ។
ពុទ្ធវតនសមំ វតនំ នាម នត្ថិ, យស្មា បន ឥមស្មី លោកេ បរស្មី វា បន ពុទ្ធន
សទិសោ នវិជ្ជតីតិ។ បឋមពោធិយំយេវ បវត្តតីតិ កត្វា វុត្តំ
“យោសោបី”តិអាទិ។

រាជា តុដ្ឋា ចិន្តេសិ, “តត្ថ អវិជ្ជមានំយេវ បេសេតុំ លទ្ធ”ន្តិ។ តស្មាតិ យស្មា
បរិបុណ្ណំ ឯកទិវសម្បិ តស្មី បទេសេ ពុទ្ធានំ អាវាសបរិគ្គហោ នត្ថិ, តស្មា។
បុព្វទិសាមុខន្តិ បុព្វទិសាភិមុខំ សីហបញ្ញវំ។ តេនស្ស សុវិភូតាលោកតំ
ទស្សេតិ។

ឯវំ អនញ្ញាសាធារណស្ស ភកវតោ វ្យាទិសោ សមុទាគមោតិ ទស្សេតុំ, “ឯវំ
ទស ចារមិយោ បូរេត្វា”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯវំ សម្បទ្ធសមុទាគមស្ស តទន្ទរូចា អយំ
ជលសម្បទាតិ ទស្សេតុំ, “តុសិតកវនតោ”តិអាទិ វុត្តំ។

អរិយធម្មោ នាម អរិយមគ្គប្បដានោ, អរិយមគ្គោ ច
សត្តតីសពោធិបក្ខិយសង្គហោ, តេ ច ឧទ្ទេសមត្តនេវ គហិតាតិ អាហា -
“សត្តតីសពោធិបក្ខិយេ ឯកទេសេន លីឡិត្វា”តិ។ ចូឡសីលាធិនិ ព្រហ្មជាលេ
(ធិ. និ. ១.៨-៩) អាគតនយេន វេទិតញ្ញានិ។ ធម្មាវសំវំ សតិសម្បជញ្ញន្តិ
មនច្ឆដ្ឋានំ ធារាណំ សំវរណាវសេន សត្តដ្ឋានិកំ សតិសម្បជញ្ញំ។ ធាទសប្បភេទំ
ចីវរាទិចតុប្បន្ទយសន្តោសំ។ អវញ្ញវុត្តមូលាធិនញ្ញា វិភង្គំ ភាវនានុកូលំ
សេនាសនំ។ “អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយា”តិអាទិនា វុត្តំ នីវរណាប្បហានំ។
បរិកម្មន្តិ កសិណាទិបរិកម្មំ។ ចាឡិយំ អាគតនយេន អដ្ឋតីស កម្មដ្ឋានានិ។
វិសុទ្ធិបដិចាជិយា យាវ អាសវក្ខយា ឥមំ បដិបត្តិ ឯកទេសេន លីឡិ។
សោឡសវិជន្តិ សោឡសវិជការនាយ បយោគំ។

កិលញ្ចមយេតិ នាធាវីធិកិត្តិវិកត្តេ សណ្ឋាសុខុមរតនបរិសិទ្ធិតេ
កិលញ្ចមយសមុគ្គេ។ ពហិវត្ថេនវេបេត្វាតិ បឋមំ សុខុមកម្ពលេនវេបេត្វា
បដិចាជិយា តេត្តិសាយ សមុគ្គេសុ បក្ខិបិត្វា តតោ ពហិ សុខុមវត្ថេនវេបេត្វា
នាទេត្វា។ តិណាគប្បបហានសម្មជ្ជនាទិនា សោធិតមត្តកមេវ ហោតុ,
កទលិបុណ្ណាយជឋបនធនបដាកុស្យបនាទិអលង្ករណេន មា និដ្ឋាបេថាតិ
អត្ថោ។ រាជានុភាវេន បដិយាទេថាតិ មម រាជានុរូបំ សន្នេស, អលង្ករេថាតិ
អត្ថោ។ អន្តរភោគិកានន្តិ អនុយុត្តរាជមហាមត្តានំ។ ជវនទូតេតិ ឱប្បំ
គប្បន្តកទូតបុរិសេ។ តាឡេហិ សហ អវចរន្តិតិ តាឡាវចរា។

រញ្ញា បណ្ណាការំ ឧទ្ទិស្ស កតប្បជាសក្ការស្ស អមច្ចតោ សុតត្តា
បណ្ណាការំ ឧទ្ធជ្ជានេ វេបេត្វា សយំ និចាសនេ និសិទ្ធោ។ នាយំ អញ្ញស្ស
រតនស្ស ភវិស្សតិ អយំ បរិហារោ អញ្ញស្ស មណិមុត្តាទិភេទស្ស រតនស្ស ន
ភវិស្សតិ មណិមុត្តាទិហិ អភិសង្កតត្តា។ ពលវសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជិ
ចិរតនកាលំ ពុទ្ធសាសនេ ភាវិតភាវនតាយ វាសិតវាសនតាយ យដេ ទិចោ
វិយ អព្ពន្ធរេ វេ សមុជ្ឈលមានបរិបក្កតិហោតុកភាវតោ។

នាវេមីតិ ឥច្ឆាមិ, គណ្ណាមីតិ អត្ថោ។ ទ្វេជ្ឈវចនន្តិ ទ្វេជ្ឈ កភាវោ។ អន្តរំ
ករោតីតិ ទ្វិន្នំ ចាធានំ អន្តរំ តំ លេខំ ករោតិ, ឯកេន ចាទេន អតិក្កមីតិ អត្ថោ។
តស្ស គតមគ្គេនាតិ តាយ ទេវិយាវិវដ្តមាធាយ នាសិតាយ គតមគ្គេន។ តំ
បន លេខន្តិ បុក្កសាតិណា កតលេខំ។ បណ្ណាច្ឆត្តកន្តិ តាលបត្តមុដ្ឋិ។

សត្តការវេនាតិ សត្តវិ ឧប្បន្នបសាទបេមពហុមានសម្ភវេន។ តទា
សត្តារំយេវ មនសិ កត្វា តន្តិទ្ធិភាវេន គប្បន្នោ, “បុច្ឆិស្សមី”តិបិ ចិត្តំ ន
ឧប្បាទេសិ, “ឯត្ថ នុ ខោ សត្តាវសតី”តិ បរិវិតក្កស្សេវ អភាវតោ; រាជគហំ
បន បត្វា រញ្ញា បេសិតសាសនវសេន តត្ថ ចរិហារស្ស ពហុភាវតោ សត្តា

កហំ វសតីតិ បុត្តិ។ សត្តុ ឯកកស្សេវ និក្ខមនំ បញ្ចចត្តាលីស យោជនានិ
បទសា គមនញ្ច ធម្មបូជារសេន កតត្ថិ ទដ្ឋព្ពំ។ ធម្មបូជាយ ច ពុទ្ធានំ
អាចិណ្ណាការោ ហោជ្ជាវិត្តារិតោយេវ។ ពុទ្ធសោភំ បន បដិច្ឆាទេត្វា
អញ្ញាតកវេសេន តត្ថ គមនំ តស្ស កុលបុត្តស្ស វិស្សត្តវសេន
មគ្គទរថបដិបស្សម្ពនត្ថំ។ អប្បដិបស្សទ្ធមគ្គទរថា ហិ ធម្មទេសនាយ ភាជនំ ន
ហោតីតិ។ តថាហិ វត្ថុតិ, “ននុ ច ភគវា” តិអាទិ។

ឧរុទ្ធពិសាលន្តិ កេចិ។ អតិវេកតិយោជនសត្តន្តិអាទិនា អន្ទយតោ
ព្យតិវេកតោ ច មច្ឆេវិនយនេ សព្វាហ្មចារីនំ ឡិវាទទានំ។
អច្ឆន្តសុខុមាលោតិអាទិនា សត្តុ ធម្មការវេន សទ្ធិ កុលបុត្តស្សបិ ធម្មការវំ
សំសន្នតិ សមេតីតិ ទស្សេតិ។ តេន ភគវតោ កតស្ស បច្ចគ្គមនស្ស
ហានគតការំ វិភាវេន្តោ អញ្ញេសម្មិ ភព្វរចានំ កុលបុត្តានំ យថាវហំ សន្តិហោ
កាតព្វោតិ ទស្សេតិ។

ព្រហ្មលោកប្បមាណន្តិ ឧច្ឆភាវេន។ អាទុភាវេនាតិ ឥទ្ធានុភាវេន យថា
សោសោតបថំ ន ឧបគច្ឆតិ, ឯវំ រូបសមេតុំ សក្កោតិ។ អវិព្ពន្ធពិព្ពមរហិតំ
និល្លោលុប្បំ។ “ការវនបុំសកំ បនេត” ត្ថិវត្ថា តស្ស វិវរណត្ថំ, “ចាសាទិកេន
ភិយាបថេនា” តិ វុត្ថំ។ ឥត្ថម្ពតលក្ខណោ ឯតំ ករណាវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ
“យថា ភិយតោ” តិអាទិ។ អមនាថោ ហោតិ បស្សន្តានំ។ សីហសេយ្យាយ
និបន្នស្សបិ ហិ ឯកច្ឆេ សរិរាវយវា អនោទិត្តវិត្តត្តារិយ ទិស្សន្តិ។ កដិយំ ទិដ្ឋ
ឧរុសន្និទំ ទិដ្ឋញ្ច ជាណុសន្និទំ វសេន ចតុសន្និកបល្លង្គំ។ ន បតិជ្ជាតីតិ
នប្បវត្តតិ, “កំសិ ត្វ” ត្ថិអាទិនា អបុច្ឆិតេ កថាបវត្តិ ឯវ ន ហោតិ។
អប្បតិដ្ឋិតាយ កថាយ ន សញ្ញាយតីតិ តថា បន បុច្ឆាវសេន កថាយ

អប្បវត្តិតាយ ឧបរិ ធម្មកថា ន សញ្ញាយតិ ន ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតីតិ តស្មា។
កថាបតិដ្ឋាបនត្ថំ កថាបវត្តនត្ថំ កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ វា បុច្ឆិ។

សភាវមេវ កថេតីតិ អត្ថនោ ភគវតោ អធិដ្ឋបុព្ពត្តា “អធិដ្ឋបុព្ពកំ
កថមហំ ជានេយ្យ”ន្តិ សភាវមេវ កេវលំ អត្ថនោ អដ្ឋាសយមេវ កថេតិ; ន
បន សនេវកស្ស លោកស្ស សុចាកដំ សភាវសិទ្ធិំ ពុទ្ធរូបកាយសភាវំ។ អថ
វា សភាវមេវ កថេតីតិ “ឥនមេវ”ន្តិ ជានន្តោបិ តទា ភគវតោ រុចិយា
តថាបវត្តមាណំ រូបកាយសភាវមេវ កថេតិ អប្បវិក្ខម្ហន្តិ អធិប្បាយោ។
តេនាហ - “តថា ហិ ន”ន្តិអាទិ, វិបស្សនាលក្ខណមេវ បដិបទន្តិ អធិប្បាយោ។

៣៤៣. “បុព្ពភាគបដិបទំ អកថេត្វា”តិ វត្ថោ បុព្ពភាគបដិបទាយ អកថនេ
ការណំ បុព្ពភាគបដិបទញ្ច សរូបតោ ទស្សេតុំ, “យស្ស ហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។
អបរិសុទ្ធាយបិ បុព្ពភាគបដិបទាយ វិបស្សនា តថា ន កិច្ចការី, បកេវ
អវិជ្ជមានាយាតិ, “យស្ស ហិ... បេ.... អបរិសុទ្ធា ហោតិ”ច្នេវ វុត្ថំ។
បុព្ពភាគបដិបទា ច នាម សង្ខេបតោ បន្ទវស ចរណធម្មាតិ អាហា -
“សីលសំវរំ... បេ.... ឥមំ បុព្ពភាគបដិបទំ អាចិត្តតិ”តិ។ យានកិច្ចំ សាធនិ
មគ្គគមនេន អកិលន្តការីសាធនត្ថា។ ចិរកាលំ បរិការីតាយ បរិបក្កតតាយ
ហេតុសម្បទាយ ឧបដ្ឋាបិតំ សាមណោសីលម្បិ បរិបុណ្ណំ
អឧណ្ណាទិការីប្បត្តិយា, យំ បុព្ពហេតុត្ថា “សីល”ន្តិ វុច្ចតិ។

ធាតុយោ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានា, បញ្ញត្តិមត្តោ បុរិសោ អវិជ្ជមានោ។ អថ
កស្មា ភគវា អរហត្តស្ស បទដ្ឋានភូតំ វិបស្សនំ កថេន្តោ “ធធាតុរោ”តិ
អវិជ្ជមានប្បធានំ ទេសនំ អារភីតិ អាហា - “ភគវា ហិ”តិអាទិ។ កត្តចិ “តេវិជ្ជោ
ធម្មតិញ្ញោ”តិអាទិសុ វិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានំ ទស្សេតិ។ កត្តចិ - “ឥតិរូបំ, ភិក្ខុវេ,
បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាយាយ តិដ្ឋតី”តិអាទិសុ (អ. និ. ១.១) អវិជ្ជមានេន វិជ្ជមានំ

ទស្សន៍។ កត្តចិ “ចក្កវិញ្ញាណំ សោតវិញ្ញាណា”ន្តិអាទីសុ (វិភ. ១២១)
វិជ្ជមានននវិជ្ជមានំ ទស្សន៍។ កត្តចិ - “ខត្តិយគុមារោ ព្រាហ្មណាកញ្ញាយ
សន្ធិសំវាសំ កប្បតី”ន្តិអាទីសុ (ជី. និ. ១.២៧៥) អវិជ្ជមានន អវិជ្ជមានំ
ទស្សន៍។ ឥធម៌ បនវិជ្ជមានន អវិជ្ជមានំ ទស្សន៍។ “ធនាតុរោ”ន្តិ ហិ
សមាសត្តោ អវិជ្ជមានោ បុគ្គលវិសយត្តោ, តស្ស បទស្ស អវយវត្តោ បន
អប្បធានត្តោវិជ្ជមានោ, សោ សទ្ធក្កមេន អប្បធានោបិ អត្តក្កមេន បធានោតិ
អាហា - “វិជ្ជមានន អវិជ្ជមានំ ទស្សន្តោ”ន្តិ។ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយេត្ត ទេសនាយ
ការណំ ទស្សន៍, “សចេ ហី”ន្តិអាទី វុត្តំ។ ឧបដ្ឋាបេយ្យាតិ - “ធាតុយោ”ឥច្ឆេ
កុលបុត្តស្ស ចិត្តំ និវេសេយ្យ តថា សញ្ញានេយ្យ, ឯវំ ធម្មំ ទេសេយ្យាតិ អត្តោ។
សន្ថេហំ ករេយ្យាតិ អសតិ បុរិសេ កោ ករោតិ? កោ បដិសំវេទេតិ, ធាតុយោ
ឯវាតិ កី ទុ ខោ ឥទំ, កថំ ទុ ខោ ឥទន្តិ សំសយំ ឧប្បាទេយ្យ? សម្មោហំ
អាបន្នេយ្យាតិ ចតុរដ្ឋសមន្មាគតេ អន្ធការេ វត្តមានំវិយ ទេសិយមាទេ អត្ត
សម្មោហំ អាបន្នេយ្យ។ តថាភូតោ ច ទេសនាយ អភាជនភូតត្តោ ទេសនំ
សម្មជិដ្ឋិតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ ឯវាមាហាតិ ឯវំ “ធនាតុរោ”ន្តិ អាហា។

យំ តុំ បុរិសោតិ សញ្ញានាសីតិ យំ រូចារូបធម្មសម្មហំ បពន្ធវសេន
បវត្តមានំ អធិដ្ឋានវិសេសវិសិដ្ឋំ - “បុរិសោ សត្តោ ឥត្តី”ន្តិអាទីនា តុំ
សញ្ញានាសិ, សោ ធនាតុរោ។ សន្តេសុបិ ធនាតុវិនិមុត្តេសុ ធាតុន្តេវេសុ
សុខាវគ្គហណាត្ថំ តថា វុត្តំ តគ្គហណេនេវ ច តេសំ គហោតព្ពតោ,
ស្វាយមត្តោ ហេដ្ឋា ទស្សិតោ ឯវំ។ សេសបទេស្វតិ
“ធនស្សាយតនោ”ន្តិអាទីបទេសុបិ។ ចត្តាវិ អធិដ្ឋានានិ ចតស្សោ បតិដ្ឋា
ឯតស្សាតិ ចតុរាធិដ្ឋានោ, អធិតិដ្ឋតិ បតិដ្ឋហតិ ឯតេនាតិ អធិដ្ឋានំ, យេសុ
បតិដ្ឋាយ ឧត្តមត្ថំ អវហត្ថំ អធិគច្ឆតិ, តេសំ បញ្ញាទីនំ ឯតំ អធិវចនំ។ តេនាហា
“ស្វាយំ ភិក្ខុ”ន្តិអាទី។ ឯត្តោតិ វដ្តតោ។ វិវដ្តិត្វាតិ វិនិវដ្តិត្វា អបសក្កិត្វា។

ឯត្ថាតិ វា ឯតេហិ ធនាតុអាទីហិ។ ឯត្ថ ហិ និវិជ្ជស្ស អាយត្តស្ស ឧត្តមាយ
សិទ្ធិយា អសម្ពុតោតិ។ បតិជ្ជិតន្តិ អរិយមគ្គាធិកមវសេន សុប្បតិជ្ជិតំ។ ឯវញ្ញា
សត្តសោ បដិបក្ខសមុច្ឆន្ននេន តត្ថ បតិជ្ជិតោ ហោតិ។ មញ្ញស្សវា នប្បវត្តន្តិ
ធម្មាបិ ធារេហិ បវត្តមានសោតាយ មគ្គនវិសោសិតាយ សត្តសោវិគតាយ
សត្តសោវិច្ឆេទប្បត្តិយា ន សន្និទ្ធ។ តេនាហា “នប្បវត្តន្តិ” តិ។ យស្មា មាទេ
សត្តសោ សមុច្ឆិន្ន អសមុច្ឆិន្នោ អនុបសន្តោ កិលេសោ នាម នត្ថិ, តស្មា អាហា -
“មុនិ សន្តោតិ វុច្ឆតិ” តិ វាគគ្គិអាទីនំ និព្វានេន និព្វតោ។

បញ្ញំ នប្បមន្ទេយ្យាតិ, “ធិវសំ ចង្គ្គមេន និសង្ខាយ អារវណីយេហិ ធម្មេហិ
ចិត្តំ បរិសោធនតិ” តិអាទិនយប្បវត្តាយ (ម. និ. ១.៤២៣; ២.២៤; ៣.៧៥; សំ. និ.
៤.១២០; អ. និ. ៣.១៥; វិគ. ៥១៩; មហានិ. ១៦១) អប្បមាទប្បដិបត្តិយា
សមាធិវិបស្សនាបញ្ញំ នប្បមន្ទេយ្យ។ ឯតេន បុព្វភាគិយំ
សមថវិបស្សនាការំនមាហា។ សច្ចមនុរក្ខេយ្យាតិ សច្ចានុរក្ខនាបទេសេន
សីលវិសោធនមាហា; សច្ចេ បិតោ សមាធិន្ទសីលំ អវិកោបេត្វា បរិបូរេន្តោ
សមាធិសំវត្ថនិយតំ ករោតិ។ តេនាហា “វចីសច្ចំ រក្ខេយ្យា” តិ។
កិលេសបរិច្ចាគំ ព្រូហេយ្យាតិ តទង្គាធិវសេន កិលេសានំ បរិច្ចជនវិធី
វង្សេយ្យ។ កិលេសវ្យុបសមនំ សិក្ខេយ្យាតិ យថា តេ កិលេសា តទង្គាធិវសេន
បរិច្ចត្តា យថាសមុទាទារប្បវត្តិយា សន្តានេ បរិឡាហំ ន ជនេន្តិ; ឯវំ កិលេសានំ
វ្យុបសមនវិធី សិក្ខេយ្យ បញ្ញាធិដ្ឋានាទីនន្តិ លោកុត្តរានំ បញ្ញាធិដ្ឋានាទីនំ។
អធិកមត្តាយាតិ បដិលាភត្តាយ។

៣៤៧. បុព្វេ វុត្តានន្តិ, “ចតុរាធិដ្ឋានោ, យត្ថ បិតំ មញ្ញស្សវា នប្បវត្តន្តិ” តិ
(ម. និ. ៣.៣៤៣) ឯវំ បុព្វេ វុត្តានំ។

៣៤៨. វត្តព្រំកវេយ្យាតិ និទ្ទេសវសេន វត្តព្រំកវេយ្យ។ អាទិប្បាតិ
ឯវមាទិប្បាតិ។ កិច្ចំ នត្តិ កិច្ចាការតោ។ ឧប្បជិចាជិធាតុកន្តិ អយថានុបុត្តិកំ។
យថាធម្មវសេនេវាតិ នេសេតព្ពធម្មានំ យថាសភាវេនេវ។ សប្បាយំ ធុតផ្គន្តិ
អត្តនោ កិលេសនិគ្គណ្ឌានយោគ្គំ ធុតផ្គន្តិ។ ចិត្តុចិត្តិ អត្តនោ ចិត្តបកតិយា
អាចរិយេហិ វិរោចេតព្ពំ, ចរិយានុកូលន្តិ អត្តោ។ ហត្ថិបទោបមសុត្តាទិសូតិ
អាទិ-សន្ទេន វិសុទ្ធិមគ្គធាតុវិភង្គាទិ សង្កណ្ឌាតិ។

៣៥២. អយម្បេត្តាតិ បិ-សន្ទោ សម្មិណ្ឌានត្តោ។ តេន “អថាបរំ
ឧបេក្ខាយេវ អវសិស្សតី”តិ ឧបរិទេសនំ សម្មិណ្ឌាតិ។ សោបិ ហិ ចាជិយេក្កោ
អនុសន្និតិ។ ននុ ចាយំ យថាឧទ្ធិដ្ឋាយ វិញ្ញាណធាតុយា និទ្ទេសោបិ ភវិស្សតីតិ
យថានុសន្និនយោវិជ្ជតីតិ? ន, វិញ្ញាណធាតុនិទ្ទេសនយេន នេសនាយ
អប្បវត្តត្តា តេនាហ “ហេដ្ឋតោ”តិអាទិ។ យំ វា បនាតិអាទិនា បន នេសនាយ
សានុសន្និតំ វិភាវេតិ។ ន ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ អនុសន្និកំ នេសនំ នេសេន្តិ។
អាគមនីយវិបស្សនាវសេនាតិ យស្ស បុព្វេ បវត្តត្តា អាគមនីយដ្ឋានេ បិសា
វិបស្សនា, តស្ស វសេន។ កម្មការកវិញ្ញាណន្តិ “នេតំ មម នេសោហាមស្មិ, ន
មេសោ អត្តា”តិ ឯវំ វិបស្សនាកិច្ចការកំ វិបស្សនាសហិតំ វិញ្ញាណំ។
វិញ្ញាណធាតុវសេនាតិ យថាឧទ្ធិដ្ឋាយ វិញ្ញាណធាតុយា ភាជនវសេន។ សត្ត
កថនត្តាយាតិ សត្តារា ឧទ្ទេសមេវ កត្វា បបិតត្តា និទ្ទេសវសេន កថនត្តាយ។
អកថិតភាវោ ឯវ ហិស្ស អវសិដ្ឋតា កថនត្តាយ បដិវិជ្ឈនត្តាយ ច។
បដិបក្ខវិគមេន តស្ស ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធតាតិ អាហ “និរុបក្ខិលេស”ន្តិ។
ឧបក្ខិលេសានំ បន បហីនភាវតោ បរិយោទាតំ។ សមុទយវសេន
ឧទយទស្សនត្តញ្ចោ បច្ចយនិរោធជវសេន អត្តផ្គមទស្សនត្តញ្ច។ ការណភាវេន
សុខាយ វេទនាយ ហិតន្តិ សុខវេទនិយំ។ តេនាហ “សុខវេទនាយ
បច្ចយភូត”ន្តិ។

៣៦០. រូបកម្មដ្ឋានម្យី បតុណ្ហតុវរត្ថានវសេន, អរូបកម្មដ្ឋានម្យី
សុខទុក្ខវេទនាមុខេន បតុណ្ហំ ជាតំ។

សត្វ កថនតំយេវ អវសិស្សតីតិ, “កុលបុត្តស្ស បដិវិជ្ឈនត្ថ”ន្តិ វុត្តមេវតំ
និសេដេតិ, តស្មា វុត្តមេវតំ សមត្ថេតុំ, “ឥមស្មី ហី”តិ អាទិ វុត្តំ។ កុលបុត្តស្ស
រូចាវចរជ្ឈានេតិ កុលបុត្តេន អធិគតរូចាវចរជ្ឈានេ។ តេនាហ - “ភិក្ខុ បតុណ្ហំ
តវ ឥទំ រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈាន”ន្តិ។ យំ កិញ្ចិ សុវណ្ណាតាបនយោគ្យំ អដ្ឋារកាជនំ
ឥធ “ឧក្កា”តិ អធិប្បតន្តិ អាហ “អដ្ឋារកបល្ល”ន្តិ។ សន្នេយ្យាតិ យថា តត្ថ
បក្ខិត្តសុវណ្ណាញ តប្បតិ, ឯវំ បដិយាទិយេយ្យ។ នីហជនោសន្តិ
វិគតីភូតកាឡកំ។ អបនិគកសាវន្តិ អបគតសុខុមកាឡកំ។

អរិយមគ្គេ បតិដ្ឋាបេតុកាមេន នាម សព្វស្មីម្យី លោកិយធម្មេ វិវជ្ឈនត្ថាយ
ធម្មោ កថេតញ្ចេតិ អធិប្បាយេន, “កស្មា បនា”តិ អាទិនា ចោទនា កតា។
វិនេយ្យធមនកុសលេន ភគវតា វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន តាវ
ចតុត្ថជ្ឈានុបេក្ខាយ វណ្ណោ កថិតោតិ តស្ស បរិហារំ វេនន្តោ,
“កុលបុត្តស្ស”តិ អាទិមាហ។

៣៦១. តទនុធម្មន្តិ តស្ស អរូចាវចរស្ស កុសលស្ស អនុរូបធម្មំ, យាយ
បដិបទាយ តស្ស អធិគមោ ហោតិ, តស្ស បុព្វភាគបដិបទន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ
“រូចាវចរជ្ឈាន”ន្តិ។ តត្ថហណាតិ តស្ស គហណោន តស្ស បដិបត្តិយា
បដិបទ្គមាទេន។ ឥតោ ឧត្តរិន្តិ “វិញ្ញាណញ្ចាយតន”ន្តិ អាទីសុ។

៣៦២. តស្សេវាតិ អរូចាវចរជ្ឈានស្ស។ ឯតំ បន សវិចាកំ អរូចាវចរជ្ឈានំ
សមេច្ច សម្ពុយ្យ បច្ចយេហិ កតត្តា សម្ពុតំ។ បកប្បិតន្តិ បច្ចយវសេន
សវិហិតំ។ អាយុហិតន្តិ សម្បណ្ឌិតំ។ ករោន្តេន ករិយតីតិ បដិបទ្គនកេន

បដិបដ្ឋិយតិ សង្ខារិយតិ។ និព្វានំវិយ ន និច្ចំ ន សស្សតំ។ អថ ខោ ខណោ ខណោ
ភិជ្ជនសភាវតាយ តាវកាលិកំ។ តតោ វេ ចរនាទិសភាវន្តិ សព្វមេតំ
រូចាវចរធម្មេសុ អាទីនវិការំ។ ទុក្ខេ បតិដ្ឋិតន្តិ សង្ខារទុក្ខេ បតិដ្ឋិតំ។
អតាណាទ្តិ ចរនសភាវាទិតាយ តាណាវហិតំ។ អលេណាទ្តិ តតោ អរក្ខត្តា
លីយនដ្ឋានវហិតំ។ អសរណាទ្តិ អប្បជិសរណំ។ អសរណីក្ខតន្តិ សព្វកាលម្មិ
អប្បជិសរណំ។

សមត្ថបត្តវិសេ ខន្ធាទីសុ គហិតេ ទុត្តិកិច្ឆាសិយាតិ, “**ខន្ធា សីសំ វា
គហេតុំ អទត្វា**” តិ វុត្តំ។ វេមេវាតិ ឯត្ថាយំ ឧបមាសំសន្ននា - ធរកោភិសក្កោ
វិយ សម្មាសម្ពុទ្ធាវិសិកាវេវិយ កិលេសទុក្ខានុពាន្នោ, ភិសក្កស្សវិសំ
ឋានតោ ចាវេត្វា ឧបរិ អាហេបនំវិយ ភគវតោ ទេសនានុភាវេន កុលបុត្តស្ស
កាមភវេ និកន្តិ បរិយាធាយ អរូបជ្ឈានេ ភវនំ។ ភិសក្កស្សវិសំ ឌីតាវេត្វា
បថវិយំ ចាតនំវិយ កុលបុត្តស្ស ឌីរម្ពាគិយកិលេសទុក្ខាបនយនំ។

អសម្បត្តស្សាតិ អរូចាវចរជ្ឈានំ អនធិគតស្ស។ អប្បជិលទូស្សេវាតិ
តស្ស វេវចនំ។ សព្វមេតន្តិ “**អនិច្ចំ អធុរ**” ន្តិអាទិនាវិត្តារតោ វុត្តំ សព្វមេតំ
អាទីនវំ។ ឯកបទេនេវ “**សង្ខតមេត**” ន្តិ កថេសិ សង្ខតបទេនេវ តស្ស អត្តស្ស
អនវសេសតោ បរិយាទិន្នត្តា។

នាយូហតីតិ ភវការណាចេតនាវសេន ព្យាចារំ ន សមូហេតិ ន
សម្មិល្លាតិ។ តេនាហ - “**ន រាសី ករោតី**” តិ។ អភិសង្ខរណំ នាម
ចេតនាព្យាចារោតិ អាហា - “**ន អភិសព្វេតយតី**” តិ។ តំ បន
ជលុប្បាទនសមត្ថតាយ ជលេន កប្បនន្តិ អាហា “**ន កប្បេតី**” តិ។ សចេ
អភិសង្ខារចេតនា ឧឡារា, ជលមហាត្ថសង្ខាតាយ វុឡិយា ហោតិ, អនុឡារា ច
អវុឡិយាតិ អាហា - “**វុឡិយា វា បរិហានិយា វា**” តិ។ ពុទ្ធវិសយេ ឋត្វាតិ ភគវា

អត្ថនោ ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ សីហសមាធុត្តិកាយ ច ទេសនំ ឧក្កំសតោ
សារកេហិ បត្តព្ភំវិសេសំ អនវសេសេន្តោ តថាវទតិ, ន សារកវិសយំ
អតិក្កមិត្វា អត្ថនោ ពុទ្ធវិសយមេវ ទេសេន្តោ។ តេនាហ - “អរហត្តនិក្ខដំ
គណ្ហី” តិ។ យទិ កុលបុត្តោ អត្ថនោ... បេ... បដិវិជ្ជិ, អថ កស្មា ភគវា
ទេសនាយ អរហត្តនិក្ខដំ គណ្ហីតិ អាហ “យថា នាមា” តិអាទិ។

ឥតោ បុព្ពេតិ ឥតោ អនាគាមិជលាធិគមតោ ឧត្តរិ ឧបរិ។ អស្សាតិ
កុលបុត្តស្ស។ កថេន្តស្ស ភគវតោ ធម្មេ នេវ កម្ពា នវិមតិ បឋមមគ្គេនេវ
កម្ពាយ សមុច្ឆិន្ទត្តា។ ឯកច្ឆេសុ ហិទេស្វតិ តថាវិទេយ្យហិទេសុ។ តថា ហិ
អយម្យិ កុលបុត្តោ អនាគាមិជលំ បទ្វា ភគវន្តំ សញ្ញានិ។ តេន វុត្តំ “យតោ
អនេនា” តិអាទិ។

៣៦៣. អនុជ្ឈាសិតាតិ អនុជ្ឈាសនីយាតិ អយមត្ថោតិ អាហ - “គិលិត្វា
បរិនិជ្ជាបេត្វា គហេតុំ ន យុត្តា” តិ។

៣៦៤. រាគោវ អនុសយោ រាគានុសយោ, សោ ច បច្ចយសមវាយេ
ឧប្បជ្ឈនារហោតិ វុត្តព្ភតំ លភតីតិ វុត្តំ - “សុខវេទនំ អារត្ត រាគានុសយោ
ឧប្បជ្ឈេយ្យ” តិ។ ន បន តស្ស ឧប្បាទនំ អត្ថិ ខណត្ថយសមាយោកាសម្ភវតោ។
ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឥតវន្តិ អនុក្ខមសុខវេទនំ។ វិសំយុត្តោតិ កេនចិ
សញ្ញាជនេន អសំយុត្តតាយ ឯវ និយតវិប្បយុត្តោ។ កាយស្ស កោដិ បរមោ
អន្តោ ឯតស្សាតិ កាយកោដិកំ។ ធុតិយបទេតិ “ជីវិតបរិយន្តិក” ន្តិ ឥមស្មី
បទេ។ វិសេវនស្សាតិ ឧបាទានស្ស។ សីតិភវិស្សន្តិ បទស្ស “និវុដ្ឋិស្សន្តិ” តិ
អត្តោ វុត្តោ, កថំ បន វេទយិតានំ ឆ្ងាទសសុ អាយតនេសុ និវុដ្ឋនំ
សីតិភាវប្បត្តិ តិ ចោទនំ សន្ធាយាហ - “គិលេសា ហិ” តិអាទិ។
សមុទយបញ្ចេនាតិ មហាសតិបដ្ឋានេ (ជី. និ. ២. ៤០០; ម. និ. ១. ១៣៣)

សមុទ្រសង្ខារនិរោធបញ្ញេន។ ននុ សត្តសោ កិលេសបរិឡាហិតមេ សីតិភារោ
នាម វេទនានិរោធបត្តន អធិប្បតោ; តេន ឥធិ វេទយីតានិ វុត្តានិ, ន
កិលេសាតិ វេទយីតានំ អច្ចន្តនិរោធសម្ពុតោ សីតិភារោបិ
កិលេសសមុច្ឆេទនេវាតិ អាហា “វេទយីតានិបី” តិអាទិ។

៣៦៥. ឥទំ ឧបម្មសំសន្តនន្តិ វត្ថុ សញ្ញោជនា ធិបសិទាវិយ,
អធិដ្ឋានកបល្លិការិយ វេទនាយ និស្សយភូតា ចត្តារោ ខន្ធា, តេលំ វិយ
កិលេសា, វដ្តិវិយ កម្មវដ្តំ, ឧបហរណាកប្បិសោវិយ វដ្តតាមី បុប្ផន្តោ, តស្ស
សីសច្ឆេទកប្បិសោវិយ អរហត្តមគ្គោ សន្តានស្ស សមុច្ឆេទករណតោ,
អនាហារាយ ធិបសិទាយ និព្វាយនំវិយ កម្មកិលេសានំ អនន្តរបច្ចយតោ
អនាហារាយ វេទនាយ អនុចាទិសេសវសេន និព្វាយនំ។

អាទិម្ហិ សមាធិវិបស្សនាបញ្ញាហីតិ បុព្វភាគបដិបទាភូតា តយា
បគុណាសមាធិតោ អរហត្តស្ស បទដ្ឋានភូតវិបស្សនាបញ្ញាតោ ច។
ឧត្តរិតរាតិ វិសិដ្ឋតរា។ វរំ សមន្នាគតោតិ វត្ថុ វរំ-សន្តោ ឥទំសន្តត្ថវចនោតិ
អាហា - “ឥមិនា ឧត្តមេន អរហត្តជលបញ្ញាធិដ្ឋានេនា” តិ។ សព្វំ វដ្តទុក្ខំ
ខេបេតីតិ សព្វទុក្ខក្ខយោ, អគ្គមគ្គោ, តំបរិយាបន្នតាយ តត្ថ ញ្ញាណាន្តិ អាហា
- “សព្វទុក្ខក្ខយេ ញ្ញាណំ នាម អរហត្តមគ្គញ្ញាណា” តិ។ អរហត្តជលេ
ញ្ញាណំ អធិប្បតំ វុត្តនយេន សព្វទុក្ខក្ខយេ សន្តេ តន្តិមិត្តំ វា ឧប្បន្នញ្ញាណាន្តិ
កត្វា។ តស្សាតិ, “វរំ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ឥមិនា បរមេន បញ្ញាធិដ្ឋានេន
សមន្នាគតោ ហោតី” តិ វុត្តភិក្ខុនោ។

៣៦៦. ហីតិ យស្មា។ វិមុត្តិ តិ អរហត្តជលវិមុត្តិ, តស្មា សព្វទុក្ខក្ខយេ
ញ្ញាណាន្តិ អរហត្តជលញ្ញាណំ អធិប្បតំ។ សច្ចន្តិ បរមត្ថសច្ចំ និព្វានំ, ន
មគ្គសច្ចំ។ កាមំ អរហត្តជលវិមុត្តិ បដិបក្ខេហិ អកោបនីយតាយ អកុប្បា,

“សង្ខេបវិចិត្រ” តិ បទ វេទនតោ, “អកុប្បាវម្ពណាករណោ អកុប្បាតិ វុត្តា” តិ
អាហារវិភិក្ខុនិដ្ឋ, ជរាយ មរណោ ច វិបរិណាមេតព្ពតាយ យាទិសំ
ឧប្បាទាវត្ថាយ ជាតំ, តតោ អញ្ញាទិសន្តិ អត្តោ។ តថា ហិ តំ ជរាមរណេហិ
បរិមុសិតព្ភរូបតាយ “មុសា” តិ វុត្តំ។ តេនាហ - “មោសធម្មន្តិ
នស្សនសភាវ” ន្តិ។ តំ អវិភិក្ខុ តំ វុត្តនយេន អវិភិក្ខុ នាម, តំ សភាវោ
សព្ពកាលំ តេនេវ លព្ពនតោ។ សមថវិបស្សនាវសេន វចីសច្ចតោតិ
សមថវិបស្សនាវសេន យំ វិសុទ្ធិមត្តំ វចីសច្ចំ, តតោ។
ទុក្ខសច្ចសមុទយសង្ខេហិ តច្ឆវិបល្លាសក្ខតសភាវេហិ។ ឥតិ នេសំ យថាសកំ
សភាវេន អវិភិក្ខុភាវេ អមោសធម្មតាយ តេហិបិ អវិភិក្ខុភាវោ បរមត្ថសច្ចំ
និព្វានមេវ ឧត្តរិតរំ។ តស្មាតិ និព្វានស្សេវ ឧត្តរិតរភាវតោ។

៣៦៧. ឧបដ្ឋេយតិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ ឧបដ្ឋិ, ខន្ធា កាមគុណា ច។ ឧបទហន្តិ ទុក្ខន្តិ
ឧបដ្ឋិ, កិលេសាភិសង្ខារា។ បរិបូរា គហិតា បរាមជ្ជាតិ បរិយត្តភាវេន
តណ្ហាយ គហិតា ទិដ្ឋិយា បរាមជ្ជា។ សមថវិបស្សនាវសេន
កិលេសបរិច្ចាគតោតិ វិក្ខម្ពនវសេន តទទ្ទ័យ្យហានវសេន ច កិលេសានំ
បរិច្ចជនតោ។ ឧត្តរិតរោ វិសិដ្ឋតរស្ស បហានប្បការស្ស អភាវតោ។

៣៦៨. អាហាតករណាវសេនាតិ ចេតសិកាយាតស្ស ឧប្បជ្ឈនវសេន។
ព្យាបជ្ឈនវសេនាតិ ចិត្តស្ស វិបត្តិភាវវសេន។ សម្បទុស្សនវសេនាតិ សព្ពសោ
ទុស្សនវសេន។ ឥហិ បទេហិ យទិ អរហត្តមគ្គេន កិលេសានំ បរិច្ចាគោ
ចាកាធិដ្ឋានំ, អរហត្តមគ្គេនេវ នេសំ វ្យាបសមោ ឧបសមាធិដ្ឋានំ ហោតីតិ
នស្សេតិ។ ឯត្ថ វិសេសេន បរិច្ចាគោ សម្បជហានំ អនុប្បត្តិធម្មតាចានំ ចាកោ,
តថា បទ បរិច្ចាគេន យោ សោ នេសំ តទា វ្យាបសន្តតាយ អភាវោ, អយំ
ឧបសមោតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។

៣៦៩. មញ្ញតន្ត្រី មញ្ញនា, “ឯតំ មមា”តិអាទិនា កប្បនាតិ អត្ថោ។
អវិជ្ជាវិពន្ធនតណ្ហាគាហាទីនំ សាធារណភាវតោ អយមហន្តិ ឯតុ អហន្តិ
ទិដ្ឋិមញ្ញនាទស្សនំ, សា បន ទិដ្ឋិ មានមញ្ញនាយ អត្តនិយគាហាវសេន ហោតីតិ
ស្មេវ “អយ”ន្តិ ឥមិនា គហិតោតិ អាហា - “អយមហន្តិ ឯកំ តណ្ហាមញ្ញតមេវ
វដ្តតី”តិ។ អាពាធដ្ឋេនាតិ បដិប័ទ្ធជនដ្ឋេន។ មញ្ញនាវសេន ហិ សត្តានំ តថា
ហោតិ។ អន្តោទោសដ្ឋេនាតិ អព្ពន្ធទុដ្ឋការេន។ មញ្ញនាទូសិតត្តា ហិ សត្តានំ
អត្តភារោ ទុក្ខតាមូលាយត្ថោ, កិលេសាសុចិបក្សរណតោ
ឧប្បាទនិរោធភក្កេហិ ឧទ្ធម្មទ្ធីំ បក្កបភិដ្ឋោ ហោតីតិ ជលូបចារេន “មញ្ញតំ
តណ្ហា”តិ វុត្ថោ។ អនុបវិដ្ឋដ្ឋេនាតិ អនុបវិសិទ្ធា ហទយមាហាច្ឆ អធិដ្ឋានេន។
មញ្ញតញ្ញា បីឡាជននតោ អន្តោតុទនតោ ទុរុទ្ធរណតោ សល្លំ។ ទីណាសវមុនិ
សព្ពសោ កិលេសានំ សន្តត្តា, តតោ ឯវ បរិទ្ធាហានំ បរិនិព្វតត្តា វុបសន្តត្តា
សន្តោ ឧបសន្តោ និព្វតោតិ វុច្ឆតិ។ យត្ថ បិតន្តិ យស្មី អសេក្ខត្វមិយំ បិតំ។ យទិ
ភគវា អត្តនោ ទេសនាញាណានុរូបំ ទេសនំ បវត្តាបេយ្យ, មហាបថី
បត្តរន្តស្សវិយ, អាភាសំ បសារេន្តស្សវិយ, អនន្តាបរិមេយ្យលោកធាតុយោ
បដិច្ច តេសំ បិតាការំ អនុប្បវិចិនន្តស្សវិយ ទេសនា បរិយោសានំ ន
គច្ឆេយ្យ។ យស្មា បនស្សវិនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបមេវ ទេសនា បវត្តិ, ន តតោ បរំ
អណ្តាមត្តម្មិ វុឡតិ។ តស្មា វុត្តំ - “សព្ពាបិ ធម្មទេសនា សំទិត្តាវ, វិត្តារទេសនា
នាម នត្ថី”តិ។ ននុ សត្តបករណទេសនាវិត្តារកថាតិ? ន សាបិ វិត្តារកថាតិ
អាហា - “សមន្តបដ្ឋានកថាបិ សំទិត្តាយេវ”តិ។ សន្និបតិទេវបរិសាយ
អជ្ឈាសយានុរូបមេវ ហិ តស្សាបិ បវត្តិ, ន សត្តទេសនាញាណានុរូបន្តិ។
យថានុសន្និ ចាបេសិ យថាឧទ្ធិដ្ឋេ អនុបុព្វេន អនវសេសតោ វិភជនវសេន
ទេសនាយ និដ្ឋាបិតត្តា។ វិបញ្ញតញ្ញ... បេ... កថេសិ នាតិសង្ខេបវិត្តារវសេន
ទេសិតត្តា។

៣៧០. អដ្ឋន្តំ បរិក្ខារាណន្តំ នយិទមនវសេសបរិយាទានំ, លក្ខណាវចនំ
បនេតំ, អញ្ញាតវស្សាតិ វចនសេសោ។ តថា ហិ, “មយ្ហំ ឥទ្ធិមយបរិក្ខារលាភាយ
បច្ចយោ ហោតូ” តិ បត្តនំ បដ្ឋបេតូ បត្តចីវរំ, បត្តំ, ចីវរមេវ វា ទិន្នេ ចរិមកវេ
ឥទ្ធិមយបរិក្ខារោ និព្ពត្តតិ វទន្តិ។ អទិន្នត្ថាតិ កេចិវាទោ, តេនាហ
“កុលបុត្តោ” តិ អាទិ។ ឱកាសាភាវតោតិ ឧបសម្បទាលក្ខណាស្ស
អសម្ពវតោ។ តេនាហ - “កុលបុត្តស្ស អាយុបរិក្ខណា” ន្តិ។ ឧទកតិ ត្ថ... បេ....
អារទោ បរមប្បិច្ឆការតោ។

វិព្ពត្តាតិ ភន្តចិត្តា។ សិទ្ធនវិជ្ជិត្វា ឃាតេសិ បុរិមជាតិពន្ធាឃាតតាយាតិ
វទន្តិ។

មាណុសំ យោគន្តិ មនុស្សត្ថការំ។ អត្តភារោ ហិ យុជ្ជតិ កម្មកិលេសេហិតិ
“យោគោ” តិ វុច្ឆតិ។ ឧបច្ឆុត្តិ ឧបគច្ឆិសុ។ ឧបកោតិ អាទិ តេសំ នាមាទិ។

គន្ធកដ្ឋេហិតិ ចន្ធនាគរុសឡលនេវទារុអាទិហិ គន្ធតារុហិ។ សេសំ
សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ធាតុវិភង្គសុត្តវណ្ណោ នាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

១១. សច្ចវិភង្គសុត្តវណ្ណោ

៣៧១. អាចិត្តនាតិ - “ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ, អយំ ទុក្ខនិរោធកាមិនី បដិបទា
អរិយសច្ច” ន្តិ អាទិតោ កថនំ។ ទេសនាតិ តស្សេវ អត្ថស្ស អតិសង្ខនំ
បពោធនំ។ បញ្ញាបនាតិ បកាវេហិ ញាបនា, សា បនយស្មា ឥត្ថមិទន្តិ
វេនេយ្យានំ បច្ចក្ខតោ ទស្សនា, តេសំ វា សន្តានេ បតិជ្ជាបនា ហោតិ, តស្មា
អាហ - “ទុក្ខសង្ខាទិនំ វបនា” តិ។ បដ្ឋបនាតិ បតិជ្ជាបនា។ យស្មា

បដ្ឋប្បវេណីមានសភាវា ទេសនា ភាវជនំ ឧបគច្ឆន្តីវិយ ហោតិ, តស្មា វុត្ថំ -
“បញ្ញាបណ្ណ”តិ, ជាបណ្ណាតិ អត្ថោ។ វិវេកករណាតិ ទេសិយមានស្ស អត្ថស្ស
វិវេកាវករណំ។ វិភាគកិរិយាតិ យថាវុត្ថស្ស អត្ថវិភាគស្ស វិត្តាវករណំ។
ចាកជការករណន្តិ អគម្ពីរភាវាចាទនំ។ អបរោ នយោ - ចតុសច្ចសញ្ញាតស្ស
អត្ថស្ស បច្ចេកំ សរុបតោ ទស្សនវសេន ឥន្ទ្រិ អាទិតោ សិក្ខាបនំ កថនំ
អាចិត្តនា, ឯវំ បរសន្តានេ បពោធនវសេន បវត្តាបណ ទេសនា, ឯវំ វិនេយ្យានំ
ចិត្តបរិតោសជននេន តេសំ ពុទ្ធិបរិចាចនំ “បញ្ញាបណ្ណ”តិ វុត្ថតិ។ ឯវំ បញ្ញាបេន្ត
ច សា ទេសិយមានំ អត្ថំ វេនេយ្យសន្តានេ បការតោ ឋបេតិ បតិជ្ឈបេតិ
“បដ្ឋបណ្ណ”តិ វុត្ថតិ។ បការតោ ឋបេន្តិ បន សំខិត្តស្ស វិត្តាវតោ បដិវុត្ថស្ស
បុណិធានតោ “វិវរណា”តិ, តស្សេវុត្ថស្ស វិភាគករណតោ “វិភជនា”តិ,
វុត្ថស្ស វិត្តាវេណិធានតោ វិភត្តស្ស ហេតុធាហរណាទស្សនតោ,
“ឧត្តានីកម្ម”ន្តិ វុត្ថតិ។ តេនាហ - “ចាកជការករណ”ន្តិ,
ហេតុបមាវសេនត្ថស្ស ចាកជការករណតោតិ អត្ថោ។

អនុគ្គាហកាតិ អនុគ្គណ្ណានកាមា។ ស្វាយមនុគ្គហោ សង្កហវត្ថុវសេន
ចាកដោ ហោតីតិ អាហ “អាមិសសង្កហនា”តិអាទិ។ ជនេតា ជនេត្តិ អាហ
“ជនិកា មាតា”តិ។ វុទ្ធិ បរិសំ អាចាទេតិ អាចាទេតា។ តេនាហ
“ចោសេតា”តិ។ ឥន្ទានិ ទិដ្ឋំ មហាថេរានំ យថាគ្គមំ សព្វហ្មចារីនំ ភគវតា
វុត្ថហិ ជនិកចោសិកមាតុដ្ឋានិយេហិ សង្កាហកតំ វិត្តាវតោ ទស្សេតុ,
“ជនិកមាតា ហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ បរតោយោសេន វិជាបិ ឧបរិមគ្គាធិគមោ
ហោតីតិ “បច្ចត្តបុរិសការេនា”តិ វុត្ថំ។ បឋមមគ្គោ ឯវំ ហិ សាវកានំ
ឯកន្តតោ យោសាបេក្ខាតិ។ បត្តេសុប្បិ បិ-សន្នេន បគេវ អប្បត្តេសូតិ
ទស្សេតិ។ ភវស្ស អប្បមត្តកតា នាម ឥត្តរកាលតាយាតិ អាហ
“អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្បី”តិ។ ជនេតាតិ ជនេកោ, ថេរោ បន អរិយាយ ជនយិតា។

អាចាទេតាតិ វង្សតា បរិព្រហ្មតា។ បុរិមស្មី សច្ចទ្វយេ សម្មសនគ្គហណំ
លោកិយត្តា តស្ស, ឥតរស្មី តស្ស អគ្គហណំ លោកុត្តរត្តា។

កាមេហិ និក្ខន្តោ សង្គហ្មោ នេក្ខម្មសង្គហ្មោ។ ស្វាយមស្ស តតោ
និក្ខមនត្តោ តេសំ បដិបក្ខការតោ តេហិ វិសំសគ្គតោ វិវដ្ឋនតោ
សមុច្ឆិន្ទនតោ សព្វសោ វិវិត្តការតោ ច ហោតីតិ ទស្សេតុំ,
“កាមបច្ចនីកដ្ឋេនា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កាមបទយាតន្តិយថា កាមោ បទំ
បតិជ្ជំ នលភតិ, ឯវំ ហននំ, កាមសមុច្ឆេទន្តិ អត្តោ។ កាមេហិ សព្វសោ
វិវិត្តត្តា កាមវិវិត្តោ, អរិយមគ្គោ, តស្ស អន្តោ, អរិយដលំ, តស្មី កាមវិវិត្តន្តោ។
ឯសេវ នយោតិ ឥមិនា “ព្យាចាទបច្ចនីកដ្ឋេនា”តិអាទិយោជនំ អតិទិសតិ។
សព្វេ ចេត នេក្ខម្មសង្គហ្មោនយោ នាធាចិត្តេសុ លព្ពន្ធិតិ យោជនា។ យទិ
ឯកចិត្តេ លព្ពន្ធិ, កថំ តិវិជមិច្ឆាសង្គហ្មានំ សមុគ្សាតោតិ អាហា “តត្រ
ហី”តិអាទិ។ ន នាធាលព្ពន្ធិតិ ឥមិនា តិវិជកិច្ចការីតំ សម្មាសង្គហ្មស្ស
ទស្សេតិ។ កិច្ចវសេន ហិ តស្ស នាមស្ស លាភោ។ សម្មាវាចាទីនម្យិ មគ្គក្ខណោ
ឯកចិត្តេ លព្ពន្ធានម្យិ ចតុកិច្ចការីតាយ ចតុព្ពន្ធានាមាទិតា វេទិតញ្ចា។
សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

សច្ចវិភង្គសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១២. ទក្ខិណាវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៣៧៦. មហាបជាបតិគោតមីតិ ឯត្ថ គោតមីតិ តស្ស គោតមគោត្តតោ
អាគតំ នាមំ, មហាបជាបតិ បន គុណតោ។ តំ វិវិតុំ, “នាមករណទិវសេ
បនស្ស”តិអាទិ វុត្តំ។ មហាតី ឧឡារំ បដំ ជននទោសនេហិ បរិវត្តតីតិ
មហាបជាបតិ។ បរិភោគវសេន ន ហញ្ញតីតិ អហតំ។ សិប្បិកានន្តិ

តន្ត្រីវាយនាំ។ វាយន័ជ្ជានន្ត្រីវីន័ជ្ជានាំ។ តានិ មំ ន តោសេន្តិ កាយិ កស្ស បុញ្ញស្ស
អភារតោ។ តេនាហ - “សហត្ថា កតមេវ មំ តោសេន្តិ”តិ។ បិសិទ្ធា និព្ពត្តនំ
កត្វា។ ចោបេត្វាតិ សុខុមភាវាចានន្តំ ធនុកេន នេត្វា។ កាលានុកាលញ្ច
ធាតិគណបរិវុតា គន្ធា វេមកោជិ អគ្គហេសិ ឯកទិវសន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯវត្ថុ
“ឯកទិវសំ បន...បេ... អកាសី”តិ បុរិមវចនេន តំ ន វិវុដ្ឋយ្យ។

ធម្មតនាតិ ធម្មិធា បេតនា។ ន ហិ តា ធម្មេវ បេតនាតិ។ សង្ឃេវ គោតមិ
ទេហិ...បេ... សង្ឃេវ ចាតិ ឥទមេវ សុត្តបទំ។ សង្ឃេវ គោតមិ ទេហិ តិ សង្ឃស្ស
ធានាយ និយោជេសិ, តស្មា សង្ឃេវ ទក្ខិណោយ្យតរោតិ អយមេវេត្ថ អត្ថោ។
យទិ ឯវុទ្ធិអាទិនា តត្ថ ព្យភិចារំ ទស្សេតិ។ រាជមហាមត្តាទយោតិអាទិនា តត្ថ
ព្យតិវេកតោ និទស្សនំ អាហា។ មហន្តតរា ភវេយ្យុទ្ធិ អានុភាវាទិនា មហន្តតរា
ភវេយ្យុ, ន ច តំ អត្ថិតិ។ តស្មា តិ យស្មា គុណវិសិដ្ឋហេតុកំ ទក្ខិណោយ្យតំ
អនបេក្ខិត្វា អត្តនោ ជីយមានស្ស ធាបនំលភតិ, តស្មា។ មា ឯវុ គណ្ណាតិ
សម្មាសម្ពុទ្ធតោ សង្ឃេវ ទក្ខិណោយ្យា”តិ មា គណ្ណា។

តត្ថ និច្ឆយសាធកំ សុត្តបទំ ទស្សេន្តោ, “នយិមស្មី លោកេ...បេ...
វិបុលជលេសិន”ន្តិ អាហា។ ស្វាយមត្តោ រតនសុត្ត (ខុ. ចា. ៦.៣; សុ. និ. ២២៦),
“យំ កិញ្ចិវិត្ត”ន្តិ កាថាយ, អគ្គបសាទសុត្តាទីហិ (ឥតិវុ. ៩០) ច វិភាវេតញ្ញាតិ។
តេនាហ - “សត្តារា ឧត្តរិតរោ ទក្ខិណោយ្យា នាម នត្ថិ”តិ។

គោតមិយា អន្តិមភវិកតាយ ធានស្ស ជីយរត្តំ ហិតាយ សុខាយ
អនុប្បាទនតោ ន តំ គរុតរំ សង្ឃស្ស ចាធាបនេ ការណាន្តិ អាហា - “បច្ឆិមាយ
ជនតាយា”តិអាទិ។ វចនតោបីតិ តស្ស វត្ថយុកស្ស សត្ថ ឯវុ បដិគ្គហណាយ
វចនតោបី។ តេនាហ “ន ហិ”តិអាទិ។

សត្តា សង្ឃបរិយាបន្នោវ ឡើងសេ ឋានេ អគ្គដលដ្ឋតាយ អដ្ឋ-
អរិយបុគ្គលភាវតោ, សចេ បនស្ស ន សយំ សង្ឃបរិយាបន្នតា, កថំ សង្ឃ
បូជិតេ សត្តា បូជិតោ នាម សិយាតិ អធិប្បាយោ។ តីណិ សរណាគមនានិ
តយោ ឯវ អគ្គបសាទាតិ វគ្គតីតិ អធិប្បាយោ។ អភិធម្មនុវចានិ ហិ
លិង្គវចនានិ។ ន វុហតិ អយាថាវ បដិបត្តិការតោ, ន គិហិវេសគ្គហណាទិនា
គិហិការស្ស បដិក្ខិបិតត្តា។ ន វត្តព្ភមេតំ “សត្តា សង្ឃបរិយាបន្នោ” តិ
សត្តភាវតោ។ សាវកសមូហោ ហិ សង្ឃោ។ សង្ឃគណោ ហិ សត្តា ឧត្តរិតរោ
អនញ្ញសាធារណគុណោហិ សមន្នាគតភាវតោ មូលរតនភាវតោ ច។

៣៧៧. សម្មតិជាតស្ស មហាសត្តស្ស សត្តបទវីតិហារគមនំ
ធម្មតាវសេន ជាតំ, បរំ តទញ្ញទហរសទិសី បដិបត្តិ អាហា - “ហត្ថចាទកិច្ចំ
អសាធន្តេស្វ” តិ។

៣៧៨. បច្ចបការំ ន សុករំ វនាមិ អនុច្ឆិកកិរិយាយ កាតុំ
អសក្កណោយ្យត្តា។ អភិវាទេន្តិ ឯតេនាតិ អភិវាទនំ។ វន្តមាទេហិ
អន្តេវាសិកេហិ អាចរិយំ “សុខី ហោតូ” តិអាទិនា អភិវាទេន្តិ នាម។ តេន វុត្តំ
“អភិវាទន” តិ។ តទភិមុខោ... បេ... វន្តិច្ឆា និបដ្ឋតិ, សេយ្យថាបិ អាយស្មា
សារិបុត្តោ។ កាលានុកាលំ ឧបជ្ជានំ ពិជយនចាទសម្ភាហនាទិ
អនុច្ឆិកកម្មស្ស ករណំ នាម។ អនុច្ឆិកំ កិរិយំ កាតុំ ន សក្កោតិយេវ,
យស្មា អាចរិយេន កតស្ស ធម្មានុក្កហស្ស អន្តេវាសិនា កិរិយមាទោ
អាមិសានុក្កហោ សង្ឃម្បិ កលម្បិ កលភាគម្បិ ន ឧបេតិយេវាតិ។ តេន វុត្តំ “ន
សុប្បតិការំ វនាមិ” តិ។

៣៧៩. ចាដិបុគ្គលិកំ ទក្ខិណំ អារព្ភ សមុដ្ឋិតំ, “តំ មេ ភគវា បដិក្កណ្ឌតូ” តិ
មហាបជាបតិកោតមិយា វចនំ និមិត្តំ កត្វា ទេសនាយ ឧដ្ឋិតត្តា។ ន

កេរ្ត៍លញ្ឆក់ តស៊ូ ឯវ វ័ចនំ, អថ ខោ អាណន្តត្ថេវេហិ... បេ... សមាទេវសិ, តស្មា
វិភាគតោ បុទ្ទសសុ... បេ... ហោតិ តិ ទស្សេតុំ, ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ
បតិបច្ចេកំ បុគ្គលំ ធីយតិ តិ ចាជិបុគ្គលិកំ។ បឋមសន្តោ យថា អគ្គត្ថោ, ឯវ
សេដ្ឋបរិយាយោបី តិ អាហា “ជេដ្ឋកវសេនបី” តិ។ អគ្គា ឧត្តមេ ខេត្ត បវត្តត្ថោ។
ទុតិយតតិយាបិ បឋមទក្ខិណាយេវ សព្វសោ
សម្មាវិក្ខម្ហិតរាគាទិកិលេសត្ថោ។ រាគាទយោ ហិ អទក្ខិណាយ្យការស្ស
ការណំ។ តេនេវាហ - “តិណោនាសានិ ខេត្តានិ, រាគោនាសា អយំ បជា” តិអាទិ
(ធិ. ប. ៣៥៦)។ យស្មា បន សវាសនំ សព្វសោ សមុច្ឆិន្ទកិលេសេហិ តតោ ឯវ
សព្វសោ អប្បដិហតញ្ញាណាចារេហិ អនន្តាបរិមេយ្យគុណគណាធារេហិ
សម្មាសម្ពុទ្ធវិហិ សទិសោ សនេវកេ លោកេ កោចិ ទក្ខិណាយ្យេ នត្ថិ។ តស្មា
“បឋមទក្ខិណាយេវា” តិ សាសន្តំ វទតិ។ យស្មា បញ្ចកិញ្ញោ អជ្ឈសមាបត្តិលាភិ
ឯវ ហោតិ លោកិយាភិញ្ញាណំ អជ្ឈសមាបត្តិអធិដ្ឋានត្ថោ, តស្មា
“លោកិយបញ្ចកិញ្ញោ” ឥច្ឆេវ វុត្ថំ, ន “អជ្ឈសមាបត្តិលាភិម្ហិ” តិ តាយ
អវុត្ថសិទ្ធិត្ថោ។ គោសីលធាតុកោតិ គោសីលសភារោ, សីលវតា
សទិសសីលោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “អសថោ” តិអាទិ។ តេន ន អលដ្ឋិធាតុកោ
បកតិសិទ្ធា ឥធិ បុប្ផនសីលវាតិ អធិប្បតោតិ ទស្សេតិ។

បរិច្ឆិន្ទន្តោតិ ឯត្ថកោតិ បច្ចេកប្បមាណតោ តតោ ឯវ អញ្ញមញ្ញំ
អសន្តវតោវ បរិច្ឆិន្ទន្តោ។ កថំ បន អសន្ត្យយ្យការេន វុច្ឆមាធាវិចារកោ
បរិច្ឆិន្ទោ ហោតិ? សោបិ តស្ស បរិច្ឆេនោ ឯវ ឥតរេហិ
អសំកិណ្ណាការីធិបនតោ, ឯតទត្ថមេវ បុព្វេ អសន្តវគ្គហណំ កតំ។
គុណវសេនាតិ លក្ខណសម្បន្នាទិគុណវសេន។ ឧបការវសេនាតិ
កោគរក្ខាទិឧបការវសេន។ យំ ចោសនត្ថំ ទិន្នំ, ឥទំ ន កហិតំ
ធានលក្ខណាយោគតោ។ អនុគ្គហបូជនិច្ឆាវសេន ហិ អត្ថនោ

ឆេយ្យវត្ថុបរិច្ចាគោ ទានំ ភយរាគលទុក្ខាមកុលាទិវសេន សាវជ្ជាភាវតោ។
តម្បី ន គហិតំ អយាវទត្តតាអបរិបុណ្ណភាវេន
 យថាធិប្បតជលទានាសមត្ថភាវតោ។ **សម្បត្តស្សាតិ** សន្តិកាគតស្ស។ តេន
 សម្បត្តិបយោជនេ អនបេក្ខតំ ទស្សេតិ។ **ជលំ បជិកផ្ចិត្វាតិ** “ឥទំ មេ ទានមយំ
 បុញ្ញំ អាយតី សុខហិតភាវាយ ហោតូ” តិអាទិនា ជលំ បច្ចាសីសិត្វា។ តេនស្ស
 ជលទានេ នមិយតំ ទស្សេតិ, **យាវទត្តន្តិ** ឥមិនា បរិបុណ្ណជលតំ។ **សតគុណាតិ**
 ឯត្ថ គុណាសន្នោ ន “គុណោ នាមំ ឧទ្ធកេយ្យ” ត្ថិអាទីសុ (ធន. ស. អដ្ឋ. ១៣១៣;
 ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; បជិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៧៦; នេត្តិ. អដ្ឋ. ៤.៣៨) វិយ សម្បត្តិអត្ថោ,
 “តទ្ធិគុណ” ត្ថិអាទីសុ វិយ ន វឌ្ឍនត្ថោ, “បញ្ច កាមគុណា លោកេ, មនោធន្ទា
 បវេទិតា” តិអាទីសុ (សុ. និ. ១៧៣) វិយ ន កោដ្ឋាសត្ថោ, “អន្តំ
 អន្តគុណ” ត្ថិអាទីសុ (ធិ. និ. ២.៣៧៧; ម. និ. ១.១១០; ខុ. ចា. ៣) វិយ ន
 អន្តភាគត្ថោ, អថ ខោ អាទិសំសត្ថោតិ ទស្សេត្ថោ, “**សតានិសំសា**” តិ អាហា, តេ
 អាទិសំសេ សរូបតោ ទស្សេតុំ, “**អាយុសត**” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។ **សតគុណាតិ** វា
 សតវឌ្ឍិកាតិ ឯវមេត្ត អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **និប្បវិតសំ ករោតីតិ** អាយុអាទិនំ
 អាទិសំសានំ អបរិត្តាសំ ករោតិ។ អថ វា **និប្បវិតសំ ករោតីតិ** អាយុអាទិនិមិត្តំ
 អបរិត្តាសំ ករោតិ។ អថ វា **និប្បវិតសំ ករោតីតិ** អាយុអាទិនិ តតោ ឧត្តវិម្មិ
 អាហារាទិហេតុ អបរិត្តាសំ ករោតិ។ អត្ថភាវវិនិមុត្តសញ្ញារណាស្ស អភាវា,
 “**ភវសតេបិ វុត្តេ អយមេវត្ថោ**” តិ វុត្តំ។ **សព្ពត្ថាតិ**, “បុព្វជ្ជនទុស្សីលេ” តិអាទីសុ
 សព្ពវាវេសុ។ នយោ នេតព្ពោតិ, “**អាយុសហស្សំ វណ្ណសហស្សំ**” ត្ថិអាទិកោ
 នយោ។

សាសនាវតរណំ នាម យាវនេវ វដ្ឋទុក្ខនិត្តរណត្ថំ, តញ្ច មគ្គបដិវេធនំ,
 តស្មា និព្ពេជកាគិយសរណាគមនំ សិក្ខាបទសមាទានំ បព្ពដ្ឋា ឧបសម្បទា
 សីលបរិបូរណំ អធិចិត្តសិក្ខានុយោគោ វិបស្សនាភាវនាតិ សព្ពាបេសា

សោតាបត្តិជលសង្ខតិកិរិយាយ បដិបត្តិ វេទនាតិកា អាហារ - “តិសរណំ គតោ
ឧបាសកោបី” តិអាទិ។ តត្ថ យថា និព្វេជភាគិយោ សមាធិ តាវ នាម
បរម្បរាយ អរិយមគ្គាធិគមស្ស បច្ចយការតោ ឧបនិស្សយោ; តថា
និព្វេជភាគិយំ សីលបរិបូរណំ ឧបសម្មទា បព្ពដ្ឋា ឧបាសកស្ស ទសសុ
បញ្ចសុ សីលេសុ បតិដ្ឋានំ អន្តមសោ សរណាធិគមនម្បិ និព្វេជភាគិយំ
អរិយមគ្គាធិគមស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិយេវាតិ, “សញ្ញាបេសា
សោតាបត្តិជលសង្ខតិកិរិយាយ បដិបត្តិ” តិ វុត្តា។ តត្ថ អនញ្ញសាធារណ-
វិជ្ជាចរណាធិ-អសង្ខ្យយ្យអបរិមេយ្យ-គុណ-សមុទយបូរិតេ ភគវតិ សទ្ធិម្ម
អរិយសង្ខេ ឧឡារតរពហុមានការវតំ គតោ។ “សម្មាសម្ពុទ្ធា ភគវា,
ស្វាទាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ខេ” តិ តប្បរាយណាតាធិអាការប្បត្តោ
ញ្ញាណបរិសោធិតោ បសាទោ សរណាគមនន្តិ តេន វត្ថុគតេន បសាទេន
បរិភាវិតេ សន្តានេ កតំ បុញ្ញក្ខេត្តសម្មត្តិយា មហាប្បលំ មហានិសំសមេវ
ហោតិកា អាហារ - “តស្មី ទិន្ននាមម្បិ អសង្ខ្យយ្យំ អប្បមេយ្យ” តិ តយិទំ
សរណំ វត្ថុត្តយេ បសាទភាវេន អដ្ឋាសយសម្មត្តិមត្តំ, តាធិសស្ស បន
បញ្ចសីលំ អដ្ឋាសយសម្មត្តិឧបថម្មិតោ កាយវចីសំយមោតិ តត្ថ ទិន្នំ តតោ
ឧត្តរិ មហាប្បលន្តិ, ទសសីលំ បន បរិបុណ្ណាចាសថសីលំ, តត្ថ ទិន្នំ មហាប្បលន្តិ,
“តតោ ឧត្តរិ មហាប្បល” តិ វុត្តំ។ សាមណោរសីលាធិនំ បន ឧត្តរិ
វិសិដ្ឋតរាធិការតោ តត្ថ តត្ថ ទិន្នស្ស វិសេសមហាប្បលតា វុត្តា។

មគ្គសមដ្ឋិតា នាម មគ្គចិត្តក្ខណបរិច្ឆិន្នា, តស្មីញ្ច ខណោ កថំ ទាតុំ
បដិគ្គហេតុញ្ច សម្បវតីតិ ចោទេតិ “កី បន មគ្គសមដ្ឋិស្ស សក្កា ទានំ ទាតុ” តិ
ឥតរោ តាធិសេ សតិ សមយេតិ ទស្សន្តោ, “អាម សក្កា” តិ បដិជាធិត្វា,
“អារទ្ធវិបស្សកោ” តិអាទិនា តមត្តំ វិវរតិ។ តស្មី ខណោតិ តស្មី
បក្ខិបនក្ខណោ។ យធិ អដ្ឋមកស្ស សោតាបន្នស្ស ទិន្ននាមំ ជលតោ

អសង្ខ័យ្យមេវ, កោ នេសំវិសេសោតិ អាហ “តត្ថា”តិអាទិ។ តេន សតិបិ
អសង្ខ័យ្យភាវសាមញ្ញោ អត្ថំ នេសំ អប្បពហុភារោ សំវដ្តដ្ឋាយី
អសង្ខ័យ្យមហាកប្បាសង្ខ័យ្យានំវិយាតិ ទស្សេតិ។ មគ្គសមដ្ឋិនំ តេន តេន
ឌីធិនា សំកិលេសធម្មានំ បហីយមានត្ថា វេទានធម្មានំ វឌ្ឍមានត្ថា
អបរិយោសិតកិច្ចត្ថា អបរិបុណ្ណាគុណតា, បរិយោសិតកិច្ចត្ថា ជលសមដ្ឋិនំ
បរិបុណ្ណាគុណតាតិ តំតំមគ្គដ្ឋេហិ ជលដ្ឋានំ ខេត្តាតិសយតា វេទិតញ្ញា។
ហេដ្ឋិមហេដ្ឋិមេហិ បន មគ្គដ្ឋេហិ ឧបរិមានំ មគ្គដ្ឋានំ ជលដ្ឋេហិ ជលដ្ឋានំ
ឧត្តរិតរតា ចាកជា ឯវ។ តថា ហិ ឧបរិមានំ ទិន្ននានស្ស មហាប្បលតា វុត្តា។

៣៨០. កាមព្យោត្ត ពុទ្ធប្បមុខេ ឧកតោសង្ឃស្ស កេវលេ ច ភិក្ខុសង្ឃ ទានំ
អត្ថំ ឯវ, ន បន ពុទ្ធប្បមុខេ ភិក្ខុសង្ឃ, តំ បន ពុទ្ធប្បមុខេឧកតោសង្ឃនេវ
សង្កហិតន្តិ អវិរុទ្ធំ។ ន ចាបុណ្ណន្តិ មហាប្បលភារេន សទិសតម្បិ, កុតោ
អធិកតំ។

“តថាគតេ បរិនិព្វុតេ ឧកតោសង្ឃស្ស” ឥច្ឆេវ វុត្តត្ថា - “កី បនា”តិអាទិនា
ចោទេតិ។ ឥតរោ បរិនិព្វុតេ តថាគតេ តំ ឧទ្ទិស្ស កន្ទបុច្ឆាទិបរិច្ឆាកោវិយ
ចីវរាទិបរិច្ឆាកោបិ មហាប្បលោ ហោតិយេវាតិ កត្វា បដិបដ្ឋនវិធី ទស្សេតុ,
“ឧកតោសង្ឃស្ស”តិអាទិ វុត្តំ។ “ឯត្ថកាយេវ, ភិក្ខុ ឧទ្ទិសថា”តិ ឯវំ បរិច្ឆេទស្ស
អករណេន ឧបចារសីមាបរិយាបន្នានំ ខេត្តបរិយាបន្នានំ វសេន
អបរិច្ឆន្ទកមហាភិក្ខុសង្ឃ។

កោត្តំ វុច្ឆតិ សាធារណនាមំ, មគ្គសង្កោ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ, តស្មា សមណាតិ
កោត្តមត្តំ អនុកវន្តិ ជារន្តិតិ កោត្រភុនោ។ តេនាហ “នាមមគ្គសមណា”តិ។
ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតោ សមណាគណោ សង្ឃោ, តស្មា សង្ឃោ ធុស្សីលោ
នាម នត្ថិ។ គុណសម្ព័យាតិ អាទិសំសគណនាយ, មហាប្បលតាយាតិ អត្ថោ។

កាសាវ...បេ... អសង្ខ័យ្យាតិ វុត្តា សង្ខំ ឧទ្ទិស្ស ទិន្នត្តា។ យថា បន សង្ខំ
ឧទ្ទិស្ស ទានំ ហោតិ, តំ វិធី ទស្សេតុំ, “សង្ខតតា ទក្ខិណា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
ចិត្តិការន្តិ ការវំ។

សង្ខតោ ន បុគ្គលតោ។ អញ្ញាបត្តំ អាបជ្ជតិ តិ “ឥមស្ស មយា ទិន្នំ សង្ខស្ស
ទិន្នំ ហោតិ” តិ វំ ចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា, “សង្ខស្ស ទស្សមី” តិ ធម្មេយ្យធម្មំ
បដិយាទេត្វា សាមណោស្ស ឆាម ឆាតត្ថំ ជាតន្តិ អញ្ញាបត្តំ អាបជ្ជតិ; តស្មា
តស្ស ទក្ខិណា សង្ខតតា ន ហោតិ យេវ បុគ្គលវសេន ចិត្តស្ស
បរិណាមិតត្តា។ និព្វេមតិកោ ហុត្វា តិ “កី នុ ខោ មយា ឥមស្ស ទិន្នំ ហោតិ វា
ន វា” តិ វិមតី អនុប្បាទេត្វា, “យោ បនា” តិ អាទិនា វុត្តាការេន ករោតិ។

តត្ថា តិ អាទិនា វុត្តស្សេវ ត្ថស្ស ចាកជករណាត្តំ វុត្តំ និទស្សេតិ,
“បរសមុទ្ធហាសិនោ” តិ អាទិនា។ ឱបុញ្ញាបេត្វា បរិភណ្ឌំ ការេត្វា,
ហរិតគោមយេន ឧបលិម្បិត្វា តិ អត្តោ។ កាសាវកណ្ណាសង្ខស្សាតិ
កាសាវកណ្ណាសមូហស្ស។ កោសោធនីតិ មហាប្បលការករណេន កោ
វិសោធនី។ មហាប្បលភាវាបត្តិយា ហិ ទក្ខិណា វិសុជ្ឈតិ ឆាម។ តត្ថ យេសំ
ហត្ថេ ទិន្នំ, តេសំ វសេន បដិគ្គាហកតោ ទក្ខិណាយ វិសុទ្ធត្តា, - “តទាចាហំ,
អានន្ត, សង្ខតតំ ទក្ខិណំ អសង្ខ័យ្យំ អប្បមេយ្យំ វនាមី” តិ (ម. និ. ៣.៣៨០) ច
វុត្តំ, តស្មា កម្មវសេនេវ ទក្ខិណា វិសុទ្ធិ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ អរិយសង្ខេ
ទិន្នទក្ខិណាយ និព្វិសិដ្ឋំ កត្វា វុត្តត្តា មត្តកប្បត្តស្សេវ អរិយសង្ខស្ស វសេន
ទក្ខិណា វិសុទ្ធិ ទស្សេន្តោ, “សារិបុត្ត...បេ... សោធន្តី” តិ វត្វា បុន, “យេ កេចិ
អរហន្តោ សោធន្តី” តិ ទស្សេន្តោ, “អបិចា” តិ អាទិមាហា។ ថេរា ចិរបរិនិព្វតា តិ
ឥទំ អជ្ជតនាធម្មិ អរិយានំ សាវកតំ ទស្សេន្តេន មគ្គសោធនវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋត្ថំ,

ន ឧទ្ទិស្ស បុញ្ញករណោ សតិ អករណាប្បត្តិយា។ ឯវញ្ញំ “អសីតិមហាថេរា
សោធន្តិ” តិ ឥទំ សុវុត្ថំ ហោតិ, ន អញ្ញថា។

“សង្ឃកតាយ ទក្ខិណាយា” តិ កាមព្យោតំ សាធារណាវចនំ, តថាបិ តត្ថ
តត្ថ បុគ្គលវិសេសោ ញាតព្រោតិ ទស្សន្តោ, “អត្ថិ ពុទ្ធប្បមុខោ
សង្ឃោ” តិ អាទិមាហា។ ន ឧបនេតព្រោ ភគវតោ កាលេ ភិក្ខុនំ
អភិញ្ញាបដិសម្ពិទ្ធាគុណាវសេន អតិវិយ ឧឡារភាវតោ, ឯតវហិ តទភាវតោ។
ឯតវហិ សង្ឃោ... បេ... ន ឧបនេតព្រោតិ ឯត្ថ នយានុសារេន អត្តោ វត្តព្រោ។ តេន
តេនេវ សមយេនាតិ តស្ស តស្ស កាលស្ស សម្បត្តិវិបត្តិមុខេន បដិបត្តិយា
ឧឡារតំ អនុឡារតញ្ច ឧល្លិដ្ឋេតិ។ យត្ថ ហិ ភិក្ខុ គុណេហិ សព្វសោ បរិបុណ្ណា
ហោន្តិ, តស្មី សមយេ សង្ឃកតា ទក្ខិណា ឥតវស្មី សមយេ ទក្ខិណតោ
មហាប្បលតរាតិ ទដ្ឋញ្ច។ សង្ឃេ ចិត្តិការំ កាតុំ សក្កោន្តស្សាតិ សុប្បដិបទ្ធតាធិ
សង្ឃេ អាវុទ្ធិត្វា សង្ឃកតេន បសាទេន សង្ឃស្ស សម្មាខារិយ តស្មី បុគ្គលេ ច
ការវវសេន ទេន្តស្ស បុព្វជ្ជនសមណោ ទិន្នំ មហាប្បលតរំ សង្ឃតោ ឧទ្ទិសិត្វា
គហិតត្តា, “សង្ឃស្ស ទេមី” តិ យេវ ទិន្នត្តា ច។

ឯសេវ នយោតិ ឥមិនា, “សោតាបន្នេ ទិន្នំ មហាប្បលតរ” ត្ថិ ឯវមាធិ
អតិទិសតិ។ អាទិ-សទ្ធន ឧទ្ទិសិត្វា គហិតោ សកធាកាមី, ចាដិបុគ្គលិកោ
អនាគាមីតិ ឯវមាធិ សង្កហិតំ។ មហាប្បលតរមេវ។ តេនាហ ភគវា - “ន
ត្វេវាហំ, អាណន្ទ, កេនចិ បរិយាយេន សង្ឃកតាយ ទក្ខិណាយា ចាដិបុគ្គលិកំ
ទានំ មហាប្បលតរំ វទាមី” តិ (ម. និ. ៣.៣៨០)។ យទិ ឪណាសវេ ទិន្នទានតោ
សង្ឃតោ ឧទ្ទិសិត្វា គហិតទុស្សីលេបិ ទិន្នទានំ មហាប្បលំ, ឯវំ សន្តេ -
“សីលវតោ, មហារាជ, ទិន្នំ មហាប្បលំ, នោ តថា ទុស្សីលេ” តិ ឥទំ កថន្តិ អាហា -
“តំ ឥមំ នយំ គហាយា” តិ អាទិ។ សង្ឃតោ ឧទ្ទិសិត្វា គហណាវិធិ បហាយ

ធុស្សីលស្សៈ គហណាវសេន វុត្តំ។ ឥមស្មី ចតុក្កេ ទដ្ឋព្ពន្ធិ ឥមស្ស បទស្ស
វសេន ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថ ហិ “បដិគ្គាហកា ហោន្តិ ធុស្សីលា ចាបធម្មា”តិ អាគតំ។

៣៨០. វិសុជ្ឈតីតិ ន កិលិស្សតិ, មហាជុតិការី មហាវិជ្ជារា ហោតីតិ
អត្ថោ។ សុចិធម្មោតិ រាគាទិអសុចិវិធមនេន សុចិសភារោ។ ន ចាបធម្មោតិ ន
និហ័នសភារោ ចាបកិរិយាយ។ អកុសលធម្មោ ហិ ឯកន្តនិហ័នោ។ ជូជកោ
សីលវា កល្យាណធម្មោ ន ហោតិ។ តស្ស មហាពោធិសត្តស្ស អត្តនោ
បុត្តទានំ ទានចារមិយា មត្តកំ គណ្ណានំ មហាបថីកម្មនសមត្តំ ជាតំ, ស្វាយំ
ទានគុណោ វេស្សន្តរមហារញ្ញោ កថេតព្ពោតិ។

ឧទ្ធវតីតិ ពហុលំ កតចាបកម្មវសេន លទ្ធវិនិចាតតោ ឧទ្ធវតី។ តស្មា នត្តិ
មយ្ហំ កិញ្ចិ ចិត្តស្ស អញ្ញាចត្តន្តិ អធិប្បាយោ។

បេតទក្ខិណាន្តិ បេតេ ឧទ្ទិស្ស ទាតព្ពន្ធកិណាំ។ ចាបិតកាលេយេវាតិ, “ឥទំ
ទានំ អសុកស្ស បេតស្ស ហោតូ”តិ ឧទ្ទិសនវសេន បត្តេ ចាបិតកាលេយេវ។
អស្សាតិ បេតស្ស។ ចាបុណីតិ ជលសមាបត្តិយា វសេន ចាបុណី។ អយញ្ចិ
បេតេ ឧទ្ទិស្ស ទានេ ធម្មតា។

តទា កោសលរញ្ញោ បរិច្ឆាគវសេន អតិរិយ ឧឡារជ្ឈាសយតំ,
ពុទ្ធប្បមុខស្ស ច ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឧក្កំសគតគុណាវិសិជ្ជតំ សន្ធាយាហ,
“អសទិសទានំ កថេតព្ព”ន្តិ។

អសារម្បិ ខេត្តន្តិ សារហ័នំ ធុកេត្តំ។ សមយេតិ កសនារហោ កាលេ។ បំសុំ
អបនេត្វាតិ និស្សារំ បំសុំ និហិរិត្វា។ សារពីជានីតិ សភាវតោ អភិសម្ព័ន្ធវតោ ច
សារគូតានិ ពីជានិ។ បតិជ្ឈបេត្វាតិ វិបិត្វា។ ឯវន្តិ យថា កស្សកោ អត្តនោ
បយោគសម្បត្តិយា អសារេបិ ខេត្តេ ជលំ អធិគច្ឆតិ។ ឯវំ សីលវា អត្តនោ

បយោគសម្បត្តិយា ទុស្សីលស្សបិ ទត្វា ដល់ មហន្តំ អធិគច្ឆតិ។ ឥមិនា
ឧបាយេនាតិ ឥមិនា បឋមបទេ វុត្តនយេន។ សព្ពបទេស្វតិ សព្ពកោដ្ឋាសេសុ
វិសុជ្ឈនំ វុត្តំ, តតិយបទេ បទវិសុជ្ឈនំ បដិក្ខត្តមេវ។

៣៨២. អរហតោ ទិន្ននាមមេវ អគ្គំ ទានចតោយ កេនចិ ឧបក្កិលេសេន
អនុបក្កិលិដ្ឋត្តា, បដិក្កាហកស្ស អគ្គទក្ខិណោយ្យត្តា។ តេនាហ -

“ភវាលយស្ស ភវបត្តនាយ អភាវតោ”តិ, “ឧភិន្នម្បី”តិ វចនសេសោ។

ទីណាសវោ ទានដល់ ន សទ្ធមាតីតិ ឥទំ តស្ស អប្បហ័នកិលេសជនស្ស វិយ
កម្មកម្មដលានំ សទ្ធមាតាការេន បវត្តិ នត្ថិតិ កត្វា វុត្តំ, យតោ អរហា

“អសន្នោ អកតញ្ច ច...បេ... ចោវិសោ”តិ (ធមៈ ប. ៩៧) ថោមីយតិ។ អសទ្ធមានំ

អនុមាណបក្ខិកំ, អនុមាណញ្ច សំសយបុព្ពកំ, និស្សន្និទ្ធា ច កម្មកម្មដលេសុ

បច្ឆក្ខតាវ គតោ។ តមេវ ហិ និច្ឆិតភាវសិទ្ធិ និស្សន្និទ្ធតំ សន្ធាយ - “ទានដល់

សទ្ធមាតា”តិអាទិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ តេន កតកម្មំ កម្មលក្ខណាប្បត្តំ ហោតីតិ

អាហ “ទីណាសវេនា”តិអាទិ។ តេនេវាហ - “និច្ឆន្តរាគត្តា”តិ, ឯតញ្ច

លក្ខណាវចនំ, កេនចិ កិលេសេន អនុបក្កិលិដ្ឋត្តាតិ អធិប្បាយោ។ អស្សាតិ

ទីណាសវស្ស ទានំ។

កី បទ សម្មាសម្ពុទ្ធនាតិអាទិនា ទាយកតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិ ចោទិតា,

សាវបុត្តត្ថេវេនាតិអាទិនា បទ បដិក្កាហកតោតិ វទន្តិ; តទយុត្តំ, សាវកស្ស

មហាប្បលភាវេ សំសយាភាវតោ, ហេដ្ឋា និច្ឆិតត្តា ច, តស្មា ឧភយេនបិ

ទាយកតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិ ឯវ ចោទិតា។ សា ហិ ឥធម សាធារណាវសេន

និច្ឆិតត្តា សំសយវត្ថុ។ តេនាហ - “សម្មាសម្ពុទ្ធន...បេ... វទន្តិ”តិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធិ

ហិតិអាទិ យថាវុត្តអត្ថស្ស ការណាវចនំ។ អញ្ញោ ទានស្ស វិចាកំ ជានិតុំ

សមត្ថោ នាម នត្ថិ សព្ពសោ សត្តានំ កម្មវិចាកិវិភាគជាននញ្ញាណស្ស

អនុញ្ញាតត្តា។ តេជោបា ភក្កវា - “យស្មា ច ខោ, ភិក្ខុវេ, សត្តា ន ជានន្តិ,
ធានសំវិភាគស្ស វិចាកំ យថាបំ ជានាមិ, តស្មា អនត្តា ភុញ្ញន្តិ” តិអាទិ (ឥតិវុ.
២៦)។ ឯតេន ឯត្ថ ញ្ញាណវិសោធនំ នាម កងិតំ, ន ទក្ខិណាយ វិសុទ្ធិ នាម
ធាយកតោ បដិក្កាហកតោ ច វសេន ហោតីតិ; សម្មាសម្ពុទ្ធន
សាវបុត្តត្ថេរស្ស ទិន្នធានំ សព្វសោ ឧបក្កិលេសវិសុទ្ធិយា ញ្ញាណស្ស ច
អតិវិយ ឧឡារត្តា មហានុការំ នាម សិយា មហាតេជវន្តញ្ច; ន មហាប្បលំ តេសំ
សន្តានេ បរិបុណ្ណាជលស្ស អសម្ភវតោ។ យទិ ទិន្នធានំ បរិបុណ្ណាជលំ ន ហោតិ
ឧភយវិចាកធានាការតោ, បវត្តិវិចាកធាយំ បន ហោតីតិ ទស្សេន្តោ, “ធានំ
ហិ” តិអាទិមាហ។

ចត្វហិ តិ សហយោគេ ករណាវចនំ, ចត្វហិ សម្មធាហិ សហគតា សហិតំ
កត្វាតិ អត្តោ។ ឥមា ចតស្សោ សម្មធា សព្វសាធារណាវសេន វុត្តា, ន
យថាធិគតបុគ្គលវសេន។ តេជោបា - “ទេយ្យធម្មស្ស ធម្មេនា” តិអាទិ។
តស្មីយេវ អត្តភាវេតិ យស្មី អត្តភាវេ តំ ធានមយំ បុញ្ញំ ឧប្បន្នំ, តស្មីយេវ
អត្តភាវេ វិចាកំ ទេតិ, ចេតនាយ មហាន្តត្តា ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ហុត្វាវិបច្ឆតីតិ
អត្តោ។ បុព្វចេតនាទិវសេនាតិ សន្និដ្ឋាបកដវនីមិតោ
បុព្វបរីមិចេតនាវសេន, អញ្ញថា សន្និដ្ឋាបកវីមិយំយេវ
បុព្វចេតនាទិវសេនាតិ វត្ថុពុំ សិយា។ សា ហិ ចេតនា ទិដ្ឋធម្មវេទនីយក្ខតា
តស្មីយេវ អត្តភាវេ វិចាកំ ទេតិ, ន ឥតរា។ មហាត្ថតាតិ បុព្វាភិសដ្ឋាវសេន
ញ្ញាណសម្មយោគាទិវសេន ចេតនាយ ឧឡារត្តា។ ឪណាសវភាវេនាតិ
យស្ស ទេតិ, តស្ស ឪណាសវភាវេន។ វត្ថុសម្បន្នតាតិ ឯត្ថ យថា បដិយសញ្ញា
នានត្ថសញ្ញានំ វិគមេន ទិព្វវិហារានំ វសេន, ព្យាចាទសញ្ញាទីនំ វិគមេន
ព្រហ្មវិហារានំ វសេន, សព្វសោ រូបសញ្ញានានត្ថសញ្ញានំ វិគមេន
អានេញ្ញវិហារានំ វសេន សព្វសោ និច្ចសញ្ញាទីនំ បដិប្បស្សន្តិយា

សព្វសង្ខារវិមុខតាយ អរិយវិហារាណំ វសេន វត្ថុសម្បជ្ជតា ឥដ្ឋិតា។
តំតំសមាបត្តិសមាបជ្ជនេន សន្តានស្ស និរោធសាធនតា តំ ទិវសំ និរោធស្ស
សាធនតា នាម។ វត្ថុសម្បជ្ជតាតិ សព្វសោ និរោធសមាបត្តិសមាបជ្ជនេន
វត្ថុសម្បជ្ជតា ឥដ្ឋិតា; ន សព្វសោ អនវសេសសញ្ញានិរោធតាយាតិ អាហា - “តំ
ទិវសំ និរោធតោ វុដ្ឋិតកាវេន វត្ថុសម្បជ្ជតា” តិ។ សញ្ញានិរោធស្ស ចេត្ត
អច្ចាសន្នតំ សន្ធាយ, “តំ ទិវស” ត្ថំ វុត្ថំ។ យំ បនេត្ត អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឧក្ខិណារិកឌ្ឍសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច វិភត្តវុត្តវណ្ណនា។

៥. សឡាយតនវគ្គោ

១. អនាថបិណ្ឌិកោវាទសុត្តវណ្ណនា

៣៨៣. អធិមត្តគិលានោតិ អធិកាយ មត្តាយ មរណស្ស អាសន្នតាយ
អតិវិយ គិលានោតិ អត្តោ។ តេនាហា “មរណសេយ្យំ ឧបគតោ” តិ។ អឧណ្ហំ
អកាសិ គហបតិនោ សត្វិ បរមបេមត្តា។ យត្ថកំ ចស្សាតិ, “សកី វា ទ្វិក្ខត្ថំ
វា” តិ វុត្ថំ យត្ថកំ អស្ស គហបតិស្ស។

៣៨៤. ឱសក្កន្តិ បរិហាយន្តិ។ ឱត្ថវន្តិ អភិកវន្តិ។ ឧស្មា នាម
កម្មជតេជោធាតុ, សាសហ ជីវិតិន្ទ្រយនិរោធា បរិយាធិយតិ, យាវ តា
អាហុឧស្មា វត្ថន្តិ, តាវ មរណានិកា វេទនា វត្ថន្តេវ វិញ្ញាណស្ស អនិរុទ្ធត្តា។
តេនាហា “យាវ ឧស្មា” តិអាធិ។

៣៨៥. តីហិ គាហេហិតិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគ្នាហេហិ។ បដិពាហិតុំ វិក្ខម្ពតុំ។
 ចក្ខុំ តីហិ គាហេហិ ន គណ្ហិស្សមីតិ មានគ្នាហេហិ គេហមុខេន ចក្ខុស្មី
 អនិច្ចានុបស្សនាតិ ទស្សេតិ។ អនិច្ចានុបស្សនាយ ហិ សតិ អប្បតិដ្ឋោ
 មានគ្នាហេហិ, ទុក្ខានុបស្សនាយ សតិ អប្បតិដ្ឋោ តណ្ហាគ្នាហេហិ,
 អនត្តានុបស្សនាយ សតិ អប្បតិដ្ឋោ ទិដ្ឋិគ្នាហេហិតិ, គាហោ ច នាម ឱឡារិកោ,
 តស្មី វិភតេបិ និកត្តិ តិដ្ឋយ្យាតិ តំ វិជហាបេតុកាមេន, - “ន ច មេ
 ចក្ខុនិស្សិតំ វិញ្ញាណំ ភវិស្សតិ” តិ វុត្តន្តិ អាហា - “វិញ្ញាណញាបិ មេ
 ចក្ខុនិស្សិតំ ន ភវិស្សតិ” តិ។ សព្វំ កាមភវ្យបន្តិ កាមភូមិបរិយាបន្នំ សព្វំ
 រូបក្ខន្ធមាហា - “កាមរូបភវ្យប” តិ វា ចាហោ។ សោ យុត្តោ ឥមស្ស វាស្ស ឯវ
 អនវសេសបញ្ចវោការភវ្យបរិយាបន្នតោ។ តថា ហិ ឧបរិ ចតុវោការភវ្យ
 អនវសេសតោ វុត្តោ។

៣៨៦. ឥធលោកន្តិ ឯត្ថ សន្និទ្ធវលោកវិសយោតិ អធិប្បាយេន, “វសនដ្ឋានំ
 វា” តិ អាទិ វុត្តំ, តញ្ច ខោ បឋមទុតិយវារេហិ ឥធលោកោ គហិតោតិ កត្វា។
 បឋមទុតិយវារេហិ បន ឥធលោកោ បរលោកោតិ វិភាគេន វិនា
 បញ្ចវោការភវ្យ គហិតោ; តថា តតិយវារេ បញ្ចវោការភវ្យ ចតុវោការភវ្យ
 ច គហិតោតិ បុន ទិដ្ឋធម្មសម្មរាយវសេន តំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ, “ន
 ឥធលោក” តិ អាទិ វុត្តំ។ ឥធលោកន្តិ ច សត្តសន្និទ្ធវលោកេន គហិតំ។ សព្វម្បី
 សន្និទ្ធវលោកេន បរិគ្គហេត្វា ទស្សេតុំ, “យម្បិ មេ ទិដ្ឋ” តិ អាទិ វុត្តន្តិ កេចិ។
 អបរិតស្សនត្ថំ តណ្ហាបរិតស្សនាយ អនុប្បាទនត្ថំ។ យស្ស ទិដ្ឋធម្មោតិ វុច្ចតិ,
 តស្ស បន អភារតោ, “មនុស្សលោកំ ឋបេត្វា សេសា បរលោកា នាមា” តិ
 វុត្តំ។ យេសំ បន “ឥធលោក” តិ ឥមិនា សត្តលោកស្សបិ គហណំ ឥច្ឆិតំ។ តេសំ
 មតេន, “មនុស្សលោកំ ឋបេត្វា” តិ យោជនា។

៣៨៧. អល្លិយសីតិ អត្តភាវេ ភោគេសុ ច អបេក្ខំ ករោសីតិ អត្តោ។
ឯវរុបីតិ យាទិសី តទា ធម្មសេនាបតិនា កជិតា, ឯវរុបី។ ធម្មកថា ន
សុតបុញ្ញាតិ យថាកជិតាការមេវ សន្ធាយ បដិក្ខេហោ, ន
សុខុមគម្ពីរសុញ្ញតាបដិសំយុត្តតាសាមញ្ញំ។ តេនាហា “ឯវំ បនា”តិអាទិ។

មយា គតមគ្គមេវ អនុគច្ឆសីតិ ធានមយបុញ្ញការសាមញ្ញំ គហេត្វា វេទតិ,
ន ពោធិសត្តធានក្ខតំ ធានចារមិតំ។ ន បដិភាតីតិ រុច្ឆនវសេន ចិត្តេ ន
ឧបតិដ្ឋតិ។ តេនាហា “ន រុច្ឆតិ”តិ។ តថា ហេស វដ្ឋាភិរតោតិ។ ឧដុមគ្គាវហា
វិបស្សនា ភកវតា បនស្ស កជិតបុញ្ញា។

៣៨៨. ឯសិតគុណត្តា ឯសិយមានគុណត្តា ច ឥសិ, អសេក្ខា សេក្ខា
កល្យាណបុគ្គដ្ឋនា ច, ឥសីនំ សង្ខេ, តេន និសេវិតន្តិ ឥសិសង្ខនិសេវិតំ។
កាមំ តស្ស វិហារស្ស គន្ធកុដិចាសាធកុដាគារាធិវសេន និសីទននិបដ្ឋនាយ
រុក្ខុលតាធិវសេន ភូមិសយាធិវសេន ច អនញ្ញសាធារណា មហាតី
រមណីយតា អត្តេវ, សា បន គេហស្សិតភាវេន អរិយានំ ចិត្តំ តថា ន
តោសេតិ; យថា អរិយានំ និសេវិតភាវេនាតិ អាហា - “បឋមកាថាយ
ជេតវនស្ស វណ្ណំ កថេត្វា”តិ។ តេនាហា ភកវា - “យត្ថ អរហន្តោវិហារន្តិ, តំ
ភូមិរាមណេយ្យក”ន្តិ(ធម. ប. ៩៨; ថេរគា. ៩៩១; សំ. និ. ១.២៦១)។ អបចយកាមិនំ
ចេតនា សត្តានំ សុទ្ធិមាវហតីតិ អាហា - “កម្មន្តិ មគ្គចេតនា”តិ។ ចតុន្តំ
អរិយសច្ចានំវិទិតករណាជ្ជន កិលេសានំវិក្ខម្ពនជ្ជន ចវិជ្ជា, មគ្គសម្មាទិដ្ឋតិ
អាហា - “វិជ្ជាតិ មគ្គបញ្ញា”តិ។ សមាធិបក្ខិកោ ធម្មោ នាម
សម្មាវាយាមសតិសមាធមោ។ តថា បិវិជ្ជាកាគិយោ សមាធិបិ
សមាធិបក្ខិកោ។ សីលំ តស្ស អត្ថីតិ សីលន្តិ អាហា - “សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស ជីវិតំ
ឧត្តម”ន្តិ។ ទិដ្ឋិសង្គហ្មតិ សម្មាសង្គហ្មតិ តត្ថ សម្មាសង្គហ្មស្ស

ឧបការកកាវេនវិជ្ជាកាតោ។ តថា ហិ សោ បញ្ញាកូន្ធសង្កហិតាតិ វុច្ចតិ,
យថា សម្មាសង្កប្បោ បញ្ញាកូន្ធនន សង្កហិតោ, ឯវំ វាយាមសតិយោ
សមាធិកូន្ធសង្កហិតាតិ។ តេនាហ - “ធម្មាតិ វាយាមសតិសមាធយោ”តិ។
“ធម្មា”តិ ហិ ឥធិ សម្មាសមាធិ អធិប្បតោ, - “ឯវំ ធម្មា តេ ភគវន្តោ
អហេសុ”ន្តិអាធិសុ (ធិ. និ. ២.១៣; ម. និ. ៣.១៩៨; សំ. និ. ៥.៣៧៨) វិយ។
វាចាកម្មន្តាជីវាតិ សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវា មគ្គបរិយាបន្នា ឯវ, តេ សព្វេបិ
តហិតាតិ។ តេនាហ - “ឯតេន អដ្ឋង្គិកេន មគ្គេនា”តិ។

ឧបាយេនាតិ យេន វិធិនា អរិយមគ្គោ កាវេតញោ, តេន សមាធិបក្ខិយំ
វិបស្សនាធម្មញ្ញោ មគ្គធម្មញ្ញោ។ “អរិយំ វោ, ភិក្ខុវេ, សម្មាសមាធិ ទេសេស្សមិ
សឧបនិសំ សបរិក្ខារ”ន្តិ (ម. និ. ៣.១៣៦) ហិ វចនតោ សម្មាសមាធិអាទយោ
មគ្គធម្មាបិ សមាធិបក្ខិយា។ វិចិនេយ្យាតិ វិមំសេយ្យ, កាវេយ្យាតិ អត្តោ។
តត្ថាតិ ហេតុម្ហំ ភុម្មវចនំ។ អរិយមគ្គហេតុកា ហិ សត្តានំ វិសុទ្ធិ។ តេនាហ -
“តស្មី អរិយមគ្គវិសុជ្ឈតិ”តិ។ បញ្ចកូន្ធជម្ពំ វិចិនេយ្យ, បញ្ចចាធានកូន្ធន្ធ
វិបស្សេយ្យ។ តេសុ ហិ វិបស្សិយមាទេសុ វិបស្សនា ឧក្កំសកតា។ យទគ្គេន
ទុក្ខសច្ចំ បរិញ្ញាបដិវេជេន បដិវិជ្ឈិយតិ, តទគ្គេន សមុទយសច្ចំ
បហានបដិវេជេន និរោធសច្ចំ សច្ចិកិរិយាបដិវេជេន, មគ្គសច្ចំ
ការវនាបដិវេជេន បដិវិជ្ឈិយតិ, ឯវំ អច្ចន្តវិសុទ្ធិយា សុជ្ឈតិ។ តេនាហ - “ឯវំ
តេសុ ចតុសុ សច្ចេសុ វិសុជ្ឈតិ”តិ។ ឥធាបិ និមិត្តតេ ភុម្មវចនំ។ សច្ចេសុ វា
បដិវិជ្ឈិយមាទេសូតិ វចនសេសោ។

អវជារណាវចនន្តិ វវត្តាបនវចនំ, អវជារណាធិ អត្តោ។ សារិបុត្តោវាតិ ច
អវជារណំ តស្ស សាវកការតោ សាវកេសុ សារិបុត្តោវ សេយ្យេតិ ឥមមត្តំ
ធិបេតិ។ កិលេសឧបសមេនាតិ ឥមិនា មហាថេរស្ស តាធិសោ

កិលេសូបសមោតិ ធស្សតិ, យស្ស សាវកស្ស វិសយេ បញ្ញាយ ចារមិប្បត្តិ
អហោសិ។ យទិ ឯវំ - “យោបិ ចារដ្ឋតោ ភិក្ខុ, ឯតាវបរមោ សិយា” តិ ឥទំ
កថន្តិ? តេសំ តេសំ ពុទ្ធានំ សាសនេ បញ្ញាយ ចារមិប្បត្តិសាវកវសេនេតំ វុត្តន្តិ
ធម្មតំ។ អថ វា - “នត្ថិ វិមុត្តិយា នានត្ថ” ន្តិ (ធិ. និ. ដី. ក. ១៤១; វិភ. មូលដី.
សុត្តន្តភាជនីយវណ្ណនា) វចនតោ សាវកេហិ វិមុត្តិបញ្ញាមត្តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។
តេនាហ - “ចារដ្ឋតោតិ និព្វានំ គតោ” តិ អាទិ។ សេសំ សុរិញ្ញេយ្យមេវ។

អនាថបិណ្ឌិកោវាទសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. ធន្នោវាទសុត្តវណ្ណនា

៣៨៩. ធន្នោតិ ឥទំ តស្ស នាមន្តិ អាហា “ឯវំនាមកោ ថេរោ” តិ។ យស្ស បន
សត្តារា បរិនិព្វានកាលេ ព្រហ្មធន្នោ អាណាត្តោ, អយំ សោ ន ហោតីតិ
ធស្សន្តោ អាហា - “ន អភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តត្ថេរោ” តិ, លោកនាថស្ស
អភិនិក្ខមនកាលេ កបិលបុរតោ និក្ខន្តត្ថោតិ អត្ថោ។ គិលានបុច្ឆកាតិ
គិលានស្ស បុច្ឆនកា, គិលានភាវស្ស អវត្ថំ សោតុកាមាតិ អត្ថោ។ សសនតោ
ហិសនតោ សត្តន្តិ អាហា “ជីវិតហារកសត្ថ” ន្តិ។

៣៩០. ឧបវដ្ឋំ ឯតស្ស នត្ថិតិ អនុបវដ្ឋំ, ករជកាយំ កត្វា អាយតី
ឧប្បត្តិវហិតន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “អនុប្បត្តិក” ន្តិ។

៣៩១. ខយវយំ ញត្វាតិ សង្ខារគតំ ខណ្ឌកដ្ឋំ នេត្វា ញាលោន យាថាវតោ
ញត្វា។ នេតំ មមាតិ ទុក្ខតោ សមនុបស្សនា សង្ខារេសុ ធិដ្ឋេសុ
មមំការាភាវតោ។ នេសោហមស្មីតិ អនិច្ចតោ សមនុបស្សនា អនិច្ចតោ តេសុ
ធិដ្ឋេសុ អហំការាភាវតោ។ ន មេសោ អត្តាតិ អនត្តតោ សមនុបស្សនា

អនត្តតោ តេសុ ទិដ្ឋេសុ អត្តក្កាហាភាវតោតិ អាហា - “នេតំ មម...បេ...
អត្តាតិ សមនុបស្សមី”តិ។

៣៩៣. តស្មា បុព្វជ្ជនោតិ យស្មា អរិយោ សព្វសោ បរិញ្ញាតវត្ថុកោ
ទុក្ខវេទនំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ នាម នត្ថិ, តស្មា បុព្វជ្ជនោ, កេវលំ បន
អធិមាណេនេវ - “នាភិកក្ខ្មាមិ ជីវិតំ, បរិចិល្លោកាមេ សត្តា, និរោធំ ទិស្វា”តិ
វេទតីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទម្បីតិ ឥទម្បី, “និស្សិតស្ស ចលិត”ន្តិអាទិ។
តណ្ហានិស្សិតភាវេន ហិ អាយស្មា ធន្នោ មារណាន្តិកំ វេទនំ អធិវាសេតុំ
អសក្កោន្តោ ឥតោ ចិតោ បរិវត្តន្តោ ចលិតិ វិប្បន្នតិ, តស្មា “និស្សិតស្ស
ចលិត”ន្តិអាទិ មនសិកាតព្វំ, តេន ឥទំ សព្វំ តំ វិប្បន្នតំ ន ភវិស្សតីតិ
អធិប្បាយោ។ កប្បសន្នោ កាលបរិយាយោបិ ហោតិ, ន កាលវិសេសវាចកោ
ឯវាតិ អាហា - “និច្ចកប្បន្តិ និច្ចកាល”ន្តិ។ យថា អប្បហ័នតណ្ហានិដ្ឋកោ
បុគ្គលោ តំនិស្សិតោ អល្លិនោ, ឯវំ តាហិបិ និស្សិតោ អមុត្តភាវតោតិ អាហា -
“តណ្ហានិដ្ឋហិ និស្សិតស្ស”តិ។ ចលិតន្តិ យថា យថា អសមាធាយ
សម្មាបដិបត្តិយា អាទិនវាសេន ចលន្តំ បន យស្មា អរិយស្ស វិនយេ វិរូបំ ចលិតំ
នាម ហោតិ, តស្មា អាហា - “វិប្បន្នតំ ហោតិ”តិ។ តាទិសេ បន
បបញ្ចវិក្ខមនវសេន ចិត្តស្ស ចលិតេ អសតិ ភាវនាយ វិចិបដិបន្នតាយ
កិលេសបដិប្បស្សន្ធិ ឯវំ ហោតីតិ អាហា “ចលិតេ អសតិ បស្សន្ធិ”តិ។ តេន វុត្ថំ
- “កិលេសបស្សន្ធិ នាម ហោតិ”តិ។

ភវន្តំ ទិស្វា នមនជ្ជេន នតិ។ តេនាហា - “នតិយា អសតីតិ ភវត្ថាយ
អាលយនិកក្កិបរិយុដ្ឋានេសុ អសតី”តិ។ បដិសន្ធិវសេន អាគតិ នាមាតិ
បដិសន្ធិគ្គហណាវសេន ភវន្តរតោ ឥវេវ អាគមនំ នាម, ចុតិវសេន ចវនវសេន
ឥតោ ភវន្តរស្ស គមនំ នាម ន ហោតិ អាគតិគតិយា អសតិ កត្វបចិតស្សបិ

កម្មស្ស ឧប្បត្តិបរិកប្បវសេន បវត្តិយា អភាវតោ។ ចវនវសេនាតិ
និព្ពត្តភវតោ ចវនវសេន ចុតិ, អាយតី ឧបបជ្ជនវសេន ឧបចាតោ ន ហោតិ។
យតោ គតិ អាគតិ ចវនំ ឧបចាតោ ន ហោតិ, តតោ ឯវ នេវិធ, ន ហុរំ, ន
ឧភយមន្តវេន, កាយស្ស គតិយា អាគតិយា ច អភាវតោ សព្វសោ
ចុត្វបចាតោ នត្ថិ; តេន ន ឥធលោកេ ឋិតោតិ វត្តញ្ញោ។ ន បរលោកេ ឋិតោតិ
វត្តញ្ញោ, ន ឧភយមន្តវេន ឋិតោតិ វត្តញ្ញោ។ តេនាហ “នយិធ លោកេ” តិអាទិ។
តត្ថ ឥធលោកេបរលោកេវិនិមុត្តស្ស សំសរណាបទេសស្ស អភាវតោ, “ន
ឧភយមន្តវេន” តិ វុត្តោតិ ឧភយបរិយាបន្នោ ន ហោតិ តិ បដិក្ខិបន្នោ, “ន
ឧភយត្ថ ហោតិ” តិ អាហា។ អយមេវ អន្តោតិ យោ ឥធលោកេ បរលោកេ ច
អភាវោ អវិជ្ជមានតា អនុប្បជ្ជនំ, អយមេវ សកលស្ស ទុក្ខមូលស្ស អន្តោ
បរិយោសានំ។

៣៨៤. កណ្ណនាឡិ ជិន្និតិ នាឡិ ជិន្និតុំ អារភិ។ តស្មី ជិន្និតុំ អារទុក្ខលោ
ធនោ ច វត្តតិ; មរណភយញ្ច ឌីក្ខមិ អវីតរាគភាវតោ, តតោ ឯវ គតិនិមិត្តំ
ឧបជ្ជាតិ។ “សោមិ នាម សព្វហុចារីនំ អនុបវជ្ជតំ ព្យាករិត្វា សរាគមរណំ
មរិស្សតិ” តិ សិរិគ្គមានសោ សម្ពារេ អនិច្ចាធិវសេន បរិគ្គណ្ណោ។ អរហត្ថំ
បត្វាតិ បុព្វេ ពហុសោវិបស្សនាយ ឧទយព្ពយញ្ញាណំ ចារិតត្តា តាវនេវ
អរហត្ថំ បត្វា អរហត្ថជលបច្ឆវេក្ខណានន្តរំ កណ្ណនាឡិ ច្នេនបច្ឆយា
ជីវិតនិរោធន សមសីសី ហុត្វា បរិនិព្វាយិ។ ន ហិ អន្តិមភវិកស្ស អរហត្ថំ
អប្បត្វា ជីវិតន្តរាយោ ហោតិ។ វេរស្សាតិ អាយស្មតោ ជន្មត្ថេរស្ស។
ព្យាករណោតិ ហេតុម្ហិ ករណាវចនំ “ព្យាករណោន ហេតុនា” តិ។ តន្តិមិត្តញ្ញំ
ថេរោវិរិយំ បគ្គណ្ណោវិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេតិ។ ឥមិនាតិ, “អត្ថិ,
ភន្តេ” តិអាទិវចនេន។ ថេរោតិ អាយស្មា សាវិបុត្តត្ថេរោ។ បុច្ឆតិ, ភន្តេ, តថា
កុលសំសគ្គបសុតោ កថំ បរិនិព្វាយិស្សតិ តិ បុច្ឆតិ។ “បុព្វេ កុលេសុ

សំសង្ឃវិហារី” តិ សព្វាប្បចារីនំ បញ្ញាតស្សបិ ឥមស្មី “ហោត្តិ ហោតេ
សារិបុត្តា” តិ អាទិនា ភគវតោ វុត្ត-ជ្ជានេ អសំសង្ឃការោ ចាកដោ អហោសិ។
បក្កម្យំ និបក្កំ វិយ សម្មាបដិបដ្ឋមាធិបិ កេចិ អសញ្ញតា ឧបជ្ជហន្តិ។ សេសំ
សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ធន្នោវាទសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

ក. បុណ្ណាវាទសុត្តន្តវណ្ណនា

៣៨៥. អនន្តរសុត្ត “បដិសល្លាធាតិ ជលសមាបត្តិតោ” តិ វុត្តំ, តត្ថ
ធម្មសេនាបតិនោ អរិយវិហារស្ស អធិប្បេតត្តា, ឥធម បន អកតកិច្ចស្ស
បដិសល្លាធនំ នាម កាយវិវេកោតិ អាហា - “បដិសល្លាធាតិ ឯកីការា” តិ។
“ចក្កវិញ្ញេយ្យា រូចា” តិ បនេត្ថ វិញ្ញេយ្យរូបំ វិជានន្តស្ស ទ្វារភូតំ ចក្កន្តិ ឧភយំ
អជ្ឈត្តិកំ ពាហិរញ្ច អាយតនំ អភិនន្តិតាទិសាមញ្ញេន តព្វោតិ ឯត្ថ តំ-សឌ្ឍេន
ឯកជ្ឈំ បច្ឆាមជ្ឈន្តិ អាហា - “តព្វោតិ តំ ចក្កព្វោវ រូបញ្ចា” តិ។ យំ បនេត្ថ
វិញ្ញេយ្យសឌ្ឍេន ជាតិតំ វិញ្ញាណំ តំ សម្បយុត្តធម្មាតិ តទុកយំ,
“មនោវិញ្ញេយ្យា ធម្មា” តិ បនេន កថិតមេវាតិ ឥធម ន កហិតំ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ សមោធានេនាតិ សហាវជ្ជានេន, ចិត្តេន នន្ទិយា តណ្ហាយ សហ
បវត្តិយា ចិត្តសហុប្បត្តិយាតិ អត្ថោ។ តេនាហា - “ឧប្បជ្ឈតិ នន្ទិ” តិ។
បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខស្ស សមោធានន្តិ បញ្ចក្ខន្ធសម្ពាតស្ស ទុក្ខសច្ចស្ស បច្ចវោការេ
សហប្បវត្តិ ហោតិ។ យស្មា ទុក្ខំ ឧប្បជ្ឈមាទំ ធន្នំ ទ្វារាទំយេវ វសេន ឧប្បជ្ឈតិ,
តថា សមុទយោតិ, តស្មា អាហា - “ឥតិ ធនុ ទ្វារេសូ” តិ អាទិ។ កិលេសវដ្ឋស្ស
កម្មវដ្ឋស្ស វិចាកវដ្ឋស្ស ច កថិតត្តា អាហា - “វដ្ឋំ មត្តកំ ចាបេត្វា
នស្សេតិ” តិ។ ទុតិយនយេតិ “សន្តិ ច ខោ” តិ អាទិនា វុត្ត ទុតិយេ
នេសនានយេ។ ចាជិយេក្ខោ អនុសន្និតិ ន យថានុសន្និ នាបិ

អដ្ឋាសយានុសង្កតិ អធិប្បាយោ, បុច្ឆានុសង្កស្ស បន ឥធ សម្ពុរោ ឯវ នត្ថិតិ។
សត្តសុ ហនេស្វតិ អក្កោសនេ បរិភាសនេ ចាលិប្បហារេ លេខុប្បហារេ
ទណ្ឌាប្បហារេ សត្តប្បហារេ ជីវិតារោរោបនេតិ ឥមេសុ សត្តសុ។ “ភទ្ទកា
វតិមេ” តិអាទិនា ខន្តិបដិសំយុត្តំ សីហនាទំ ននាបេតុ។

៣៩៦. ចណ្ណាតិ កោធនា, តេន ទូសិតចិត្តតាយ ទុដ្ឋាតិ វុត្តា។ កិព្ពិសាតិ
ចាចា។ ជុស្តាតិ ព្រៀសកម្មិ បសាទសិនេហាការេន លុទ្ធា។ ជុស្តវចនតាយ វា
ជុស្តា, តថាភូតា បន លុទ្ធា នាម ហោន្តិ, តស្មា វុត្តំ “កក្កុទ្ធា” តិ។ ឥទញ្ច តេតិ,
“ហត្ថច្ឆេទំ នាសិកច្ឆេទ” តិ ឯវមាទី ឥទញ្ច អនិដ្ឋំ ករិស្សមាតិ ភយទស្សនេន
តជ្ជេស្សន្តិ។

យដិកមុត្តរេនាតិ ទណ្ឌានំ កិរ អគ្គបស្សេ យជាការំ ទស្សន្តិ, តេន សោ
“យដិកមុត្តរេ” តិ វុច្ឆតិ។ ឯកតោធារាទិនា សត្តេន ករវាលខត្តាទិនា។
“ឥន្ទ្រិយសំវរាទិនំ ឯតំ នាម” តិ វត្វា យត្ថ យត្ថ ឥន្ទ្រិយសំវរាទយោ “ទមោ” តិ
វុត្តា, តំ ចាបបទេសំ ទស្សន្តោ “សច្ឆេនា” តិអាទិមាហា។ មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ
ទមេតិ សំវរេតីតិ ឥន្ទ្រិយសំវរេ, ទមោ។ រាគាទិចាបធម្មេ ទមេតិ ឧបសមេតីតិ
ទមោ, បញ្ញា។ ចាលាតិចាតាទិកម្មកិលេសេ ទមេតិ ឧបសមេតិ វិក្ខម្ពេតីតិ
ទមោ ឧចាសថោ។ ព្យាចាទិវិហោសាទិកេ ទមេតិ វិនេតីតិ ទមោតិ អាហា -
“ឥមស្មី បន សុត្ត ខន្តិ ‘ទមោ’ តិ វេទិតញ្ច” តិ។ ឧបសមោតិ តស្សេវ ទមស្ស
វេវចនំ, តស្មា ទមោ ច សោ ព្យាចាទាទិនំ វិនយនជ្ជេន តេសំយេវ ឧបសមនជ្ជេន
ឧបសមោ ចាតិ ទម្ងបសមោ, អធិវាសនខន្តិ។

៣៩៧. តត្ថ ខន្តិយំ កតាធិកាវេ តំ ជនបទំ គត្វា មហាជនស្ស អវស្សយោ
ហោតិ, តស្មា តទស្ស អបទានំ សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ វិភាវេតុំ, “កោ បនេស

បុណ្ណា"តិអាទិ អារទ្ធី។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី សុនាបរន្តជនបទេ។ អសប្បាយវិហារន្តិ
ការនាភិយោគស្ស ន សប្បាយំ វិហារំ។

ទ្វេភាគរោតិ អវិភត្តសាបតេយ្យា អវិភត្តវេហារសំយោគា។ តេនាហ
“តេសូ”តិអាទិ។ ជនបទចារិកំ ចរន្តោ ភណ្ឌំ គហេត្វា ជនបទេសុវិក្កយំ
ករោន្តោ។

“ពុទ្ធបូជំ ធម្មបូជំ សង្ឃបូជំ ករិស្សរមា”តិ តន្តិញ្ញា។ អដ្ឋមិញ្ចំ អាហាច្ច
អដ្ឋាសីតិ, “ពុទ្ធា”តិ វចនំ អស្សុតបុព្វំ សោតបដំ ឧបគតំ អនប្បកំ
បីតិសោមនស្សំ សមុដ្ឋាបេន្តំ បីតិសមុដ្ឋានបណ្ឌិត្យបេហិ ធរិចម្មាធិនិ ធិន្តិត្វា
អដ្ឋមិញ្ចំ អាហាច្ច អដ្ឋាសី។ វិស្សន្តិតន្តិវិក្កិណានវសេនវិនិយោជិតំ។ កម្មដ្ឋានំ ន
ឧបដ្ឋាតិ ការនាវីចី ន ឱតរតិ។ មយ្ហំ អសប្បាយោតិ មយ្ហំ កម្មដ្ឋានការនាយ
សប្បាយោ ឧបកាវេន ហោតិ។

កោចិ ចន្តមិតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ មហតា សមុទ្ធវីចិសន្នេន ឧបទុតត្ថា
ការនាមនសិការស្ស អនភិសម្ពុណានតោ។ តេនាហ “សមុទ្ធវីចិយោ”តិអាទិ។
សោតិ មកុឡវិហារោ។

ឧត្តមជវេន គច្ឆមាធាយថាធិប្បតំ មគ្គំ អតិក្កមិត្វា អញ្ញាតរំ ធិបកំ
ចាបុណ្ឌិ។

ឧប្បាទិកំ ឧដ្ឋាបេត្វាតិ មហាវាតមណ្ឌាលសមុដ្ឋាបនេន តស្មី បទេសេ
មហាសមុទ្ធិំ សំខោកេន្តោ មហន្តំ ឧប្បាទិ ឧដ្ឋាបេត្វា។

ថេរោ, “អម្ពោ អារវ្មេយ្យថា”តិ កនិជ្ជស្ស វចនំ សិវិត្វា អន្តរន្តរា អារវ្មេតិ,
តស្មា តទាបិ អារវ្មេតិ, តំ សន្ធាយ វុត្ថំ - “តស្មីយេវ ខណោ អារវ្មិត្វា”តិ។

សម្បទេតិ សីសជ្ជានេ។ បដិវេទេសុន្តិ បវេទេសុំ, ឧបាសកា មយន្តិ បដិជានីសុ។
ឥមំនាតិ ឥមំនា មយ្ហំ បរិច្ចត្តកោដ្ឋាសេន។ មណ្ឌលមាឡន្តិ
មុណ្ឌាមណ្ឌលមាឡសទិសំ បដិស្សយំ។ បរិចារកាតិ អវសេសកាមិនោ។

សច្ចពន្ធស្ស ឱកាសំ ករោត្តោ “ឯក្ខនបញ្ចសតាន”ន្តិ អាហា។ តំ
ទិវសំ...បេ.... អគ្គហេសិ, តេន សោ ថេរោ បឋមំ សលាកំ គណ្ណាដ្ឋានំ ឯតនគ្គេ
បបិតោ។

វាលិដកាមំ គន្ធាតិ វាលិដកាមសមីបំ គន្ធា។ ពុទ្ធកោលាហលន្តិ ពុទ្ធានំ
ឧបកម្ម សត្តានំ ឧប្បជ្ឈនកុត្វហលំ។

មហាគន្ធកុដិយំយេវាតិ ជេតវនមហាវិហារេ មហាគន្ធកុដិយំយេវ។
បរិចរិតព្ពន្ធិ ឧបដ្ឋាតព្ពំ។

គន្ធកដ្ឋានីតិ ចន្ទនអគរុសលឡាទីនិ សុគន្ធកដ្ឋានិ។ សេសំ
សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

បុណ្ណោវាទសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. នន្ទកោវាទសុត្តវណ្ណោ

៣៩៨. សង្ឃស្ស ភារំ អកាសិ ឧបាយេន នន្ទកត្តេស្ស ឱវាទេនវិនេតញ្ចានំ
ភិក្ខុនីនំវិនយត្ថំ។ តេនាហ “ឥមំ បនា”តិអាទិ។ បរិយាយតិ បវត្តតីតិ
បរិយាយោ, បដិចាដីតិ អាហា - “បរិយាយេនាតិ វារេនា”តិ។ អស្សាតិ
នន្ទកត្តេស្ស។ វនាបេសិ អញ្ញេហិ អត្ថនោ អនោកាសភារំ។ បរិយាយេន
ឱវទន្តិតិ ឱវទិតុំ សមត្តា ភិក្ខុនិយោ វារេន ឱវទន្តិ។ ឥទំ បរិយាយេន ឱវទនំ។ ចិត្តំ

ឯកគ្គំ ហោតិ បសីទតិ បុព្វចរិយសិទ្ធន ការវេហុមាណេន
គេហស្ស៊ីតបេមវសេន។

គោតមីតិ មហាបជាបតិគោតមី។ សេដ្ឋិស្សាតិ ពារាណសីសេដ្ឋិនោ។

តេតិ បច្ឆេកពុទ្ធោ កីនុទោតិ បុច្ឆិ ចិវតរកាលំ បុញ្ញកិរិយាយ
បរិការិតសន្តានតាយ, បច្ឆេកពុទ្ធសុ ច ការវេហុមាណតាយ។ ទុគ្គតេហិបិ
សក្កា កាតុន្តិ ទុគ្គតេហិបិ យថាវិករំ កតា កុដិ តុម្ហាកំ វសិតុំ សក្កាតិ បុច្ឆិ។

ហត្ថកម្មំ នេថាតិ ហត្ថកម្មំ កត្វា នេថាតិ អត្ថោ។ អាទិសំសំ អាចិត្តិត្វាតិ
“តាទិសានំ មហេសីនំ កតំ វេយ្យាវច្ឆំ អម្ហាកម្ម្យិ ធីយរត្តំ ហិតាយ ហោតិ។
អាវាសនានញ្ច នាម មហាប្បលំ មហានិសំសំ និព្ពត្តជ្ជានេ មហាសម្មត្តិអារហំ
ភវិស្សតី” តិអាទិនា អាទិសំសំ អាចិត្តិត្វា។ គាឡេន ឡិវាទេន តន្តេត្វាតិ,
“ឥមេសុ នាម ករោន្តេសុ តុំ កស្មាន ករោសិ, មម ជេដ្ឋកទាសស្ស ភរិយភារំ
នជាធាសី។ សព្វេហិបិ ភរិយមាណស្ស ហត្ថកម្មស្ស អករណេ តុយ្ហំ
ឥទព្វិទញ្ច ទុក្ខំ អាគមិស្សតី” តិ ភយេន តន្តេត្វា។ សតំ សតំ ហុត្វាតិ សតំ
សតំ ទាសបុត្តា ឯកជ្ឈំ ហុត្វា ឯកញ្ច ឯកញ្ច កុដិ កត្វា អទាសី។
ចង្គមនាទិបរិវារន្តិ ចង្គមនវត្តិជ្ជានទិវាជ្ជានកោជនាទិបរិវារជ្ជានសហិតំ។
ជត្តិត្វា ឧបជ្ជាបេត្វា។ វិស្សជ្ជាបេសីតិ បរិច្ឆជាបេសិ។ បរិវត្តាបេត្វាតិ
បេតាបេត្វា។ តិចីវរានិ តិសហស្សគ្បនិកានិ តិចីវរានិ កត្វា អទាសី។ កាលេន
កាលន្តិ កាលេ កាលេ, កិស្សិញ្ច កាលេតិ អត្ថោ។ រដ្ឋេ បិតស្សាតិ
សព្វភូតូបការរដ្ឋេ បិតស្ស។

នន្ទកត្ថេរោបីតិ តទា ជេដ្ឋកទាសោ ឯតរហិ នន្ទកត្ថេរោ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ
បត្ថោ។ ជេដ្ឋកទាសីធីតា ...បេ... អគ្គមហេសីជ្ជានេ បិតាតិ

មហាបជាបតិគោតមី សន្ធាយ វេទនី។ អយមាយស្មា នន្ទកោតិ អយមេវ
សមុទាគមតោ អាយស្មា នន្ទកត្តេរោ។ ឯតាវ តាភិក្ខុនិយោតិ ឯតាវតា
សមុទាគមតោ បញ្ចសតាភិក្ខុនិយោ។

៣៩៩. ហេតុនាតិ ញាយេន អវិបរីតបដិបត្តិយា។ បុព្វភាគា ហិ បុរិមា
បុរិមា បដិបទា បដ្ឋិមាយ ការណំ។ យាថាវសវសតោទិដ្ឋន្តិ
យថាភូតសភាវតោ បច្ចក្ខំវិយ។

៤០០. តំសការំ តំសការំន្តិ តស្សវេទនាយ បច្ចយភាវេន អនុរូបំ។

៤០៣. បឋមតរំយេវ អនិច្ចាតិ តស្សបិ ឆាយាយ អនិច្ចភាវោ
បឋមតរំយេវ សិទ្ធោ។ ន ហិ កទាចិ អនិច្ចំ និស្សយ បវត្ថំ កិញ្ចំ និច្ចំ នាម
អត្ថិតិ។

៤០៤. អនុបហានិត្វាតិ អវិនាសេត្វា។ កថំ បន មំសកាយំ ចម្មកាយញ្ច
អវិនាសេត្វា ឥតវេសំ កន្លនំ ហោតីតិ ព្យតិវេកមុខេន ទស្សេតុំ, “តត្ថា”តិអាទិ
វុត្ថំ។ ចម្មំ អស្មិយាបេន្តោតិ ចម្មេ លក្ខាបេន្តោ ចម្មបដិពទ្ធំ ករោន្តោ។ ចម្មំ ពទ្ធំ
កត្វាតិ វិវេកាលេ ន ជាលេន្តោ ចម្មពទ្ធេ កត្វា។ ឯវំ អកត្វាតិ ឯវំ
មំសចម្មកាយានំ វិនាសនំ អកត្វា, វិលិមំសាទិវិកន្តនេន អញ្ញមញ្ញំ វិវេចត្វា។
តត្ថ វិលិមំសន្តិ ចម្មនិស្សិតមំសំ, បដិច្ចន្តកិលោមកន្តិ ច វេទនិ។ ញាវុតិ
សុខុមញ្ញា។ ពន្ធនន្តិ ចម្មមំសានំ សម្ពន្ធំ។ តេនាហា - “សព្ពចម្មេ
លក្ខវិលិបនមំសមេវា”តិ។ អន្តរកិលេសមេវាតិ អន្តរេ ចិត្តេ ជាតត្ថា
សត្តសន្តានន្តោកធាយ អព្ពន្ធភូតកិលេសមេវ។

៤០៥. តន្តំ វាយាមន្តិ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ បុរិសេន កុឋាវិនា ធរដ្ឋំ
និដ្ឋិតេ ធរដ្ឋជ្ជានស្ស សល្លក្ខណំ ឥច្ឆិតព្ពំ, តស្ស បដិយាតភាវោ ឥច្ឆិតព្ពោ,

កាយបរិណាមកាវោ ឥន្ទ្រតព្វោ, តស្ស អវជ្ជានំ ឥន្ទ្រតព្វំ, កិច្ចន្តវេ
អជ្ឈបេក្ខណំ ឥន្ទ្រតព្វំ, ឯវំ បញ្ញាយ កិលេសេ ធិន្ទន្តស្ស យោគិនោ វិរិយពលេន
សន្និ សតិ-បីតិ-បស្សន្តិ-សមាធិ-ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តំ ឥន្ទ្រតព្វន្តិ អាហា - “ឯវំ នវិនា
ធិហិ...បេ... សក្កោតិ” តិ។

៤០៧. តេន ការណោនាតិ យេន តាសំ ភិក្ខុនិទំ សា ធម្មទេសនា សប្បាយា,
អាសេវនមន្តតាយ បន អជ្ឈាសយេន បរិបុណ្ណាសន្តប្បា ន ជាតាយេវ; បុន តថា
ទេសនាយ សតិ អាសេវនពាលវតាយ បរិបុណ្ណាសន្តប្បា ភវិស្សន្តិ; តេន
ការណោន តូម្បី តា ភិក្ខុនិយោ តេនេវ ឡំវាទេន ឡំវទេយ្យាសីតិ។

៤០៨. សត្តបន្ទិមិកាតិ សព្វាសំ កនិដ្ឋា សោតាបដ្ឋា, អនិយា តត្ថ កាចិ
នត្ថិតិ អត្តោ។ តេនាហា - “សេសា បន...បេ... ខីណាសវា ចា” តិ។ យទិ ឯវន្តិ
អខីណាសវាចិ តាទិសា ភិក្ខុនិ អត្ថិ។ ឯវំ សតិ សុត្វិបស្សកកាវេនបិ សតិ
ខីណាសវកាវេ អរិយស្សវិនយេ អបរិបុណ្ណាសន្តប្បាវាតិ អធិប្បាយេន
ចោទេតិ, “កមំ បរិបុណ្ណាសន្តប្បា” តិ? ឥតហេ អជ្ឈាសយចារិប្បិយាតិ ការណំ
វត្ថា, “យស្ស ហិ” តិអាទិនា តមត្ថំ វិវរតិ។ អជ្ឈាសយចារិប្បិយាតិ តត្ថ
អធិប្បាយចារិប្បិយា, ន សត្តសោ គុណចារិប្បិយាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា
“កតា នុ ខោ” តិអាទិ។ ឯតេន ចាទកជ្ឈានសម្មសីតជ្ឈានំ វិសទិសតាយ
បុគ្គលស្ស វិបស្សនាកាលេ បវត្តអជ្ឈាសយវសេន អរិយមគ្គេ
ពោជ្ឈន្តមគ្គន្តយានន្តានំ វិសេសតាតិ អយមត្តោ ធិបិតោតិ វេទិតព្វោ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

នន្ទកោវាទសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. រាហុលោវាទសុត្តន្តវណ្ណនា

៤០៦. វិមុត្តិ បរិចាចន្តិក កិលេសានំ បដិប្បស្សន្តិវិមុត្តិភូតំ អរហត្តំ
សត្តសោ ចាចន្តិ សាធន្តិ និព្វានេន្តិក វិមុត្តិបរិចាចនីយា។ ធម្មាតិ
ការណធម្មា។ តេនាហ - “វិសុទ្ធិការណវសេនា” តិ, អរហត្តសង្ខាតាយ
វិសុទ្ធិយា សម្មាទនវសេនាតិ អត្តោ។ សុទ្ធិន្ទ្រិយាទយោ វិសុទ្ធិមាណា
មគ្គបដិចាជីយាវ សត្តសោ អស្សន្តិយាទីហិ ចិត្តំ វិមោចន្តា អគ្គជលវិមុត្តិ
សម្មាទន្តិ។ តេសំ បន វិសុទ្ធិ ពាលបរិវដ្ឋនេន បណ្ឌិតបយិរុចាសនេន
បសាទាវហធម្មបច្ឆវេក្ខណាយ ច ហោតិ។ តតោ ឥធ បន្ទវស ធម្មា
អធិប្បតាតិ ទស្សន្តោ, “វុត្តញ្ញោត” ត្តិអាទិមាហ។

តត្ថ អស្សន្តិ បុគ្គលេតិ សទ្ធារហិតេ បុគ្គលេ។ តេ ហិ និស្សាយ ន កតាចិ
សទ្ធា សម្ពវតិ, តេសំ បន ទិដ្ឋានុកតិអាបដ្ឋនេន អញ្ញាទត្ថ អសន្តិយមេវ វឌ្ឍតិ,
តស្មា តេ បដិភយមគ្គោ វិយ ទូរតោ វដ្ឋេតញ្ញា។ អស្សន្តិយន្តិ ច សទ្ធាយ
បដិបក្ខភូតា អសទ្ធម្យវត្ថុស្មី អធិមុច្ឆនាការេន បវត្តា សំកិលេសធម្មា
វេទិតញ្ញា។ សទ្ធបុគ្គលេតិ សទ្ធាសម្បន្នេ បុគ្គលេ។ តេ ហិ និស្សាយ
សទ្ធម្យវត្ថុស្មី អនុប្បន្នា ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នា ភិយ្យោការំ វេបុល្លំ អាបដ្ឋតិ។
សទ្ធម្យវត្ថុតិ ច ពុទ្ធាទីនិ រតនានិ កម្មកម្មជលានិ ច។ សេវតោតិ លត្តមាទំ
សទ្ធាសម្បទំ ឧប្បាទេតុំ វឌ្ឍេតុញ្ញា និសេវតោ។ សេសបទានិ តស្សេវ វេវចនានិ។
អថ វា សេវតោ ឧបសង្កមតោ។ ភជតោ តេសំ បដិបត្តិយំ ភត្តិ កុត្តតោ។
បយិរុចាសតោតិ តេសំ ឱវាទានុសាសនិករណាវសេន ឧបជ្ឈហតោ។
បសាទនីយសុត្តន្តា នាម ពុទ្ធាទិគុណបដិសំយុត្តា បសាទាវហា
សម្បសាទនីយសុត្តាទយោ។ តេ ហិ បច្ឆវេក្ខតោ ពុទ្ធាទីសុ អនុប្បន្នា បសន្នា
ឧបជ្ជតិ, ឧប្បន្នា ភិយ្យោការំ វេបុល្លំ អាបដ្ឋតិ។ ឥមេហិ តីហាការេហិតិ ឥមេហិ
យថាវុត្តេហិ តីហិ ការណេហិ។ បដិបក្ខទ្វីការតោ បច្ឆេកំ សូបហារតោ ច

អាសេវនំ ការវនំ លកន្តិ។ សុទ្ធិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ មគ្គជលាវហភាវេន អន្ធិតិ វិសុទ្ធិ
ចាបុណាតិ។ ឥមិនា នយេន សេសបទេសុបិ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

អយំ បទវិសេសោ - កុសីនេតិ អលសេ សម្មាបដិបត្តិយំ និក្ខត្តបុរោ។
អារទ្ធវីរិយេតិ បគ្គហិតវីរិយេ សម្មាបដិបន្នោ។ សម្មប្បធានេតិ អនុប្បន្នានំ
អកុសលានំ អនុប្បធានាទិវសេន បវត្តេ ចត្តារោ ឧចាយប្បធានេ។ បច្ចវេក្ខតោ
បដិបត្តិ អវេក្ខតោ។ តេ ហិ បច្ចវេក្ខតោ លីនំ អភិកវិត្វា សម្មនេវ
អារម្មណតុអាទិ អនុប្បន្នានំ វិធិនា សតិសម្មទាយ ឧប្បទាយ ភិយ្យោភាវាយ
សំវត្ថតិ។ អសមាហិតេ កន្តមិកកន្តគោណាសប្បដិភាកេ វិព្ពន្ធិចិត្តេ។
សមាហិតេ ឧបចារសមាធិនា អប្បនាសមាធិនា ច សម្មនេវ សមាហិតចិត្តេ។
ឈានវិមោក្ខតិ សវិតក្កសវិចារាទិឈានានិ បឋមាទិវិមោក្ខេ ច។ តេសញ្ញិ
បច្ចវេក្ខណា ឧបរូបរិ អន្ធិមេវ សមាធានាយ សំវត្ថតិ។ ធុប្បញ្ញេតិ និប្បញ្ញេ,
អរិយធម្មស្ស ឧគ្គហបរិបុច្ឆាសវនសម្មសនាភាវេន សត្តសោ បញ្ញារហិតេ ច។
បញ្ញាវន្តេតិ វិបស្សនាបញ្ញាយ ចេវ មគ្គបញ្ញាយ ច សមន្នាគតេ។
គម្ពីរញ្ញាណចរិយន្តិ គម្ពីរំ ខន្ធាយតនធាតុសច្ចបដិច្ចសមុប្បទាទិកេនំ
ញ្ញាណស្ស ចរិតត្ថដ្ឋានំ, យត្ថ វា គម្ពីរញ្ញាណស្ស ចរិយំ បវត្ថតិ។ តត្ថ ហិ
បច្ចវេក្ខណា សម្មោហំ វិធមតិ, អនុប្បន្នាយ បញ្ញាយ ឧប្បទាយ
ភិយ្យោភាវាយ សំវត្ថតិ។ សុត្តន្តក្ខន្ធាតិ សុត្តសមូហោ។

បុព្វេ សុទ្ធិន្ទ្រិយាទីនំ វិសុទ្ធិការណានិ, “វិមុត្តិបរិចាចនីយា ធម្មា” តិ វុត្តានីតិ
ឥធសន្ធាទិកេ អញ្ញោ ច ធម្មេ ទស្សេន្តោ, “អបវេបី” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ សន្ធាទីនំ
វិមុត្តិបរិចាចនីយតា ទស្សិតា វេ, អនិច្ចសញ្ញាទីនំ បទ
វិមុត្តិបរិចាចនីយតាយ វត្តព្ពមេវ នត្តិ វិបស្សនាភាវតោ។ តេនាហ - “ឥមេ
បញ្ច និព្ពេធភាគិយា សញ្ញា” តិ។ កល្យាណមិត្តតាទយោតិ កល្យាណមិត្តតា

សីលសំរំរោ អភិសល្លោកថា វិរិយារម្មោ និព្វេជិកា បញ្ញា ឥមេ
កល្យាណមិត្តតាធម៌យោ បញ្ច ធម្មា។ អយមេត្ត សង្ខេបោ, វិត្តារោ បន
“មេយិយសុត្តសំវណ្ណនាយំ” (ឧទា. អដ្ឋ. ៣១) វុត្តនយេន វេទិតញ្ញោ។ លោកំ
វោលោកេន្តស្សាតិ ពុទ្ធវេនេយ្យសត្តលោកំ ពុទ្ធចក្កនាវិសេសតោ
ឡិលោកេន្តស្ស។

៤១៩. អាយស្មតោ រាហុលស្ស ឥន្ទ្រិយានំ បរិបក្កត្តា សទ្ធិ បដ្ឋបិតបត្តនា
នេវតា ឧទិក្ខមាណ តិដ្ឋន្តិ, - “កតា នុ ខោ ឧត្តរិ អាសវានំ ខយេ វិនេស្សតី” តិ។
យនា បន សត្តា ឯវំ បរិវិតក្កេសិ, តាវនេវ សមាទជ្ឈាសយតាយ សព្វកាលំ
តម្លំណំ អាគមេន្តិយោ តា នេវតាយោ តំ សមវាយំ ទិស្វា ឯកស្មី អន្ធរនស្មីយេវ
សន្និបតិកា។ ឧបាលិស្ស គហបតិនោ ធីយនខបរិញ្ញាជកស្ស ចតុសច្ចធម្មេសុ
ទស្សនកិច្ចេន បវត្តោ សោតាបត្តិមគ្គោតិ តេសុ សុត្តេសុ (បដិ. ម. អដ្ឋ.
២.២.៣០) បឋមមគ្គោ “ធម្មចក្ក” ន្តិ វុត្តោ, តស្ស ទស្សនត្ថស្ស សាតិសយត្តា,
ព្រហ្មាយុនោ បន ជលញ្ញាណានិ ហេដ្ឋិមាទិ តីណិ សាតិសយានិ តិ
ព្រហ្មាយុសុត្តេ (ម. និ. ២.៣៨៣ អាធម៌យោ) តីណិ ជលានិ “ធម្មចក្ក” ន្តិ វុត្តានិ។ ឥទំ
បនេត្ត អាយស្មតោ រាហុលស្ស មគ្គញ្ញាណំ ជលញ្ញាណញ្ច ទស្សនត្តោ
សាតិសយោ, តាហិ ច នេវតាហិ យំ ញ្ញាណំ អធិគតំ, តំ សាតិសយមេវាតិ វុត្តំ
- “ឥមស្មី សុត្តេ ចត្តារោ មគ្គា, ចត្តារិ ច ជលានិ ធម្មចក្កន្តិ វេទិតញ្ញានិ” តិ។ កី
បន សាវកានំ សទ្ធាភិសមយញ្ញាណោ អត្ថិ កោចិ វិសេសោតិ? អាម អត្ថិ។ សោ
ច ខោ បុព្វភាគេ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាយ បវត្តិយាការិវិសេសេនលកេយ្យ
កាចិ វិសេសមគ្គា។ ស្វាយមត្តោ អភិធម្មេ “នោ ច ខោ យថា ទិដ្ឋិប្បត្តស្សា” តិ
សទ្ធាវិមុត្តតោ ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស កិលេសប្បហានំ បតិវិសេសកិត្តនេន
ធីបេតញ្ញោ។ កី បន អាយស្មា រាហុលោវិយ តា នេវតា សព្វា ឯកចិត្តា បគេវ

ចត្តាវិ ដលានិ អធិកណ្ឌីសូតិ? នោតិ ទស្សនោ “តត្ថ ហិ”តិអាទិមាហ។
កិត្តកា បន តា ទេវតាតិ អាហ “តាសញ្ច បនា”តិអាទិ។

រាហុលោវាទសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. ធនក្កសុត្តវណ្ណនា

៤២០. អាទិម្ហិ កល្យាណន្តិ អាទិកោដ្ឋាសេ កល្យាណំ ឯតស្សតិ វា
អាទិកល្យាណា, តំ អាទិកល្យាណំ, អាទិកល្យាណាភារោ ច ទោសវិគមេន
ឥច្ឆិតញោ។ យញ្ញិ សព្ពសោ វិគតទោសំ, តំ បរិបុណ្ណាគុណមេវ ហោតីតិ
“និទ្ទោស”ន្តិ វុត្តំ។ កត្វាតិ ច បទំ, “កល្យាណំ កត្វា ភទ្ទកំ កត្វា”តិ
បុរិមបទទ្ធយេនបិ យោជេតព្ពំ។ ទេសនាការោ ហិ ឥធ កល្យាណាសទ្ទេន
គហិតោ។ តេនវាហ - “ទេសេតព្ពធម្មស្ស កល្យាណតា ទស្សិតា ហោតី”តិ,
ទុតិយេ បន អត្តវិកេប្ប ទេសេតព្ពធម្មស្ស កល្យាណតា មុខ្យេនេវ កថិតា
ឥតរស្ស អត្តាបត្តិតោ។ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណន្តិ ឯត្តាបិ
ឯសេវ នយោ។ អយញ្ច ទេសនាយ ថោមនា ពុទ្ធានំ អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌារាតិ
ទស្សេតុំ, “ឥតិ ភគវា អរិយវំស”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ធម្មគ្គហណាម្បិ ទេសនាយ
ថោមនា ឯវាតិ “នវហិ បទេហិ”តិ វុត្តំ។

វេទនា យាថាវតោ ជាននំ, តញ្ច មគ្គកិច្ចំ, តស្ស ឧចាយោ វិបស្សនាតិអាហ
- “សហវិបស្សនេន មគ្គេន ជានិតព្ពានី”តិ។ បរិញ្ញាភិសមយាទិកិច្ចេន
និព្ពត្តិយា អសម្មោហតោ ច បដិវិជ្ជិតញោ។ តេក្ខមកថិត្តមេវ កថិតំ
សម្មសនដ្ឋានស្ស អធិប្បតត្តា។ ឯស នយោ ធម្មាយតនាទីសុបិ។
ធម្មាយតនស្ស វា អាយតនការតោ ពហិទ្ធាគហណំ, ន សព្ពសោ
អនជ្ឈត្តការតោ។ វិចាកវេទនាបច្ចយា ជវនក្ខណោ ឧប្បន្នតណ្ហាតិ

ឆន្ទៈសិវាភកវេទនំ និស្សាយ វំ អស្សាទេន្ទ្រ អនុភវេយ្យន្ទ្រ
អកុសលជវេនក្ខណតោ ឧប្បន្នតណ្ហា។

២២២. ចាដិយេក្ខោ អនុសន្និតិ យថានុសន្និអាទិនំ អសម្ពុតោតិ
អធិប្បាយេន វុត្ថំ។ ហេដ្ឋាតិ វិញ្ញាណជស្សវេទនាតណ្ហានំ
បច្ចយាយត្តវុត្ថិតាទស្សនេន ចក្ខាយតនាទិនំ រូចាយតនាទិនញ្ច
បច្ចយាយត្តវុត្ថិតា ធិបិតា អបច្ចយុប្បន្នស្ស បច្ចយាការតោ, យញ្ច
បច្ចយាយត្តវុត្ថិកំ, តំ អនិច្ចំ ឧប្បាទសម្ពុតោ, យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ
តទនត្ថាតិ ខន្ធបញ្ចកេ ច ធន្នំ ធក្កានំ វសេន យនវិនិព្វោគករណេន អត្ថតោ
អនត្ថលក្ខណំ វិភាវិតំ។ ន សរូបតោតិ សរូបតោបិ តំ វិភាវេតុកាមោ តេនេវ
ធធក្កានំ វសេន យនវិនិព្វោគនយេន ព្យតិវេកតោ ច អន្ធយតោ ច ទស្សន្តោ
ភគវា - “ចក្ក អត្ថាតិ យោ វទេយ្យ” តិអាទិមាហាតិ យថានុសន្និការ ទេសនា
វិភាវិតា។ តេនាហ “ហេដ្ឋា កថិតានំ ហិ” តិអាទិ។ ហេដ្ឋា បន ធន្នំ ធក្កានំ
វសេនវិនិព្វោគទស្សនមត្តំ, ន អនត្ថលក្ខណំ វិភាវិតំ, ឥធម បន សរូបតោ
អនត្ថលក្ខណំ វិភាវិតន្តិ អធិប្បាយេន អនុសន្នន្តរការវេទនា។ យធិបិ
អនត្ថភារោ នាម ចតុសុបិ សច្ចេសុ លព្ពតេវ, សព្វេបិ ហិ ធម្មា អនត្ថា, ឥមេ
បនេត្ថ ទ្វេបិ នយា សម្មសនវសេន បវត្តាតិ វុត្ថំ - “ទិដ្ឋំ សច្ចានំ
អនត្ថការទស្សនត្ថ” ន្តិ។ ន ឧបបដ្ឋតិ ឧបបត្តិសម្ពាសយុត្តិយា ន សមេតីតិ
អយមេត្ថ អត្ថាតិ អាហ “ន យុដ្ឋតិ” តិ។ អត្ថវាទិនា - “និទ្ទោ ធុរោ
សស្សតោ” តិ អភិមតោ, ចក្កញ្ច ឧប្បាទវន្តតាយ អនិច្ចំ, យំ បច្ចយាយត្តវុត្ថិតា,
តស្មា “ចក្ក អត្ថាតិ យោ វទេយ្យ, តំ ន ឧបបដ្ឋតិ” តិអាទិ។ សក្កាយវុត្ថ ចក្ក
អនត្ថា អនិច្ចការតោ សេយ្យថាបិ យដោ, ចក្កំ អនិច្ចំ បច្ចយាយត្តវុត្ថិការតោ
សេយ្យថាបិ យដោ, ចក្ក បច្ចយាយត្តវុត្ថិ ឧប្បាទានិសម្ពុតោ សេយ្យថាបិ
យដោ។ វិគច្ឆតិ ភក្កុប្បត្តិយា សភាវិកមេន វិគច្ឆតិ។ តេនាហ “និរុដ្ឋតិ” តិ។

២២២. យស្មា កិលេសវដ្តមូលកំ កម្មវដ្តំ, កម្មវដ្តមូលកញ្ចវិចារកវដ្តំ។
កិលេសុប្បត្តិ ច តណ្ហាទិក្ខាបាបុត្តិកា, តស្មា “តិណ្ហំ វា តាហានំ វសេន វដ្តំ
ទស្សេតុ”ន្តិ អាហា។ យស្មា បន តណ្ហាបក្ខិកា ធម្មា សមុទយសច្ចំ, ចក្ខាទយោ
ទុក្ខសច្ចំ, តស្មា វុត្តំ - “ទិដ្ឋំ សច្ចានំ វសេន វដ្តំ ទស្សេតុ”ន្តិ។
តណ្ហាមានទិដ្ឋិក្ខាហាវ វេទិតញ្ច សក្កាយតាមិនិបដិបទាយ អធិប្បេតត្តា។
“ឯតំ មមា”តិអាទិនា គហណាមេវេត្ថ អនុបស្សនាតិ អាហា -
“តាហត្ថយវសេន បស្សតិ”តិ។

តិណ្ហំ តាហានំ បដិបក្ខវសេនាតិ តណ្ហាទិក្ខាបាបដិបក្ខត្ថានំ
ទុក្ខានិច្ចានត្តានុបស្សនានំ វសេន, តាហិ វា តិណ្ហំ តាហានំ បដិបក្ខវសេន
វិនិវេសនវសេន អនុប្បាទនវសេនាតិ អត្ថោ។ បដិបក្ខវសេនវិវដ្តំ ទស្សេតុន្តិ
យោជនា។ សក្កាយនិរោធតាមិនិ បដិបទាតិ ឯត្ថ និរោធជន្មោ សរុបេនេវ
ទស្សិតោតិ អាហា - “និរោធជា...បេ... ទស្សេតុ”ន្តិ។ បដិសេធវេទនានិ
បដិក្ខេបវេទនានិ។

២២៥. តណ្ហាទីនំ អនុចាទិយនវេទនានិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេនេវ វុត្តានិ
តណ្ហាទិដ្ឋិនំយេវ អភិនន្ទនាទិវសេន បវត្តិសញ្ញាវតោ។ អប្បហីនត្ថោ
អនុសយត្ថោតិ អាហា - “អនុសេតីតិ អប្បហីនោ ហោតី”តិ អរិយមគ្គេន ហិ
អប្បហីនោ ថាមគតោ វាគាទិកិលេសោ អនុសយោ ការណាលាភេ សតិ
ឧប្បជ្ឈនាវហាភាវតោ។ យំ បនេត្ថ វត្ថុត្ថំ, តំ ហោជ្ជា វុត្តមេវ។
វដ្តទុក្ខកិលេសទុក្ខស្សាតិ វដ្តទុក្ខស្ស ចេវ កិលេសទុក្ខស្ស ច។
សឧចាទិសេសនិព្វានញ្ចំ កិលេសទុក្ខស្ស អន្តករណំ, អនុចាទិសេសនិព្វានំ
វដ្តទុក្ខស្ស។

៤២៦. តេសន្តិ អនុសយានំ។ បដិក្ខេបវសេនាតិ បដហនវសេន,
អប្បវត្តិករណវសេនាតិ អត្ថោ។ អវិជ្ជំ បដហិត្វាតិ អនវសេសតោ អវិជ្ជំ
អប្បវត្តិធម្មតំ អាចារេត្វា។ កាមំ ហេដ្ឋិមមគ្គញ្ញាណម្បិ អវិជ្ជាបហាយិនីវិជ្ជា
វេ, តំ បន ញ្ញាណំ អវិជ្ជាយ អនវសេសប្បហាយ កំ ន ហោតិ,
អគ្គមគ្គញ្ញាណោ បន ឧប្បន្នេ អវិជ្ជាយ លេសោបិ នាវសិស្សតីតិ តទេវ
អវិជ្ជាយ បហាយ កត្តិ អាហា - “អរហត្ថមគ្គវិជ្ជំ ឧប្បាទេត្វា”តិ។

៤២៧. សយមេវ តថាគតេ អត្តនោ ពុទ្ធានុការេន ទេសេន្តេ សដ្ឋិភិក្ខុ
អរហត្តំ បត្តាតិ អនច្ឆរិយមេតំ, អថ កី អច្ឆរិយន្តិ អាហា “ឥម”ន្តិអាទិ។
កថេន្តេបីតិ វត្ថុ ឥតិសន្នោ បការត្ថោ, ឥមិនាវ បការេនាតិ អត្ថោ។ បត្តា
វាវាតិ សដ្ឋិភិក្ខុ អរហត្តំ បត្តា វាវាតិ យោជនា។ ឯតម្បិ អនច្ឆរិយំ, សត្ត សម្មា
សាវកា សមុទាគមា មហាភិញ្ញា បទិន្នបដិសម្ពិទ្ធា តថា តថា សប្បាដិហារិយំ
ធម្មំ ទេសេន្តិតិ។ តេនាហា - “មហាភិញ្ញប្បត្តា ហិ តេ សាវកា”តិ។

មហាមណ្ឌាបេតិ លោហាចាសាទស្ស បុរតោ វេ មហាភិក្ខុសន្និទាតោ
ជាតោតិ តេសំ បហោនកវសេន កតេ មហាតិ សាណិមណ្ឌាបេតិ វេទន្តិ។
តេសុបិ ហិទេស្វតិ តេសុ យថាវុត្ថមហាមណ្ឌាទាទីសុ ហិទេសុ។ មហាថេរោ
អត្ថិតិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតត្ថំ។ ទេវត្តេវស្ស គុណោ សុត្វា បសន្នមានសោ
មហាថេរោ, តថាបិ វត្ថុសម្បត្តិយា បសីទិត្វា “តំ បន ម្ពាបេហី”តិ អាហា។

ហេដ្ឋាចាសាទេតិ ច កល្យាណិយមហារិហារេ ឧទោសថាការេ
ហេដ្ឋាចាសាទេ ឯកទា ឧបរិចាសាទេ ឯកទា, កថេសីតិ។ ចូឡនាគស្ស តថា
មហាតិ បរិសា ទេវតានុការេន អភិញ្ញាទាទនំ អហោសីតិ កេចិ។ ថេរោ បន
មហិទ្ធិកោ អហោសិ, តស្មា តាវ មហាតិ បរិសំ អភិញ្ញាបេសីតិ អបរេ។

តតោ តតោតិ តស្សំ តស្សំ ទិសាយំ។ ឯកោវាតិ ឯកោវា ឯវ, ន ពហុសោ,
កតិបយាវ បុព្វដ្ឋនា អហេសុន្តិ អត្ថោ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្ថា
សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ធនក្កសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្ថា។

៧. មហាសឡាយតនិកសុត្តវណ្ណនា

៤២៨. មហាត្តានិ សឡាយតនានិ អធិកិច្ច បវត្តត្ថា មហាសឡាយតនិកំ,
មហាត្តតា ច តេសំ មហន្តំ លោកសន្និវាសំ អភិព្យាបេត្វា វិតត្ថា អយោនិសោ
គយ្ហមាណនំ មហាតោ អនត្តាយ សំវត្តនតោ, យោនិសោ គយ្ហមាណនំ មហាតោ
អត្តាយ ហិតាយ សុខាយ សំវត្តនតោ ច ទដ្ឋញ្ញា។ ជាតកន្តិ ពោធិកំ។

៤២៩. សិខាប្បត្តាយ វិបស្សនាយ ជាននម្បិ យថាភូតជាននមេវ មគ្គន
ជាននស្ស អាសន្នការណភាវតោតិ អាហា - “សហវិបស្សនេន មគ្គេន
អជានន្តោ”តិ។ វុឌ្ឍិ កច្ចន្តិ បច្ចយសមោទានេន
ភវយោនិគតិវិតិសត្តាវាសថាឡិយា អបរាបរំ បរិវុទ្ធិ កច្ចន្តិ។ ឯវភូតា
បគុណភាវមាថាទិតា សមថវិបស្សនាធម្មាវិយ សុដ្ឋតំ វសីភាវំ ថាបិតា
ឈានាភិញ្ញាវិយ ច វសីភូតា ហុត្វា ឧបរូបរិ ព្រហ្មោន្តិ អាហា - “វសីភាវំ
កច្ចន្តិ”តិ។ តថា ហិ តេ កថាថា ភវបត្តនាយ អនុប្បាទិតាយបិ
អប្បហ័នភារេនេវស្សា តិដ្ឋន្តិ។ អកុសលា ធម្មាវ យេតុយ្យេន
ទស្សនាយតនេន វិជានទស្សនតោ បវត្តន្តិ បរិវុឌ្ឍន្តិ ច។ បញ្ចទ្ធវិកធនជាតិ
បញ្ចទ្ធវិកធនសហគតា អកុសលធនជា។ ឯវ មនោទ្ធវិកធនជា វេទិតញ្ញា។
សន្តាថាតិ ធនថេហិ ពលវន្តោ សម្បយុត្តធម្មានំ និស្សយស្ស ច សន្តាបនករា។
បរិឡាហាតិ តតោបិ ពលវត្ថរា តេសំយេវ បរិទហនករា។

២៣០. បញ្ចាទ្វារកសុខំ, ន កាយប្បសាទសន្និស្សិតសុខមេវ។
 មនោទ្វារកសុខន្តិ មនោទ្វារកចិត្តសន្និស្សិតសុខំ, ន យំ កិញ្ចិ ចេតសិកសុខំ
 តស្ស កាយិកសុខគ្គហណោនេវ គហិតត្តា។ បញ្ចាទ្វារកជវនេន សមាបជ្ជនំ វា
 វុដ្ឋានំ វា នត្ថិតិ ឥទំ មនោទ្វារកជវនេន តស្ស សម្ពុំ ទស្សេតុំ, មគ្គស្ស វសេន
 វុត្ថំ, ន បន តប្បសន្តិសន្តិវិត្តនត្ថំ។ វិញ្ញត្តិមត្តម្យិ ជនេតុំ អសមត្ថំ
 សមាបជ្ជនស្ស កបំ បច្ឆយោ ហោតិ, ពុទ្ធានំ បន ភកវន្តានំ ហោតិ តិ ចេ?
 តថាបិ តស្ស អាសន្នជ្ជានេ បញ្ចាទ្វារកចិត្តប្បវត្តិយា អសម្ពុំ វា វា តាទិសស្ស
 បុញ្ញភោគស្ស តស្មី កាលេ អសម្ពុំ តោ។ ឯតេនេវ យា កេសត្វិ អរិយធម្ម
 អកោវិទានំ យជសភាវាទីសុ ពុទ្ធិតុល្យការិ តាបត្តិចោទនា; សា បដិក្ខត្តាតិ
 ទដ្ឋញ្ញា តំ តំ បុរិមាភោគវសេន តេន តេន
 បញ្ចាទ្វារកាភិកិយតមនោវិញ្ញាណស្ស បរតោ បវត្តមានមនោវិញ្ញាណេន
 តស្មី តស្មី អត្ថេ វណ្ណាសណ្ណានាទិវិសេសស្ស វិនិច្ឆ័និតព្ពតោ។ ឧប្បន្នមត្តកមេវ
 ហោតិ តិ បញ្ចាទ្វារកជវនំ តាទិសំ កិញ្ចិ អត្ថនិច្ឆយកិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ,
 កេវលំ ឧប្បន្នមត្តកមេវ ហោតិ។ អយន្តិ “អាទិនវានុបស្សិនោ” តិ អាទិនា វុត្តា។

២៣១. កុសលចិត្ត... ចេ.... ភូតស្សាតិ
 វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនាសហគតកុសលចិត្តស្ស
 សម្បយុត្តចេតោសុខសមដ្ឋីភូតស្ស។ បុព្វសុទ្ធិកាតិ មគ្គប្បវត្តិតោ,
 វិបស្សនាវម្ពតោបិ វា បុព្វេវ សុទ្ធា។ តេនាហ - “អាទិតោ បដ្ឋាយ បរិសុទ្ធាវ
 ហោន្តិ” តិ។ សព្វត្ថកកាវាបកម្ពានីតិ សីលវិសោធនស្ស ចិត្តសមាធានស្ស
 វិបស្សនាភិយោគស្ស មគ្គេន បហាតព្ពកិលេសបហានស្សាតិ សព្វស្សបិ
 មគ្គសម្ពារកិច្ចស្ស កាវាបកម្ពានី។ អដ្ឋង្គិកោ វា តិ បឋមជ្ឈានិកោ វា
 អដ្ឋង្គិកោ, ទុតិយជ្ឈានិកោ វា សត្តង្គិកោ ហោតិ។

ឥមមេរ សុត្តបទេសំ គហេត្វាតិ, “យា តថាភូតស្ស ទិដ្ឋី” តិអាទិនា
សម្មាទិដ្ឋិអាទិនំ បញ្ចន្ទ្រយេវ តស្មី ហនេ គហិតត្តា លោកុត្តរមគ្គោ
បញ្ចន្ទ្រិកោតិ វេទតិ។ សោតិ តថា វេទន្តោ វិតណ្ណាវាទី។ អនន្តរវេទនេវាតិ, “យា
តថាភូតស្ស ទិដ្ឋី” តិអាទិវេទនស្ស, “ឯវមស្សាយ” តិអាទិនា អនន្តរវេទនេ។
បដិសេធិតញ្ចោតិ បដិក្ខិបិតញ្ចោ។ “អរិយោ អដ្ឋន្ទ្រិកោ មគ្គោ” តិ ហិ ឥទំ វេទនំ
អរិយមគ្គស្ស បញ្ចន្ទ្រិកការំ ឧដុកមេវ បដិក្ខិបតិ។ យទិ ឯវំ “យា តថាភូតស្ស
ទិដ្ឋី” តិអាទិនា តត្ថ បញ្ចន្ទ្រ ឯវំ អដ្ឋានំ គហានំ កិមត្ថិយន្តិ អាហា “ឧត្តរ
ចា” តិអាទិ។ សម្មាវាចំ ភាវេតិ អរិយមគ្គសមន្តិ។ តេនាហា “មិច្ឆាវាចំ
បដហតិ” តិ។ យស្មិញ្ច ខណោ សម្មាវាចា ភាវនាចារិប្បី គន្ធិតិ, តស្មីយេវ
មិច្ឆាវាចា បដហាយតិ តិ។ សហោវិវតិយា បូរេន្តិ សមុច្ឆេទិវិវតិយា វិនា
ទុក្ខបរិញ្ញាទីនំ អសម្ភវតោ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ បរិសុទ្ធានេវ វដ្ឋន្តិ បរិសុទ្ធ
សីលេ បតិដ្ឋិតស្សេវ ភាវនាយ ឥដ្ឋនតោ។ យថាវុត្តមត្តំ គន្ធន្តវេនបិ
សមត្ថេតុំ, “សុភទ្ទសុត្ថេបិ ចា” តិអាទិ វុត្តំ។ អនេកេសុ សុត្តសតេសុ
អដ្ឋន្ទ្រិកាវ មគ្គោ អាគតោ, ន បញ្ចន្ទ្រិកោតិ អធិប្បាយោ។

សម្មាសតិ មគ្គក្ខណោ កាយានុបស្សនាទិចតុកិច្ចសាធិកា ហោតិ តិ តំ
ចតុត្ថំ កត្វា ទស្សន្តោ, “មគ្គសម្មយុត្តាវ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា” តិ អាហា។ ន
ចតុមគ្គសម្មយុត្តតាវសេន។ ឯស នយោ សម្មប្បធានាទីសុបិ។
អញ្ញមញ្ញានតិវត្តមានា យុគនទ្ធា យុត្តាវិយ អរិយមគ្គយុគនទ្ធា អញ្ញមញ្ញំ
បដិពទ្ធាតិ យុគនទ្ធា។ តេនាហា - “ឯកក្ខណិកយុគនទ្ធា” តិ អរិយមគ្គក្ខណោ
ឯវ ហិ សមថវិបស្សនា ឯកក្ខណិកា ហុត្វា សមធុរំ វត្ថុន្តិ។ តេនេវាហា “ឯតេ
ហី” តិអាទិ។ អញ្ញស្មី ខណោ សមាបត្តិ, អញ្ញស្មី វិបស្សនាតិ ឥទំ តេសំ តត្ថ តត្ថ
កិច្ចតោ អធិកការំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន អញ្ញថា។ ន ហិ បញ្ញាវហិតា សមាបត្តិ,
សមាធិវហិតា ច វិបស្សនា អត្ថិ។ អរិយមគ្គ បន ឯកក្ខណិកា សមធុរតាយ

ឯករសភាវេនាតិ អត្ថោ។ ជលវិមុត្តិ អរហត្តជលវិមុត្តិ។ សេសំ ហេដ្ឋា
វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញយ្យមេវ។

មហាសឡាយតនិកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. នករវិន្ទយ្យសុត្តវណ្ណនា

៤៣៥. សមវិសមំ ចរន្តិកំ កាយសមាធិ សមញ្ញោ, កាយវិសមាធិ
វិសមញ្ញោ ចរន្តិ ករោន្តិ បដិបជ្ជន្តិ។ តំ បន សមវិសមំ អញ្ញមញ្ញំ វិវុទ្ធត្តា
វិសទិសត្តា ន ឯកស្មី កាលេ សម្ពុត្តិ អាហា - “កាលេន សមំ កាលេន
វិសម”ន្តិ។ សមចរិយម្បិ ហិ ឯតន្តិ បុព្វេ សមចរិយាយ ជាតិតត្តា វុត្តំ។

៤៣៧. អាករោន្តិ អធិប្បតមត្ថំ ញាបេន្តិ បពោធន្តិកំ អាការា,
ញាបកការណាន្តិ អាហា - “កេ អាការាតិ កានិ ការណានី”តិ។ អនុពុទ្ធិយោតិ
អនុមានញាណានិ។ តញ្ចិ យថាធិជ្ជមត្ថំ ធិជ្ជភាវេន អន្ទេតិ អនុគច្ឆតិ
“អន្ទយា”តិ វុច្ឆតិ។ ហិរតតិណាចម្បកវនាធិវសេនាតិ
ហិរតកម្ពលាធិសទិសតិណាធិវសេន
វិត្តាវតកនកបជាធិសទិវិកសិតចម្បកវនាធិវសេន។ អាធិសន្ទេន ចេត្ត
កិចកវេណុសទ្ធមធុរសជលាជលវសេន សទ្ធុរសានំ អត្តិភាវោ វេទិតញ្ចាតិ។
ចម្បកវសេនេវ បន ជស្សគន្ធានម្បិ អត្តិភាវោ វុត្តោតិ។ តេនាហា - “រូចាធរយោ
បញ្ចា កាមគុណា អត្ថី”តិ។ “ឥត្ថិរូចាធិនិ សន្ធាយេតំ កថិត”ន្តិ វត្ថា
ឥន្ទ្រិយពាទ្ធា វា ហោន្តុ រូចាធរយោ អនិឥន្ទ្រិយពាទ្ធា វា, សព្វេបិ ចេតេ
កិលេសុប្បត្តិនិមិត្តតាយ កាមគុណា ឯវាតិ ចោធនំ សន្ធាយ វិសភាគិត្តិគតា
រូចាធរយោ សវិសេសំ កិលេសុប្បត្តិនិមិត្តន្តិ ធស្សន្តោ, “តានិ ហិ”តិអាធិមាហា។

តត្ថ តាជិតិ រូបាជិនិ។ ហិ-សន្តោ ហេតុអត្តោ។ តេន យថាវុត្ថមត្ថំ
សមត្ថតិ, “យស្មា បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាធាយ តិដ្ឋតិ, តស្មា ឥត្ថិរូបាជិនិ
សន្ធាយ ឯតំ កតិ”ន្តិ។ បុរិសស្ស ចិត្តន្តិ បុរិសស្ស ចតុក្កមកំ កុសលចិត្តំ
បរិយាធាយ គហេត្វា អន្តោមុដ្ឋិតតំវិយ កត្វា។ “ហត្ថិកាយំ
បរិយាធិយិត្វា”តិអាជីសុ (សំ. និ. ១.១២៦) ហិ គហាលំ បរិយាធានំ នាម,
“អនិច្ចសញ្ញា ភារិតា ពហុលី កតា សត្វំ កាមរាគំ បរិយាធិយតិ”តិអាជីសុ (សំ.
និ. ៣.១០២) ខេបនំ បរិយាធានំ, ឥធ ឧកយម្បិ វុត្ថតិ។ ឥនានិ យថាវុត្ថមត្ថំ
សុត្តន្តេវ សាដេតុំ, “យថាហា”តិអាជី វុត្ថំ។ តត្ថ “នាហំ, ភិក្ខុវេ”តិអាជីសុ ន-
កាហេ បដិសេធត្ថោ។ អហន្តិ ភគវា អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ ភិក្ខុវេតិ ភិក្ខុ អាលបតិ។
អញ្ញន្តិ ឥនានិ វុត្ថតំ ឥត្ថិរូបតោ អញ្ញំ។ ឯករូបម្បីតិ ឯកម្បី រូបំ។
សមនុបស្សមីតិ ញ្ញាណស្ស សមនុបស្សនា អធិប្បតា, ហេដ្ឋា ន-ការំ
អានេត្វា សម្ពន្ធតត្ថំ។ អយញ្ញេត្ថ អត្តោ - “អហំ, ភិក្ខុវេ, សព្វញ្ញតញ្ញាណេន
សព្វសោ ឱលោកេន្តោ អញ្ញំ ឯករូបម្បី ន សមនុបស្សមី”តិ។ យំ ឯវំ បុរិសស្ស
ចិត្តំ បរិយាធាយ តិដ្ឋតិ យំ រូបំ រូបគរុកស្ស បុរិសស្ស សព្វម្បី កុសលចិត្តំ
បរិត្តិតុំ អប្បធានវសេន បរិយាធិយិត្វា គហេត្វា ខេបេត្វា ច តិដ្ឋតិ។ យថយិទំ
ឥត្ថិរូបន្តិ ឥត្ថិយា រូបកាយំ។ រូបសន្តោ ខន្ធាធិអនេកត្ថវាចកោ, ឥធ បន
ឥត្ថិយា ចតុសមុដ្ឋានេ រូបាយតនេ វណ្ណាធាតុយំ ទដ្ឋព្ពោ។ “ឥត្ថិរូបំ, ភិក្ខុវេ,
បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាធាយ តិដ្ឋតិ”តិ ឥទំ បុរិមស្សេវ ទដ្ឋិករណាត្ថំ វុត្ថំ។ បុរិមំ
“យថយិទំ, ភិក្ខុវេ, ឥត្ថិរូប”ន្តិ ឥទំ ឱបម្បវសេន វុត្ថំ, ឥទំ បរិយាធានកាវេ
និទស្សនន្តិ ទដ្ឋត្ថំ។ សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

នករវិន្តេយ្យសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. បណ្ឌាចាតចារិសុទ្ធិសុត្តវណ្ណនា

៤៣៨. ធម្មសេនាបតិនោ បដិសន្ធិយនស្ស អធិប្បតត្តា, ឧបរិ ច ចាឡិយំ,
“សុញ្ញតាវិហារេន ខោ អហំ, ភន្តេ, ឯតរហិ ពហុលំ វិហារមី”តិ (ម. និ. ៣.៤៣៨)
វុត្តត្តា “បដិសន្ធិនាតិ ជលសមាបត្តិតោ”តិ អាហា។

វិប្បសន្ធានីតិ វិសេសតោ បសន្ធានិ។ ឱកាសវសេនាតិ ឥន្ទ្រិយានំ
បតិជ្ជិតោកាសវសេន។ ននុ តានិ ឥន្ទ្រិយានិ សភាវតោ វិប្បសន្ធានិ ហោន្តិតិ?
សច្ចំ ហោន្តិ។ ន ហិទំ តាទិសំ បសន្នតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ឥទំ បន
សន្តបណ្ឌិតសមាបត្តិសមុជ្ជិតានំ បច្ចុប្បជ្ជិតានំ ចិត្តជ្រូចានំ វសេន
សេសតិសន្តតិវុចានំ សេដ្ឋតំ បណ្ឌិតភាវាបត្តិ សន្ធាយ វុត្តំ។
ជលសមាបត្តិតោតិ សុញ្ញតានុបស្សនាវសេន សមាបន្នជលសមាបត្តិតោ។
មហាស្ថានំ ពុទ្ធាទីនំ បុរិសានំ វិហារោ មហាបុរិសវិហារោ។ តេនាហា - “ពុទ្ធ...បេ...
វិហារោ”តិ។ វិហារតោ បដ្ឋាយាតិ បរិក្ខិតេ ច វិហារេ បរិក្ខេបតោ បដ្ឋាយ,
អបរិក្ខិតេ ច បរិក្ខេបាវហដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ។ កេចិ បន “វិហារពុទ្ធតោ
បដ្ឋាយា”តិ វទន្តិ។ យាវ កាមស្ស ឥន្ទ្រិយានិ កាមស្ស អព្ពន្ធវិទ្ធិលោ។
គេហបដិចាជិយាចរិត្វាតិ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា។ យាវ នគរទ្វារេន និក្ខមនាតិ
នគរទ្វារេន យាវ និក្ខមនបទេសា។ យាវ វិហារាតិ យាវ វិហារពុទ្ធរា។
បដិក្កន្ធមគ្គោតិ និវត្តនមគ្គោ។ អារម្មណេ បដិហញ្ញនាការេន បវត្តមានម្បិ
បដិយសម្បយុត្តំ ចិត្តេ បដិហនន្តិវិយ បវត្តតីតិ អាហា - “ចិត្ត
បដិហញ្ញនកិលេសជាត”ន្តិ។ ទិវសញ្ញា រត្តិញ្ញា អនុសិក្ខន្ធនាតិ ឯតំយេវ
រាគាទិប្បហាយនី សម្មាបដិបត្តិ ទិវា ច រត្តិញ្ញា អនុ អនុ សិក្ខន្ធន ឧបរូបរិ
វឡេន្តេ។

៤៤០. បហីនា នុខោ មេ បញ្ច កាមគុណាតិ ឯត្ត កាមគុណាប្បហានំ នាម
តប្បដិពទ្ធនន្តរាគប្បហានំ។ តថា ហិ វុត្តំ - “តិដ្ឋន្តិ ចិត្រានិ តថេវ លោកេ,

អថេត្ត ដីរាវីនយន្តិ ធន្ត"ន្តិ។ ឯកភិក្ខុស្ស បច្ចវេក្ខណា នាធាតិ ឯកស្សេវ
ភិក្ខុនោ, "បហីនា នុខោ មេ បញ្ច កាមគុណា" តិអាធិនា ចាឡិយំ អាគតា
នាធាបច្ចវេក្ខណា ហោន្តិ។ នាធាភិក្ខុនន្តិ វិសុំ វិសុំ អនេកេសំ ភិក្ខុនំ។
បច្ចវេក្ខណា នាធាតិ វុត្តនាធាបច្ចវេក្ខណា។ ឥនាធិ តមេវ សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ
វិត្តារតោ ធស្សេតុំ, "កថ"ន្តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ "បច្ចវេក្ខតិ" តិ វុត្តំ, កថំ បន
បច្ចវេក្ខតិ តិ អាហា "បហីនា នុខោ" តិអាធិ។ វិរយំ បគ្គយ្ហាតិ
ចតុត្ថិធសម្មប្បធានវិរយំ អារភិក្ខា វិបស្សនំ វុឡិក្ខា។ មគ្គានន្តរំ អនាគាមិជលំ
បត្វាតិ វចនសេសោ។ ជលានន្តរំ មគ្គន្តិ តស្មី អនាគាមិមគ្គេ បិតោ
ជលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ អគ្គមគ្គត្ថាយ វិបស្សនំ អារភិក្ខា តស្មីយេវ អាសនេ
ន ចិរេនេវ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរហត្ថមគ្គំ គណ្ហាន្តោ
និរោធគម្ពានុប្បត្តិយា វិបស្សនាបរិវាសាការតោ ជលានន្តរំ មគ្គប្បត្តោ នាម
ហោតីតិ កត្វា។

តតោ វុដ្ឋាយាតិ មគ្គានន្តរជលតោ វុដ្ឋាយ។ មគ្គានន្តរតោ ហិ វុដ្ឋិតោ
មគ្គតោ វុដ្ឋិតោ វិយ ហោតីតិ តថា វុត្តំ។ "ជលានន្តរំ មគ្គ"ន្តិ ឯត្ថ ជលំ អនន្តរំ
ឯតស្សតិ ជលានន្តរំ។ "ជលានន្តរំ មគ្គ"ន្តិ បទទ្ធយេនបិ អនាគាមិមគ្គជលានិ
ចេវ វេទតីតិ ឯវមេត្ត អត្ថោ ធញដ្ឋត្តោ។ នីវរណាធិសុបិ ឯសេវ នយោតិ ឯត្ថ,
"បហីនា នុខោ មេ បញ្ច នីវរណា" តិអាធិនា យោជនា វេទិតញ្ញា។ ឯតេសន្តិ ឯត្ថ
ឯតេសំ នីវរណាបញ្ចចាទានក្ខន្ធសតិបដ្ឋានាធិនំ។ បហានាធិនីតិ
បហានបរិញ្ញាការនាសន្និកិរិយា។ នាធាបច្ចវេក្ខណា ហោតីតិ តា
បច្ចវេក្ខណា នាធាតិ អធិប្បាយោ។ ឯតាសុ បន បច្ចវេក្ខណាស្វតិ ឯតាសុ
កាមគុណាបច្ចវេក្ខណាធិសុ ធានសសុ បច្ចវេក្ខណាសុ។ ឯកំ បច្ចវេក្ខណំ
បច្ចវេក្ខតិ ធានសសុ នយេសុ ឯកេនេវ កិច្ចសិទ្ធិតោ។ អញ្ញោ ភិក្ខុ។ ឯកន្តិ
អញ្ញំ បច្ចវេក្ខតិ។ អញ្ញត្ថោ ហិ អយំ ឯកសន្នោ "ឥត្ថកេ" តិអាធិសុ (ម. និ.

៣.២១, ២២) វិយាតិ។ ឆានាភិក្ខុនំ បន ឯកា បច្ចវេក្ខណា, ឆានាភិក្ខុនំ
ឆានាបច្ចវេក្ខណាតិ ឯវំ ចតុក្កបច្ចវេក្ខណាម្បិ ឯត្ថ សម្ពុត្តិ។ ឥមស្ស បន
ទ្វយស្ស វសេន អភិសមយោ នត្ថិតិ តទុកយំ អជ្ជកថាយំ ន ឧទ្ធជំ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

បិណ្ឌាចាតចារិសុទ្ធិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. ឥន្ទ្រិយការវនាសុត្តវណ្ណនា

៤៥៣. ឯវំឆាមកេតិ “គជដ្ឋលា”តិ ឯវំ ឥត្ថិលិដ្ឋវសេន លទ្ធជាមកេ
មជ្ឈិមបទេសស្ស មរិយាទដ្ឋានភូតេ និគមេ។ សុវេជ្ជ ឆាម និចលរុក្ខោតិ
វនន្តិ។ តតោ អញ្ញំ ឯវាតិ បន អធិប្បាយេន “ឯកា រុក្ខជាតិ”តិ វុត្ថំ។
ចក្កុសោតានំ យថាសករិសយតោ និវារណំ ឧមនំ ឥន្ទ្រិយការវនា, តញ្ច ខោ
សត្តសោ អនុស្សនេន អសវនេនាតិ អាហា - “ចក្កុនារូបំ ន បស្សតិ, សោតេន
សទ្ធិំ ន សុណាតិ”តិ។ សតិ ហិ ឧស្សនេ សវនេ ច តានិ អនុត្តានិ
អភាវិតានេវាតិ អធិប្បាយោ។ ចក្កុសោតានិ ច អសម្បត្តក្កាហិតាយ
នុរក្ខិតានីតិ ព្រាហ្មណោ តេសំយេវ វិសយគ្គហណំ បជិត្តិមិ។ អសធិសាយាតិ
អញ្ញតិត្ថិយសមយេហិ អសាធារណាយ។ អាលយន្តិ កថេតុកាមតាការន្តិ
អត្ថោ។

៤៥៤. វិបស្សនុបេក្ខាតិ អារទ្ធវិបស្សកស្ស វិបស្សនាញ្ញាលោន
លក្ខណាត្ថយេ ធិដ្ឋេ សម្ពាវាទំ អនិច្ចកាវាទិវិចិនេន មជ្ឈត្តភូតា
វិបស្សនាសម្ពាតា ឧបេក្ខា។ សា បន យស្មា ការវនាវិសេសប្បត្តិយា ហេដ្ឋិមេហិ
វិបស្សនាវារេហិ សន្តា ចេវ បណីតា ច, បតេវ ចក្កុវិញ្ញាណាទិសហគតាហិ

ឧបេក្ខាហិ, តស្មា អាហា - “ឯសា សន្តា ឯសា បណីតា” តិ។ អតប្បិកាតិ
សន្តបណីតការណាសវសេន តិ ត្ថី ន ជនេតិ។ តេនេវាហា -

“សុញ្ញាការំ បរិជ្ជស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
អមាណុសី រតី ហោតិ, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ” តិ។ (ធម. ប. ៣៧៣);

ឥតីតិ ឯវំ វត្តមានាការោតិ អត្ថោ។ អយំ ភិក្ខុតិ អយំ អារទ្ធវិបស្សកោ
ភិក្ខុតិ យោជនា។ ចក្កុទ្ធាវេ រូចារម្មណម្ពីតិ ចក្កុទ្ធាវេ អាចាថគតេ រូចារម្មណោ។
មនាបន្តិ មនាបកាវេន បវត្តនកំ។ មជ្ឈត្ថេ មនាចាមនាបន្តិ ឥដ្ឋមជ្ឈត្ថេ
មនាបកាវេន អមនាបកាវេន ច បវត្តនកំ មនាចាមនាបំ នាមាតិ។ តេនាហា
 (“នេវ មនាបំ ន អមនាប” ន្តិ)។ ឥមិនា មនាបកាវោ គហិតោ, “នេវ មនាប” ន្តិ
ឥមិនា មនាបកាវោ មជ្ឈត្ថោ ច ឧភយំ ឯកទេសតោ លព្ពតីតិ,
“មនាចាមនាប” ន្តិ វុត្តំ។ ឯវំ អារម្មណោ លព្ពមានវិសេសវសេន តទារម្មណស្ស
ចិត្តស្ស ចាកតិកំ បវត្តិអាការំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តប្បដិសេធន អរិយស្ស
វិនយេ អនុត្តរំ ឥន្ទ្រិយការំ ទស្សេត្តំ, “តស្ស រដ្ឋិតុំ វា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្រាយំ
យោជនា - តស្ស ចិត្តំ ឥដ្ឋ អារម្មណោ រដ្ឋិតុំ វា អនិដ្ឋ អារម្មណោ ទុស្សិតុំ វា
មជ្ឈត្ថេ អារម្មណោ មុយ្ហិតុំ វា។ អទត្វាតិ និសេធស្វា។ បរិគ្គហេត្វាតិ
បរិជាននវសេន ញាណោន គហេត្វា ញាតតិវណាបហានបរិញ្ញាហិ
បរិជានិត្វា។ វិបស្សនំ មជ្ឈត្ថេ ឋបេតីតិ អនុក្កមេន វិបស្សនុបេក្ខំ និព្ពត្តត្វា តំ
សម្ពារុបេក្ខំ ចាបេត្វា ឋបេតិ។ ចក្កុមាតិ ន បសាទចក្កុនោ អត្ថិតាមត្ថជោតនំ;
អថ ខោ តស្ស អតិសយេន អត្ថិតាជោតនំ, “សីលវា” តិ អាទីសុ វិយាតិ អាហា -
“ចក្កុមាតិ សម្បន្នចក្កុវិសុទ្ធនេត្តោ” តិ។

៤៥៦. ភ្លៀសកំ ចោណេតិ មជ្ឈេ ឧច្ចំ ហុត្វា ភ្លៀសកំ ចោណោ, ន អន្តន្តេន
វត្ថេ។ តេនាហា - “រដិសាវិយ ឧដ្ឋហិត្វា ឋិតេ” តិ។

២៦០. បដិកូលេតិ អមនុស្សោ អារម្មណេ។ អប្បដិកូលសញ្ញាតិ ន
បដិកូលសញ្ញា។ តំ បន អប្បដិកូលសញ្ញាតំ ទស្សេតុំ, “មេត្តាជរណោន
វា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បដិកូលេ អនិជ្ឈេវុត្តស្មី សត្តសញ្ញាតេ មេត្តាជរណោន វា
ធាតុសោ ឧបសំហារេន វា សង្ខារសញ្ញាតេ បន ធាតុសោ ឧបសំហារេន វាតិ
យោជេតព្ពំ។ អប្បដិកូលសញ្ញាវិហារតិ ហិតេសិតាយ ធម្មសភាវចិន្តនាយ ច
នប្បដិកូលសញ្ញា ហុត្វា ភិយាបថវិហារេន វិហារតិ។ អប្បដិកូលេ ឥដ្ឋេវុត្តស្មី
សត្តសញ្ញាតេ កេសាទិអសុចិកោជ្ឈាសមត្តមេវាតិ អសុភជរណោន វាតិ
អសុភតោ មនសិការវសេន។ ឥទំ រូចារូបមត្តំ អនិច្ចំ សង្ខតត្ថិ អនិច្ចតោ
ឧបសំហារេន វា។ តតោ ឯវ, “ទុក្ខំវិបរិណាមធម្ម”ត្ថិ មនសិ ករោត្តោ
បដិកូលសញ្ញាវិហារតិ។ សេសបទេស្វតិ, “បដិកូលេ ច អប្បដិកូលេ
ចា”តិអាទិនា អាគតេសុ សេសេសុ ទ្វីសុ បទេសុ។ តត្ថ ហិ ឥដ្ឋានិជ្ឈវុត្តនិ ឯកជ្ឈំ
គហេត្វាវុត្តំ យថា សត្តានំ បឋមំ បដិកូលតោ ឧបជ្ជិតមេវ បច្ឆា
គហណាការវសេន អវុត្តនេន វា អប្បដិកូលតោ ឧបជ្ជាតិ។ យព្វា
អប្បដិកូលតោ ឧបជ្ជិតមេវ បច្ឆា បដិកូលតោ ឧបជ្ជាតិ, តទុកយេបិ
ឡីណាសវោ សេច អាកម្ពតិ, វុត្តនយេន អប្បដិកូលសញ្ញាវិហារេយ្យ
បដិកូលសញ្ញា វាតិ។

តទុកយំ អភិនិវន្តេត្វាតិ សភាវតោ ភាវនានុភាវតោ ច ឧបជ្ជិតំ អារម្មណំ
បដិកូលសភាវំ អប្បដិកូលសភាវំ វាតិ តំ ឧកយំ បហាយ អគ្គហេត្វា។
សត្តស្មី វុត្តស្មី បន, “មជ្ឈត្តោ ហុត្វាវិហារតុកាមោ កី ករោតី”តិ, វុត្វា តត្ថ
បដិបដ្ឋនវិធី ទស្សេត្តោ, “ឥដ្ឋានិជ្ឈេសុ...មេ.... ទោមនស្សិតោ ហោតី”តិ អាហា។
ឥនានិ យថាវុត្តមត្តំ បដិសម្មិទាមគ្គចាឡិយាវិភាវេតុំ, “វុត្តំ
ហោត”ត្ថិអាទិមាហា។ តស្សត្តោ ហេដ្ឋា វុត្តនយោ ឯវ។ សតោតិ
សតិវេបុល្លប្បត្តិយា សតិមា។ សម្មជាតោតិ បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា

សម្បជានការី។ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វាតិ ការណាវសេន ចក្ខុតិ លទ្ធកោហាវេន
រូបទស្សនសមត្ថន ចក្ខុវិញ្ញាណោន, ចក្ខុនា វា ករណាភូតេន រូបំ បស្សិត្វា។
នេវ សុមនោ ហោតិ តេហស្សិតសោមនស្សបដិក្ខេបេន នេក្ខម្មបក្ខិកាយ
កិរិយាសោមនស្សវេទនាយ។

ឥមេសុ ចាតិ “អញ្ញថា ច បនានន្ទ, អរិយស្សវិនយេ អនុត្តរា ឥន្ទ្រិយការីនា
ហោតី” តិអាទិនា (ម. និ. ៣.៤៥៣), - “កថញ្ញានន្ទ, សេខោ ហោតិ
បដិបទោ” តិអាទិនា (ម. និ. ៣.៤៦០); - “កថញ្ញានន្ទ, អរិយោ ហោតិ
ការីតិ ឥន្ទ្រិយោ” តិអាទិនា (ម. និ. ៣.៤៦១) ច អាគតេសុ តិវិជេសុ នយេសុ។
មនាបំ អមនាបំ មនាទាមនាបន្តិ ឯត្ថ មនាបគ្គហណោន
សោមនស្សយុត្តកុសលាកុសលានំ, អមនាបគ្គហណោន
នោមនស្សយុត្តអកុសលានំ, មនាទាមនាបគ្គហណោន តព្វិធុរុបេក្ខាយុត្តានំ
សង្កហិតត្តា បឋមនយេ “សំកិលេសំ វដ្ឋតិ, និក្ខិលេសំ វដ្ឋតិ” តិ វុត្តំ។
បឋមនយេ ហិ បុព្វជ្ជនស្ស អធិប្បេតត្តា សំកិលេសកិលេសវិប្បយុត្តម្បិ
យុដ្ឋតិ។ ទុតិយនយេ បន “សោ... បេ... អធិយតី” តិអាទិវចនតោ “បឋមំ
សំកិលេសំ វដ្ឋតិ” តិ វុត្តំ។ សេក្ខស្ស អធិប្បេតត្តា ចស្ស
អប្បហំនកិលេសវសេន, “សំកិលេសម្បិ វដ្ឋតិ” តិ វុត្តំ។ តតិយនយេ
អរហតោ អធិប្បេតត្តា, “តតិយំ និក្ខិលេសមេវ វដ្ឋតិ” តិ វុត្តំ។ សេក្ខវារេ បន
“ចក្ខុមា បុរិសោ” តិអាទិកា ឧបមា ឯកមេវ អត្ថំ ញាបេតុំ អាហា។ តស្មា
ចក្ខុទ្វារស្ស ឧប្បន្នេ រាគាទិកេ វិក្ខម្ពេត្វា វិបស្សនុបេក្ខាយ បតិដ្ឋានំ អរិយា
ឥន្ទ្រិយការីនាតិ។ បឋមនយោ វិបស្សកវសេន អាគតោ, ទុតិយោ សេក្ខស្ស
វសេន, បឋមទុតិយោ ច សេក្ខបុព្វជ្ជនានំ មូលកម្មដ្ឋានវសេន, តតិយោ
វិណាសវស្ស អរិយវិហារវសេន អាគតោ។ បឋមនយេ ច បុព្វជ្ជនស្ស វសេន,

ធុតិយនយេ សេក្ខស្ស វសេន កុសលំ វុត្ថំ, តតិយនយេ អសេក្ខស្ស វសេន
កិរិយាព្យាកតំ វុត្ថន្តិ អយំ វិសេសោ វេទិតតោ។

បបញ្ចស្វននិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ឥន្ទ្រិយភាវនាសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច សឡាយតនវគ្គវណ្ណនា។

ឧបរិបណ្ណាសដីកា សមត្តា។

